

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

DOKTORA TEZİ

**AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE
SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİ**

Adem BAŞPINAR

2502100077

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. İsmail COŞKUN

İSTANBUL – 2018

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

DOKTORA
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Adem BAŞPINAR Numarası : 2502100077
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Sosyoloji Anabilim Dalı Danışmanı : Prof. Dr. İsmail COŞKUN
Tez Savunma Tarihi : 29.06.2018 Saati : 14:30
Tez Başlığı : "Amerika Birleşik Devletleri'nde Sivil-Asker İlişkileri"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 50. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABULÜNE OYBİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. İSMAİL COŞKUN		Kabul
2- PROF. DR. MEHMET TAYFUN AMMAN		Kabul
3- PROF. DR. İSMAİL HİRA		Kabul
4- DOÇ. DR. ENES KABAKCI		Kabul
5- DOÇ. DR. GÜLTEKİN YILDIZ		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATI (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. YUSUF ADIGÜZEL		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ ÖMER FARUK OCAKOĞLU		

ÖZ

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ'NDE SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİ

ADEM BAŞPINAR

Sivil-asker ilişkisi, ordu-sivil yönetim ilişkisi veya ordu-toplum ilişkisi konusu/sorunu, 19. yüzyıldan itibaren özellikle liberal siyaset ya da demokratik yönetim bağlamında tartışılmalıdır. Bu tezin konusu Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sivil-asker ilişkileridir. 1950'li yıllarda Batı içerisinde bir tartışma ve çalışma alanı olan sivil-asker ilişkileri, Batı dışı dünyanın da askerî sosyolojinin kapsamına girmesiyle birlikte coğrafi bir yayılma yaşamıştır. Bu çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ABD'de sivil-asker ilişkileri, alanyazın çerçevesinde genel olarak değerlendirilmiş; tanımların ve kuramların şekillenme süreci genel hatlarıyla sunulmuştur. Tezin alanyazın değerlendirmesi de burada gerçekleştirilmiştir. İkinci bölümde ABD'de sivil-asker ilişkilerinin kurumlaşması ele alınmıştır. Kurumsallaşma sürecindeki kırılmalar, süreklilikler, yükselişler ve düşüşler tarihsel bağlamında değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise sivil-asker ilişkilerinin kurumsallaşmasını sağlayan ve odak noktası olarak işlev göre belli tarihsel dönemler üzerinden kurumsallaşma pratiği ele alınmıştır. Tezde ABD'deki sivil-asker gerilimlerinin nasıl çözüldüğü konusunda bir irdelemeye gidilmiştir. Özellikle; (i) sivil-asker ilişkilerindeki gerilim alanları ve (ii) ABD'de siyasi figürlerin veya organların bu gerilim alanlarını nasıl çözdükleri noktalarında bazı sorular ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu yoğunlaşma alanlarında da ABD'de siyasetin; kurumlaşma ve taraflar arasındaki gerilimi yönetme biçimini ile aradaki ilişkileri nasıl örgütlediğine odaklanılmıştır. Tezin temel sorunsalı "ABD'nin sivil-asker ilişkilerini siyaseten nasıl çözdüğü ve karar alma süreçlerinde mekanizmalarında ordunun kendisine belirlenen yeri nasıl kabul ettiğiydi." ABD'de siyasetin yürütülmesinde ve kararların alınmasında siyasi figürlerin ve karar vericilerin başat ve belirleyici aktörler oldukları yönünde kabullerimiz vardı. Nihayetinde bulgularımız ve ilgili alanyazın incelenince kabulümüzün dışında bir sürecin işlediği görüldü. Bu tez kapsamında ve ABD özelinde, Sivil-asker ilişkileri

alanyazını iki boyuttan oluşmaktadır. Birincisi 2. Dünya Savaşı sonrasında ve Soğuk Savaş döneminde üçüncü dünya ülkelerinin modernleşmesinde, kalkınmasında, siyasetin biçimlendirilmesinde ve analiz edilmesinde gerek ilgili aktörlere (sivil ya da asker) ilişkin verinin oluşturulması gerekse de bu ilişkileri yeni uluslararası dünya sisteminde yönetilebilir kılmak adına tanımlayıcı çalışmalardan oluşmaktadır. İkincisi, ABD siyasetinin iç gerilimlerinin kurumlaşma veya kurumlaşmama durumuna göre alanyazında görünür olan ABD içi sivil-asker ilişkileri çalışmalarıdır. Bu tezin kapsamı bu bağlamda 2. Dünya Savaşı öncesini kendi başına bir tartışma konusu olarak içermemektedir. ABD’de sivil-asker ilişkilerini çalışmanın belli zorlukları bulunmaktadır. (i) Tartışmaların tarihsel olarak Anayasa’nın yazılışına kadar uzanması; (ii) gerilim ve problematik bir konu olmaktan tarihsel olarak hiç çıkmadığı için konunun değişkenliği; (iii) sivil ve asker aktörlerin kişilik özelliklerine bağımlı olduğundan dolayı kırılma ve dalgalanmalarını fazlaca görülmesi; (iv) birçok disiplini (özellikle, tarih, sosyoloji, siyaset bilimi) kesen gerçek bir disiplinlerarası konu olması ve (v) muazzam bir literatürün birikmiş olması sivil-asker ilişkilerini çalışmayı güçleştiren bazı etkenlerdir.

Anahtar Kelimeler: Sivil-asker ilişkileri, Amerika Birleşik Devletleri, Askerî sosyoloji, Ordu-siyaset ilişkisi, Ordunun siyasi/demokratik kontrolü, Sivil-asker sorunsalı, Sivil-asker ilişkileri kuramı

ABSTRACT

CIVIL-MILITARY RELATIONS IN THE UNITED STATES OF AMERICA

ADEM BAŞPINAR

The issue of civil-military relations, the relationship between military and civilian leadership, and armed forces and society relations have been hotly debated since the 19th century, particularly in terms of liberal politics or democratic governance. The topic of this thesis is civil-military relations in the United States of America (USA). Civil-military relations, which became an academic research area in the West during the 1950s, experienced a geographical spread to the non-Western world with its inclusion of military psychology thereafter. This study consists of three main parts. The first part more generally evaluates civil-military relations in the USA within the framework of the relevant literature, and thereby, provides the process of shaping its definitions and theories. It also includes a critical literature review on the subject. The second part, in turn, deals with the institutionalization of civil-military relations in the country. The breaks, durations, rises, and declines in the process of institutionalization are evaluated against historical context. The third section, as its focal point, discusses the practice of institutionalization over certain historical periods according to the functions that have allowed for the institutionalization of civil-military relations to take place. The thesis goes on to analyze how civil-military tensions in the USA have been resolved, and in so doing, in particular, it attempts to reveal certain answers regarding the following two points: (a) the areas of tension in civil-military relations, and (b) how political figures or bodies have resolved these areas of tension. Furthermore, it focuses on how US politicians have institutionalized and organized interrelationships between political parties in these areas of polarity by using a form of tension management. The fundamental problematics of the thesis are centered on how the USA has resolved its civil-military relations and how the military has approved its self-defined position in these decision-making processes. Our accessions here are in the direction that political figures and decision makers are the dominant and decisive actors. A process was seen to function outside of our

findings and analytical accessions of the related literature. Within the scope of this thesis and particularly in the USA, the literature on civil-military relations consists of two dimensions. The first consists of both studies forming data related to the relevant actors (civilian or military) in the post-World War II and Cold War periods, on the development and modernization of third world countries, on the formation of politics, and on their analysis, as well as of descriptive studies on establishing manageability in the new international world system. The second consists of studies on internal US civil-military relations where the internal stress of US politics is seen in the literature according to the states of institutionalization and non-institutionalization. In this context, the scope of this thesis does not include topics on pre-World War II, for that period forms its own research field. Moreover, studies on US civil-military relations have also had certain difficulties. Some of the factors that make civil-military relations difficult to study are: (a) Discussions go historically as far back as the writing of the American Constitution of 1789, (b) The issue has variability because it has never been a tense and problematic issue historically, (c) Interruptions and fluctuations are often seen as a dependence on the personality traits of the civil and military actors, (d) The topic is a real interdisciplinary one that covers many academic disciplines (e.g., history, sociology, and political science), and (e) A tremendous amount of literature has been accumulated on the topic.

Keywords: Civil-military relations, United States of America, Military sociology, Political power, Democratic control, Civil-military problematique, Civil-military relations theory

ÖN SÖZ

Çalışmamda askerî sosyolojinin öne çıkan bir konusu olan sivil-asker ilişkilerini ABD örnekleminde ele aldım. Her tez çalışması gibi bu çalışmada da çok kişinin katkısı bulunmaktadır. En başta tez danışmanım Prof. Dr. İsmail Coşkun'un destek ve katkısını zikretmek gerekir. Kendisi tezin her aşamasında önerileriyle ve katkılarıyla, tezin şekillenmesinde büyük pay sahibidir.

Marmara Üniversitesindeki lisans eğitimimden sonra İstanbul Üniversitesini tercih ediş sebebim, sosyolojinin bu üniversitede tarihsel olanla ilişkili bir şekilde ele alınmasıydı. Gerek derslerde gerekse tez aşamasında bölüm hocalarımla büyük desteğini gördüm. Bu anlamda İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümündeki tüm hocalarıma teşekkür ederim.

Çalışmanın ülkemizde askerî sosyolojinin gelişimi için katkı yapmasını ümit ederim.

ADEM BAŞPINAR

İSTANBUL, 2018

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ABD'DE SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİ: TARİH, KURAM VE ALANYAZIN 8

1.1. Sivil-Asker İlişkilerini Tanımlamak	15
1.2. Ordunun Siyasi/Demokratik Kontrolü.....	23
1.3. Alandaki Temel Gelişmeler	32
1.4. Samuel Huntington ve Objektif Sivil Kontrolü	36
1.5. Huntington'ın Kuramına Geri Dönüş	39
1.6. Morris Janowitz ve Sivil Kontrolü.....	41
1.7. Huntington ve Janowitz: Bir Karşılaştırma.....	43
1.8. İktidarın Ele Geçirilmesi.....	51
1.9. Askerî Modernleşme.....	56
1.10.Kuram İnşasında Yeni Yönelimler	59
1.11.Politik ve Askerî Sahaların Netliğini Kaybetmesi	65
1.12.Pragmatik Sivil Kontrol: Değişime Cevap Vermek.....	68

İKİNCİ BÖLÜM

ABD'DE SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİNİN KURUMLAŞMASI: KIRILMALAR, SÜREKLİLİKLER, YÜKSELİŞLER VE DÜŞÜŞLER 84

2.1. Düzenli Kalıcı Orduya Geçiş (Profesyonelleşme).....	85
2.2. Ordu İçerisinde Değişimler ve Toplum	92
2.3. Apolitik Askerin Yeniden Değerlendirilmesi	95
2.4. Sivil Egemenliğinin Tesisi.....	95
2.5. Ordunun "Siyasileştirilmesi"	107

2.6. Ordunun Yeni Misyonları.....	109
2.7. Zaferin Yeni Tanımı	111
2.8. Barış Destek Operasyonlarında Sivil-Asker İş Birliği.....	114
2.9. ABD’de Son Dönem Yönelimler.....	120
2.10.Kriz Söylemi	122
2.11.Ulusaşırı Sivil-Asker İlişkileri	126

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABD’DE SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİNDE PROBLEM ALANLARI.....	130
3.1. Ordunun Meşruiyeti.....	136
3.2. Bir Kriz Kaynağı Olarak Politik ve Etkin Asker (Üniformalı Siyasetçi).....	140
3.3. Politika Sürecinde Ordunun Rolü	156
3.4. Sivil-Asker İlişkileri: Afgan Polisi Deneyimi.....	159
3.4.1. Tarihteki Benzer Deneyimler.....	165
3.4.2. Vietnam ve Irak Deneyimleri.....	166
SONUÇ	169
KAYNAKÇA.....	177
ÖZ GEÇMİŞ	196

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1:	Sivil-asker İlişkileri Çalışmalarının Disiplinlerarası Boyutu	22
Tablo 1.2:	Profesyonel Askerî Hizmet Üyelerinin İkili Özellikleri	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1:	Çatışmanın Yoğunluğu Tarafından Kontrol Edilen Sivil-Askerî Yelpaze	77
Şekil 3.1:	Veteranların ABD Kongresindeki Dağılımı	141
Şekil 3.2:	Veteranların ABD Nüfusu İçerisindeki Dağılımı	142

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
akt.	:	Aktaran
bk.	:	Bakınız
Çev.	:	Çeviren
Ed.	:	Editör
NATO	:	North Atlantic Treaty Organization
vd.	:	ve devamı
vb.	:	ve benzeri

GİRİŞ

Sivil-asker ilişkisi, ordu-sivil yönetim ilişkisi veya ordu-toplum ilişkisi konusu/sorunu, askerî sosyolojinin kurumsallaşmasından sonra ortaya çıkmamış; bilakis ordunun iç ve dış siyasetteki konumu ve rolü bağlamında, 19. yüzyıldan itibaren özellikle liberal siyaset ya da demokratik yönetim bağlamında tartışılmalıdır. Hatta bu konu, Amerika Birleşik Devletleri söz konusu olduğunda, 18. yüzyıldaki anayasa tartışmalarında gündeme gelmiş; barış zamanlarında kalıcı bir ordunun liberal siyaset açısından ortaya çıkaracağı sıkıntılar dile getirilmiştir. 2. Dünya Savaşı'nın akabinde Avrupa içerisinde ulus devlet ve demokratikleşme çerçevesinde gündeme gelen sivil-asker ilişkileri, Soğuk Savaş ile birlikte Batı dışı dünyayı da kapsayacak şekilde genişlemiş ve kuramsal bakımdan çeşitlenmiştir.

Bu tezin konusunu Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sivil-asker ilişkileri oluşturmaktadır. Sivil-asker ilişkileri konusu askerî sosyolojinin kurumsallaşmaya başladığı dönemden itibaren askerî sosyoloji içerisinde temel bir çalışma alanı olarak yer edinmiş ve bugüne kadar da bu konumunu bırakmamıştır.

1950'li yıllarda Batı içerisinde bir tartışma ve çalışma alanı olan sivil-asker ilişkileri, Batı dışı dünyanın da askerî sosyolojinin kapsamına girmesiyle birlikte coğrafi bir yayılma yaşamıştır. Soğuk Savaş süresinde Batı dışı coğrafyalardaki savaşların ve çatışmaların çözümlenmesinde ve buralara yönelik politikaların şekillendirilmesinde, bu bölgelerdeki sivil-asker ilişkilerinin yapısına ve dinamiklerine oldukça önem verilmiştir. Sivil-asker ilişkileri; sivil kontrolü süreci yanında ordunun diğer toplumsal kurumlarla, başka ülkelerin ordularıyla ve NATO, Birleşmiş Milletler gibi uluslararası örgütlerle etkileşimi de kapsamaktadır.

Bu tez üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ABD'de sivil-asker ilişkileri, alanyazın çerçevesinde genel olarak değerlendirilmiş; tanımların ve kuramların şekillenme süreci genel hatlarıyla sunulmuştur. Tezin alanyazın değerlendirmesi de burada gerçekleştirilmiştir. İkinci bölümde ABD'de sivil-asker ilişkilerinin kurumlaşması ele alınmıştır. Kurumsallaşma sürecindeki kırılmalar, süreklilikler, yükselişler ve düşüşler tarihsel bağlamında değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde ise sivil-asker ilişkilerinin kurumsallaşmasını sağlayan ve odak noktası

olarak işlev göre belli tarihsel dönemler üzerinden kurumsallaşma pratiği ele alınmıştır.

Modern devletin oluşum sürecinde ve modern devletin siyaset örgütlenmesinde en gerilimli alanların başında ordu-siyaset ilişkisi gelmektedir. Bu gerilim, modern devlet örgütlenmesinin en başat örneği olan ABD’de siyasetin ve toplumun kılcal unsurlarına kadar sirayet etmiştir. ABD’nin ordu-siyaset ilişkileri tarihi, geleneği ve tipolojisi kıta Avrupası geleneğinden tamamen farklı özellikler gösterir. “Meşru şiddet tekeli” meselesi Avrupa’da da kurumsal olarak modern devletin oluşum sürecinin önemli parametrelerinden birisi olmuştur. Şiddet teklinin araçlarını elinde bulduran ordunun siyaset kurumuna tabiiyetinin sağlanması İç Savaş sonrası ABD’de temel siyasal gündemi oluşturmuştur. Kıta Avrupa’sında siyasal kurumlar yerleşik ve güçlü geleneklerin uzantısı olarak işlerken ABD bu imkânlardan yoksundur. Bu tezde ABD’nin konu edinilmesindeki temel saik Avrupa’dan farklı olarak sivil-asker ilişkileri konusunun bir problem alanı olarak devam ediyor olmasıdır; her ne kadar teze başlarken yargılarımız bu yönde olmasa da.

Tezde bu kapsamda ABD’deki sivil-asker gerilimlerinin nasıl çözüldüğü konusunda bir irdelemeye gidilmiştir. Özellikle; (i) sivil-asker ilişkilerindeki gerilim alanları ve (ii) ABD’de siyasi figürlerin veya organların bu gerilim alanlarını nasıl çözdükleri noktalarında bazı sorular ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu yoğunlaşma alanlarında da ABD’de siyasetin; kurumlaşma ve taraflar arasındaki gerilimi yönetme biçimini ile aradaki ilişkileri nasıl örgütlediğine odaklanılmıştır.

Esasında cevabını aradığımız soru “ABD’nin sivil-asker ilişkilerini siyaseten nasıl çözdüğü ve karar alma süreçlerinde mekanizmalarında ordunun kendisine belirlenen yeri nasıl kabul ettiğiydi.” Özellikle Türkiye eksenli sivil-asker ilişkileri analizlerinde ABD modeli övülürken Türkiye’nin sivil-asker ilişkileri sorununu çözemediği –askerî darbeler bunu haklı çıkaracak veri ve argüman barındırmaktadır– vurguları öne çıkmaktadır. ABD, 2. Dünya Savaşı sonrasında oluşturduğu uluslararası sistemle hegemonik bir merkez oluşturarak bütün sorunların üstesinden gelmiş bir örnek gibi gösterilmektedir. Amacımız da bu kurumlaşmanın nasıl

gerçekleştirildiğini göstermekti. Tezin başlangıç kurgusunda da ABD'nin sivil-asker ilişkileri sorununu çözdüğü kabulü vardı. Bu kabulün akabinde de ABD modelinden veya sorunu “çözme biçiminden” sivil-asker ilişkilerinin sorun olmaya devam ettiği ülkeler için öneriler sunmak hedeflenmekteydi. ABD’de siyasetin yürütülmesinde ve kararların alınmasında siyasi aktörlerin ve karar vericilerin başat ve belirleyici aktörler oldukları yönünde kabullerimiz vardı. Nihayetinde bulgularımız ve ilgili alanyazın incelenince kabulümüzün dışında bir sürecin işlediğini gördük. ABD’de sivil-asker ilişkilerinin bir sorun alanı olmaktan çıktığı yönündeki kabullerimizin doğru olmadığını ortaya koydu. Tez ilerledikçe yeni bir kurgu ve sorunlar da oluşmaya başladı. Özellikle “siyaset kurumunun işletilmesinde ordu nerede durmaktadır?” daha anlamlı bir soru hâlini aldı. Zira ABD örneğinde iç ya da dış siyaset fark etmeksizin orduyu doğrudan ya da dolaylı biçimde etkileyecek bütün siyasi karar alma süreçlerinde ordu, bir şekilde aktör olarak yerini almaktadır.

Sivil-asker ilişkilerine ve silahlı kuvvetlerin hükûmetler tarafından kontrol edilmesine yönelik tartışmalar bazı akademisyenler tarafından yerleşik, mecrasını bulmuş; bir kısım akademisyenler tarafından ise rönesansını yaşayan bir tartışma şeklinde değerlendirilmektedir. Bugün; Soğuk Savaş sonrasında Doğu Avrupa’da ve Orta Avrupa’da ortaya çıkan yeni demokrasilerin henüz tam olarak sivil-asker ilişkilerini oturtamamış olmaları, Amerika’nın demokratik normları dünya sathına yayma hedefinin ve söyleminin devam etmesi, birçok devlette silahlı kuvvetler üzerindeki sivil kontrolün sağlanması noktasındaki süregelen sorunlar; bizzat Amerikalıların Amerika Birleşik Devletleri’ndeki sivil kontrolün etkinliği hakkındaki şüpheleri esasında bu iki konudaki tartışmaların devam ettiğini göstermektedir. Bu iki konuda süren sorular şunlardır: silahlı kuvvetler sivil otoriteler tarafından tam olarak nasıl kontrol edilir? Hangi politikalar ve yapılar sivil kontrolünü sağlar? Hangi tür sivil-asker ilişkileri demokrasiler lehine en iyi ve uzun vadeli hizmet eder? (Bland, 1999: 7).

2. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa içerisinde ulus devlet ve demokratikleşme bağlamlarda gündeme gelen sivil-asker ilişkileri konusu Soğuk Savaş ile beraber Batı dışı dünyaya özellikle de üçüncü dünyaya yönelik bir boyut da kazanmıştır. Samuel E. Finer’in çokça bilinen “The Man on Horseback” (1975)

kitabı Batı dışına yönelik söz konusu ilginin bir somut çıktısıdır. Batı dışına yönelik ilginin kaynağı buralardaki çatışma bölgelerinde sivil-asker ilişkilerinin yapısının ve dinamiklerinin savaşın veya çatışmanın yürütülmesinde oldukça önemli işlev görmesidir. Batıya karşı direnişlerin beslenme kaynakları ve bu toplumlarda ordunun nasıl algılandığı, özellikle sosyal bilimler üzerinden alanyazının önemli bir parçası olmuştur.

Tam da bu kapsamda ordunun toplumsal hayatta oynadığı rolü ifade edecek biçimde kuramsal tanımlama girişimleri baş göstermiştir. militarist toplum sınıflandırması bu durumu ortaya koyan önemli bir örnektir. Militarist şeklinde tanımlanan ülkelerdeki askerî elitlerin veya liderlerin siyasi süreçlere müdahaleleri, bu durumun yol açtığı sonuçlar ve bu gibi müdahaleleri engelleyebilmek için nasıl etkin bir kontrol mekanizması kurabileceği genel olarak literatürde ağırlık kazanmış konulardır. Askerî sosyoloji içerisinde sivil-asker ilişkilerini inceleyen çalışmaları derleyen ve değerlendiren geniş bir literatür değerlendirmesi olarak Harries-Jenkiss ve Moskos'un çalışmasını zikretmek gerekir (Harries-Jenkins & Moskos, 1981). Alandaki tanımlayıcı çalışmalar belli bir düzeye gelince, bu çalışmalar üzerinden sivil-asker ilişkilerine dair kuram geliştirme çabaları da görünür olmuştur (bk. Bland, 1999). Bu kuramsal modeller Avrupa ülkelerinin veya Amerika'nın kendi siyasi-askerî tecrübesi merkeze alınarak üretilmiştir (Huntington, 1968; Kourvetaris & Dobratz, 1976: 86-87). Mesela Janowitz, Amerika ve Avrupa toplumlarında sivil-asker ilişkilerini tanımlayacak dört tarihsel model olduğunu ileri sürmektedir. Bu modeller aristokratik-feodal, demokratik, totaliter ve garnizon devleti modelleridir (Janowitz, 1971). Moskos (1973) ise üçlü bir şema önermektedir. İlkinde ordu sivilleşmekte, kurumsal yapısı ve örüntüleri sivil kurumlara benzemektedir. Buna sivil model demektir. İkincisi geleneksel ordu modelidir. Bu modelde ordu sivil yapılar ile arasındaki farkı korumaya çalışmakta, konumunu geleneksel olarak devam ettirdiği anlayış üzerine kurmaktadır. Üçüncü model ise bu ikisi arasında bir sentezi ifade etmektedir (Başpınar, 2010).

ABD'li siyaset bilimcileri, 1950'ler başlayıp 1980'lere uzanan süreçte sivil-asker ilişkilerini silahlı kuvvetler ile siyasi elitler ve vatandaşlar arasındaki etkileşimi yüksek rütbeli subayların savunma siyasetini belirlemedeki etkileri bağlamında

incelemişlerdir. 1970'ler ile 1980'lerde, özellikle Huntington'un ve Janowitz'in kuramlarının Vietnam Savaşı'nın ve ABD'de zorunlu askerlik uygulamasının bitmesi ile birlikte detaylandırıldığı görülmektedir (Rukavishnikov & Pugh, 2003, 133-135).

Soğuk Savaş döneminde ise Sosyalist Blok'taki sivil-asker ilişkileri alanyazına dâhil edilmiştir. SSCB'ye yönelik çalışmalarda, Komünist Parti ile ilişkisi bağlamında iç siyasetin belirlenmesinde ordunun rolü yanında Batı'da mevcut sivil-asker ilişkileri modelleri ile Sosyalist Blok'taki modeller ve örüntüler arasındaki farklılıklar da işlenen konular arasındadır (Barany, 1991). Sosyalist Blok dışında Batı dışı dünyaya yönelik analizler de gerçekleştirilmiştir. Askerî rejimlerin ülke içerisindeki konumları, devrimler, askerî darbeler ve gerilla savaşı gibi konular, Batı dışı dünyaya yönelik çalışmaların temel gündemini oluşturmuştur (Cammack, Pool & Tordoff, 1988).

Askerî sosyolojiyle uyumlu şekilde sivillerin ve askerlerin çeşitli konulardaki görüşlerini ve yaklaşımlarını anlamaya dönük saha çalışmaları yapılmıştır. Hem askerlerin hem de sivillerin, dış politika ve güvenlik politikasına yaklaşımları, sivil-asker ilişkilerini nasıl gördükleri, askerlik mesleğine ve orduya yönelik tutumları, zorunlu askerlik uygulamasına yönelik yaklaşımları değerlendirilmiştir (Manigart, 1992: 471; Manigart & Marlier, 1996).

Sivil-asker ilişkileri konusunda askerî sosyolojide alanyazın 2. Dünya Savaşı sonrasında oluşmaya başlamıştır. İlk klasik çalışmalar belli kuramsal öbeklenmeleri temsil ederler. Bu alanyazının bir kısmı ABD ordusunun ihtiyaç duyduğu saha bilgisi ve kendi askerî unsuru ile ilgilidir (ör. Stouffer ve ekibinin "American Soldier" çalışması). Dolayısıyla bazı klasiklerin ABD siyaseti ile doğrudan bir ilişkisi yoktur.

Bu tez kapsamında ve ABD özelinde, Sivil-asker ilişkileri alanyazını iki boyuttan oluşmaktadır. Birincisi 2. Dünya Savaşı sonrasında ve Soğuk Savaş döneminde üçüncü dünya ülkelerinin modernleşmesinde, kalkınmasında, siyasetin biçimlendirilmesinde ve analiz edilmesinde gerek ilgili aktörlere (sivil ya da asker) ilişkin verinin oluşturulması gerekse de bu ilişkileri yeni uluslararası dünya sisteminde yönetilebilir kılmak adına tanımlayıcı çalışmalardan oluşmaktadır (C. Wright Mills'in "The Power Elit" eseri). İkincisi, ABD siyasetinin iç gerilimlerinin

kurumlaşma veya kurumlaşmama durumuna göre alanyazında görünür olan ABD içi sivil-asker ilişkileri çalışmalarıdır. Bu tezin kapsamı bu bağlamda 2. Dünya Savaşı öncesini kendi başına bir tartışma konusu olarak içermemektedir.

ABD'nin sivil-asker ilişkileri konusuna ilgisi 1960'lardan sonra üçüncü dünya meselesine yöneliktir. 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı içi çatışmalar artar. O döneme kadar ki Batı dışı dünya çatışması Bat'nın içerisine yönelir. Yeni ve eski egemenlik merkezleri birbirleri ile çatışma içerisine girer. Batı'da yaşanan bu çatışmaların ulaştığı boyut, 20. yüzyılda ortaya çıkan iki dünya savaşı ile görülür. İki savaş arasındaki dönemde cereyan eden hadiseler ve 2. Dünya Savaşı sonrasında kurulan yeni dengeler, savaş sonrasında Doğu toplumları ile ilgili açıklamalara, başka bir deyişle, bu dönemde modernleşme, kalkınma, büyüme adlarını alan kuramlara belirli nitelikler kazandırır (Coşkun, 1987).

Sivil-asker ilişkileri alanıyla ilgili mevcut alanyazının büyük bir bölümü, daha çok askerî müdahalenin sebepleri ile ilgilenmiştir. Bu noktada kabul gören örüntü (Feit, 1973; Perlmutter, 1977) üç ilgi alanı ekseninde ortak bir yönelim olduğunu göstermektedir. (i) Öncelikle, askerî rejimlerin yönetimde olduğu durumlar, (ii) üçüncü dünyada modernliğin temsilcileri olan silahlı kuvvetlerin etkinliğine özel önem göstermek ve (iii) ordunun meşruluğunu anlamak üzere silahlı kuvvetlere toplumda verilen desteği daha geniş kapsamda ele almak. Bu ilginin bir boyutu da ordunun yeniliğin yaratılması ve sürdürülmesi konusundaki nesnel ve niceliksel katkısı, silahlı kuvvetlerin modernleştirici rolü şeklinde oldukça ilgi uyandırmıştır. Askerî modernleşme taraftarlarınca getirilen argümanlardan birisi de silahlı kuvvetler üçüncü dünyada en modernleşmiş kurum olduğu ve ekonomik gelişimi tamamlayabileceği yönündedir (Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 52, 59).

ABD, 2. Dünya Savaşı sonrasında dünya ilişkilerini yönetebilecek bir egemenliği tesis etmişti. Dolayısıyla üçüncü dünyaya ilişkin; kalkınma, modernleşme, ulus inşa süreçleri, ulus devletlerin kuruluşu, kolonizasyon, bağımsızlık politikalarının geliştirilmesi gibi konularda aktörlere dönük bilgi üretimini teşvik etmiş ve bilim politikalarını buna göre oluşturmuştur. Bu tezde üçüncü dünyaya ilişkin alanyazın ve analizler kapsam dışında bırakılmıştır. ABD'nin

kendisini ve ötekini, ordu kurumunu algılaması çerçevesinde kimi zaman atıfta bulunsak da metodolojik olarak bu tartışmalar dışarda bırakılmıştır. Bu tezin asıl ilgi alanı ABD içerisinde sivil-asker ilişkilerinin kurumlaşma düzeyi ve bu kurumlaşma düzeyinin değerlendirilmesidir.

ABD’de sivil-asker ilişkilerini çalışmanın belli zorlukları bulunmaktadır. (i) Tartışmaların tarihsel olarak Anayasa’nın yazılışına kadar uzanması; (ii) gerilim ve problematik bir konu olmaktan tarihsel olarak hiç çıkmadığı için konunun değişkenliği; (iii) sivil ve asker aktörlerin kişilik özelliklerine bağımlı olduğundan dolayı kırılma ve dalgalanmalarını fazlaca görülmesi; (iv) birçok disiplini (özellikle, tarih, sosyoloji, siyaset bilimi) kesen gerçek bir disiplinlerarası konu olması ve (v) muazzam bir literatürün birikmiş olması sivil-asker ilişkilerini çalışmayı güçleştiren bazı etkenlerdir.

1. BÖLÜM

ABD'DE SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİ: TARİH, KURAM VE ALANYAZIN

Sivil-asker ilişkilerine ve silahlı kuvvetlerin hükûmetler tarafından kontrol edilmesine yönelik tartışmalar bazı akademisyenler tarafından yerleşik, mecrasını bulmuş; bir kısım akademisyenler tarafından ise *rönesansını* yaşayan bir tartışma şeklinde değerlendirilmektedir. Bugün; Soğuk Savaş sonrasında Doğu Avrupa'da ve Orta Avrupa'da ortaya çıkan yeni demokrasilerin henüz tam olarak sivil-asker ilişkilerini oturtamamış olmaları, Amerika'nın demokratik normları dünya sathına yayma hedefinin ve söyleminin devam etmesi, birçok devlette silahlı kuvvetler üzerindeki sivil kontrolün sağlanması noktasındaki süregelen sorunlar; bizzat Amerikalıların Amerika Birleşik Devletleri'ndeki sivil kontrolün etkinliği hakkındaki şüpheleri esasında bu iki konudaki tartışmaların devam ettiğini göstermektedir. Bu iki konuda süren sorular şunlardır: silahlı kuvvetler sivil otoriteler tarafından tam olarak nasıl kontrol edilir? Hangi politikalar ve yapılar sivil kontrolünü sağlar? Hangi tür sivil-asker ilişkileri demokrasiler lehine en iyi ve uzun vadeli hizmet eder? (Bland, 1999: 7).

Gelişmiş batı toplumlarında askerî darbe ve askerî müdahale olmadığından ya da sık görülmediğinden konu daha çok tarihçilerin uhdesinde kalmıştır. Bunun ardındaki genel eğilimleri bulmak yönünde iştahlı olmamıştır sosyologlar. Daha çok savaş zamanında askerî operasyonların yönetilmesi ile ilgili hususlar gibi kaynama anları ilgi çekmiştir. Kontrolde çıkmaya engel olan şey de subayların sivil tabiiyetini kabul etmeleridir. Bu kapsamda Aron (1961), Ronnberger (1965) ve Janowitz (1964), eski dünya ile yeni ülkeler arasında darbe ya da askerî müdahaleler bağlamında farklılıklara işaret eden genel değerlendirmeler yapmışlardır (akt., Lang, 1972: 125).

Ordunun toplumsal egemenliğini sağlayan şartlardan bir tanesi orduya katılım oranıdır (Andreski, 1968'den akt., Lang, 1972: 105). Çok sayıda insanın silahaltında olması askerî değerlerin toplumsal ve siyasi alanlara sirayet etmesi anlamına gelebilir; fakat bu durum başka normatif etkilerle dengelenebilir.

Sivil-asker ilişkileri, sosyal bilimlerin tam anlamıyla disiplinlerarası alanlarından birisidir. Tarihçilerin, sosyologların, siyaset bilimcilerin bu alana büyük katkıları olmuştur. Disiplinlerarasılığa uygun şekilde alanın başat dergisi *Armed Forces & Society* bu alanda yayımladığı makale sayısını arttırmış, *American Political Science Review* gibi kendi alanının gözde ama gittikçe dar görüşlü hâle gelen siyaset bilimi dergisi, son yıllarda bu alana daha az katkıda bulunmuştur (Feaver, 1999: 211).

Tarihçilerden farklı olarak siyaset bilimciler, bir örüntü gösteren sebep sonuç genellemelerini aramaya meyillidirler. Siyaset bilimciler tek bir olayda ne olduğunu tanımlamaya çalışmazlar; bunun yerine geneli anlamlandırmaya, eğer mümkünse, “diğer değişkenlerin sabit kaldığı durumda” gerçekleşme ihtimali olan bir sonraki olayı tahmin etmeye çalışırlar. Sosyologlardan ayrı olarak siyaset bilimciler, öncelikli olarak siyasi kontrol kurumlarına odaklanırlar. Sosyologların doğrudan ilgileri –ordunun toplumla uyumlu hâle getirilmesi gibi– ne, ne zaman, nasıl ve hangi etkilerle gibi temel siyasi soruları nedensel olarak ilişkilendirebildikleri yere kadardır. Yine de sosyologlar ve tarihçiler, bu alandaki siyasi kuramsal gelişimlere, diğer siyaset bilimi alt alanlarına gösterdiklerinden daha büyük bir ilgi göstermektedirler (Feaver, 1999: 212).

Skandallara, darbelere ve “kontrol dışına çıkmış” bir orduya verilen referanslarla körüklenen kamuoyu retoriği, ABD’nin sivil liderlerinin tabiiyeti sorunlu bir ordu ile yüz yüze geldiklerini belirtiyordu. Bu tarz bir retorik doğal olarak tüm dikkatleri sivil ve askerî kurumlar arasındaki etkileşimleri şekillendiren güçleri anlamak amacıyla sivil-asker ilişkileri kuramına ve sivil kontrolünün belirleyicilerini anlamaya yönlendirdi. Buna rağmen sivil-asker ilişkileri kuramı gelişmeden yerinde saydı. Oldukça bilgilendirici geniş ampirik alanyazın ağırlıklı biçimde Huntington ve Janowitz tarafından otuz kırk yıl önce ortaya konan kuramsal analizler arasında ilerledi. Kuramsal tartışmalar çoğunlukla Huntington’un profesyonellik hakkındaki görüşlerini ya da Janowitz’in erken dönem Huntington eleştirilerini tekrarlamaktadır. Bu kadar meşhur olmalarına rağmen aslında ne Huntington ne de Janowitz, sivil kontrol problemini yeteri kadar açıklamamıştır; bu sebeple her ikisi de müstakbel çalışmalar ve politika yapımı için belirsiz birer rehber

durumdadır. İkisi de sivil kontrolü probleminin can alıcı noktalarına temas etmeyip etrafında dolaşmış, sonraki dönemlerde yapılan ampirik araştırmaların karşılaştığı problemler konusunda da sadece bir takım iddialarda bulunmuşlardır. Kısacası, özellikle Feaver gibi isimler tarafından Amerikan sivil-asker ilişkilerinde alternatif bir kurama ihtiyaç olduğu dile getirilmektedir (1996a: 150).

Ordu ve toplum tartışmaları öncelikle siyasi iktidar ve devlet ile ilgilidir. “Muhafızları kim koruyacak?” sorusu, Platon’un 2500 yıllık “Devlet” isimli eserinin üçüncü kitabının en önemli konusudur. Platon, toplumun esas düzeninin ne olduğuna yönelik düşüncesini sunarken askerî devleti bir sapma olarak nitelendirmiştir. Antik Roma Dönemi’nde Juvenal de aynı soruyu gündeme getirmiştir. Antik Yunan’da ve Roma İmparatorluğu’nda muhatap olunan bu soru, 20. yüzyıl ulusları için de devam etmiştir (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 135).

Herhangi bir ülkede, sivil-asker ilişkilerinin durumu, devletin demokratik (veya antidemokratik) doğasından, subayların motivasyonlarından ve hedeflerinden ayrılamaz. Ordunun mevcut rejime yönelik tutumu, devletin ilerlemesi noktasında çok önemlidir. Ordu, göreceli olarak mesafeli diye karakterize edilmesine rağmen siyasetten ayrılmamakta ve çoğu kez iç meselelere müdahale etmektedir. Bir ülkenin siyasi sistemi ile uluslararası ilişkilerde ve iç ilişkilerde şiddet kullanma temayülü arasında doğrudan bir bağ vardır. Askerî müdahaleler, askerî yönetimler ve ordunun siyasetten geri çekilmesi, çeşitli tarihsel dönemlerde, kültürlerde ve bölgelerde ortak bir şekilde gözlenmiştir. Geçen yüzyıl bu anlamda özgün değildi. 21. yüzyılın başında, parlamentoya veya ulusa hesap vermeyen askerî liderlerin hâlâ iktidarda olduğu devletler bulunmaktaydı (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 135-136).

Askerlerin siyasete karışmaları ve askerî darbeler yapmaları, karşılaştırmalar yapılmasını gerektirdiği gibi beraberinde çeşitli sorular da doğurur: sivil-asker ilişkileri; farklı ekonomik ve kültürel gelişim örüntülerine, geleneklere ve diğer politik kültür unsurlarına, siyasi rejim türlerine ve toplumun sosyal organizasyonlarının biçimlerine ne derece bağımlıdır (Luckham, 1977’den akt., Rukavishnikov & Pugh, 2003: 136)?

Amerika'nın kurucu isimleri¹, kendi ordularını oluşturma mecburiyetinin baskısı ile daimi ordulara duydukları güvensizlik arasında sıkışıp kalmışlardır (Cunliffe, 1968; Morone, 1998; Weigley, 2001). Bu güvenlik gereksinimleri ile merkezî bir askerî güce karşı duyulan güvensizlik arasındaki gerilim, Amerika'daki sivil-asker ilişkilerinin belirleyicisi olmuştur. Kurucu figürler vatandaş-asker (citizen-soldier) fikriyle bu çıkmazda bir yol bulmayı düşünmüşlerdir. Eğer orduyu bir ülkenin kendi vatandaşların küçük bir bölümü oluşturursa özgür bir cumhuriyetin vatandaşlarının kendi ordusundan korkmasına gerek kalmayacaktır (Hamilton, 1982; Jefferson, 1903/1904'ten akt., Driver, 2004: 3). Değerlerden, inanışlardan ve çıkarılardan kaynaklı çeşitlilik, James Madison'ın mantığına uygun olarak, ordunun sağlıklı bir şekilde sivil kontrolünde kalmasını sağlayacaktır (Burk, 2002; Huntington, 1957). Böylece vatandaş-asker ideali hem Amerikan sivil-asker ilişkilerinin hem de Amerikan yönetim mantığının esas özelliği olarak Amerika'da ortaya çıkmıştır (Driver, 2004: 3).

Bununla birlikte, Amerika'daki geniş toplum kesimleri ile ordu arasındaki bireysel ve ailevi bağların zayıflamasını açıklayan son dönem alanyazını göz önüne alındığında, birçok kişi vatandaş-asker geleneğine ne olduğunu merak etmektedir (Moskos, 2001). Sosyoekonomik ölçeğin üst çeyreğinde bulunanların silahlı kuvvetlerde gittikçe daha az sayıda temsil edilmesiyle Amerikan Ordusu, işçi sınıfını ve azınlık kesimleri temsil edecek şekilde daralmıştır (Office of the Assistant Secretary of Defense, 1999; Halbfinger & Holmes, 2003; Schaeffer, 2002; Shields, 1990). Peter Feaver ve Richard Kohn (2001) gibi siyaset bilimi uzmanları, Thomas Ricks (1996; 1997) ve Mark Shields (1990) gibi konu uzmanı gazeteciler ve de sivil-asker ilişkilerini gözlemleyen herkes, kendi güvenliklerini sağlayan şiddeti yöneten kişilerden bu denli uzak demokratik bir topluma yönelik endişelerini dile getirmişlerdir. Bu bölünme, savaşın külfeti sebebiyle karar alıcı elitleri düşmanlıklar üretmekten vazgeçirme noktasında daha mı iyidir? Clinton'un homoseksüelleri orduya dâhil etme girişimini Pentagon'un reddetmesinde olduğu gibi, sivil direktiflere yönelik kamusal direnişlerde bir artış mı göreceğiz (Korb, 1996;

¹ Tarihçi Richard B. Morris (1973) şu yedi ismi kurucu babalar olarak tanımlamaktadır: John Adams, Benjamin Franklin, Alexander Hamilton, John Jay, Thomas Jefferson, James Madison ve George Washington.

Lancaster, 1993)? Bunlar Amerikan sivil-asker ilişkilerinin geleceği ile ilgili yeni araştırmaları ve önerileri tetikleyen yeni bir dalgayı oluşturan sorulardan sadece bir kaçıdır (Driver, 2004: 3-4).

Her ne kadar sorunlar birçok yönden kurucu orduyla ilgili endişeleri hatırlatsa da çözümler genelde kurucu çözümlerden uzaktı. Aslında yakın zamanda gerçekleşen bir sempozyum² vatandaş-asker kavramını günümüzün karmaşık ve belirli bir alanda uzmanlık gerektiren ulusal güvenlik ortamında çağdışı bularak tümüyle reddetti. Katılımcıların birçoğu, uğruna savaştığı toplumla gittikçe daha da azalan kişisel, sosyal ve ideolojik olarak bağlı, iyi eğitilmiş ve uzman askerlerin vatandaş-askerlerin yerlerini aldıkça “vatandaş-askerin... alacakaranlıkta kaybolduğunu” ileri sürerek asker ve topluma dair yeni bir bakış açısı oluşturulmasının gerekliliğini vurguladı (E. A. Cohen, 2001). Vatandaş-asker yerine, subayların niçin tarafsız profesyonellik doktrinlerini ihlal etmeye devam ettikleri ve bunu engellemek için neler yapılabileceği daha çok ele alınmaya başlandı (Snider & Watkins, 2000, 2002; Snider, Nagl & Pfaff, 1999). Tarafsız şekildeki teknik uzmanlığın ve selahiyetin, toplumsal temsilden ziyade, sağlıklı bir asker-sivil yönetim ilişkisinin temel etmeni olduğu yönünde bu sempozyumda bir çıkarımdan bahsedilebilir (Driver, 2004: 4).

Bu bahsedilen yaklaşım, Samuel Huntington’ın (1957) görüşlerinden hareket etmekte ve ordunun ideolojik şekilde izole olmasının askerî misyonun kaçınılmaz bir sonucu olduğunu vurgulamaktadır. T. R. Fehrenbach’ın (1963: xi) belirttiği şekilde “sivil liberal ile asker, maalesef, farklı şeylere dikkat kesilmektedirler; sivil sosyologlar insanoğlunun bir arada huzur, dostluk ve adalet içinde yaşamasıyla ilgilenmekte; asker ise onlara acı çekmeyi, dövüşmeyi, öldürmeyi ve ölmeyi öğretmektedir.” Yine, hükûmetin askerî kanadının halk iradesinin apolitik ve tarafsız bir uygulayıcısı olarak görülmesi gerektiğinden, bu uzaklık/farklılık Cumhuriyet’e yönelik bir tehdit oluşturmamaktadır. Öyleyse demografik ve ideolojik olarak bağımsız bir orduya dair çözüm de bu ayrılığı ortadan kaldırmak değil, daha tarafsız ve profesyonel bir silahlı kuvvetler oluşturmaktır. Özetle bu görüş, bir zamanlar

² Sempozyum “the Ethics and Public Policy Center” ile “the Center for International Relations at Boston University” iş birliği ile hazırlanmış, Ekim 2000 tarihinde “Citizens and Soldiers: Citizenship, Culture, and Military Service” başlığı ile gerçekleştirilmiştir.

vatandaş-asker modelini savunanların önerdiği hesap verilebilirliğin, profesyonel otonomiyle çalışan tarafsız uzmanlar tarafından devralınabileceğini öne sürmektedir (Huntington, 1957'den akt., Driver, 2004: 4-5).

Sivil-asker ilişkileri çalışmaları son 1990'lardan sonra yeniden ilgi görmeye başlamıştır; görünen o ki ilerleyen yıllarda bu ilgi daha da artacaktır. Sivil-asker ilişkileri çalışmaları için bir Rönesans'tan bahsedilmektedir. Bu Rönesans'ın nedeni, son zamanlarda, sivil-asker ilişkilerin dünya çapında çalkantılı bir döneme girmiş olması, hatırı sayılır derecede farklılıklarına rağmen, geçmiş müesses sivil-asker ilişkileri örüntülerini zorlamasıdır. Özellikle bu Rönesans meselesi "Bazı akademisyenlerin Doğu ve Merkez Avrupa'da Soğuk Savaş sonrası demokrasilerin ortaya çıkmasını müteakip yerleşik bir konu olarak görmelerine; demokratik normları dünya geneline yaymaya çalışan (daha ziyade) Amerikan arayışı; özellikle iç karışıklıkların süregelen olduğu devletlerde ordu üzerinde devam edegelen sivil kontrol problemleri; görece kısa süreli ve son dönemde görülen Amerikan'ın kendisinin etkili sivil kontrolü sağlayıp sağlamadığına dair duyulan şüpheyile ilişkilendirilmektedir." (Bland, 1999: 7). Don Snider ve Miranda Carlton-Carew bunlara başka öğeler de eklemişlerdir; örneğin, Doğu-Batı çatışmasının sona ermesinin ortaya çıkardığı uluslararası değişimler, silahlı kuvvetlerde görülen hızlı sayısal küçülmeler ve bunu müteakiben orduların savaş dışı operasyonlarda kullanılması gibi (Snider & Carlton-Carew, 1995: 8-14). Bu soruları cevaplayabilmek için "sivil-asker ilişkileri"nden tam olarak ne kast edildiği; "kurulu/yerleşik örüntüler"le ifade edilenin ne olduğu; sivil-asker ilişkilerinin ne yöne doğru ilerlediği; bütün bu konulara temas eden, sivil-asker ilişkileriyle ilgili açıklayıcı bir model veya bütün bunları kapsayabilecek bir kuramın olup olmadığı tartışılmalıdır (Kümmel, 2002: 63).

Sivil-asker ilişkileri bugüne kadar pek çok boyuttan incelenmiştir. Bu boyutlar arasında güç-politika, ekonomi-medya, bilim-teknoloji ve kültür-tarih sayılabilir. Bu çok boyutluluk dolayısıyla da hiçbir çalışma bütün boyutları ile sivil-asker ilişkilerini tüm yönlerini ile ele almamıştır. Genel bir değerlendirme ile sivil-asker ilişkilerinde öne çıkan temalar arasında şunlar sayılabilir: (i) sivil-asker ilişkilerinin geçen yüzyılda ortaya çıkan kuramsal gelişim aşamaları; (ii) belirli bir

ülkeyi konu alan ülke araştırmaları; (iii) ülkeler arası karşılaştırma araştırmaları; (iv) demokrasilerde ordunun sivil kontrolü; (v) silahlı kuvvetlerde ve toplumlarda görölen yaygın sosyal ve kültürel değişimler; (vi) geçmişte sivil-asker ilişkileri alanında tartışmalı olmuş muhtemelen gelecekte de problemlili olacak; zorunlu askerlik konusu, toplum ile profesyonel ordu arasındaki kültürel mesafe, silahlı kuvvetlerde kadınların entegrasyonu ve terhis edilen/emekli olan askerlerin sivil hayata adaptasyonu; (vii) uluslararası barış gücü operasyonları kapsamında sivil-asker ilişkileri (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 131-132).

Sivil-asker ilişkileri barış, kriz ve savaş zamanlarında radikal değişikliklere uğrayabilir ve ilişkilerin açıklamaları bu değişiklikleri izah edebilmelidir. Çoğu uzamış krizlerde, bariz olan değişiklikler—hızlanmış politika temposunu, askerî olgulara artan politik dikkat ve amaçlar ve araçlar üzerinde kararsızlık—rejimlerde daha derin bir dönüşümü maskeler. Genellikle sivil-asker ilişkilerini etkileyebilecek iç çatışmaların eşlik ettiği, bir yeniden dengeleme sağlanabilir. Görüldüğü gibi, 1. Dünya Savaşı sırasında Britanya'daki ve soğuk savaş sırasında Birleşik Devletler'deki durum buydu. Rejime dayalı görüş, ordunun sivil yönlendirilmesinin nasıl değiştiğinin ve barış, kriz ve savaş zamanında nasıl işlediğinin takip edilebilmesi için bir yöntem sağlar (Bland, 1999: 21).

Genel olarak, sivil-asker ilişkileri üzerine yeni teoriler ve günümüze kadar ulaşanlar iki şekilde başarısızdır: Çok dar kapsamda düşünölmekle birlikte, sorunun kritik yönlerini gözden kaçırmışlar ve bu teorilerin savunucularına ait ulusal politika ve kültür tarafından çok sıkı bağlanmışlardır (Amerikan kuramının eleştirisi için bk. Feaver, 1996a; Finer, 1976; Kemp ve Hudlin, 1992; Sarkesian, 1981; Schiff, 1995; Snider & Carleton-Carew, 1995). Mevcut teoriler ve çalışmalar darbeleri önlemeye ve bu sorunu çözmeye odaklanma eğilimindedir fakat başka bir tehlike de devlet içinde ortaya çıkan ve aslında süreklilik arz etmeyen sivil-asker ilişkileri problemidir: “Darbe yok mu? Problem yok; o halde başka bir mesele, bir tartışma konusu gerekli.” (Bacevich, 1997: 17). Bu zaaf, ordunun siyasete müdahalelerini ele alan teoriler değil, daha yaygın olarak, başkalarına/diğerlerine bakma eğilimi ve sivil-asker problemlerinin toplumla ve o toplumun silahlı kuvvetleriyle karşılaşmasıdır (Bland, 1999: 8).

1.1. Sivil-Asker İlişkilerini Tanımlamak

Sivil-asker ilişkileri, çeşitli akademik disiplinlerde ilgi çeken konulardan birisi oluşur. Bu disiplinler içerisinde başat olanlardan birisi de sosyoloji olmuştur. Klasik sosyolojinin önemli konularından birisi, Auguste Comte ve Herbert Spencer'a kadar uzanan, gelişmiş endüstriyel toplumlar ve askerî güç kullanımı arasındaki *uyumsuzluktur*. 1980'lerde bu tartışmalar Wolfgang Vogt'un (1983; 1986; 1988) önemli katkılarıyla sivrilmış; birbirinin dışlayan *sivil mantık* ve *askerî mantık* kavramsallaştırmalarıyla idealize edilmiştir (von Bredow, 1995: 22; Wachtler, 1983). Bu kapsamda Max Weber, orduyu bir meslek ve bürokratik bir müessese olarak analiz etmiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan önce yayımladığı *Militarizm Tarihi* [History of Militarism] adlı eserinde Alfred Vagts (1937), militarizmin tarihsel bir görünümünü sunmuştur. Daha sonra da Stanislav Andreski (1971) "Ordu Kurumu ve Toplum" [Military Organization and Society] adlı eserinde silahlı kuvvetlerin toplumsal yapıya ve tabakalaşmaya etkisini ve toplumsal elitlerin konumlarının muhafazasıyla bağlantısını ele almıştır (akt., Kümmel, 2002: 64).

Sivil-asker ilişkileri en temel konusu; toplum yani siviller (silahsız insanlar) ile toplumu korumak amacıyla oluşturulan sivillerden ayrı, silahlı kitle olan ordu (silahlı insanlar) arasındaki ilişkinin ne olduğudur? Bu sorunun kadim dönemlerin toplumsal örüntülerindeki askerî organizasyonlara kadar uzanan bir geçmişi vardır. "Silah" veya "harp aleti", kadim ve çağdaş bütün savaşlarda kullanılan savaş aletlerini kapsamaktadır. Sosyolojik bir kategori olarak "ordu" terimi ise "toplumsal faaliyetleri gerçekleştirmek için meşru araçlar olarak kabul edilen örgütlü şiddet" şeklinde yorumlanmaktadır. Ordu kurumu, savaş alanında zafer kazanmak üzere yürütülen faaliyetlerin koordinasyonu için oluşturulan yapıdır (Sills, 1972: 305). Her toplumun yukarıdaki soruya verdiği yanıt, kendi millî tarihinin, duyarlılıklarının ve geleneklerinin etkisini taşır. Yine bu ilişki, ordunun bir devlet kurumu olarak o ülkedeki rolüne, hukuki, anayasal vb. düzenlemelerde tanımlanmış siyasi mercilere tabiiyetine bağlıdır. Toplumun; askerî personeli, subaylık mesleğinin o toplumdaki mesleki prestiji, devletin

savunma ve dış politikası ve ordunun belli faaliyetlerine yönelik algı ve bakış açısı gibi hususlar yine bu ilişkiyi belirler. Bu sorunun doğası, hem toplum hem silahlı kuvvetler sürekli dönüştüğünden dolayı, değişmektedir. Sivil-asker ilişkileri bugüne kadar pek çok boyuttan incelenmiştir. Bu boyutlar arasında güç-politika, ekonomi-medya, bilim-teknoloji ve kültür-tarih sayılabilir. Bu çok boyutluluk dolayısıyla da hiçbir çalışma bütün boyutları ile sivil-asker ilişkilerini tüm yönlerini ile ele almamıştır. Genel bir değerlendirme ile sivil-asker ilişkilerinde öne çıkan temalar arasında şunlar sayılabilir: (i) sivil-asker ilişkilerinin geçen yüzyılda ortaya çıkan kuramsal gelişim aşamaları; (ii) belirli bir ülkeyi konu alan ülke araştırmaları; (iii) ülkeler arası karşılaştırmalı araştırmalar; (iv) demokrasilerde ordunun sivil kontrolü; (v) silahlı kuvvetlerde ve toplumlarda görülen yaygın sosyal ve kültürel değişimler; (vi) geçmişte sivil-asker ilişkileri alanında tartışmalı olmuş muhtemelen gelecekte de problemlili olacak; zorunlu askerlik konusu, toplum ile profesyonel ordu arasındaki kültürel mesafe, silahlı kuvvetlerde kadınların entegrasyonu ve terhis edilen/emekli olan askerlerin sivil hayata adaptasyonu; (vii) uluslararası barış gücü operasyonları kapsamında sivil-asker ilişkileri (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 131-132).

ABD’de sivil-asker ilişkilerinin bugünkü durumunu anlamak adına başlangıç olarak “sivil-asker ilişkileri” ile “sivil kontrolü” terimleriyle ne kastedildiğini tanımlanmalıdır. “Sivil-asker ilişkileri” en genel tanımıyla bir devletin silahlı kuvvetleri ile bu silahlı kuvvetlerin hizmet ettiği toplum arasındaki ilişkiyi tanımlar. Bu iki yapının birbirleri ile nasıl iletişim kurdukları, nasıl bir etkileşim içerisinde oldukları ve aralarındaki karşılaşmanın nasıl düzenlenip denetlendiği asıl zemini oluşturmaktadır. Benzer şekilde “sivil kontrolü” terimi ise ordunun sivil yöneticilerinin askerî faaliyetler konusunda, otoritelerini ne derecede uygulayabileceklerini ifade etmektedir. Sivil ile asker arasındaki ilişki, devletin silahlı kuvvetleri ve onların hizmet ettiği geniş toplumsal kesim arasında nasıl iletişim kurulacağı, nasıl etkileşime geçtikleri, aralarındaki ilişkinin nasıl düzenlendiği konularını kapsar. Akademik dilde “sivil kontrolü” terimi daha çok yürütme organına koşulsuz riayeti ima edecek şekilde kullanılmaktaydı. Benzer

şekilde “sivil-asker ilişkileri” de ordu ve toplum arasındaki ilişkiyi değil sivil ve askerî elitler arasındaki ilişki için kullanılmaktaydı (Hooker, 2011: 1).

Lang (1972: 105), sivil-asker ilişkileri kavramının, ordu olarak tanımlanan kurumsal sektörün kendisini geniş toplumsal düzenden farklılaştırmasından sonra anlamlı hâle geldiğini ifade eder. Ona göre sivil-asker ilişkileri, sivillerin devredeceği/kabul edeceği güç ve iktidar düzeyinin ordu ve liderleri tarafından aşılması yönündeki iddiaları var olduğu sürece kaçınılmaz olarak çatışma yüklü olacaktır. Lang’ın yorumlarından anlaşıldığı üzere sivil-asker ilişkileri konusu ilk olarak Avrupa’da siyaset biliminde bugün anlaşıldığı şekliyle, subayların siyasi karar alma mekanizmalarına doğrudan ya da dolaylı müdahaleleri bağlamında gündeme gelmiştir. ABD’ye yönelik alanyazında, savaşa dair bir karar alma/verme durumunda stratejinin ve dış siyasetin tayininde askerlerin ağırlık kazandığı belirtilmektedir. ABD’de özellikle Savunma Bakanlığının dış siyaset kararlarındaki rolü/işlevi sebebiyle sivil-asker ilişkilerinin Garnizon Devleti modeline (garrison state) doğru kaydığı tartışılmıştır (Cook, 1962; Mills, 1956; Swomley, 1964’ten akt., Lang, 1972: 117).

Sivil-asker ilişkileri tartışmasına ve tartışmanın hangi yönde seyredeceğine yönelik en önemli ve en kalıcı katkı, Feaver’a (1996a: 158) göre, bir siyaset bilimci olan Samuel P. Huntington’ın (1957) “Asker ve Devlet” [The Soldier and the State] eseriyle yapılmıştır. Subaylara odaklanarak askerî güvenlik ile silahlı güçleri kontrol etme arzusu arasındaki potansiyel çatışmayı ortaya çıkarmıştır. Huntington’a göre bu gerginlik askerî profesyonellik, askerî otonomi, politik tarafsızlık ve gönüllü tabiiyet konularında oldukça önemli bir işlev görecektir olan kendisinin “objektif sivil kontrol” olarak adlandırdığı şeyle çözülebilir. Fakat eserini yazdığı dönemde toplumsal parametreleri problemlilik olarak yorumlamıştı; orduya yönelik bakış açısı iyimser değildi; Amerikan millî güvenliği öngörüsü de oldukça ümitsizdi. “Askerî güvenlik talepleri ve Amerikan liberal değerleri arasındaki gerginlik, uzun aşamada, ya güvenlik tehdidinin ya da liberalizmin zayıflaması ile ortadan kalkar.” (Huntington, 1957: 456). Huntington’ın çalışması, sivil-asker ilişkileri alanındaki odağı, ordu ile devlet yani hükûmet arasındaki ilişkiye kaydırdı. Bu yön değişikliği de hükûmetin

orduyu kontrolü ve bunu sağlamak noktasında sivillerin elinde bir enstrüman olarak askerî profesyonelliği gündeme getirmeye başladı (Kümmel, 2002: 64-65).

Alandaki kimi uzmanlara (Abrahamsson, 1972; Finer, 1976; Janowitz, 1971) göre Huntington'un yaklaşımına içkin askerî profesyonellik ile gönüllü tabiiyet arasındaki denklem her zaman çalışmamaktadır. Kendi iç standartlarının yanında dışarıdan bir değerlendirmeyle de profesyonel olarak kabul edilen birçok ordu, darbeler de dâhil olmak üzere, sivil otoritenin devrilmesi çabasına katılır. Bu sebeptendir ki sivil-asker ilişkileri tartışmasının bir diğer önemli aktörü Morris Janowitz, sivil kontrolünü sağlayacak unsuru devlet veya kurumsal bir yapı yerine toplumsal kontrol olarak konumlandırmıştır. Devlet kurumları toplumun uzantısı olarak ikincil bir rol oynar; bilakis toplumsal kontrol, toplumla bütünleşme kapsamında ölçülebilir (Feaver, 1996a: 166). Janowitz de profesyonellik fikrine çokça atıfta bulunmasına rağmen ordunun bir noktaya kadar kaçınılmaz şekilde politikleşmesini kabul ediyordu. Nükleer çağın uluslararası bağlamı ordunun, iç güvenliğe yönelik bir unsur olarak jandarmavari bir kapsamda iş yapmasını gerektiriyor (Janowitz, 1971: 20). Daha da önemlisi Janowitz'in ifade ettiği şekliyle "profesyonel etik" fikri dinamiktir; bu sebeple zamanla değişir. Janowitz'e göre, bir subay "kendisinin kabul edilen profesyonel standartlar" yanında "sivil değerlerle anlamlı bütünlük" sağlamak için de sivil kontrolüne tabi olur." (Janowitz, 1971: 420'den akt., Kümmel, 2002: 65). Morris Janowitz'in 1960'ların başındaki yazılarında "geleneksel" askerlik mesleğinin (military profession) yerini "pragmatik profesyonelliğe" bıraktığından bahseder. Ordu, her ne kadar siyasete doğrudan etki etmese de politik taleplerle ve devletin kendisiyle güçlü bir şekilde irtibat hâlinindedir. Janowitz'e göre ordu; sivil toplumla bütünleşik, toplumun genel değerlerini paylaşan, geniş bir siyasi perspektifi sürdüren "emniyet gücüdür" (constabulary force) (Janowitz, 1971'den akt., Snider & Carlton-Carew, 1995: 4).

Daha sonra Charles Moskos, bu öneri üzerinden kendi askerî profesyonellik modelini ve bu modelin kurum ve meslek arasındaki farkın altını çizen yaklaşımını geliştirir. Bir kurum olarak ordu nosyonuna dayalı askerî profesyonellik modelinden bir meslek olarak ordu fikrine geçişi kavramsallaştırır. Kurum olarak ordu modelinde "...daha yüksek çıkarlar için bireysel çıkar ötelenir, hatta bireysel çıkarı aşan bir

yaklaşım vardır. Bu modelde ordunun meşruluğu değerler ve normlar bağlamında sağlamıştır.” Bir meslek olarak ordu modelinde ise “Meşruluk piyasa çerçevesinde sağlanır. Benzer meslek alanlarındaki maddi karşılıklar yürürlüktedir.” (Kümmel, 2002: 66).

1960’larda ABD’deki durumu yani ordunun siyaset üzerindeki etkisini ortaya koymak üzere çeşitli örnek olayları ele alan çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda farklı grupların ve çıkarların karar alma süreçlerine nasıl dâhil oldukları ele alınmıştır. Edinger’in (1963) bu kapsamda ülke örnekleri bağlamında bir değerlendirmesi bulunmaktadır (akt., Lang, 1972: 117). Edinger, karar verme mekanizmalarını yönetenlere ulaşmak üzere kullanılan formal ve enformal kanallar üzerine yoğunlaşmıştır. ABD’deki durum savaşın mahiyetinin pek çok şekilde değişmesi neticesinde askerin yeteneğine yönelik talebin artması neticesinde askerlerin sivil-asker ilişkilerinde baskın/egemen konuma gelmeleridir. Buna mukabil Huntington (1960; 1961), ülkedeki askerî siyasetin üretilmesinde yönetici birimlerdeki farklı unsurlar (agency) arasındaki pazarlıklar yoluyla bir konsensüsün sağlandığı noktasında bir mutabakat olduğunu ileri sürer (akt., Lang, 1972: 117).

Sivil-asker ilişkilerine dair tanımları vuzuha kavuşturmak, bugün itibarıyla ciddi oranda değişmiş bulunan tartışmaları anlamak için önemli bir katkı sağlayabilir. Bugünkü hâkim akademik eleştiri ordunun, hizmet ettiği topluma/toplumdan gittikçe yabancılaştığı (Kohn, 2002: 10); kendi tarafgir siyaseti adına siyasi tarafsızlığı terk ettiği (Holsti, 1998/1999); politika yapma sürecinde gittikçe egemen ve gayrimeşru bir rol oynamaya başladığı noktasında yoğunlaşmaktadır (Ricks, 1997). Bu görüş; tarafsız, apolitik ordu ideali ile karşıtlık içerisindedir. Ordu bu yapı içerisinde, sivil kontrol ilkesine aykırı olarak “kendi perspektifini dayatmak” üzere özgürce faaliyette bulunmaktadır (Kohn, 2002: 1). Bu eleştiriler dile getirilerken sıklıkla “kaygı verici” (Feaver & Kohn, 2001: 1), “yabancılaşmış” (Kohn, 2002: 1) ve “kontrolden çıkmış” (Kohn, 1994: 3) ibareleri kullanarak kötümser bir tasvir ortaya konmaktadır. Sözü edilen bu tartışma tek taraflı bir şekilde sürmüş, az sayıdaki sivil ya da askerî lider, bu eleştirilerin temel varsayımlarına açık şekilde itiraz etmiştir (Hooker, 2011: 1-2). Bu isimlerin önemlilerinden birisi John Hillen’dir (1998; 1999).

Silahlı kuvvetlerin demokratik kontrolü meselesinin özü “Koruyuculardan kim koruyacak?” (Quis custodiet ipsos custodes?) şeklinde, Antik Roma’da Juvenal tarafından da ifade edilmiş kadim sorudur. Demokrasi, silahlı kuvvetler üzerinde her zaman sınırsız bir sivil egemenliğin bulunduğunu var sayar (Luttwak, 1999). Born’a göre (2003: 151) bir devletin demokratik kontrol sistemi; o devletin yönetim, siyaset, tarih ve kültür sisteminin bir ürünüdür. Birçok farklı kültür ve politik sistem bulunduğundan demokratik kontrolün de birbirinden farklı normları ve uygulamaları vardır. Dolayısıyla demokratik kontrolün tek bir sabit biçimi ve modeli yoktur; bir kısmı birbiri ile çelişen birkaç modeli bulunmaktadır. Bu kapsamda demokratik kontrolün; nasıl kavramsallaştırılabileceği, ne olduğu, önemi, nasıl sağlanabileceği, bugünkü problemleri ve nasıl incelenebileceği alanyazında ele alınan konular olmuştur.

Claude Welch, sivil-asker ilişkilerini “silahlı kuvvetler (kurumlar olarak) ile onların ilişkili olduğu geniş toplum kesimleri arasındaki etkileşimler” şeklinde tanımlamaktadır. Bu ilişkiler her birisinin diğeri üzerindeki kontrolünü ve iktidarını ya da karşılıklı şekilde birbirlerine etkilerini kapsamaktadır (Welch, 1993’ten akt., Snider & Carlton-Carew, 1995: 18).

Silahlı kuvvetlerin biricik olma durumunu anlamak için gerekli kuramsal çerçeve Edmonds’un “Silahlı Hizmetler ve Toplum” [Armed Services and Society] eserinde sistem teorisi bağlamında sunulmuştur. Buna göre, silahlı kuvvetler bu sistem kendi çevresinde ayrıksı, kendi mantığına göre kendi bağımsız bileşenleri içerisinde hareket eden bir sistem olarak düşünülebilir. Dolayısıyla bu silahlı kuvvetler sistemi (ya da alt sistemi) kendi çevresiyle ve bu çevre içerisinde çalışan, işleyen diğeri (alt-) sistemlerle nasıl ilişkisi çerçevesinde analiz edilebilir (Kümmel, 2002: 67).

Buradaki kısa bir değerlendirme dahi sivil-asker ilişkileri tartışması altında ne kadar çok konunun ele alındığını ve alınabileceğini göstermiştir. Zira sivil-asker ilişkileri terimi bir yandan askerler ve silahlı kuvvetler ile ordu dışı sivil dünya arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri geniş manada kapsamaktadır. Bu sebeple konu, altındaki farklı ve çeşitli başlıkları yapılandırabilmek için sivil ile askerin karşı karşıya geleceği birçok boyuta ayrılabilir (Moskos, 1977: 42, 43). Silahlı kuvvetler,

toplumun geri kalanından önemli biçimde ayrışan bir oluşumdur. Bu kapsamda pek çok uzman “silahlı kuvvetlerin kendi işini yapması için toplumdan ayrı kalması; ayrıksı bir örgütsel yapı, kültür ya da değer sistemi oluşturması gerektiğini” belirtir (Dandeker, 2000: 29). Bernard Boëne bu duruma *askerî biriciklik* der: ordu gerçekten ne kadar biriciktir ya da olmalıdır (Boëne, 1990: 3). Boëne’nin kendisi de bu soruya açık ve net bir cevap sunmaz. Bu sorunun cevabını verebilmek için şu hususlarda ordunun özelliklerini ortaya koymak gerekir: ordunun toplumsal yapısı, askere alma süreci, beceri ve yeterlilikler, kültür, yaşam biçimi, sosyal ve politik olarak toplumla ne kadar bütünlük arz ettiği, hukuki statüsü vb. Boëne, ordunun savaş olgusunun tabiatı sebebiyle değişmeyen evrensel bazı ayırıştırıcı özelliklerinin bulunduğunu belirtir. Bunlar: itaat, sadakat, sınırsız hizmet yükümlülüğü, yüksek bir zorlayıcı örgütsel otorite düzeyi, sivil tabuları aşan şiddet doğası (Boëne, 1990: 58). Benzer şekilde *silahlı hizmetlerin* oldukça uzmanlaşmış bir işlevi yerine getirdiğini düşünen Edmonds (1990: 43), bu işlevin orduyu coğrafi olarak da dâhil olmak üzere büyük boyutlarıyla sivil toplumdan ayırdığını belirtir. Dandeker de ordunun kendi personelinden taleplerinin boyutu ve doğası itibarıyla biricik olduğunu belirtir. Ordu personeli öldürmek ve kendilerini feda etmek üzere eğitilir; diğer personel ile sosyalleştiği, yaşadığı ve çalıştığı mekâna dâhil olması gerekir; neticesi aileden uzun süreli ayrı kalmayı da gerektirebilecek her daim göreve gitme özverisi göstermeyi gerektirir (Dandeker, 1999: 85’ten akt., Kümmel, 2002: 66-67).

Kümmel (2002: 67-68) ise Edmonds (1990: 113) ile Boëne ve Dandeker’dan hareket ederek (2000: 319–325) sivil-asker ilişkilerini tam olarak anlayabilmek için birbirine bağlı ve iç içe geçmiş altı boyutu ayırmayı önermektedir. Bunlar: ekonomi, finans, teknoloji, kültür, toplum ve siyasettir. Ayrıca bu boyutların, gözlemlendikleri döneme göre farklılıklar gösterebileceğini de belirten Kümmel, zaman değişkenini analize dâhil eder. Sivil-asker ilişkilerin (1) barış zamanlarında, (2) kriz durumlarında, (3) geleneksel askerî operasyonlarda (savunma, önleme, saldırı) ve (4) geleneksel olmayan askerî operasyonlarda (barış gücü, insani yardım vb.) birbirinden ayrılması gerektiğini önerir. Ayrıca sivil tarafın bu ilişkilerde hem ulusal hem de uluslararası bir yüzü olduğundan bu altı boyut hem yerli/ulusal hem de uluslararası perspektiften incelenmelidir. Kümmel, kendi yaklaşımından ortaya çıkan şemaya

göre araştırma alanlarının gruplanabileceğini belirtir; böylece sivil-asker ilişkileri çalışmalarının disiplinlerarası boyutunu da gösterir (bk. Tablo 1).

Tablo 1.1: Sivil-asker İlişkileri Çalışmalarının Disiplinlerarası Boyutu (Kümmel, 2002: 67-68’den çeviri)

Boyut	Ulusal Bağlam	Uluslararası Bağlam
Ekonomi	Ordunun tüketici olarak ekonomik istikrara belli bölgeler noktasında katkısı Silahlı kuvvetler ve silah endüstrisi	Ordunun tüketici olarak ekonomik istikrara barış gücü noktasında ekonomik yeniden inşa katkısı
Finans	Savunma harcamaları ve kamu bütçesi	Uluslararası askerî yardım ve uluslararası kredi alan kurum olarak silahlı hizmetler
Teknoloji	Ülkedeki teknolojik gelişmenin teşvik edici unsuru olarak ordu	Askerî teknoloji ve silah ihracı
Kültür	Bir ülkenin siyasal kültüründe ordunun önemi “tarihin ağırlığı” Millî kültürel ürünlerde (edebiyat, müzik, film, tiyatro vb.) silahlı hizmetlerin tasviri	Ülkenin siyasal kültüründe yabancı silahlı güçlerin varlığının etkisi Millî kültürel ürünlerde (edebiyat, müzik, film, tiyatro vb.) yabancı silahlı güçlerin tasviri
Toplum	Toplumda silahlı güçler algısı. Ordunun toplumdaki ayrık durması ya da toplumla bütünleşmesi	Silahlı güçler ve yurt dışı misyonlarda yerel halkla karşılaşma. Barış gücü misyonunun sağlandığı ülkede barış gücü birliklerinin algılanması
Siyaset	Silahlı hizmetlerin siyasi kontrolü. Ordunun siyasetteki rolü.	Çokuluslu askerî misyonların siyasi kontrolü. Müttefik birliklerde siyasi-askerî müdahaleler

1.2. Ordunun Siyasi/Demokratik Kontrolü

Sivil-asker ilişkilerine yönelik çağdaş kuramsal alanyazında “sivil kontrol” terimi, “siyasi kontrol” ile eş anlamlı şekilde kullanılmaktadır (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 136). Bu kavramsallaştırma, bir ülkenin genel politik olanları dışında özellikle savunma ve güvenlik konularında karar verme sürecinde sivil kurumların üstünlüğünü göstermektedir. Webervari anlamda şiddet araçlarının kontrolünün *meşru sivil otoritelerin* elinde olması kastedilmektedir.

Bu tartışma kendisini özellikle çağdaş/popüler egemenlik biçimi olarak demokrasi bağlamında sunmaktadır. Kabaca halkın egemenliği ve devlet otoritesinin halkının elinde olduğu anlamına gelen demokrasi, anayasal hesap verebilirlik düzleminde politikacılar/sivil otorite savunma ve güvenlik politikası da dâhil olmak üzere meşru siyaset yapabilir. Bu kapsamda “demokratik kontrol”, askerî seçkinlerle sivil yetkililer arasındaki iki yönlü etkileşim sürecidir. Demokratik hükûmet/sivil otorite; silahlı kuvvetlerin boyutunu, yapısını ve formasyonunu belirleme; askerî ve ulusal güvenlik doktrinlerini ve askerî reformları tanımlama, bütçe önerme vb. yetkilere sahiptir (Cottey, Edmunds & Forster, 1999’dan akt., Rukavishnikov & Pugh, 2003: 136).

Çok sayıda yazar “demokratik kontrol” tanımını yapmıştır. Sivil denetimin “sivil ve askerî grupların göreceli güçleri ile” ilişkili olduğunu savunan Huntington (1957: 88), askerî grupların gücü azaltıldığı ölçüde sivil kontrolün sağlanacağını ileri sürer. Huntington’a göre, herhangi bir toplumun askerî kurumları iki güç tarafından şekillendirilir: toplumun güvenliğine yönelik tehditlerden kaynaklanan “işlevsel zorunluluk” ve halk arasında egemen olan toplumsal güçlerden, ideolojiden ve kurumlardan kaynaklanan “toplumsal zorunluluk” (Huntington, 1957: 2). Demokratik kontrol, ordunun çok zayıf ya da çok güçlü olmasını önlemek üzere iki zorunluluğun dengede tutulmasında önemli bir işlev görür. Born (2003: 154), 11 Eylül 2001’deki New York ve Washington DC saldırılarının, işlevsel ve toplumsal zorunluluklara yeni anlamlar kattığını belirtir. Terörist saldırılar, yalnızca silahlı kuvvetlerin değil aynı zamanda istihbarat servisleri ve sınır muhafızları gibi diğer

güvenlik kuruluşlarının terörle etkili bir şekilde mücadele için daha geniş ve fazla yetkiye ihtiyaç duyduklarını ortaya koydu. Bununla birlikte, hükûmette ve parlamentoda demokratik yollarla seçilen temsilciler, bir yandan sivil özgürlükleri koruma gereksinimi ile daha güçlü bir işlevsel zorunluluk gereksinimini dengelemek zorunda kaldılar. Çok güçlü güvenlik örgütleri, vatandaşların sivil özgürlüklerini ve dolayısıyla demokratik yaşam biçimini tehdit edebilir.

Stefan Sarvas (1998: s. 2) ise demokratik kontrolün her zaman sivil kontrol anlamına geldiğini ancak sivil kontrolün mutlaka demokratik bir kontrol olmadığını Çek komünist rejimi üzerinden örnekler. Kuhlmann ve Callaghan (2000), demokratik kontrolün, orduyu demokrasilere entegre etmek olduğunu savunuyorlar. Bu entegrasyon ordunun profesyonel özerkliğine hanel getirmeden ordunun tabi kılınmasını içermektedir.

Akademisyenler arasında demokratik kontrolün, sivil hâkimiyet ve parlamento kontrolü anlamına geldiği konusunda fikir birliği olduğunu belirten Born (2003: 153), demokratik kontrol konusunda birçok farklı görüşün de bulunduğunu dile getirir ve bu farklılıkları da beş konuda özetler. (1) Kapsam (dar ve geniş): Dar kapsam sivil üstünlüğüne ve parlamento kontrolüne odaklanırken geniş kapsam orduyu topluma entegre etmeye yoğunlaşan sivil-asker ilişkilerini bütünüyle hesaba katıyor. (2) Aktörler: Dar kapsam yalnızca parlamentoyu, hükûmeti ve orduyu içerirken geniş kapsam sosyal kurumları ve aktörleri de içerir. Bazı yazarlar, politikacılar ile ordu arasındaki ilişkiyi düşmanca görürken bazıları denetimi, siyasi ve askerî liderler arasında sorumluluk paylaşımı olarak görür.³ (3) Kontrolün kalitesi. (4) Sivil kontrol demokratik kontrole eşit değildir: Sivil kontrol demokratik kontrol için gerekli fakat yeterli değildir. (5) Güç temelli: Demokratik kontrol ordunun, özellikle siyasi liderlerle ilişkili olarak, toplum nezdindeki göreceli güç konumunu ifade eder. Siyasi ve askerî liderler arasında asimetrik bir güç ilişkisi vardır. Siyasi

³ Paylaşılan sorumluluk kuramı/yaklaşımı iki düzlem sunar. Birincisi, askerî harekâtın ve yönlendirmenin tek meşru kaynağının siviller olduğunu kabul eder. İkincisi, sivil kontrolünün değişen fikirlere, değerlere, durumlara, sorunlara, kriz anlarının stresine ve savaş durumlarına göre değişebilen dinamik bir süreç olduğudur (Bland, 1999: 10). Paylaşılan sorumluluk yaklaşımı sivil kontrolünün, sivil ve askerî liderler arasında sorumluluk paylaşımı yoluyla korunduğu ilkesi üzerine kuruludur. Özellikle, bu kontrolün bir kısım yönleriyle sivil otoriteler ve bir kısım yönleriyle de askerî liderler sorumludur (Bland, 1999: 9).

liderler resmî güç sahibiyken askerî liderler bilgi, uzmanlık ve ilişki gücüne (bağlantılar, ittifaklar) sahiptir (Born, 2003: 153).

Liberal demokrasilerde askerî liderlerin, sivil denetim fikrini *apriori* benimsedikleri düşünülür (Dahl, 1998; Luttwak, 1999: 99). Bu kapsamda askerî liderlerin sivil otoritenin (cumhurbaşkanı/devlet başkanı, meclis ve hükûmet) askerî yetkililere olan üstünlüğünün kabul edilmesi beklenir. Bu beklentinin bir uzantısı olarak Batılı çağdaş sivil-asker ilişkileri modelleri, *apolitik* ve *tarafsız* bir ordu varsaymaktadır. Kohn (1997a; 1997b), bir Silahlı Kuvvetler personelinin kamuoyuna açık siyasi görüş bildirmesi durumunda, politikacı gibi davranmış olacağını; “tarafsız bir kamu görevlisi” itibarını kaybedeceğini belirtir.

Marco Carnovale (1997), demokratik kontrolün görüldüğü demokratik toplumları savaşa daha az meyilli olduğunu bu kapsamda demokratik kontrolün ordunun meşruiyetini sağladığını belirtmektedir. Bu durum, aynı zamanda toplumda yalnızca bir grubunun silah taşımalarını meşru kılar (akt., Born, 2003: 154).

Buradaki tartışmayı özetlemesi bakımından Born (2003: 155), demokratik kontrolün amaçlarını beş madde altında toplamaktadır.

(1) Toplumun tüm üyelerinin insan haklarını korumak

(2) Siyasi liderlerin ve askerî liderlerin amaçlarını uyumlu hâle getirmek

(3) Kuvvet kullanımını meşrulaştırmak

(4) Ordunun belirli parametreler dâhilindeki takdir hakkını kısıtlamak ve otokrasiden kaçınmak

(5) Toplumsal ve işlevsel zorunluluğu, silahlı kuvvetlerin Janusvari karakterini yönetmek için dengelemek

Ne çok güçlü ne de çok zayıf olmayan bir ordu tesis etme düşüncesi ve durumu/zorunluluğu esasında sivil-asker sorunsalı denilen bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. Sivil-asker ilişkilerinin toplumsal ve siyasi sorunlara yönelmesinin ve araştırmaların bu alanlara yoğunlaşmasının gerekçesi Peter Feaver’in “sivil-asker

sorunsalı” teriminde gerekçelendirilir. Sivil-asker sorunsalı, ne yeni dönemin ne de modern dönemin tartışması değildir; pek çok entelektüel ve filozof bu alanda geçmişte fikir beyan etmiştir. Bu problem, birbiriyle zıt iki temel prensip üzerine kuruludur. İlki, ordu savaşlarda galip gelecek kadar güçlü olmalıdır. İkincisi ise “ordu devleti düşmanlardan korumak zorunda olduğu gibi korumaya çalıştığı toplumu da yok etmemelidir. Bu sebeple ordunun devletin siyasi otoritesine boyun eğmesi gerekir; “ordu tehlikelere karşı koruyabilecek kadar büyük ve güçlü olmalı ama aynı zamanda büyüklüğü ve kaynak kullanımını bakımından kendi toplumuna bağlı olmalıdır.” (Feaver, 1996b: 151, 152, 153). Ordu tesis etmenin amacı karşıt güçlere saldırmak ya da saldırıları savuşturmak noktasında duyulan ihtiyaçtır. Bu sebeple koruma amaçlı bir kuvvet tesis edip daha sonra onu artık koruyamayacağı noktaya getirmek hiçbir amaca hizmet etmez. Düşmanı tehdit etmek noktasında görünüşte yeterince güçlü ancak onların saldırganlıklarına karşı yeterince güçlü olmayan bir ordu liderleri sahte bir güven içine sürükleyerek nihai noktada askerî başarısızlığa yol açar. Ordu, iradesini başkalarına zorla uygulayabilme yeteneğine sahiptir. Ancak sahip olduğu bu zorlayıcı güç, kendisini oluşturan topluluk üzerinde de iradesini uygulayabilme olanağı yaratabilir. Sivil-asker ilişkileri kuramının geleneksel endişelerinden birisi ordunun doğrudan siyasal iktidara el koymasındadır. Bundan daha az vahim kabul edilen bir kaygı ise, toplumu yok etmezse bile, ordunun sivil otoriteye itaat etmeyip direnmesi ve kendi menfaatlerini sürdürmek için elindeki gücü kullanmasıdır. Bir toplum, savaş meydanında yenilgiye uğratılması ve darbe yapılması noktalarında yeterli düzeyde güvence altına alınsa bile, orduların kim faaliyetleri sorunlu kalmaya devam edebilir. Bu sebeple Feaver, darbe sorunu “çözülse” dahi genel kontrol sorununun ortadan kalkmayacağını dile getirir (1999: 216). Sonuç olarak problem, ordunun işlevsel ve sosyopolitik zorunlulukları arasındaki uygun dengenin nasıl kurulacağıdır (Boëne, 1990’dan akt., Kümmel, 2002: 68).

Ordu toplumun bir alt grubu olmasına rağmen önemli bir gücü ve hükûmetin gücünü aşacak kaynakları kontrol eder. Elinde tuttuğu bu güç sebebiyle silahlı kuvvetlerin siviller tarafından kendilerine yöneltilen talepleri yerine getirmeleri bir sorunsala dönüşür. Tam da bu noktada, Feaver, “ordunun sivillerin kendisinden

yapmasını istediği her şeyi yapmaya kadir olduğunu ve bunu sivil otoritenin istediği bağlılıkla yapmaya yükümlü olduğunu belirtir. Bu bir siyasal yükümlülük sorunu olarak görür ve sivil otoritenin yetki verdiği bir kurumun, kendi isteği doğrultusunda hareket edip etmediğinden nasıl emin olabileceğini sorar (1996b: 149). Bernard Boëne ise bu dilemmayı şu şekilde soruya döker: “Toplum kendi güvenliğinin korunmasından sorumlu olanlarla olan ilişkisini etkili (güvenli, kendi anlamlandırmalarıyla ve harmoniyle) bir şekilde nasıl koruyabilir? (1990: 27).

Kümmel; bir toplumun yönetim şeklinin demokratik, monarşik, dinî, baskıcı, totaliteryan olmasının bu tartışma bağlamında bir farklılık göstermediğini belirtir. Tarihsel olarak orduların pek çok kez hükûmetler tarafından verilen sivil kararlara uymadığı, gayridemokratik tutumlar sergiledikleri vakidir. Bunun yanında orduların demokrasiyi savundukları hatta belli coğrafyalar demokrasiye geçiş dönemlerinde destekleyici bir unsur olarak işlev gördükleri de belirtilmelidir (Kümmel, 2002: 70).

Feaver, bu sorunsala bir de ordu nazarından bakılması gerektiğini; etkili, meşru ve uygulanabilir bir sivil kontrolün ortaya çıkması için silahlı kuvvetlerin rızasının olması gerektiğini belirtir. Dolayısıyla, ordunun “sivil kontrol ilkesine isteyerek ve amaçlı bir şekilde katılımı” gerekmede; hatta bu sivil kontrolün ön şartı olarak kabul edilmelidir (Feaver, 1992: 253). Sivil otoritenin meşruluğuna karşıt olarak silahlı kuvvetlerin de silahı bulunduğunu belirten Douglas Bland; sivil kontrolü fikrinin, sivil otoritenin bu fikri memuruna/askerî personeline empoze etmesinden ziyade bu durum memurun bu fikri kabul etmesinin bir sonucu olduğunu bilmemiz gerektiğini hatırlatır. Nihayetinde sivil otorite ve de sivil kontrolü meselesi aslında silahlı kuvvetlerin merhametine kalmıştır (Bland, 2001: 529’dan akt., Kümmel, 2002: 71-72).

Radikal sosyal değişimlerle uğraşan ülkelerde demokratik kontrollere özel dikkat gösterilmelidir. Jacques van Doom (van Doom, 1969: 12) 2. Dünya Savaşı’ndan sonra Orta ve Doğu Avrupa’da bazı komünist devletlerin yanı sıra sömürgelerden çekilme zamanındaki Afrika devletlerini araştırmıştır. Silahlı kuvvetlerin siyasal kontrolünü sağlamak için bu devletlerin üç yol kullandığına karar vermiştir. Birinci mekanizma “işe alıma ve seçime dayalı denetim”dir. Siyasi liderlik, sadece istenen sosyal/politik niteliklere sahip askerlerin seçilmesini

sağlamaya çalışmaktadır. Örneğin, 19. yüzyılın ortalarında Rus subaylarını çoğunlukla soylular oluşturuyordu. Buna rağmen 1930'da Rus subaylarının %75'i işçi sınıfından veya köylü ailelerden geliyordu. Van Doom, Rusya'daki (ve diğer eski Komünist devletlerdeki) bu süreci "subayların proleterleşmesi" olarak nitelendirmiştir. Eski sömürge ülkelerinde de benzer bir süreç gerçekleşti: Beyaz subayların Afrika ya da Hindistan'da doğmuş memurlar tarafından değiştirilmesi. İkinci mekanizmaya "beyin yıkama yoluyla kontrol" denir. Bir partide siyasi görevlinin sadakati, askerî profesyonellerin partiye üye olması ile garanti altına alınmaktadır. Buna ek olarak, askerî akademilerde siyasi çalışmalara mühim bir zaman ayrılıyor (Born, 2003: 157).

Jacques van Doom'un bahsettiği üçüncü mekanizma "organizasyon tarafından kontrol" olarak bilinir. Bu, ordunun ve siyasi partinin bütünleşmesiyle sağlanır. Partiyi yöneten seçkinler (tek partili bir devlette) aynı anda orduyu yönetir. Jacques van Doom tarafından bahsedilen üç mekanizma sübjektif sivil kontrol olarak isimlendirilebilir. Constantine Danopoulos, 1989'dan sonra eski Komünist devletlerde demokratik kontrol uygulamasının objektif sivil kontrol araçları olarak nitelendirilebilecek dört farklı yolla (Danopoulos, 1999) gerçekleştirildiğini savunuyor. İlk araç, orduyu günlük parti politikalarından uzak tutmak anlamına gelen silahlı kuvvetlerin apolitikleştirilmesidir. İkincisi, parti etkisinin kaldırılmasıdır. Bu, ordu ile komünist parti arasındaki yakın ve çoğu zaman simbiyotik ilişkinin kesilmesini içeriyor. Üçüncüsü, Danopoulos'un demokratikleşme dediği, ordunun faaliyetlerinin yanı sıra rol ve görevinin tanımlanmasıyla ve ordunun meşru ve demokratik yollarla seçilen politikacıların kontrolünün altına girmesi ile alakalıdır. Demokratikleşme; hükûmet, başkan ve askerî liderlerin arasında net bir komuta ve sorumluluk çizgisi belirleyerek gerçekleştirilir. Profesyonelleşme, demokratik kontrolün uygulanmasının dördüncü unsurudur. Profesyonelleşme, ordunun siyasi liderin emirlerini tarafsız bir şekilde yerine getirmesi demektir. Komünizmden liberal demokrasiye geçişe, silahlı kuvvetlerin sübjektiften objektif demokratik kontrole geçişinin eşlik etmesini gözlemlemek ilginçtir. Bu geçiş, komünizm esnasında silahlı kuvvetlerin iktidardaki komünist partinin kılıcı ve kalkanı olması gerçeği ile açıklanabilir. Komünist yöneticiler ordudaki etkili mevkilere siyasi yoldaşlarını

atadılar. Bununla birlikte, liberal bir demokraside silahlı kuvvetlerin belirli bir parti ya da rejimi değil, anayasayı koruması beklenmektedir (Born, 2003: 157-158).

Demokratik kontrolü yürütmek için özel stratejiler ve araçlar geliştirilmiştir. Rudolf Joo (1996: 5) demokratik kontrolün sekiz vasıtasını formüle eder: (1) açık ve yasal bir anayasal çerçeve; (2) savunma ve güvenlik meseleleri için yasamada ve bütçelemede parlamento için önemli bir rol; (3) savunma ve güvenlik politikasının şeffaflığı; (4) kamu yönetiminin sivil bir organı vasıtasıyla ordunun parlamentoya karşı hiyerarşik sorumluluğu, yani Savunma Bakanı; (5) sivil otoriteye saygılı profesyonel rütbeliler; (6) görev dağılımı, diğer bir deyişle, askerî ve siyasi liderler birbirlerinin sorumluluklarına saygı duyarlar; (7) ordunun rolü konusunda fikir birliğine sahip, demokratik kurumlarıyla birlikte bir sivil toplum ve (8) bağımsız akademisyenlerden, medya uzmanlarından ve siyasi parti danışmanlarından oluşan güvenlik konusuna has bir sivil toplum (Born, 2003: 158-159).

Demokratik kontrol; dikey kontrol, yatay kontrol ve öz denetim arasında bölünebilir. Dikey kontrol, silahlı kuvvetlerin parlamento ve hükûmet tarafından kontrolünü ifade eder. Dikey kontrol, siyasi liderler tarafından altı araçla uygulanabilir: bütçe kontrolü, kanun, mikro yöneticilik, generallerin atamaları, parlamento soruşturmaları ve silahlı kuvvetlerin kendi içinde dengeleyici güçlerin kullanılması (ör., hizmet içi rekabet). Buna ek olarak yatay kontrol toplumsal kurumlar; yani medya, STKlar, dini örgütler, bağımsız araştırma enstitüleri, askerî birlikler, sivil ve askerî hukuk enstitülerinin entegrasyonu ve ulusal ombudsmanlar-kamu denetçileri- tarafından yürütülür. Bu kurumların silahlı kuvvetlerin işleyişine bir ilgileri vardır ve bu nedenle silahlı kuvvetleri izlemekte ve etkilemektedir. Bu kurumlar toplum ile silahlı kuvvetler arasındaki köprü olarak görülebilir. Silahlı kuvvetlerde bulunabilen toplumsal değerleri geliştirirler. Yatay kontrol silahlı kuvvetlerin topluma entegrasyonunu hedeflemektedir. Yatay kontrol, zorunlu askerlik (toplumla silahlı kuvvetler arasındaki “doğal köprü”) kaldırılan ülkelerde özellikle önemlidir (Born, 2000: 20-21; Born, 2003: 159)

Öz denetim demokratik kontrolün üçüncü türüdür. Herhangi bir toplumda şiddet tekelinin önemi ve politik liderleri için “savaşları kazanmak” amacıyla orduya belirli miktarda özerklik sağlandığı gerçeği, öz denetimin esasıdır. Silahlı kuvvetlerin

demokratik kontrolü bağlamında ordunun öz denetimi, toplumsal sorumluluk anlamına gelmektedir; diğer bir deyişle, askerî liderler (rütbeliler) insan haklarının yanı sıra sivil yönetime saygı duymaktadırlar. Saygı, bu değerlerin yukarıdan aşağıya dikte ettirilmediği, ancak askerlerin bu değerleri eğitim ve öğretim yoluyla uluslararasılaştırdığı anlamına gelir. Öz denetim; subay gruplarının siyasi tarafsızlığı ve silahlı kuvvetlerin, demokratik subay birliklerinin varlığını garanti eden teminatları anlamına gelmektedir (Born, 2000: 25-26; Born, 2003: 159)

Demokratik kontrolün sağlanmasına ilişkin ana sonuçlar şunlardır:

1. Siyasi-askerî ilişkilerin şekillendirilmesi tipik sosyal, kültürel ve tarihi faktörlere bağlıdır. Demokratik kontrol için tek bir model mevcut değildir.

2. Siyasi-askerî ilişkinin düşmanca mı yoksa işbirliğine dayalı bir ilişki olarak mı addedildiği önemli bir değişkendir. Politikacılar ve generaller birbirlerinin dostu mu yoksa düşmanı mı?

3. Bir diğer önemli nokta, demokratik kontrolün, siyasi-askerî karar alma mekanizmasının ayrılması ya da entegrasyonu ile sağlanıp sağlanmadığı ile ilgilidir. Bunlardan birincisi, Huntington'un objektif sivil kontrolüne (ordu siyasi sistemden ve toplumdan ayrıldığı için bunu ayrışma olarak nitelendirilir) ve ikincisi ise Janowitz'in konsepti olan, askerî görevlinin topluma entegre olduğu, asayiş kuvvetinin siyasi-askerî ilişkilerine dayanıyor (yakınsama).

4. Bir diğer konu, demokratik kontrolün bir toplumdaki diğerine farklılık göstermesidir. Öyle görünüyor ki demokratik kontrol, oturmuş demokrasilerin aksine gelişmekte olan demokrasilerde farklı bir şekilde sahiptir.

5. Demokratik denetim, silahlı kuvvetlerin tepeden aşağıya parlamento/hükûmet kontrolü ile sınırlı değildir. Demokratik kontrol, rütbelilerin öz denetiminin yanı sıra sosyal kurumlar tarafından yatay kontrol ile de ilgilidir. Yukarıdan aşağıya kontrol, silahlı kuvvetleri kontrol etmek için siyasi liderlerin anayasal gücüne dayanıyor. Daha önce, bunun seçilmiş politikacıların askerî liderler karşısında sınırlı bir denetime tabi tutulması nedeniyle kısmen bir mit olduğunu savundum. Yatay kontrol, silahlı kuvvetleri kontrol etmenin dolaylı bir yoludur;

Sosyal kurumların etkisine işaret eder. Öz denetim gönüllü bir kontroldür, mesela demokratik değerlerin ordu tarafından içselleştirilmesidir.

6. Demokratik kontrolü sağlamak için birçok somut strateji ve araç kullanılabilir. Bununla birlikte, altın bir kural yoktur ve “en iyi strateji veya araç” yoktur. Her araç hem avantaj hem de dezavantajlara sahiptir. Görünen o ki demokratik kontrol araçlarının bazıları reaktif bir karaktere sahiptir. Belki de “kontrol” sözcüğü, proaktif bir kavram olmayıp reaktif bir kavramdır.

Bland (1999: 12-13), demokratik kontrol çalışılırken veya uygulanırken göz önüne alınması gereken dört sorundan bahsediyor. Birinci sorun, “muhafız” problemidir (Huntington, 1991: 231): askerî teşkilatın gücünü kısıtlamak. Bu durumda sorunu sekteye uğratmak demokratik kontrolün “temel” problemi olarak görülebilirken, sivil-asker ilişkilerinin etkili yönetimi bir sonraki sorundur. İkinci problem orduyu, devlete ve vatandaşlarına zarar vermeyecek şekilde disipline etmektir (suçlar ve diğer kabahatler açısından). Bland’a göre, üçüncü problem iki başlı itaattir: (Howard, 1957: 12) askerın devlete (anayasa) mi yoksa görevdeki belirli bir hükûmete mi itaat edeceği meselesi. Huntington, bir askerın siyasi liderlerine haklı olarak itiraz ettiği üç vakayı tanımlar: (1) siyasi emirler askerî profesyonellikle uyumsuz olduğunda, (2) siyasi emirler yasa dışı olduğunda ya da (3) politik emirler temel ahlaka aykırı olduğunda (Huntington, 1957: 70-78). Bland’a göre dördüncü sorun, Huntington’ın (1957: 20) uzman ordu ile uzman olmayan Bakan arasındaki ilişki problemi dediği problemdir. Bu nedenle, orduyu kontrol eden Bakan bu ordunun uzmanlığına kıyas açısından bağımlıdır. Morris Janowitz (1971: 420) de bu soruna işaret eder. Janowitz, gayrinizami harp, sınırlı savaş ve askerî yardımla ilgili konularda “ordu kendine özel profesyonel bir yargı yetkisini kalıcılaştırmaya çalışır” der. Bu alanlardaki standartların formülasyonunun “sivil makamların sorumlulukları olması bekleniyor, ancak bu standartlar ordudan bağımsız olarak gelişmiyor.”

1.3. Alandaki Temel Gelişmeler

Rukavishnikov ve Pugh, yirminci yüzyılda; siyasal bilimcilerin, sosyologların, psikologların ve ekonomistlerin asker ve toplum arasındaki ilişkiyi sosyal bilimlerin kuramsal ve ampirik araçlarıyla ele alıp vardıkları sonuçların geçmiş birikiminden daha doğru sonuçlar ortaya koyduğunu belirtmektedirler (2003: 132). Sosyoloji disiplini içerisinde toplumları şekillendirmede askerî faktörlerin önemini takdir eden önemli figürler arasında Max Weber ve Gaetano Mosca sayılabilir. Yine Askerî sosyoloji alanında Stouffer'ın "The American Soldier" çalışması (Stouffer, Suchman, DeVinney, Star & Williams, 1949) ordunun kurumsal yapısı, personel formasyonu ve sosyal psikoloji alanlarında, sistematik biçimde sunulan bilimsel metotlara dayanarak yapılan öncü çalışmalar arasında yer alır. 2. Dünya Savaşı'ndan önce sosyal bilimcilerin sivil-asker ilişkilerine yönelik ilgileri oldukça sınırlıydı fakat pek çok çalışma bu konunun sanayi toplumlarının uzun süredir gündeminde olduğunu göstermiştir (Cunliffe, 1968; Hamer, 1970). Konuya yirminci yüzyılda artan ilginin kaynağı Mills'in 1956 tarihli "İktidar Seçkinleri" (The Power Elite) eserine kadar sürdürülebilir (Mills, 1956). Bu eser, Amerikan toplumu içinde kaynakların ve iktidarın dağıtımını ve kontrolünü sağlayan küçük ve bütüncül bir yönetici elit kesimin varlığını ortaya koymaktaydı. Mills, klasik Marksizmin ekonomik determinizm tandanslı "yönetici sınıf" kavramının karşısında bu elit yönetici sınıfın askerî ve siyasi belirleyiciliğine dikkat çekmişti (Mills, 1956: 277). Bu kapsamda askerî hiyerarşinin tepesindeki subayların, yani savaş lordlarının, siyasi bürokrasiden kişilerin oluşturduğu iktidarı yöneten elit kesimin bir parçası olduğunu savunmaktaydı (akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 43).

Mills'in *egemen askerî elit* kavramsallaştırması, 1960'larda askerî-sınai kompleks hakkında yapılan çalışmaların temel kavramı hâline gelir. Yine bu kompleksi tanımlamak için kullanılan; "savaş devleti" (Cook, 1962); "silahlı toplum" (Coffin, 1964); "silahlar kültürü" (Lapp, 1968); "militarist sosyalizm" (Barnet, 1969) ve "askerî-sınai bürokrasi" (Galbraith, 1969) gibi kavramsallaştırmalarda da bir şekilde bu tartışmalarda yer buldu. Bu kavramsallaştırmanın özünde, ordunun kendi isteklerini topluma dayatabilecek, sınırlı kamusal kaynaklardan fazlasıyla yararlanabilecek ve ulus-devlet yönetiminde ekonomik paylaşımın nasıl olacağına

karar verebilecek bir örgütlenme olduğu inancı bulunmaktaydı. Ancak askerî-sınai komplekste silahlı kuvvetlere biçilen, egemen olmasa da, baskın rol, alandaki bazı çalışmalarda sorgulandı. Bu çalışmalar sivil yöneticilerin oluşturduğu bağımsız bürokrasiyi üstün görülürken (Melman, 1970) Marksistler, kurumsallaşmış servetin silahlı kuvvetlerden daha önemli olduğunu vurgulayagelmişlerdir (Aptheker, 1968; Kolko, 1970; Ross, 1971). Bu dönemin sorgulamalarının önemi, toplum içinde güçler ayrılığı konusunda hassas ve doğru değerlendirmeler içermeleri değildir; bilakis silahlı kuvvetlerin sadece içinde değerlendirilen, dışsal boyutları olmayan değişkenleri orduyla ve toplumla ilişkili olarak ele almaya başlamalarıdır. Bu girişimde sivil-asker ilişkilerinin iki temel odağı vardı: Birinci olarak analizler, ordunun misyonlarının ve destek düzeyinin belirlendiği politika sürecine standart katılımı üzerinde durmaktadır. İkinci olarak da bu çalışmalar ordunun sivil siyasete müdahalesini değerlendirir. Bu iki konuyla ilgili çalışmaların büyük kısmı siyaset bilimciler tarafından hazırlanmıştır. Bu çalışmalarda hatırı sayılır miktarda vaka çalışması da yer almaktadır. Bu çalışmalar, savunma mekanizmasının yeniden düzenlenmesine ve ordunun sivil hükûmetlerin düşmesine sebep olan zorla müdahale koşullarına eleştirel bir şekilde yaklaşır (Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 43-44).

Janowitz, bu ilk alan hakkında analiz yaparak ilk etapta aristokratik, demokratik ve totaliter olmak üzere üç model belirlemiş, sonrasında bunlara dördüncü bir model olarak *garnizon devletini* eklemiştir (Janowitz, 1977: 78-79). Janowitz'e göre *garnizon modeli* nihayetinde totaliter modele yakın olmakla birlikte geçmişi ondan farklıdır. Bu model, ordunun siyaseti doğrudan egemenliği altına alması anlamına gelmez. Modern endüstriyel uluslar küçük ve tek bir siyasi liderlik blokunun egemenliği altında yönetilemeyeceğinden dolayı garnizon modeli, askerî diktatörlüğe geri dönüş değildir. Nihai olarak uzun süren uluslararası gerginlik koşulları altında askerî elitin iktidarının artmasının sonucudur. İçerde özgürlük engellenmiş ve savaşa hazırlık ağır basmaktadır. Garnizon modeli, askerî grupların doğrudan veya dolaylı olarak benzeri görülmemiş düzeyde siyasi ve idari iktidar kullandıkları yeni bir koalisyon şeklidir. Ordu, sivil siyasi fraksiyonlarla uygun iş birlikleri yapmak suretiyle örgütsel bağımsızlığını sürdürür (Janowitz, 1977: 181'den akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 43-44).

Aristokratik model, Batı Avrupalı güçlerin endüstrileşmenin tam olarak etkili olduğu dönemden öncesini yansıtır. Bu modelde sivil ve askerî elit, toplumsal ve işlevsel olarak birbiriyle iç içedir. Her iki elit kesimin dar bir toplumsal tabandan inan kaynağını karşılaması ve nispeten bütünlük bir iktidar yapısı oluşturmaları ordunun öznel şekilde kontrolünün sağlanması noktasında bir araya gelir (Huntington, 1956b).

Demokratik model oldukça farklıdır. Bu modele göre, sivil ve askerî elit, keskin bir şekilde birbirinden ayrıdır; sivil siyasi elit, silahlı kuvvetlerin objektif bir şekilde kontrolünü sağlamak için bir dizi kurala başvurarak ordunun üzerinde egemenliğinin kullanır. Bu model, tarihsel gerçekliğin yansıması değil siyasetin amacı olarak görülür. Yokluğunda aristokratik modelin alternatifi totaliter modeldir. Totaliter modelde profesyonel ordu, ideolojik bağlılık temelinde siyaset icra eden siyasi elite tabi olur. Kısacası profesyonel ordunun kurumsal bağımsızlığı yoktur (Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 44).

Batı demokrasilerine uygulanabilir başlıca teoriler 1950'lerde ve 1960'larda Samuel Huntington ve Morris Janovitz tarafından geliştirilmiştir. 1970'ler ve 1980'ler, Vietnam Savaşı'nın sona ermesi ve ABD'de zorunlu askerlik hizmetinin sona ermesinden oldukça etkilenen kuramsal iyileşme yıllarıydı. Amerikan siyasi bilimcileri, 1950'lerden 1980'lere kadarki süre içerisinde askerî liderlerin dış politika ve savunma politikaları oluşturma konusundaki çabalarına odaklanarak sivil-asker ilişkilerini; silahlı kuvvetler, siyasi seçkinler ve vatandaşlar arasındaki etkileşimi incelemişlerdir (Feaver, 1996a, 1996b'den akt., Rukavishnikov & Pugh, 2003: 132).

Amerika'da bazı kuramcıların dile getirdiği sivil-asker ilişkilerinde yakın zamanda görülen krizler, uzun kuramsal tartışmalardan sonra tekrar su yüzüne çıktı (Cushman, 1994; Kohn, 1994; Luttwak, 1994; Powell, Lehman, Odom, Huntington, & Kohn, 1994; Weigley, 1993). Sivil bir hükûmetin ordusunu nasıl kontrol edeceği yönündeki ABD için eski tartışma, geleneksel ilişki biçimlerinde yaşanan değişimlerden/yarılmalardan dolayı yeni bir düzlemde gündeme geldi. Bu tartışma bağlamında gerek kendi dönemlerini gerekse de kendilerinden sonraki dönemin tartışmalarını ve kuramsal izahlarını domine eden iki önemli figür ortaya çıktı.

Samuel Huntington'un, askerî profesyonelliği maksimize ederek sivil-asker ilişkilerini yönetmek yönündeki cevabı bugün hâlâ kuramcılarını bölen bir tartışmayı tetikledi. Huntington'un bu kuramsal anlamda muhalifi Morris Janowitz tarafından kurulan ve temsil edilen sosyolojik yaklaşım, temel olarak Huntington ile aynı cevabı vermesine rağmen tartışma sürmektedir (Feaver, 1996a: 149). Zira birçok Batılı için, şaşırtıcı bir şekilde, bu sorunun cevabı çok açık değildir. Dahası; birçok akademisyen ve politikacı, bu temel sorunun cevaplanması konusunda kendilerine yardımcı olan kuramsal izahların zayıf olduğunu düşünmektedir (akt., Bland, 1999: 7).

Bugün Amerikan akademisinde Amerikan ordusunu sert bir şekilde eleştirip ordu üzerindeki sivil kontrolün ciddi bir şekilde aşıldığını iddia eden hâkim sivil-asker ilişkileri yaklaşımı; Richard Kohn, Peter Feaver, Andrew Bacevich, Russell Weigley, Michael Wesch, Eliot E. A. Cohen gibi isimler tarafından temsil edilmektedir (bk. Kohn, 1994, 1997a, 2002). Sivil-asker ilişkisinde açık bir gerginlik var olmakla birlikte bazı ordu mensupları mevcut eleştirinin haklı olmadığını iddia etmektedir. Örneğin Albay Richard D. Hooker, Amerikan Ordusu'nun kendisine tanınmış sınırlar içerisinde hareket ettiğini, anayasal kuvvetler ayrılığı çerçevesinde faaliyette bulunduğunu; sivil kontrolü ilkesine uyacak şekilde savunma ve ulusal güvenlik politikalarının yapım sürecine katıldığını düşünmektedir. Zira onun nazarında ordunun politika yapım sürecine aktif ve güçlü bir şekilde katılması savunma politikasında bir müştereklik sağlanması noktasında her zaman gereklidir (akt., Hooker, 2011: 1).

Tarihsel olarak ordular, ulusu dış saldırılardan ve egemen rejimi iç huzursuzluklardan korumak konusunda bir misyon üstlenmişlerdir. Batı demokrasilerine yönelik 1960'ların sonunda geliştirilen sivil-asker ilişkileri kuramları, silahlı kuvvetlerin başlıca görevinin toplumu dış düşmanlardan koruyup dış politikayı desteklemek olduğunu ortaya koydu. Bu kapsamda Batılı orduların ülke içine dönük misyonlar taşımaması, yerel politika için aktör rolünün olmaması öngörülüyordu. Bununla birlikte, sivil kontrolün nasıl yürütüleceği noktasında *iki* önemli kuramsal yaklaşım arasında anlaşmazlık vardı. Birincisi "siyasal bilim yaklaşımı" olarak tanımlanan ve Samuel Huntington ile takipçileri tarafından savunulan

yaklaşımıdır. İkincisi ise “sosyolojik” olarak adlandırılan ve Amerikan askerî sosyolojisinde, Morris Janowitz’ın çalışmalarında ortaya çıkan yaklaşımdır.

20. yüzyılda Batı ülkelerinde sivil-asker ilişkileri, her iki modeli de yansıtmıştır. Ülkeler arasındaki anayasal düzenlemeler, ordunun yapısal tarihi, ekonomik ve toplumsal koşullar, uluslararası ittifaklar gibi çeşitli değişkenlerden mütevellit sivil-asker ilişkileri şekillenmektedir. Bu sebeple Batı ülkelerinde ordunun demokratik kontrolü sorununa yönelik tek bir çözüm bulunamamıştır (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 133-134). Özellikle ABD’nin özgün şartları göz önüne alındığında; hükümetlerin, savunma bakanlarının ve askerî liderlerin nitelikleri sivil-asker ilişkilerini oldukça etkileyen diğer etmenler arasında sayılmalıdır. Lang ise şu faktörler bağlamında sistematik ilişkiler araması gerektiğini belirtir: (1) ordunun iç özellikleri, (2) kendi aralarında, siviller ile aralarında, hükümet dışında kurdukları farklı düzeylerdeki irtibatın ve etkileşimin doğası, (3) genel toplumsal ve siyasi koşullar, (4) askerler ve bağlı oldukları yönetimler arasında siyasi ilişkilerin örüntüleri (Lang, 1967).

1.4. Samuel Huntington ve Objektif Sivil Kontrolü

Samuel P. Huntington, 2008 yılında ölmüştür ancak Amerikan sivil-asker ilişkileri üzerindeki etkisini sürdürmektedir. Mackubin Owens’ın, “US Civil-Military Relations after 9/11: Renegotiating the Civil-Military Bargain” ve Suzanne Nielsen ile Don M. Snider’ın 2009 tarihli “American Civil-Military Relations: The Soldier and the State in a New Era” başlıklı eserleri, Huntington’ın eserini belirli bir bağlama yerleştirmişlerdir. Feaver’a (1996b: 158) göre, sivil-asker ilişkileri tartışmasına ve tartışmanın hangi yönde seyredeceğine yönelik en önemli ve en kalıcı katkı, Samuel P. Huntington’ın (1957) “Asker ve Devlet” [The Soldier and the State] eseriyle yapılmıştır. Bir siyaset bilimci olarak Huntington (1957), askerî kurumların şekillenmesi hususunda iki gücün önemini vurgular. Bunlardan ilki ulusal güvenlik ihtiyaçlarından kaynaklanan, özellikle muhafazakâr fikirleri içeren, işlevsel bir zorunluluktur. İkincisi ise, büyük oranda liberal görünümlü, baskın toplumsal ideolojilere ve kurumlara dayalı toplumsal bir zorunluluktur. Huntington; siyaseten

tarafsız, siyasetten izole edilmiş, savaş kazanmaya odaklı profesyonel bir orduyu önerir. Ordunun siviller tarafından kontrol edilmesinin sübjektif etkilerden ziyade objektif etkilere dayalı olmasını destekler. Ona göre askerî ve siyasi alanlar arasında katı bir çizgi bulunmalıdır (Snider & Carlton-Carew, 1995: 3-4). Subaylara odaklanarak askerî güvenlik ile silahlı güçleri kontrol etme arzusu, potansiyel çatışmayı ortaya çıkarmıştır. Huntington'a göre bu gerginlik askerî profesyonellik, askerî otonomi, politik tarafsızlık ve gönüllü tabiiyet konularında oldukça önemli bir işlev görecektir olan kendisinin "objektif sivil kontrol" olarak adlandırdığı şeyle çözülebilir. Fakat eserini yazdığı dönemde toplumsal parametreleri problemliler olarak yorumlamıştı; orduya yönelik bakış açısı iyimser değildi; Amerikan millî güvenliği öngörüsü de oldukça ümitsizdi. Huntington bunu ortaya koyacak şekilde şöyle demişti: "Askerî güvenlik talepleri ve Amerikan liberal değerleri arasındaki gerginlik, uzun aşamada, ya güvenlik tehdidinin ya da liberalizmin zayıflaması ile ortadan kalkar." (1957: 456). Huntington'ın çalışması, sivil-asker ilişkileri alanındaki odağı, ordu ile devlet yani hükûmet arasındaki ilişkiye kaydırdı. Bu yön değişikliği de hükûmetin orduyu kontrolü ve bunu sağlamak noktasında sivillerin elinde bir enstrüman olarak askerî profesyonelliği gündeme getirmeye başladı (Kümmel, 2002: 64-65).

Samuel Huntington, klasikleşen "The Soldier and the State" (1957) adlı kitabında objektif sivil kontrolü tek doğru demokratik kontrol türü olarak algılar. Bu tür kontrolün, politik ve askerî karar alma süreçlerini birbirinden ayırarak orduda profesyonelliği maksimize etmeyi amaçlamadığını belirtir. Siyasi liderler, askerî operasyonlar için hedefleri ve kapsamı belirler; askerî operasyonları yürütür. Siyasi liderler askerî operasyonlara müdahale etmezken ordu komutanları da politikayı etkilemez (Born, 2003: 155). Soğuk Savaş'ın devam ettiği süreçte Amerikan Ordusu'nun gelişmekte olan gücünün geleneksel siyasi konumlanışa meydan okuduğuna inanılmaya başlandı. Huntington, devleti korumanın fonksiyonel mecburiyetini yerine getirirken askerî gücü politikacılardan korumak için, politik sistemi de askerî güçten korumak için uğraşan başarılı bir sivil-asker ilişkileri kuramı geliştirmiştir (Huntington, 1957: 2-3, 84).

Huntington'a göre sivil siyaset orduyu iki türlü kontrol edebilir. Bunlara objektif ve sübjektif kontrol ismini vermektedir. Sübjektif kontrol ordu üzerinde birkaç grubun iktidar uygulamakla, objektif kontrol ise siyasetten kesinlikle ayrı, otonom bir profesyonel ordu oluşturmakla sağlanır. Huntington bunlardan ikincisini seçmektedir. Orduyu otonom bir yapıya büründürmek, kurum olmanın yapısal olarak gerektirdiği bir takım ihtiyaçları kendi başına gidermeye yetecek iktidarı orduya vermeyi ifade etmektedir. Bu yöntem, sivil iktidarın otoritesini sağlamanın en etkin yoludur çünkü askerlerin sivil alana müdahale etmemeleri sadece bu yolla sağlanabilir (Caforio, 2006). Bu çalışmadan sonra, orduların kurumsal yapısının sosyolojik olarak incelenmesi, lehinde veya aleyhinde olmakla birlikte, Huntington'un etkisinde ve onun kuramsal evreninde gelişmiştir. Bir sürü diğer ismin yanı sıra "objektif kuram", "siyaset bilimi kuramı" (Abrahamsson 1972) veya sivil-asker ilişkilerinde "liberal kuram" (Burk, 2002) olarak adlandırılan Huntington'ın kuramı, tarafsız ve nitelikli profesyonel askerın önemini açık bir şekilde dile getirmiştir. Huntington için askerî uzmanlığın yetki alanı içindeki izolasyon ve otonomi, ordunun millî savunma işlevini yerine getirme kabiliyetini garanti altına almak için gerekliydi. Ayrıca, askerlik vazifesinin eşsiz doğası göz önüne alındığında, ordunun geniş Amerikan toplumundan ideolojik izolasyonu tercih edilmekteydi (Driver, 2004: 31-32). Bu çerçevede asker, Huntington'a göre, siyasi hedefleri seve seve sürdüren tarafsız ve özerk bir profesyoneldir. Huntington, silahlı kuvvetlerin sübjektif sivil kontrolünü kabul etmez. Sübjektif kontrol, hükûmetteki siyasi partinin gücünü maksimize etmeyi amaçlar. Siyasi liderler, iktidardaki partinin dostları olan üst düzey generaller görevlendirerek silahlı kuvvetleri kontrol etmeye çalışıyorlar (Born, 2003: 155). Bu doğrultuda Huntington, "Sivil kontrolü, askerî liderlerin mesleki danışmanlık konularına ne ölçüde sadık kaldıklarına bağlıdır. Sivil kontrolü, askerî liderler askerî alanın dışına çıktıklarında yahut siviller askerlerin mesleki sorumluluklarını yerine getirmelerini imkânsızlaştırdıklarında yıkılır." (1956a: 678) der.

Amerikalıların sivil-asker ilişkisine yönelik düşünceleri yanında pek çok Batılı sivil-asker ilişkileri modeli büyük oranda Huntington'dan etkilenmiştir. Huntington etkisinden dolayı objektif sivil kontrol, sivil-asker ilişkilerindeki tek

bakış açısı olarak uzun süre egemen olmuştur. Huntingtonvari sivil-asker ilişkileri modeli söylem düzeyinde egemenlik tesis etmiş olsa da bu modelin bütün Batılı ülkeler için model olmadığını ve olamayacağını ileri sürenler de olmuştur. Karl Haltiner, örneğin, İsviçre sivil-asker ilişkileri modelinin objektif değil subjektif kontrolü kullandığını göstermiştir (Haltiner, 1999: 4). Bu sebeple Born (2003: 156), siyasi-asker ilişkileri için belirlenmiş tek ve en iyi model şeklinde sunulabilecek bir modelin olmadığını, belirli siyasi ve kültürel faktörlerin modelin seçimini belirlediğini ileri sürer.

Özetlenecek olursa Huntington, birbirine bağlı dört koşulun varlığıyla sivil kontrolün maksimum düzeye çıktığını öne sürer. (1) Ordu, “toplumsal yapının diğer ögeleri”nden ayrıdır. (2) Toplumun savunması “askerî gruplar” tarafından yapılır. (3) Ordu, toplumsal değerlere ve politik ideolojilere kayıtsız kalmayı sürdürür. (4) Ordu, “askerî zorunluluklardan tamamen bağımsız” olarak çalışır.

Bu çerçeve orduyu sınırlı bir alanda hareket eden, politik olarak yalıtılmış ve tarafsız kılmaktadır. Bu model, sivil ve askerî liderlerin politik ve stratejik kararlar noktasında anlaşamayacaklarını kabule der. Huntington, bu dört koşul göz önüne alındığında, objektif kontrolün şu beş kurala uyan, profesyonel meslek ahlakı taşıyan profesyonel askerlere ihtiyaç duyduğu belirtir: (1) Askerî becerilerin ve işlevlerin geliştirilmesine odaklanmış ve ömür boyu sürecek bir özveri (uzmanlaşma). (2) Tüm politik aktivitelerden ve politikadan uzak durma (politika). (3) Askerlik mesleği ile ilgili olmayan teknik ve kariyer alanlarından ayrılma (ilgisizlik, tarafsızlık). (4) Meşru sivil liderlere itaat (sivil kontrol). (5) Tek bir “tanınmış” otoriteye bağlılık (otoriteler) (Huntington, 1956a: 1957’den akt., Travis, 2016: 3).

1.5. Huntington’ın Kuramına Geri Dönüş

Huntington’ın nesnel kontrol kuramı başından itibaren eleştirilmektedir. Kuramın asıl adı olan *nesnel kontrol* bazıları tarafından yanlış bir isimlendirme şeklinde değerlendirilmiştir. Peter Feaver (1996a) ve Charles Dunlap (1992/1993) asker ve sivil liderlerin sadece kendilerine belirlenmiş alanlarında faaliyet göstermediklerinde uzlaşırlar. Birleşik Devletler’in çıkarlarına yönelik geleneksel

askerî tehditler yerine geleneksel olmayan görevler giderek askerlerin dikkatini işgal ettiğinden dolayı “sivil ve askerî işlevlerde yakınlaşma” gözlenmiştir. Nesnel kontrol başından beri kusurluydu çünkü ordu ve politik alanların kapsamlı ve anlamlı olarak ayrıştırılabileceğini varsaymıştır. “Orduya çekimsiz yaklaşmasına rağmen Huntington’ın sivil-asker kavramsallaştırması, bugün güvenlik strateji oluşturmanın ve uygulamasının gerçeğini yansıtmıyor” (Rapp, 2015: 13).

Huntington’ın nesnel kontrol paradigmasının ortaya çıkışının desteklendiği stratejik ve tarihsel ortam, kuramın asıl maksadını ve bugünün koşullarına nasıl uyarlanabileceğini ortaya çıkarabilir. Huntington’ın 1957’deki teorisinin 2. Dünya Savaşı atmosferi sonrasında neden dikkat çektiği ve etki kazandığını açıklayabilecek üç durum meydana gelmiştir. Birincisi, küresel güvenlik kaygıları, Amerikan halkı arasında yaygın bir korku meydana getirmiştir. Mao Tse Thug’ın güçleri Çin’de iktidarlarını sürdürmüş, Birleşik Devletler Kore’de bir çıkmaza girmiştir. Dünyada Komünizm geliştiği ve hidrojen bombası ürettikleri için Sovyetler Birliği’nin bu alandaki hırsı sınırsız görülmüştür. Modern savaş ve gelişmekte olan varoluşsal tehditler Batı medeniyetini tehlikeye atmıştır (Travis, 2016: 4).

İkinci olarak, böyle bir güvensizliğin ortasında, Amerika’nın nükleer silahlara olan aşırı güveni, orduda bozulmaya sebep olmuştur (Spanier, 1991: 32,132). 1962 Küba Füze Krizi sırasında operasyonel başarısızlıkları destekleyen Birleşik Devletler istihbarat birimlerinde sistemik sorunlar vardı (Absher, 2009). Geleneksel askerî kabiliyet, nükleer silahların Sovyet saldırganlığının başlıca caydırıcılığını sağlayacağı varsayımına dayanarak kısıtlandı. Nükleer silahlara daha fazla bağımlı olma kaygısının ortasında, Stratejik Hava Komutanlığı, en yüksek yeterlilik standartları gerektiren bir alanda disiplinden yoksundu (Kozak, 2009: 281–283). Huntington’ın kuramsal yaklaşımını etkileyen üçüncü durum; evrensel bir “toplumsal etiğe” yeni bir bakış sunan bilimciliğin yükselişiyle bağlantılı olup büyük bürokratik örgütlerin gelişimini inceleyen bilgi patlamasıdır (Abrahamsson, 1972: 162-163; Galbraith, 1969: 32-33; Whyte, 1956: 26-27). Hükûmetin ve şirketlerin grup çıkarlarından ayrı ve bu çıkarların üzerinde işlemesi için insan davranışına yön veren politik ve tarafsız ilkeler geliştirilmiştir. Basit, kolay anlaşılabilir davranış

ilkelerinin tanımlanması ve uygulanması büyük, son derece uzmanlaşmış ve hiyerarşik organizasyonların yönetimine yardım etme arzusunun bir ürünüdür.

1.6. Morris Janowitz ve Sivil Kontrolü

Aynı konuya yoğunlaşmakla birlikte Huntington'un yaklaşımını eleştiren Morris Janowitz, "The Professional Soldier" (1971) isimli eseriyle askerî sosyoloji literatürünün kurucu metinlerinden bir diğerini oluşturmuştur. Huntington gibi Janowitz de ordu kurumunun tarihsel süreçteki değişim ekseninde incelenmesi gerektiğini düşünür. Ordu, içinde bulunduğu toplumun değişimine paralel bir süreç takip etmektedir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası alan, siyasi-toplumsal süreçlerden daha derin bir şekilde etkilenmeye; sivil ve askerî çıkarlar yanında etki alanları çakışmaya, birbirine temas etmeye başlamıştır. Janowitz'e göre ordunun iktidar ve eylem alanı gittikçe toplumsal alanlarla iç içe geçmiş, bu da ordunun otoritesinin kullanımında önemli bir değişimi ortaya çıkarmıştır. Subaylığın profesyonel bir meslek hâline dönüşmesi, siviller ile askerler arasındaki sınırı ortadan kaldırmıştır. Modern toplumlar, Janowitz'in gerekli ve pozitif gördüğü bu duruma uygun olarak, ordu ve toplumun içi içe geçtiği bir sürece şahitlik etmektedir. Ordu, toplumsal olarak genel kabul görmüş değerlere doğru yaklaşmakta veya bu değerleri içselleştirmektedir. Janowitz; subayların sivil toplumdan ayrı bir yapı oluşturmamasını, sivil topluma uyum sağlamasını savunur. Subayları bir ulus devletin siyasetinden ayırıştırmanın imkânsızlığından ve gereksizliğinden dolayı Janowitz, siyasi parti temsilcilerinin orduda verilen siyasi eğitimin belirlenmesinde etkin olmalarını ve bu sürece katılmalarını önermektedir (Caforio, 2006: 17-18).

Janowitz; ordunun, devlet organlarında siyasi kanallara sahip etkili bir baskı grubu olmadığına inanır. Ona göre sivil liderler, kontrol güçlerini kullanmayı silahlı kuvvetlerin hassasiyetine borçludur. Janowitz'in hareket noktası giderek politikleşen ordunun, reel dünya deneyiminin öngörüldüğü gibi özerlikle uyumsuz bir yapı arz etmeye başlamasıdır. Janowitz, Huntington'un ordunun profesyonelleşmesi için gerekli olduğunu iddia ettiği ideal tip iş bölümünü kabul etmez. Janowitz, ordunun ulaştığı küresel etki alanı ile ABD-Sovyet rekabetinin hem dış hem de iç politikanın

göbeğinde ordunun bulunmasını göz önüne alarak ordunun politikleşmesinin kaçınılmaz olduğunu ileri sürer. Janowitz sivil kontrolün kurumsal düzeyde nasıl sağlayacağına dair alternatif bir kuram önermez. Janowitz, sivil kontrolü devlet kontrolünden veya kurumsal kontrolden ziyade toplumsal kontrol olarak anlar. Devlet kurumları, toplumun bir uzantısı olarak ikincil bir rol oynamakla birlikte, kısmen halkla bütünleşme sayılan toplumsal kontrol, Janowitz'in normatif ve ampirik odak noktasıydı. Böylece, ortak değerler ve kendine hâkim olmayla dile getirilen topluma teslimiyet, sivil kontrolü temin edecektir. Siyaset bilimcilerine göre, kurumsal sivil kontrol sivil-asker ilişkilerinin kalbi; sosyologlara göre sivil-asker ilişkileri, sivil ve askerî kurumların entegrasyonu (ya da yokluğu) ile ilgilidir (Feaver, 1996a: 166). Janowitz'in önerdiği husus, aslında ordunun birçok düzeyde performansını değerlendirmek noktasında standartlar ve kriterler geliştirmek üzere daha fazla sivil gözetim tabi olmasıdır. Pentagon'da sivillerin uyguladığı kontrolü üç ana mekanizma ile açıklar: (1) bütçe süreci, (2) rol ve görev dağılımı ve (3) dış politikada orduyu kullanma biçimini etkileyen konularda Başkan'a tavsiyeler. Janowitz, Kongre temelli gözetim prosedürlerinin ağırlaştırılmasını ve üst yönetim kademesinde kıdemli sivil yetkililerin daha uzun süre görev yapmasının önünün açılmasını önerir. Aynı şekilde, yarı askerî gruplara verilen lobi faaliyeti izninin sınırlanması gerektiğini savunur. Ayrıca, ileri profesyonel askerî eğitim standartlarının geliştirilmesinde sivil katılımı önermektedir (Feaver, 1996a: 164-165).

Ordu ve toplum değerlerinin bütünleşmesine odaklanan Janowitz, bir çeşit entegrasyon yaklaşımı önermektedir. Janowitz'e göre askerî, toplumda mümkün olduğunca bütünleştirmek suretiyle, sivil asayiş kontrolü sağlanabilir. Demokratik kontrol, askerî liderleri siyasi hedeflere inandırmak suretiyle yerine getirilebilir. Politika ile uygulama arasında veya hükûmet ile yönetim arasında bir ayırım yapmak gerçekçi değildir zira askerî operasyonlar esnasında ve özellikle barış görevlerinde komutanlar, siyasi çıkarımlarla birlikte birçok askerî karar almak zorunda kalırlar (Born, 2003: 156-157).

1.7. Huntington ve Janowitz: Bir Karşılaştırma

Huntington'un demokratik bir devletin (ABD'nin) korunmasına yönelik kuramsal izahını 2. Dünya Savaşı'nı takip eden dönemi açıklamak bakımından ikna edici bulmayan araştırmacılar bulunmaktadır (Burk, 2002). Huntington'a göre profesyonel subaylar savaşın ortaya çıkardığı gereksinimlerde uzmanlaşmak, bu gereksinimleri yerine getirecek şekilde orduyu organize etmek, siyasi otoritenin emri doğrultusunda askeri savaşa yönlendirmek gibi görevlerle yükümlüdürler. Huntington'un bu yaklaşımı ordunun demokratik toplumu harici düşmanlardan koruma amacıyla uyumludur ve aynı zamanda askerî alanın toplumsal ve politik alandan bağımsız şekilde savaşa göreviyle tanımlar. Bu yaklaşım zorunludur zira kitle imha silahlarının yaygın olduğu bu dönemde siyasi elitlerin politik kararları ile askerî elitlerin operasyonel kararları arasında net bir ayrım yapılamaz. Savaşın amaçlarının belirlendiği siyasi alan ile bu amaçlara ulaşmak üzere kullanılan araçların uygulandığı askerî alan arasında bir ayrımı ima ettiği için Huntington'un yaklaşımı bazı sorunları barındırmaktadır (Burk, 2002: 13).

Huntington, ABD'nin Soğuk Savaş tehlikesinden kendini koruyabilmek için mevcut liberal ideolojisinden uzaklaşması gerektiğini düşünür. Feaver (1996a: 163) 1960'lardan itibaren ABD'nin Huntington'un beklentisinin tersine daha *bireyci* ve daha *devletçilik karşıtı* bir eğilimde olduğunu belirtir. Bu eğilime rağmen Burk (2002: 13), bu süreçte orduya verilen desteğin Sovyetler Birliği'nin dağıldığı tarihe kadar ABD'nin Soğuk Savaş'ın ortaya çıkardığı güvenlik taleplerini karşılamasına yettiğini belirtir. Janowitz'in (1983) yaklaşımı ise demokratik değerlerin vatandaş-asker⁴ idealini/modelini geliştirmek ve sürdürmek yoluyla devam ettirilmesi yönündedir.

Yurttaşların kitlesel olarak mobilize edilebildiği dönemlerde bu uygulama mümkün olabilirken kitlesel mobilizasyonun olmadığı durumda bu idealin nasıl

⁴ "Vatandaş-asker (citizen-soldier)" kavramsallaştırmasının genel kabul görmüş akademik tanımı dört özellik ihtiva eder. Askerlik hizmeti zorunlu (zorunlu hizmet vatandaşlık görevlerinden birisidir), evrensel (nüfusun sadece bir kesiminin değil nüfusun bütününe yansır), demokratik standartlar bakımından meşru (veya güçlü halk desteği) ve personelin kendisini öncelikle sivil olarak tanımladığı bir biçimde olmalıdır. Bununla birlikte son özellik genellikle en önemli unsur şeklinde kabul edilir (https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1141.html).

devam ettirilebileceği Janowitz tarafından cevapsız bırakılmıştır. Kendisinin yaptığı saha çalışmaları da 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kısa vadede kitlesel mobilizasyonun gerçekleşme ihtimalinin fazla olmadığını göstermiştir. Yine kendi bulguları, askerî güvenlik için küçük ama sayısı oldukça fazla olup sürekli mobilize olabilen profesyonel bir kuvveti işaret etmektedir. Janowitz, vatandaş-asker idealini/modelini askerî hizmeti gönüllü ulusal bir hizmet sistemine eklemeyip askerî profesyonel eğitimle ilişkili politik eğitim programları vasıtasıyla sürdürülebileceğini ümit etmekteydi. Bu ümidi gerçekçi bulmayan Burk (2002), ulusal askerlik programlarına yönelik desteğin sınırlı olduğunu; politik eğitimin de kendi başına bir toplumda vatandaş-asker idealini sürdürmekte yeterli olamayacağını belirtir.

Hem Huntington'a hem de Janowitz'e göre, demokratik sivil-asker ilişkileri egemen ulus devlette askerler ve siviller arasındaki ilişkilerle sınırlıdır. Bu varsayım 20. yüzyıl ortasında ve öncesinde mantıklı olmakla birlikte o zamandan bu tarafa makullük düzeyini kaybetmiştir. Olgun demokrasiler uluslararası askerî ve politik ittifaklara sınırlarda bile olsa dâhil oldukları müddetçe genellikle mutlak olmayan egemenlik sınırlandırılmalıdır. Bu tür bir katılım biçimi gerek Huntington gerekse de Janowitz'in hiçbir zaman dikkate almadığı kendine has problemlere yol açar. Bunun sonucunda da kuramcıların, demokratik sivil-asker ilişkilerini yerine getirmek için tanımlayıcı bir kılavuz olarak sundukları bu iki ismin kuramlarının uygulanabilirliği azalmaktadır.

Yine hem Huntington hem de Janowitz, demokratik sivil-asker ilişkileri kuramının karşılaştığı problemlerin sadece bir bileşenine değinir. Huntington'ın kuramı demokrasinin korunması konusuna odaklanırken demokratik değerlerin ve uygulamaların devam ettirilmesi problemini göz ardı etmektedir. Janowitz'in kuramı demokratik değerlerin devam ettirilmesine odaklanırken demokratik devletin korunması problemini göz ardı eder. Sadece bu sebebe bağlı olarak iki kuramdan birini tercih etmek durumunda kalacak olursak Janowitz'in kuramı daha tercih edilebilirdir. Huntington'ın tersine Janowitz, askerî ve politik sahalarda arasındaki sınırların bulanık olduğunu ve bunun sonucunda da asker ve politik elitler arasında yeni gerginlik türleri meydana geleceğini kabul eder. Sorunu

yeterince ele almamış olmakla birlikte Janowitz, ordu-sivil otorite ilişkileri normatif kuramının görevlerinin birinin, demokratik değerlerin devam ettirilmesini sağlayacak şekilde bu gerginliklerin nasıl yönetileceğini göstermek olduğunu bilmektedir. Buna kıyasla Huntington'ın kuramı ise demokratik olsun olmasın devletin askerî güvenliğinin korunmasına daha detaylı şekilde odaklanır ve kadim bir soru olan “amacımızın yaşamak mı (devleti her ne pahasına olursa olsun korumak) yoksa iyi yaşamak mı (özellikle demokratik devletin değerlerin korunması)” olduğu sorusunu tekrar gündeme getirir (akt., Burk, 2002: 14-15). Huntington bu soruyu Hobbes'un cevaplayacağı şekilde, ilk olarak bireyin yaşamını devam ettirmeyi seçeceğini ve daha sonra da ne kadar iyi bir hayat sürdüğü konusunda endişeleneceğini söyleyerek cevaplar.

Huntington “ideal tip” modelleri tanımlamak için yola koyulduğunda Janowitz kurumdan kuruma, gruptan gruba askerinin olabildiğince isabetli ve detaylı bir portresini çizmeye çalışıyordu. Ordunun sivil halkı, sivil halkın da orduyu nasıl şekillendirdiğini inceleyen zengin bir literatür oluşturdu. Bununla birlikte, Janowitzci gelenek sivil-asker sorunsalının odağını hızla kaybedip önemli fakat konuyla birincil ilişkisi olmayan sorulara yöneldi.

Amerikan sivil-asker ilişkilerinin bu iki dev ismi Amerikan deneyimine ilişkin alternatif açıklamalar sunarken şaşırtıcı bir şekilde ikisi de sivil-asker sorunsalını yeterli bir şekilde ele almadıkları için eleştirilmiştir. Huntington'un çalışmaları yanlış tahminler çizdiği ve doğruluğu kanıtlanmamış öngörülerde bulunduğu için eleştirilmiştir. Janowitz, ordunun doğası ve onun toplumdaki konumuyla ilgili önemli çıkarımlar sunmuş; çatışma alanları hakkındaki isabetli çıkarımlarda bulunmuştur. Ancak Janowitz de profesyonel ve genel olarak itaatkâr askerî kurumların bile sivil liderleri yönetemese bile onları etkilemek için çeşitli yollar arayacaklarını kabul etmesi dışarda tutulduğunda Huntington'a karşı sivil kontrol konusundaki tüm önemli sorulara yeterli cevaplar üretmediği için eleştirilmektedir (Feaver, 1996a: 166-167).

Her iki kuramcı da Larson'un sivil kontrolünde iç mekanizmalar olarak adlandırdığı özellikle değerler veya profesyonellik şeklinde tanımlanan hususlara odaklanmıştır. Larson, 2. Dünya Savaşı sonrasında hantal askerî müesseselerin

büyüklüğü ve kapsamı göz önüne alındığında, dış tedbirleri göz ardı ederek bu iç konulara/değerlere odaklanmayı anlamlı bulmaktadır (Larson, 1974: 65). Orduların siyaseti zorla ele geçirme konusunda eşsiz kapasiteleri olduğundan harici kontrol mekanizmalarının etkinliğine ilişkin bir üst sınır vardır. Larson, bazı düzeylerde kesinlikle *dâhili kontrol* mekanizmalarının rol oynaması gerektiğini belirtir. Bununla birlikte bu durum hem Huntington hem de Janowitz'in profesyonelliğin rolünü vurgularken sivil kontrol problemini göz ardı etmekle suçlanmalarına engel olmamıştır.

Karşılaştırmalı çalışmalarda, analizin temel özelliğini belirleyen tek bir kavramsallaştırma yer alır (Albright, 1980). Bu kapsamdaki ilk çerçeve Huntington tarafından oluşturulmuştur (Huntington, 1957). Albright'a göre bu kavramsallaştırmada Huntington'ın sivil-asker ilişkileri görüşü ile ilgili dört boyut öne çıkar (Albright, 1980: 553). Öncelikle ordu mensupları ve siviller iki ayrı grup olarak sınıflandırılır. İkinci olarak bu iki grup arasındaki ilişkiler doğası gereği, birbirine karşıt bir şekilde var olurlar. Üçüncü olarak subayların sivillere tabi olmaları, tamamen askerî yeterlilik gerektiren konular haricinde sivil kontrolü pekiştirir. Son olarak sivil-asker ilişkilerinde zamanla gerçekleşen değişimler, sivil kontrolün etkili olma düzeyini gösterir. Huntington'un çerçevesi "modern devletteki problem... uzmanın/profesyonelin siyasetçiyle ilişkisi"dir. Diğer bir deyişle "askerî ve sivil alanlar arasındaki çelişki" ile ilgilidir (Huntington, 1957: 20). Bu durum, modern toplumda siyasetçilerin ve ordu mensuplarının kendi rollerine ilişkin çatışmanın bir sonucu olup iki alan arasında "gerilim" üreten ve sivilin orduyu kontrol etmesi konusunu gündeme taşıyan bir çatışmadır. Bu tanımlamada kendi alanında yetkili askerî uzman, kendi alanı dışında yetkisiz bırakılır. Sonuç olarak askerî politika ile ilgili hiçbir yeterliliği olmadığı var sayılır ve bu çerçeve onun askerî yeterliliği dışında bırakılır (Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 46).

Sivil-asker ilişkileri alanındaki en tartışmalı konulardan birisi askerî uzmanlık ve silahlı kuvvetlerin, sivil iktidar alanına müdahale etme eğilimidir. Orduyu bir uzmanlık olarak inceleyen çoğu sosyolojik çalışma, Janowitz'in "The Professional Soldier" (1971) isimli çalışmasını referans noktası olarak benimsemiştir. Ancak askerî uzmanlık ve askerî itaatsizlik arasında olduğu kabul edilen bağa daha

yakından bakıldığında, tartışma sosyolojik çerçevesinin ötesine gider ve askerî uzmanlık; bağlılık, sorumluluk ve kurumsallık gibi boyutları da kapsar (Charis, 1977; S. P. Cohen, 1971; Porch, 1974, 1977'den akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 47).

Huntington'ın askerî uzmanlık ve silahlı kuvvetlerin siviller tarafından kontrolü arasında kurduğu ilişkiye metodolojik bakımdan eleştiriler yöneltilmiştir. Örneğin Janowitz (1971: 21), sivil kontrolün bir belirleyicisi olan “nesnel” geleneksel kısıtlamalara yapılan vurgusundan dolayı Huntington ile tartışmaya girer. Aynı şekilde Abrahamsson (1972) da askerî uzmanlık geliştikçe bu kontrolün gerçekleştiği yönündeki argümanı sorgular. Huntington'ın savunduğu yaklaşıma başka bir yönden eleştiri yönelten Morris-Jones, kuramların ampirik ilişkilerini sorgular. Morris-Jones (1957), tezin çok soyut ve pratik ile alakası olmadığı konusundaki iddiasını belirli vaka çalışmalarıyla gösterir. Benzer şekilde Nunn, Şili'deki sivil-asker ilişkilerini incelerken subayların uzmanlığının orduyu politikadan uzak tutma noktasında hiçbir şekilde fayda sağlamadığını ileri sürer. Düzenin tek garantörü olduklarını düşünen askerlerin, kolayca politikaya karıştığını savunur. Nunn, daha da ileri giderek “askerî uzmanlığın politikaya katılım hususunda önemli bir adım olduğunu” düşünür (1976: 85). Nunn'un bu çıkarımı daha önce Finer'in Huntington'ın savunduğu düşünce ile ilgili yaptığı eleştiriye akla getirir. Finer'a göre Huntington'ın savunusu genel itibarıyla özcüdür. Bu yüzden Finer der ki (1974: 25):

Uzmanlık, ordunun kendi görevine politikacılardan farklı bakmasına; kendisini kendisine yeten ve tam zamanlı bir iş yapan bir figür olarak görmesine yol açar. Bu da mantıken orduyu müdahale etmekten alıkoyar. Fakat birçok yüksek rütbeli subayın politikaya müdahale ettiğini görebiliriz. Almanya'da ve Japonya'da yaşanan vakalar öne çıkan en iyi örneklerdir.

Finer, ordunun sivil otoritelerle çatışma yaşamasına sebep olabilecek üç eğilimin varlığından bahsettiği alternatif bir açıklama ortaya koyar. Bunların her birisi orduyu sivil otoritelerle bir koalisyon arayışına sokar. Bu eğilimler: (1) ordunun ulusal çıkarlar içinde hareket etmesi fikri, (2) kapsamlı bir askerî sendikacılığın varlığı ve (3) silahlı kuvvetlerin hükûmetin iç muhaliflerini zorlama konusundaki isteksizliği. Finer, değişkenler olarak, silahlı kuvvetlerin sivil iktidarın

hâkimiyet alanına müdahalesinin *doğasının, motivasyonunun ve fırsatının* önemini vurgular. Özellikle müdahale seviyesinin parametreleri, belirli bir toplumun politik kültür seviyesiyle ilintilidir (Finer, 1976, 1974).

Bu tartışmada belirsiz olan şey, öne sürülen tartışmaların hangi boyuta kadar kuramcıların kendi alanlarının konusu olduğudur. Örneğin sivil-asker ilişkilerini incelerken ordu ve politika araştırmalarını askerî sosyolojiden ayırmak gerekir. Perlmutter bu konuyu incelerken ordu kurumunun sosyolojisi ve ideolojisi hakkında çok şey yazılmış olmasına rağmen silahlı kuvvetlerin siyasi davranışının sivil-asker ilişkilerini, müdahaleciliği ve korporatizmi açıklayan en önemli değişken olduğunu savunur (Perlmutter, 1977: 6). Dolayısıyla bu argüman da silahlı kuvvetlerin sivil otoritelerin alanına müdahale etme eğilimini izah ederken politika temelli değişkenler kullanılmasını eleştiren ve bunlar yerine sosyoloji temelli değişkenlerin yer almasını öneren uzmanlar tarafından eleştirilmiştir (Janowitz, 1964, 1977). Örneğin Lemarchand'e göre darbeler, temelde ve sadece bir toplumun yapısal koşullarıyla ilişkilendirilemez: “mikroskop artık ordunun daha çok bir kurum olma boyutuna bakar.” (Lemarchand, 1978: 311). Bu genel izah da aslında belirli bir vakadaki askerî müdahalenin yapısal izahının genelleştirilmiş bir hâlidir. Örneğin Decalo'nun “Coups and Army Rule in Africa” başlıklı çalışmasında, Afrika devletlerinin sadece sistematik eksikliklerine odaklanılmasının anlamsız olduğu anlatılır. Dahası, Afrika ordularındaki içsel gerilimlerin ve kişisel rekabetin askerî müdahalenin sebepleri olduğuna dair açıklamaların da oldukça önemli olduğunu ileri sürer (Decalo, 1976). Bu konuya özgü diğer açıklamalarda da *revendication corporative*, yani Afrikalı ordularının kurumsal çıkarlarına yapılan özel bir atfın üstünde durulur (Martin, 1976). Bu da Finer'ın temel davranış etkisi olarak kurumsallaşmış bireysel çikara yaptığı genel vurgunun bir sonucudur (Needler, 1966; Thompson, 1976; Wolpin, 1978'den akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 48-49).

Bazıları ise Huntington'un kavramsallaştırmasının alanda gelen konsept üzerine çalışan kuramcılar tarafından temelde sorgulanmadığını belirtirler. Nihayetinde az sayıdaki genel çalışma, ağırlıklı olarak “The Soldier and the State” eserindeki kavramsal çerçeveye dayanır (Bienen, 1975; Nelson & Armington, 1970; Welch & Smith, 1974). Bu genel çalışmalar, belirli bir ülkenin politikasına ordunun

müdahalesine odaklanan vaka çalışmaları ile desteklenmiştir. Örneğin; Afrika (T. S. Cox, 1976; Decalo, 1976; Lofchie, 1972; Welch, 1970), Latin Amerika (Arnade, 1951; Astiz, 1969; Brill, 1967; Clark & Sloan, 1964; Lieuwen, 1960; Solaun & Quinn, 1975), Güney Doğu Asya (Badgley, 1963; Callaro, 1950; Fall, 1956; Kalim, 1952; E. C. I. Kim, 1975; S-J. 1971) ve Orta Doğu (Ashford, 1959; Carleton, 1950; el-Barawy, 1952; Halpern, 1962; Vigneau, 1958) üzerine detaylı analizler yapılmıştır. Bu analizlerde hem belirli bir ordunun neden politik sisteme müdahale ettiğini açıklanmaya (Dowse, 1959) hem de karşılaştırmalı analizler yapılmaya çalışılmıştır (Fitzgibbon, 1956'dan akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 49).

Huntington'ın yaklaşımının evrensel düzeyde geçerli olduğu çıkarımı ciddi manada sorgulanmıştır. Bu noktada alternatif bir yaklaşım da Huntington'ın fikirlerinin genel anlamda faydalı olduğunu fakat belirli bir vakaya uygulanabilir olmadığını savunmaktadır. Burada kapsamla ilgili asıl sorun alanı, bu sivil-asker ilişkileri kuramının Komünist toplumlara uyarlanma bu toplumlara izah etmesi noktasında ortaya çıkmaktadır (Colton, 1979; Herspring & Volgyes, 1978; Odom, 1973). Benzer şekilde sivil-asker ilişkileri alanyazınında daha az dikkat çeken bir konu da Huntington'un yaklaşımının gelişmekte olan ülkelerde ordunun rolünü izah etme durumudur. Elbette ki ordunun bu ülkelerdeki rolü akademik anlamda o güne kadar önemsiz bir konu olarak değerlendirilmemiştir. Ancak Tahir-Kheli'nin de savunduğu üzere, “daha önceden koloni olan bölgelerdeki bağımsızlık hareketlerinin yaygınlaşması, çoğunlukla kaotik koşullarda dikkatleri, istikrar ve düzen içeren birkaç kurumdan biri olan orduya toplamıştır” (1980: 639'dan akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 49-50).

Bu çalışmalar, modern toplumdaki sivil-asker ilişkileriyle ilgili klasik kuramlara yaptıkları katkıların ötesinde başka gerekçelerle de önem taşırlar. Bu çalışmalarda “sivil” ve “ordu” kavramlarının anlamları ve içerikleri bağlamında bir salınım görülmektedir. “Sivil-asker ilişkileri” birbirine tamamen zıt veya tamamen iş birliği içinde olma skalasında değişiklik gösterebilir. Her durumda bir devlet bu iki kutup arasında bir yerde durur ve bu durduğu nokta, devletin özgül koşullarındaki değişikliklerle bağlantılıdır (Albright, 1980: 574).

Yukarıdaki izahtan hareketle bazı kuramcılar, askerî çıkar gruplarının kendi yerel politik sistemlerindeki rolleriyle sivil-asker ilişkilerinin nerede durduğunun izah edilebileceğini savunurlar (Kolkowicz, 1978; Remington, 1978). Ancak düşünülmesi gereken diğer bir önemli nokta ise “çıkar grubu” yaklaşımının Komünist bir toplumda sivil-asker ilişkilerini anlamaya ne kadar uygun olduğudur. Bir düşünce ekolü, Batının iki önemli siyasi analiz kuramı sayılan “çıkar grubu” yaklaşımı ile “bürokratik siyaset” yaklaşımını birleştiren bir model kullanarak orduyu incelemeyi önerir (Warner, 1977). Buna karşın bir bakış açısı ise “çıkar grubu” yaklaşımının bu tipte bir sivil-asker ilişkisini anlamak için uygun olmadığını savunur. Lathrop’a göre “çıkar grubu yaklaşımı Batılı liberal-demokratik ortamın bir ürünüdür... ve bu yaklaşımın faydalı bir şekilde benzersiz, liberal ve Batılı olmayan bir karaktere sahip Sovyet sahnesine uygulanıp uygulanamayacağı belli değildir.” (1980: 696). Bu analize bakarak Harries-Jenkins ve Moskos (1981: 50) hayli bürokratikleşmiş Sovyet Ordusu’nun analiz edilmesinde bu modelin bürokratik kısmının oldukça faydalı olacağını iddia etmişlerdir.

Bu tip eleştirel vaka çalışmalarının bize hatırlattığı en önemli husus sivil-asker ilişkisi analizlerinin sadece sivil-asker çatışmaları ile sınırlı olmadığıdır. Janowitz, bu nokta gayet net bir şekilde, askerî liderlerin ve askerî grupların gelişmekte olan ülkelerin siyasi işlerine gittikçe daha fazla karışmasını göz önünde bulundurunca “araştırma alanının askerî müdahalenin nedenlerinden askerî rejimlerin performansına ve neticelerine doğru kaydığını” belirtir (Janowitz, 1977: 3). Bu kayma, genel manada bugün “askerin yönetime katılımı” şeklinde ifadelendirilmektedir. Bu yüzden modern araştırmalar ordunun politik sürece dâhil olma koşullarından çok ordunun yönetimde nasıl işlev gördüğü konusuyla daha ilgilidir. Finer’in (1980) de işaret ettiği gibi eleştirel konular, ordunun yönetimi devraldığı ülkelerde askerin sivil hayat, sosyal politika ve ekonomik beklentiler üzerindeki hâkimiyetinin etkileridir. Bu durumu ifade etmek üzere genelde “askerî yönetim/düzen” ifadesi kullanılsa da kavramın neye karşılık geldiği çok da açık değildir. “Bu ifade, askerlerin Devrimci Komuta Konseyi gibi yapılar vasıtasıyla önemli politik kararları kendilerinin verdiğini mi yoksa kendilerinin seçtiği ama asker olması da gerekmeyen kişiler atayarak siyaseti yönlendirmelerini mi

kastetmektedir?” (Finer, 1980). Örneğin Feit’e göre; askerî düzen/yönetim “en basit anlamda bir ülkede askerler gücü ele geçirip kendilerini politik anlamda karar verici konuma taşımalarıdır. Bu uygulama subayların resmî yönetici sıfatıyla kendilerinin ya da sivil kuklalar yoluyla aracılıkla maskeleyiği bir şekilde gerçekleşebilir (1973: 5). Bu iki biçimde esasında basit düzenlemeler içerdiğinden yorumlamak noktasında çok zorluk yaşanmaz fakat silahlı kuvvetler karmaşık bir strateji uyguladığında *askerî düzenin* tanımlanması zorlaşır. Örneğin subaylar kendilerini *sivilleştirir*se durum ne olur? İsmen olmasa da ruhen hâlen daha asker midir ve uyguladıkları rejim hâlen “askerî düzen” olarak mı tanımlanır? Yoksa durumları ve dünya görüşleri açıkça değişmiş midir? Finer’in de sorduğu gibi: “askerî liderler yönetici güçleri ile ne yaparlar? Tayland’da da olduğu gibi sadece başkanlık mı yoksa Şili veya Arjantin’deki gibi aktif olarak yönetirler mi? Ya da Burma veya Endonezya’da olduğu gibi aktif olarak idare mi ederler?” (1980). Buradan kolaylıkla çıkabilecek tek sonuç *askerî düzenin* özelliklerinin *sivil düzen* kadar çeşitli olduğudur.

Mevcut sivil-asker ilişkileri alanyazınının büyük bir bölümü, daha çok müdahalenin sebepleri ile ilgilenirse de bu niceliksel hâkimiyet bizi silahlı kuvvetlerin yönetimdeki performansını ve amacını eleştirel gözle incelemenin önemini gözden kaçırmaya yol açmamalıdır. Bu alanı daha etkin bir şekilde incelemek için uygun bir analitik çerçeve benimsemesi yararlı olacaktır. Bu alanda (Feit, 1973; Perlmutter, 1977) üç ilgi alanı konusunda ortak bir şema ortaya çıkar. Öncelikle çalışmalar; (1) askerî rejimlerin yönetimi devraldıkları durumu değerlendirir. (2) Üçüncü dünyada modernliğin temsilcisi olarak silahlı kuvvetlerin etkinliğine özel önem göstererek ordunun rolüne bakılır. (3) Ordunun meşruluğu, toplumda silahlı kuvvetlere verilen geniş destek kapsamında incelenir (Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 52).

1.8. İktidarın Ele Geçirilmesi

Lissak’ın belirttiği gibi hükûmete yönelik darbeler, devrimler ve popüler başkaldırıları sosyoloji ve tarih alanında çalışanlar için hiçbir şekilde yeni birer çalışma ve araştırma alanı değildir (1964). Bir tarafta darbe organize etmek (Arnade, 1951; Lofchie, 1972) diğer tarafta ise devrimler hakkında eleştirel analizler (Calvert,

1967, 1970; Lenden & Schmitt, 1968) farklı ilgi alanlarını kapsayan geniş birer alanyazın oluşmuştur. Bu çalışmaların çoğu problemin politik boyutuyla ilgidir; hatta kimisi devrimin toplumsal değil bilakis politik bir olgu olduğunu ileri sürmüştür (Calvert, 1967). Geniş salınımlı bu çalışmalar arasında, silahlı kuvvetlerin bir ulus-devlette iktidar elde edebileceğini ele alan oldukça az sayıda görülür (Brill, 1967; Chorley, 1943'ten akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 52).

Geleneksel olarak bu analizler, askerî ve sivil otoriteler arasında açık bir ayrım yapılması gerektiğini varsayar. Sonuç olarak ordunun belirli bir yerel ve politik sistem içinde çıkar grubu olarak işlev gördüğü önermesine dayalı analizler gerçekleştirildi (Astiz, 1969; C. Johnson, 1962; Kolkowicz, 1978). Bu analizler askerî-sınai kompleksin bir parçası olarak silahlı kuvvetlerin potansiyel gücüne yönelik kaygılardan yola çıkılarak üretilmiş çalışmalarla oldukça uyumludur. Askerî yönetim döngüsünde iki alternatif gelişimsel süreci ayrıştırabiliriz. Bunların ilkinde sivil-asker ilişkisinin özünün, temelde Huntington'ın kavramsallaştırmasıyla uyuşmadığını öne süren bir sivil-asker ilişkisi tanımı ve analizi ile karşı karşıya geliriz. Bu ayrım açık bir şekilde Küba ile ilgili bir vaka çalışmasında görülebilir. Castro yönetiminin ilk yıllarında askerî ve sivil otoriteleri ayrıştıracak bir temel yoktur (Dominguez, 1974; Fitzgibbon, 1961; Perez, 1976). Burada üzerinde durulan nokta, o döneme kadar meşru olan hükûmetin çöküşünden sonra ordunun ülkenin politik ve idari kontrolünü eline aldığıdır. Diğer bir deyişle burada gördüğümüz bir hükûmetin, yerel gerilla çatışmaları sonrası ortaya çıkması sürecidir ki bu süreç müteakip yıllarda sivil-asker ilişkilerinin karakterini açıklamak noktasında büyük katkı sağlamıştır. Bu; Çin (George, 1967; Joffe, 1967; C. Johnson, 1973; Kau, 1973; Paret & Shy, 1962), Yugoslavya (Bebler, 1976), Vietnam (Crozier, 1969; Fall, 1956), Kamboçya (Ponchaud, 1977; Quinn, 1976) ve Laos (Zasloff, 1974; Zasloff & Brown, 1975) gibi ülkelerde de taklit edildiğine inanılan bir gelişim örüntüsüdür. Bu gelişim örüntüsünün özellikleri Albright tarafından kısa ve öz bir şekilde ortaya konmuştur. Onun da vurguladığı gibi daha önemli özelliklerin bazıları, bir politik partinin politik otorite sağlamak ve devrim yapmak amacıyla gerilla ordusunu destekleme düşüncesinden ortaya çıkar. Kendisi konuyu şu şekilde yorumlar: “Dolayısıyla ordunun ve parti liderliğinin politik değerleri arasındaki yüksek

uyumdan dolayı bu iki kamp arasında bir çatışmaya mahal yoktu (1980: 560'den akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 53).

Daha önce de değinilen alternatif gelişimsel süreç “preatoryanizm” (askerî sınıfın politik alanda üstünlüğü ele geçirmesi, karar verme mekanizmasında söz sahibi olması) olarak tanımlanmıştır. Feit'in de dediği gibi preatoryanizm, tanımlanması da ifade edilmesi de zor bir kavramdır (1973: 3). Preatoryanizm tezi, kısmen Moskos'un de ileri sürdüğü gibi, 1968'de Huntington'ın tarafından üçüncü dünyanın hem temsili politikaya hem de sosyoekonomik gelişmeye doğru gelişimsel bir süreç takip ettiği yönündeki iyimserliğe karşı cepheden bir saldırı olarak geliştirilmişti (Moskos, 1976: 69). Tek doğrultulu bir politik gelişim olgusuna karşı olan Huntington, Preatoryan bir toplumda hiçbir politik kurumun veya politik liderin bütün siyasi düzen içinde meşru kabul edilmediğini savundu (Huntington, 1968: 196). Hiçbir grubun çatışmada belirleyici kabul edilmediği siyasi boşlukta, askerî müdahalenin olması neredeyse sistematik bir özelliktir zira ordu diğer toplumsal güçlerin yerine veya görünür olamayan bir grubun yerine müdahale eder (Feit, 1973; Rapoport, 1962, 1968). Preatoryan tezinin de eleştirileri bulunmaktadır. Yönetimi ele geçirmeleri ve yönetimden ayrılmaları neredeyse tamamen toplumsal koşullara bağlayan Preatoryanizm tezinin, ordu içindeki kurumsal faktörleri daha az önemli gördüğü söylenebilir. Huntington (1968: 193-94) ordunun yeni uluslarda iktidarı nasıl ele geçirdiği ile ilgili açıklamalarında Janowitz'e (1964) tekçi ordu içi belirleyicilik atfeder. Ancak karşıt argüman da ordu kurumunun iç özelliklerinin nedensel değişken olduğunu vurgular. Bu, ordunun iktidarı ele geçirme eğiliminin, ordunun iç özelliklerinin geniş toplumsal değişkenlerle ilişkisine bağlı olduğunun göstergesidir. Diğer bir deyişle, işlevsel faktörler sabit olmadığı sürece, karşılaştırılabilir ya da birbirine benzer toplumsal koşullarda, benzer oranlarda askerî müdahaleler gerçekleşmeyecektir. Dolayısıyla önerilen husus orduya ait faktörlere daha çok önem vermesi gerektiğidir (G. Kennedy, 1974; Quinn, 1976'dan akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 54-55).

Preatoryanizm tezi, politik kültür seviyesi yükseldikçe sivil iktidar alanında askerî müdahale ihtimalinin azaldığını savunan Finer (1974) ile paralellik gösterir. Bu hipotez hem metodolojik hem de kavramsal bağlamda önemli eleştiriler almıştır.

Askerî hükûmetin çıkış noktasıyla ilgili Preatoryanizmi benimseyen teorisyenler arasında farklılıklar olmasına rağmen sivil siyasete yönelik müdahalenin parlamento ve stabil politik kurumlara doğru bir ilerleme şeklinde görülmesi yerine toplumun (özellikle üçüncü dünya toplumlarının) yarı-kalıcı ve düzenli bir özelliği şeklinde görülmesi gerektiği konusunda temel bir uzlaşma vardır (Germani & Kolman, 1961; Gutteridge, 1969; J. J. Johnson, 1962b; J. M. Lee, 1969; Perlmutter & Bennett, 1980; Zolberge, 1968). Preatoryanizm tezinin kavramsal ve metodolojik uzanımları göz önünde bulundurulduğunda, analizin temeli olarak bir Preatoryanizm tipolojisi kullanmak avantajlıdır. Örneğin Perlmutter (1977: 95) Preatoryanizmin üç biçimine veya alt türüne dikkat çeker: otokrasi, oligarşi ve otoriter Preatoryanizm. Bunlardan ilki tek kişinin iktidarı eline aldığı basit bir askerî zorbalık yönetimidir. Tek yüksek yöneticinin bireysel otoritesi hiçbir kontrol sistemi tarafından sorgulanmaz. İkinci alt tür olan askerî oligarşi küçük bir grubun yönettiği hükûmettir. Bu durumda yönetim az sayıdaki asker tarafından idare edilir; bu tür ile bir önceki arasındaki temel fark yöneticilerin sayısıdır. Üçüncü tür olan otoriter Preatoryanizm asker-sivil harmanlanmış bir yönetim ile gerçekleştirilir. Politik olarak kontrol edilmese de hükûmet otoritesi asker ve sivil personelin koalisyon kurmasıyla oluşur.

Askerî oligarşide yönetici ya daha önce asker olarak görev yapmış ancak şimdi sivil olan birisidir ya da ordudan tam destek gören bir sivildir; bu tür bir sistem ordunun desteği olmadan gücünü sürdüremez. Otoriter askerî rejimde politik desteği ve hareketliliği sınırlandıran ordu; bürokratlar, yöneticiler ve teknokratlardan oluşur (Perlmutter, 1977: 95).

Yaşanan olayları incelemek üzere bu model kullanıldığında, Preatoryan devletlerde gücün nasıl dağıldığına daha yakından bakmak gerekir (Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 56). Bu tür kapsamlı bir analiz askerî rejimlerin performansı hakkında eleştirel bir değerlendirme gerektirir. Genelde yorumcular bu türde rejimlerin etkin yönetme kabiliyetlerine eleştirel bir gözle bakmıştır. Şekil ve uyum bakımından silahlı kuvvetlerin sivil yapılarla karşılaştırıldığında potansiyel avantajları olduğu kabul edilir. Merkezîyetçilik, otorite hiyerarşisi, disiplin, iletişim ağı ve genel anlamda kabul edilen değerler sistemi ordunun sivil yönetimlere göre daha organize olduğunu gösterir. Aksi şekilde, silahlı kuvvetlerin kriz anında

harekete geçmesinden kaynaklı olarak emir/uygulama sistemi olması, aşırı bürokratik davranmalarını teşvik eder.

Buna rağmen silahlı kuvvetlerin karmaşık bir modern devleti yönetme konusunda çok az teknik yeterliliğe sahip olduğu sıklıkla tartışılır bir konudur. İleri seviyedeki bir ekonominin ihtiyaçları, sosyal refahla ilgili düzenin teşvik edilmesi, oldukça yüksek seviyede bir iş bölümüne duyulan ihtiyaç ve yeniliklerin etkin bir biçimde kullanılmasını sağlama da bu sebeple sivil teknisyenlerin ve bürokratların işe alınımını desteklemektedir. Dahası bu yönelim, yeni askerî roller geliştirmeye çalışan silahlı kuvvetlerin karşılaştığı sorunlara çare bulma arzusunu da desteklemektedir. Kaynakların bölüşümü, özel becerilerin tedarik edilmesi ve “sivil” insanların problemlerine cevap verebilme ihtiyacı silahlı kuvvetler için iki taraflı bir baskı oluşturur. Askerî bir kurum için bu tür baskılara gelişmiş dâhili farklılaşma ile karşılık vermek mümkün olabilir. Alternatif olarak geçerli bir cevap da ya buna mahsus bir temelde ya da daha düzenli bir eylem planıyla oluşturulacak özel birimlerin tesis edilmesiyle gerçekleşebileceğidir. Bununla birlikte üçüncü bir çözüm de ordunun daha da fazla sivil aktörlerle muhatap olmasıdır. Eğer burada rolün sınırlandırılması konusundaki girişimler başarılı olursa askerî rol, nihayetinde sivil ve askerî beklentiler arasındaki karşılıklı etkileşim boyutunda tanımlanır (Kimmerling, 1979). Bu tür bir tanım beraberinde problemler de getirir. Silahlı kuvvetler ile uzmanlaşmış sivil unsurlar arasındaki iş birliği derecesinin başarılı bir askerî yönetimin öncüsü olduğunu farz edersek bu tür bir rejim altında “ulusal üretim, ekonomik faaliyetler ve seferberliğin” güçlü bir savunma devleti oluşturulurken beklenen askerî politikanın gerekliliklerine göre yeniden düzenlenip düzenlenmeyeceğini sormak gerekir” (Kim, 1978: 6). Buradan çıkan sonuç ordunun etkili bir yönetim sağlamak adına sivil altyapının etkinliğine dayanması ihtiyacının karmaşık bir sivil-ordu ilişki düzeni oluşturmasıdır. Bir süreç olarak kaydedilen bu düzen bir uçta ordunun tamamen güçlü bir yapı olması ile yönetimin kritik bölgelerinde sivil bürokrasi tarafından gerçekleştirilen kontrolün etkili bir biçimde silahlı kuvvetlerin gücünü nötrleştirdiği diğer uç arasında değişkenlik göstermektedir. Bu süreç sivil-asker ilişkilerinin “kaynaşması” olarak adlandırılan bir duruma karşılık gelir (Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 57).

Moskos'un kullandığı (Moskos, 1976: 69) bu terim, askerî rejimlerin sivil yapılarla ara bir evreye girdiği durumun göstergesidir (Ben-Dor, 1975; Bienen, 1975; Hansen, 1971; Kasfir, 1975; Mazrui, 1976, 1975; Notosusanto, 1974). Bir açıdan bu etkileşim tamamen teknik alanlarda bağlılık ve/veya iş birliğinin bir göstergesidir. Bu “silahlı bürokrat”ın yaptıklarının nasıl görüldüğünü işaret eder (Feit, 1973). Daha da önemlisi, bu ara evre, destek ve politik meşruluk arayışlarında olan askerî yöneticilerin var olan ve yeni geliştirilen sivil-asker karma rejimlerle uyuşması gerektiğinin de bir göstergesidir. Bu, politik seviyede karmaşık veya kaynaşmış bir sivil-asker rejimi oluşturmanın sonucudur. Bu bağlamda “kaynaşmış” terimi, aleni askerî rejimin bölünmüş de olsa gerçek bir sivil siyasi katılım örüntüsüne izin veren bir sivil-asker ilişkisine dönüşme durumunu anlatır. Kısacası askerî elitler sivil bürokrasi ile uzlaşmaya varmak zorundadır. Böylelikle bu sivil-asker kaynaşması yorumu, Preatoryan modelden daha fazla düzeyde stabil olma ve sistemi dönüştürme potansiyeli varsayılan politik düzenin kurumsallaşmasını ifade eder.

1.9. Askerî Modernleşme

Mevcut sivil-asker ilişkilerinin bu şekilde değerlendirilmesi, askerî bir gücün sivil gücün yerine geçmeye teşebbüs ettiği durumlarda oluşan pratik problemleri vurgulamaktadır. Ancak askerî gücün yönetime müdahale etmesi, tamamen farklı bir bakış açısıyla da ele alınabilir. Daha basit bir şekilde ifade etmek gerekirse askerî modernleşmeyi benimseyen ekol, toplumun (daha özeldede üçüncü dünyanın) yükselen bir gelişimsel eğilimde olduğundan hareket etmektedir. Bu, hem temsil siyasetine hem de sosyoekonomik büyümeye yol açar. Tercihen Westminster siyasi modelinin kısıtlamaları içinde, bağımsızlığını yeni kazanmış ülkelerin kendi ulusal egemenlikleri altında, Batılı emperyal güçten bağımsız bir şekilde yaşayabilecekleri bir sistemi ifade eder.

Bu gelişimsel sistemde ordunun rolü analiz edildiğinde “her yeni ulus modern olmak ister” gözlemine dayanan temel bir varsayım vardır (Janowitz, 1977: 159). Görünürde evrensel bu hedef, birçok problem de yaratır. Öncelikle modernleşmenin anlamı ya tanımlanmamış ya da farklı şekillerde tanımlanmıştır. Askerî

modernleşmenin gelişmekte olan ülkelerin sosyal, politik ve ekonomik görünümüyle ilişkili olduğuna dair genel bir ifadelendirme vardır (Lissak, 1976: 13). Yine de analistler ekonomik gelişim potansiyeline yönelme eğilimindedirler çünkü birçok tanımlamada ekonomik boyut diğer varsayımların yanında temel değişken olarak belirtilir. Modernleşmenin farklı boyutlarını içeren tanımlar ilgili daha geniş bir analiz dört alanını inceler: (a) kurumsal farklılaşmayı da içeren yapısal değişim, (b) sosyodemografik değişimler, (c) değer sistemindeki değişim ve (d) sürdürülebilir büyüme kapasitesi. Buna bağlı olarak ekonomik farklılaşma, iletişim, kentleşme ve politik gelişme gibi modernleşmenin farklı işaretleriyle karşılaşılr. Burada belirtilen politik gelişme alanında modernleşme aracı olarak silahlı kuvvetlerin rolüne özel bir ilgi vardır. Bu da, ulusal bütünleşme ve siyaset kurumunun kurumsallaşması olarak politik gelişmenin unsurları arasında silahlı kuvvetlerin rolüne yönelik kritik bir durumu doğurur. Bu kapsamda, yeni ulusların politik gelişiminde ordunun rolü akademik dünyada ilgi çekmiş ve oldukça tartışma yaratmıştır (Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 58-59).

Bu noktada Janowitz, Atatürk yönetimindeki Türkiye mirasının entelektüel bir formülasyon geliştirmek için temel bir nokta olduğunu belirtir (Janowitz, 1977: 11). Askerî destekle ilgili politik konular ile sosyal ve ekonomik gelişmenin politik stratejileri konusundaki temel sorular çok sayıda akademik çalışmayı üretmiştir. Bu çalışmalar iki aşamalı bir entelektüel gelişim süreci tarafından şekillendirilir. Silahlı kuvvetlerin modernleşmesine yönelik araştırmalar, ilk safhada aynı zamanda karşılaştırmalı analizlerde de kullanılan bir dizi spekülative yayım üretti. Bu çabaların uzun erimli katkısı, askerî rejimlerin ekonomik gelişme ve politik istikrarı gerçekleştirmeye çabalarken karşılaştıkları kısıtlamaları ve zorlukları vurgulaması olmuştur. Ayrıca bu ilk çalışmalar, modernleşme sürecinde politik ve toplumsal yapının farklı biçimlerde ortaya çıkmasının devrim koşullarının ve ihtilallerin muhtelif olması neticesi olduğunu belirtmeye meyilliydi (Abadel Malek, 1962'den akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 59).

Bu tip bir sisteme eleştirel bakıldığında temel ilgi, ordunun yeniliğin yaratılması ve sürdürülmesi konusundaki nesnel ve niceliksel katkısıdır. Kısaca silahlı kuvvetlerin modernleştirici rolü olarak görülen bu durum oldukça ilgi

uyandırmıştır. Bu ilginin büyük kısmı vaka çalışmalarına yönelmiştir (Kelleher, 1974; Loveman & Davies, 1977; Porch, 1977; Russell, 1974; Wells, 1974). Buna alternatif bir yaklaşım da askerî modernleşme tezini geçerli kılan veya makulleştiren kuramlara daha eleştirel bakmaktadır. Bu bakış açısında askerî modernleşme ekolünü savunanların temel dört argümanı vardır: (a) silahlı kuvvetler üçüncü dünyada en modernleşmiş kurum olarak görülmektedir; böylece ekonomik gelişimi kolay bir şekilde tamamlayabilir, (b) askerî liderler sivil mevkidaşlarına göre kişisel yozlaşmaya daha az meyillidirler, (c) askerî sosyalleşme, acemi erlerin kültürel anlamda modern inanç sistemi ile asimile oldukları araç kabul edilir ve (d) üçüncü dünya toplumlarının orduları, ulusalcılığın ve toplumsal reformun öncüsü olarak hizmet veren yeni bir orta sınıfın vasıtasıdır (J. J. Johnson, 1962a). Bu argümanlar pek çok özgün çalışmada kullanılmıştır. Orta Doğu (Berger, 1960; Fisher, 1963; Harries-Jenkins, 1975; Lerner & Robinson, 1960), Afrika (Lefever, 1970) ve Güneydoğu Asya (Pauker, 1959; Pye, 1962) oldukça ilgi çekmiştir. Sivil-asker ilişkileri literatüründe hâkim bir tema olan bölgesel çalışmaların bir alt dalı da, Latin Amerika'daki askerî yönetim ve modernleşme çabalarıyla ilişkilidir. Bu kapsamdaki tartışmanın ilk öncülü, askerî yönetici rolünün askerlik rolünden ayrı tutulamayacağıdır. Bu noktada sosyal, ekonomik ve politik değişimin önemini vurgulayan bir modernleşme kavramı geliştirmek imkân dâhilindedir. Ordunun, ekonomik kaynakların dağıtımını geliştirmek ve ordunun etkin konumda olduğu politik katılım araçlarını kurumsallaştırmak için girişimlerde bulunması, iç güvenlik bağlamında yer almıştır. Middlebrook ve Scott Palmer'ın (1975: 12) Peru üzerinden yaptıkları bu izah, yani ordunun yeni politik katılım araçları oluşturma arzusu, toplumsal faktörlerin modernleşme noktasında temel kabul edildiği bütün araştırmaların ortak kurgusu olmuştur (Needler, 1968; Nordlinger, 1970; Notosusanto, 1974; Wiarda, 1973). Latin Amerika'daki askerî modernleşme çalışmalarında önce çıkan bir analiz biçimi de Latin Amerika'daki silahlı kuvvetlerin nüfuzlu ve gelişen bir orta sınıfın temsilcisi olmaya başlamasını merkeze koymaktadır (J. J. Johnson, 1958). Bu görüşü karşı çıkan Nunn (1976), orta sınıfın birçok yeni askerî rejimin arkasındaki itici güç olduğuna katılmasına rağmen aynı orta sınıfın kitlelerin faydasına olacak şekilde reformları da desteklediğini belirtir (Nunn, 1976). Bu durumu Huntington daha genel bir ifadeyle orduyu; oligarşi

dünyasının radikali, orta sınıf düzeninin katılımcısı ve kitle toplumu ortaya çıkmaya başladığında mürteci bir kurum olarak tanımlar (Huntington, 1957: 221'den akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 60).

Bu tartışmadaki önemli noktalardan birisi de sınıfsal düzlemde meselenin detaylı olarak diğer etkenler kadar ele alınmamış olmasıdır. Lissak'ın da dediği gibi, “tabakalaşmanın değişkenlerinin birbirine bağımlı olması durumu ve ordunun politikaya müdahale eğilimi, politik ve ekonomik değişkenler kadar araştırılmamıştır.” (1976: 25). Bahsedilen değişkenlerin tabakalaşma değişkeninden bağımsız biçimde ele alınmaya çalışılması ya da orta sınıfın yükselişinin askerî rollerin yaygınlığının azalmasıyla ilişkili olduğuna dair yaygın tezler bu durumu izah edecek bazı açıklamalar ortaya koymaktadır (Germani & Kolman, 1961). Orta sınıf, istikrarlı sivil politik kurumlar oluşturup sürdürülmek noktasında motive olmuştur. Sonuç olarak orta sınıfın büyümesi ve kristalleşmesi, hem askerî hem de politik kurumların dışında bir toplumsal hareketlilik imkânı ortaya koymaktadır; bu da dolayısıyla silahlı kuvvetleri tek ve en önemli değişim vasıtası olarak anlayan yaklaşımı sorgulamaktadır (Sayeed, 1959; Shils, 1962'den akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 60-61).

1.10. Kuram İnşasında Yeni Yönelimler

Huntington ve Janowitz olgun demokrasilerde sivil-asker ilişkileri hakkında tefekkürü mümkün kılacak bir temel tesis etmiş olsa da, kuramlarında mevcut olan zayıflıklar ve Soğuk Savaşın bitmesiyle meydana gelen yeni uluslararası bağlam yeni kuramsal müdahaleler için zemin hazırlamıştır. Bunlar meydana gelirken başka önemli çalışmalar yayınlanmamış olduğunu ima etme riskini göze alarak Huntington ve Janowitz'i bir kenara bırakıp kuramların geçmişle hem devamlılık arz ettiğini hem de arada kesiklikler olduğunu gösterecek bir takım yeni kuramları inceleyeceğim. Temel devamlılık, ordunun demokratik değerleri koruma ve devam ettirmesine yönelik süregelen normatif kaygılarda bulunabilir. Bu da, sivil kontrolün doğası ve yurttaş-asker idealinin ilgililiğinin sürekli şekilde araştırılması anlamına gelmektedir fakat araştırmalar

yeni mecralara yönelmiştir. Temel kesiklik ise sivil-asker ilişkilerinde mevcut olan problemlerin uluslararası sahaya uzanmasında görülür.

Ordunun demokratik değerleri koruma rolüyle ilgilenenler Huntington'ın sivil kontrolün doğasına yönelik incelemesini devam ettirmiştir. Burada temel konu, sivil politik elit için tehdit oluşturmayacak kuvvetli ve etkin bir ordunun nasıl devam ettirileceğidir. Ancak, yeni kuramcılar Huntington'ın “fonksiyonel zorunlulukları” ile ordu ve “toplumsal zorunlulukları” ile sivil politik elitlerin arasında kaçınılmaz ikili ve ihtilafli bir çatışma olacağı fikrinden uzaklaşmaktadır. Bunun yerine kuramsal sebeplere dayalı olarak, yeni kuramcılar olguya Huntington'ın tam tersine yaklaşır ve ordu ve politik sahanın geçişen yapılar olduğunu varsayar. Ordu ve sivil elitler arasındaki ayırt aynı bunlar arasında çatışma ya da işbirliği olasılığı gibi, değişkendir. Normatif amacın demokratik toplumu korumak olduğu kabulünden yola çıkan kuramcıların çabaları temelde sahalardaki bu netlik kaybının ordunun topluma hesap verebilirliğini nasıl etkilediğini açıklamayı amaçlar (Burk, 2002: 15-16).

Daha sonra Charles Moskos, bu öneri üzerinden kendi askerî profesyonellik modelini ve bu modelin kurum ve meslek arasındaki farkın altını çizen yaklaşımını geliştirir. Bir kurum olarak ordu nosyonuna dayalı askerî profesyonellik modelinden bir meslek olarak ordu fikrine geçişi kavramsallaştırır. Kurum olarak ordu modelinde “...daha yüksek çıkarlar için bireysel çıkar ötelenir, hatta bireysel çıkarı aşan bir yaklaşım vardır. Bu modelde ordunun meşruluğu değerler ve normlar bağlamında sağlamıştır.” Bir meslek olarak ordu modelinde ise “Meşruluk piyasa çerçevesinde sağlanır. Benzer meslek alanlarındaki maddi karşılıklar yürürlükte.” (Kümmel, 2002: 66). Moskos, Huntington ile Janowitz'in görüşlerini birleştirir. Toplumun sivil ve askerî bileşenleri arasında birbirlerine yönelik kapsayıcılık ve dışlayıcılık üreten güçler vardır. Bazı bölgelerde toplumda sivil ve askerî unsurları arasında bütünleşme eğilimleri bulunurken bazı başka bölgelerde toplumdaki yalıtılmış ordu yönünde eğilimler görülür. Sivil/askerî spektrumunda homojen bir ordu öngörmeyen Moskos, çoklu bir ordu yapısı varsayar. Ordunun bazı hizmet birimleri ve/veya kurumsal bölümleri toplumla ayrışan bazı kısımları ise toplumla sıkıca ilişkili bir özellik göstermelidir (Moskos, 1971, 1973'den akt., Snider & Carlton-Carew, 1995: 4).

Peter Feaver, Huntington'un geleneksel "sübjektif-objektif" tipolojisinin yani ordu ile sivil toplum arasındaki iş bölümünün her iki taraf açısından da hiçbir zaman gerçekleşmediğini belirtir. Bu sebeple Huntington'un modeli yerine kendisinin geliştirdiği Soğuk Savaş sonrası dönem tipolojisini önerir. Feaver, sivil-asker ilişkilerinin değişen örüntülerini analiz etmek üzere dayatmacı/delegatif (assertive/delegative) tipolojisini gündeme getirir. Sivil yöneticiler ordu mensuplarına operasyonel konularda saygı duyacaklar; bunun karşılığında ordu diğer konularda sivil otoriteye itaat edecektir.

Sam Sarkesian ise sivil-asker ilişkilerinin üç temel unsuru kapsadığını belirtir: (1) siyasi liderlik, (2) siyasi-toplumsal sistem ve (3) ordu. Bu üçü birbiri ile ilişkilidir; dolayısıyla teknolojik gelişmeler ve demokratikleşme gibi hususlar her birini bağımsız ve farklı şekilde; ayrıca her birinin ilişkideki dengesini etkiler. Sarkesian, ulusal güvenliğe yönelik karar-alma mekanizmasında ordunun rolünü arttırmakta fakat ordu bu ilişkide siyaseten tarafsız kalmaktadır.

Sarkesian'ın modelinde sivil yani siyasi elitler pek çok sebepten ötürü baskın konumdadırlar. Bu sebeplerden en önemlisi Cumhuriyetin kurulmasından itibaren tanınmış olan statüdür (Millett, 1979'dan akt., Snider & Carlton-Carew, 1995: 5-6). Bu durumun temelinde ise siyasi liderlerin seçilmiş olmaları ya da seçilmişler tarafından atanmış bulunmaları yatmaktadır.

Buradaki kısa değerlendirme dahi sivil-asker ilişkileri tartışması altında ne kadar çok konunun ele alındığını ve alınabileceğini göstermiştir. Zira sivil-asker ilişkileri terimi bir yandan askerler ve silahlı kuvvetler ile ordu dışı sivil dünya arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri geniş manada kapsamaktadır. Bu sebeple konu, altındaki farklı ve çeşitli başlıkları yapılandırabilmek için sivil ile askerin karşı karşıya geleceği birçok boyuta ayrılabilir (Moskos, 1977: 42, 43).

Silahlı kuvvetler, toplumun geri kalanından önemli biçimde ayrışan bir oluşumdur. Bu kapsamda pek çok uzman "silahlı kuvvetlerin kendi işini yapması için toplumdaki ayrı kalması; ayrık bir örgütsel yapı, kültür ya da değer sistemi oluşturması gerektiğini" belirtir (Dandeker, 2000: 29). Bernard Boëne bu duruma *askerî biriciklik* der: ordu gerçekten ne kadar biriciktir ya da olmalıdır (Boëne, 1990:

3). Boëne'nin kendisi de bu soruya açık ve net bir cevap sunmaz. Bu sorunun cevabını verebilmek için şu hususlarda ordunun özelliklerini ortaya koymak gerekir: ordunun toplumsal yapısı, askere alma süreci, beceri ve yeterlilikler, kültür, yaşam biçimi, sosyal ve politik olarak toplumla ne kadar bütünlük arz ettiği, hukuki statüsü vb. Boëne, ordunun savaş olgusunun tabiatı sebebiyle değişmeyen evrensel bazı ayırıştırıcı özelliklerinin bulunduğunu belirtir. Bunlar: itaat, sadakat, sınırsız hizmet yükümlülüğü, yüksek bir zorlayıcı örgütsel otorite düzeyi, sivil tabuları aşan şiddet doğası (Boëne, 1990: 58). Benzer şekilde *silahlı hizmetlerin* oldukça uzmanlaşmış bir işlevi yerine getirdiğini düşünen Edmonds (1990: 43), bu işlevin orduyu coğrafi olarak da dâhil olmak üzere büyük boyutlarıyla sivil toplumdan ayırdığını belirtir. Dandeker de ordunun kendi personelinden taleplerinin boyutu ve doğası itibarıyla biricik olduğunu belirtir. Ordu personeli öldürmek ve kendilerini feda etmek üzere eğitilir; diğer personel ile sosyalleştiği, yaşadığı ve çalıştığı mekâna dâhil olması gerekir; neticesi aileden uzun süreli ayrı kalmayı da gerektirebilecek her daim göreve gitme özverisi göstermeyi gerektirir (Dandeker, 1990: 85).

Amerikan sivil kontrolünün alternatif bir teorisinin tam olarak gelişmesi Feaver'ın makalenin kapsamının ötesine geçmektedir. Yine de, teorinin karşılaması gereken çeşitli kriterleri saptamak mümkündür (Feaver, 1996a: 167).

İlk ve en tartışmalı olarak teori, analitik açıdan sivil ve askerî dünyayı ayırarak başlamalıdır. Bernard Boëne'in belgelediği gibi, sivil ve askerî dünya arasındaki ayrışma ve yakınlaşma büyük bir tartışma konusudur (Boëne, 1990). Gerçekten de, sivil-asker ilişkileri teorisindeki sosyolojik çalışmaların başlıca meşguliyetinin bu ayrışma ve yakınlaşma olduğunu söyleyebiliriz. Şüphesiz, dünyalar son yüzyılda pek çok açıdan yakınsamıştır. Teknoloji birdenbire savaşçılar ve savaşçı olmayanlar arasındaki sınırları silikleştirdi, askerlerin mesleki olarak dayandığı dövüş sanatlarını sivilleşti. Amerikan bağlamında, güç kullanımına dair politika yapımında en üst düzey komuta kademesinde belirgin bir siyasi-askerî birleşme var (Betts, 1991). Nitekim Rebecca Schiff sivil-asker ilişkilerinde önerdiği “uyum” teorisini, sivil ve askerî kurumların bu şekilde ayrılmasının teorik ve ampirik olarak kusurlu olduğu fikrine dayandırıyor (Schiff, 1995).

Açıkçası, eğer proje en azından Amerikan sorunlarıyla ilgiliyse, etnosentrizm eleştirisi çöker (Schiff, 1995). Bununla birlikte, daha genel olarak, Schiff's eleştirisi aslında Huntington'un ayrıklık versiyonu ile sınırlıdır-dünyaları olabildiğince ayrı ele almanın lehine normatif bir önyargıyla-. Huntington'un reçetesini reddeder fakat asker ile sivil arasında analitik açıdan anlamlı ayrımların olduğundan şüphe etmez. Gerçekten de, Schiff'in uyum teorisi analitik ayrıma dayanıyor: orduyu, tüm vatandaşlardan ayrı ele aldığı gibi politik liderlerden de ayrı bir şekilde ele alıyor – uyum teorisinde sivil-asker ilişkilerine katkısının merkezine tüm vatandaşları koyuyor. Sivil ve asker dünyalarının teoride ayrılması, uygulamada daha fazla veya az yakınsamayı engellemez. Fakat dünyalar en azından analitik olarak farklı değilse teori artık sivil-asker ilişkileriyle ilgili değildir.

İkinci ve belki de açıkça, teori sadece bu iki dünya arasındaki tüm ilişkileri belgelemeyle alakalı değildir (aynı zamanda çalışma için ilginç bir alan olabilir); bunun yerine, sivil kontrol ile ilgili bir teori o ilişkilerin önemli bir yönünü açıklamak zorundadır: sivillerin ordu üzerinde kontrolü nasıl yürüteceğini şekillendiren faktörler. Sivil-asker sorunsalı, daha önce tanımladığım gibi, sivil mefhumundan asker mefhumuna sorumluluk vermeyle ilgilidir. Bu, yetkinin kapsamını arttırmak ya da azaltmak ve ordunun davranışını bu yetki bağlamında izlemekle ilgilidir. Ek olarak ordunun yetkiye tepkisi, daha fazla yetki arzusu ve hatta zaman zaman sivillerin öngördüğünden daha fazla otoritenin gasp edilmesiyle ilgilidir. Eli yüzü düzgün bir sivil kontrol teorisi yetkinin koşullarını ele almalı ve açıkça yetkiyi şekillendiren faktörler hakkındaki hipotezleri tanımlamalıdır. Böyle bir çerçeve, çok çeşitli ilişki kalıplarını içerebilir. Yukarıda zikredildiği gibi yetki temsilcisinin odağı, meşru askerî temsilcilerin sivil rejimi yıktığı ve politikaya yön vermeye meyilli olduğu koşulları bile kapsayabilir. Nitekim, bu çerçevenin göz ardı ettiği tek koşul, savaşanlar ve savaşmayanlar arasında hiçbir ayrım yapılmaması veya bu ayrımın kurumsallaşmamasıdır. Ordu kabul edilebilir bir kurum olduğu sürece, temsilci ve yetki sorunu, iş bölümü problemi ve dolayısıyla sivil kontrol problemi ortaya çıkıyor. Bu nedenle konu bizleri doğal olarak Huntington tarafından önerilen siyasi-kurumsal yönelime götürüyor. Bu bir eleştiri değil bir seçimdir. Sosyologlar,

burada öne sürülen politik sorudan daha farklı ve kendilerine uygun bir odağa sahip olabilirler (Feaver, 1996a: 168-169).

Üçüncüsü ve buna bağlı olarak teori, profesyonelleşme kavramını aşmalıdır. Birçok eleştiride gördüğümüz gibi Huntington'un profesyonellik kavramı çalışmasında tanımlanan önemli politik problemleri göz ardı eder. Birkaç eleştiride gördüğümüz üzere, Janowitz'in daha ampirik olan profesyonellik anlayışı da aynı durumdadır. Sorun konseptin kendisiyle ilgilidir. Premodern, modern ve postmodern tecrübe yoluyla evrildikçe profesyonelleşme; askerlik mesleğindeki sayısız değişikliği tanımlamak için bir araç olarak kullanılmıştır. Hatta belki de özellikle bu mesleği seçen ya da mesleğe seçilen insanların tutum ve bakış açılarına odaklanmakta yarar vardır. Fakat sivil kontrol probleminin açıklanmasında, kavramın Huntington, Janowitz ve özellikle de (Finer'i takip eden) Abrahamsson'un ortaya koyduğundan daha fazla faydalı olduğuna ikna olmadım. Huntington ve Janowitz itaat etmenin askerî profesyonelleşmenin güçlü bir parçası olabileceğini ve böylece sivil kontrole katkıda bulunabileceğini savundu. Abrahamsson, profesyonelleşmenin diğer dengeleyici özelliklerini doğru bir biçimde tespit etti. Profesyonel bir ordu belirli milliyetçi ve muhafazakâr değerleri içselleştirmiş, gelişmiş ve iyi organize olmuş bir kurumdur; siviller ve ordu uygun bir yol haritasında mutabakat sağlayamadığında sivillere karşı kesinlikle daha dirençli olabilecek bir organizasyon türüdür.

Kısacası profesyonellik bardağının yarısı dolu ve yarısı boştur. Bir etik konusu olarak profesyonellik, bardağın neresinden bakarsak en iyi görüşü elde edeceğimizi tek başına cevaplayamaz. Bu, değer temelli bir yaklaşımın rasyonel çıkar eleştirisi değildir. Aksine, sivil kontrolün temsilci modeli rasyonel çıkar faktörlerini (örneğin, bazı kontrol önlemlerinin maliyeti) ve değer temelli faktörleri (aktörlerin rollerinin normatif görüşlerini) içerebilir, onların göreceli ağırlıklarını karşılaştırabilir. Bilim insanlarının şemsiye kavramı olan profesyonellik altında bir araya getirdikleri çeşitli faktörleri birbirinden ayrı tutmak (organizasyonun büyüklüğü ve gelişmişliği, bakış açısının homojenliği ve değerleri) ve sivil kontrol problemi üzerine bağımsız veya aynı doğrultudaki etkilerini tanımlamak daha iyidir.

Dördüncü ve son olarak, teori tarihi tecrübelerle karşı ampirik olarak test edilmeden önce tümdengelim yoluyla elde edilmeli. Saha, dikkatle araştırılan kesitsel veya zamansal verilerin zıt yaklaşım-tanımlama modellerini vurgulamıştır. Böyle bir tümevarım yaklaşımı, sahanın son otuz kırk yıllık ilerlemesinin çoğundan sorumludur. Görünüşe göre birçokları Huntington'un ana iddialarını ve öngörülerini reddetse de, ampirik çalışmaların zenginliği O'nu bütünüyle tahtından indirmedir çünkü teorisi birkaç tane sağlam kurgulanmış, tümdengelim önermeler barındırmaktadır. Bilim felsefesi açısından bakıldığında, Huntington'un yaklaşımı tümdengelimde üstün bir alternatif olmadığı sürece uygulanabilir olmaya devam etmektedir (Abrahamsson, 1972: 17).

Sonuç olarak sivil ordu ilişkisindeki gözle görülür sürtüşme, Amerikan sivil-asker ilişkileri teorisine yeniden dikkat çekti. Teori canıgönülden sivil-asker sorunsalını işaret etmeli: sivilleri korumaya yetecek kadar güçlü, ancak sivil talimatları görmezden gelmeyecek kadar güçsüz bir kuruma sahip olma ihtiyacı; kısacası askere yetki verme ve sivil kontrol problemi. Amerikan sivil-asker ilişkileri deyince akla gelen iki isim olan Samuel Huntington ve Morris Janowitz, teorileri yetki / kontrol dinamiğini yeterince açıklamasa da teorik tartışmaya hâkim olmaya devam ediyor. Yeni bir teoriye ihtiyaç duyulmaktadır ve bu teorinin ana hatları yerleşik rakiplerin belirgin zayıflıkları ile büyük ölçüde görülmektedir.

1.11. Politik ve Askerî Sahaların Netliğini Kaybetmesi

Beklendiği üzere, bu gelenek dâhilinde çalışan sosyal bilimciler hesap verilebilirliği ordunun sivil emirlere tabi olması, yani sivil kontrolün sürdürülebilirliği açısından ölçer. Michael Desch “Sivil ve askerî tercihler birbirinden uzaklaştığında kimin üstün geleceği sivil kontrolün gücünün en iyi göstergesidir” der; yani elbette ki siviller üstün gelirse sivil kontrol kuvvetli olacaktır (Desch, 1998a: 391). Ancak Desch sivil kontrolün ya zayıf ya da güçlü olması gerektiği varsayımından yola çıkmaz. Desch sivil kontrolün gücünde değişkenlik yapma ihtimali olan şartları belirlemek için uluslararası ve yurt içi tehditlerin yoğunluğundaki varyasyonu birleştiren detaylı bir yapısal-kültürel

model geliştirmiştir. Desch'e göre şu an Batı demokrasilerinde olduğu gibi uluslararası ve yurt içi tehditlerin her ikisi de düşük olduğunda durum "yapısal olarak belirsizdir" ve sivil kontrolün zayıflamasını destekler (akt., Burk, 2002: 16).

Daha düşük düzeyde analiz çalışmaları yapan Peter Feaver, ordunun (vekilin) sivil hkmetin (asilin) direktiflerine ne zaman itaat edeceğini ya da etmeyeceğini açıklamak için asil vekil modeli kullanır (Feaver, 1998). Feaver asker ve sivil liderlerin ordu politikaları ve işlemleriyle ilgili nasıl uzlaştıklarını tanımlayan birkaç parametreyi temel alarak sivil-asker ilişkilerinin az çok ihtilafly olacağı şartları belirleyebilmiştir. İdeal olarak, sivil liderler askerî itaati kontrol etme ihtiyacı duymaz ve ordu da sivil politikaları uygulamaya çalışır (bundan kaçınmaz). Ancak Feaver'in modeli başka sonuçların da ne zaman ihtimal dâhilinde olabileceğini açıklar. Soğuk Savaşın sonra ermesinden itibaren Birleşik Devletlerdeki sivil liderler davetsizce kontrol etmek için kuvvetli bir güdüye sahipken askerî liderler de görevden kaçınmak bağlamında aynı durumdaydı. Bu durum, siviller kontrol ve izleme maliyetinin düşük olduğuna inandıklarında, sivil ve askerî politika tercihleri arasındaki uçurum açıldığında ve askerler görevden kaçma durumunda cezalandırılma olasılığının düşük olduğuna inandığında meydana gelir. Böyle bir durum meydana geldiğinde, sivil-asker ilişkilerinin çatışmaya yol açacağı n görülmektedir.

Demokratik değerlerin korunmasında asker elitlerin rolünü inceleyen diğer kuramcılar, sivil kontrolle ilgili geleneksel problemlerin nasıl dnştrlp genişletildiğini göstermektedir. Artık olaya sadece askerin sivil otoriteye itaati açısından bakmak yeterli gelmemektedir.

Örneğin, Peter Roman ve David Tarr Birleşik Devletlerde ulusal güvenlik politikalarını formüle etme sürecine direkt olarak dâhil olan asker ve sivil liderler arasındaki ilişkileri incelemiştir (Roman & Tarr, 2001). Askerî liderler bu görüşmelere dâhil edilir, çünkü diğerlerinde olmayan uzmanlığa sahiptirler. Ancak bu uzmanlığın dış ilişkilerde kuvvet kullanımının sonuçlarına yönelik belirli teknik ya da bilimsel bilgilere ilişkin olduğu düşünülmemelidir. Bu subaylar askerî mühendis değil, Roman ve Tarr'ın

“ulusal güvenlik profesyonelleri” olarak adlandırdığı bireylerdir. Ulusal güvenlik profesyonelliği sivil liderlerin emriyle 1960’ların başından itibaren gelişmekte olan bir tür askerî profesyonelliktir. Bu uzmanlar askerî işler konusundaki pratik irfanları, dış politikada karar verme ile ilgili politik bağlama gösterdikleri hassasiyet ve ulusal güvenlik kurumlarının nasıl işlediği konusundaki bilgileri nedeniyle değer görürler. Bu bağlamda, Roman ve Tarr’a göre askerî olan ile sivil olan arasındaki ayrımlar beklenenden daha düşük seviyede önem arz eder. Kısacası, bu ortamda sivil-asker ilişkileri hiyerarşik olmak yerine eşit oranda yetki ile şekillenir. Sivil ve askerî elitler arasındaki gerginliklerin tümü ise önlenemez. Ancak ders kitaplarında olduğu gibi ordunun sivil elitlere itaat etmesi durumu burada geçerli değildir. Eşit yetki gerektiren ortamlarda etkili sivil kontrolü neyin oluşturduğunu ve ayrıca politik ve askerî elitler arasında kurumsal füzyonun, düşük rütbedeki askerlerin liderlerinin ordunun kurumsal menfaatlerini savunduğuna güvenme isteklerini nasıl etkilediğini açıklamak için yeni bir kurama ihtiyaç vardır (Feaver & Kohn, 2001).

Deborah Avant da daha önce ordu içinde yerine getirilen görevlerin özelleştirilmesine yönelik yeni trendleri inceldiği araştırmasında geleneksel sivil kontrol olgularını genişletmektedir (Avant, 2002). Yaptığı analiz askerî eğitimin özelleştirilmesine odaklanırken Avant, Birleşik Devletlerde ordunun yeni subayların askerlik bilimi eğitimlerini sağlamak, ordu içinde profesyonel askerî eğitim programlarını desteklemek ve doktrin geliştirmeye yardımcı olmak için özel sivil yükleniciler kullandığına dikkat çeker. Avant’ın bu ilişkilerle ilgili olarak ortaya attığı soru, Desch ve Feaver’ın gündeme getirdiği sorunun tam tersidir. Ordunun sivil idareye itaat edip etmediğini sorgulamak yerine Avant, ordunun “görevleri yapmak için özel yükleniciler kullanmak yoluyla mesleği kontrol etme kapasitesini başkasına verip vermediğini” merak etmektedir. Bu soru, şu an cevaplandırılmayabilir ancak sorunun demokratik sivil-asker ilişkileri kuramı geliştirme açısından önemi nettir: Özelleştirmede demokratik değerlerin korunması, sivil emirlere etkin asker itaatinden fazlasını gerektirmektedir. En azından belirli koşullarda sivil

yüklenicilerin ulusal askerî zorunluluklara itaat ettiğini gösteren kurumsal düzenlemeler gerekmektedir. Bunun sivil kontrol konusunun daha karmaşık bir hâle geldiğini görmek için fazla düşünmeye gerek yoktur; Avant'ı takip ederek Burk da özel yüklenicilerin ordu danışmanı olarak kullanılmasından doğabilecek yeni kontrol problemlerini gündeme almaktadır (2002: 17-18).

1.12. Pragmatik Sivil Kontrol: Değişime Cevap Vermek

Sivil kontrole ilişkin pragmatik kuram, kökenini Morris Janowitz'in "... pragmatik doktrine dayanan" *emniyet güçlerine* (constabulary force) yönelik fikirlerinde bulur (Burk, 1991: 13-14; Janowitz, 1971: 418; Shields & Soeters, 2013a: 89). Soğuk savaşın ilk yıllarında nükleer enerji stratejilerinin saptanması aşamasında, Janowitz ileri görüşlü bir şekilde, ordunun stratejik caydırıcılık, angajman faaliyetleri ve "küçük ya da büyük ayırmadan" savaşların yürütülmesini içeren bir politika ve strateji alanını uygulamayı ifade eden "kabiliyetlerinin tamamını" sürdürmeyi eş zamanlı olarak yürütmesi gerektiğini gözlemlemiştir (Gibson, 2009: 251). Buna benzer gözlemler, "Gri Alan" mücadeleleri olarak adlandırılan ve savaş ile barış arası bir duruma düşen Birleşik Devletler ordusu tarafından hâlihazırda tetkik edilen "yeni mücadele kategorileri"ne paralellik göstermektedir (Janowitz, 1971: 417-440; Votel, Cleveland, Conett & Irwin, 2016). Janowitz, yenilik arayışında, politik demokrasinin gerekliliklerine tabi olurken tecrübeyle dengelenmiş geleneklere saygı duyan yeni bir pragmatizm çeşidi geliştirmiştir (Janowitz, 1971: 264-279; 418-427). James Burk'e göre (1991: 47):

Pragmatik bir sosyoloji, sosyal değişimin sürekliliğinin ve ortak sosyal eylemin mümkün kıldığı kurumsal adaptasyona ihtiyacın farkındadır. Janowitz'in öğretisine göre görevi ve katkısı, sosyal gelişimdeki temel eğilimleri saptamak, sosyal kontrol için bunların altında yatan sebepleri belirlemek ve kurum inşası için gerçekçi alternatifleri açıklığa kavuşturmadır.

Pragmatizm dört geniş prensip ile açıklanır: pratik, çoğulcu, katılımcı ve geçici (Brendel, 2006; Shields, 2008). Bu prensipler, birlikte sivil-asker bağıntısına, savaşın yürütümünde seçenekleri ve çözümleri şekillendirmeye yardım etmek için

teorik bir yaklaşım sunar (çoğulculukla ilgili ileride açıklanacak incelikli bir istisna var). Pragmatik sivil kontrolü nesnel kontrolden ayıran birincil özellik, profesyonel askerînin şiddetin siyasi-askerî idarecisi olarak politika belirlemede, planlamada ve ulusal güvenliğin yönetiminde hükûmetin diğer parçalarıyla nasıl ilişki kurduğuna odaklanmasıdır (Janowitz, 1983). Bu özelliğin öne çıkan boyutu, ordu profesyonellerinin savaş planlamasını etkileyen, askerî eylemlerin uygulanması ve savaş zamanı politikalarının belirlenmesini sağlayan politik süreçlerdeki rolünü içermektedir. Pragmatik sivil kontrol, ordu profesyonelleri ve sivil politika liderlerinin barış (kriz durumlarına hazırlıklı olmak amacıyla) ve savaş (barışı sağlamak amacıyla) zamanında birbirleriyle etkileşime girmek için sayısız yolu olduğunun farkındadır. Ulusal güvenlik âleminin aktörleri arasındaki ilişkiler etkin kalabilmek için kapsayıcılığı (geçici ve katılımcı) uygulamalı ve buna uyum sağlamalıdır. Sivil-askerî bağıntısına nesnel kontrol yaklaşımı, belirli koşullar altındaki sivil-askerî ilişkilerini düzenleme konusunda güvenilir bir seçenek sunduğu için görmezden gelinemez.

Faydacı kontrol paradigması, sivillerin askeriyeyi kontrol etmek için kullandıkları metotların yahut sivil–askerî ilişkisinin yürütülmesi yollarının, çevresel şartlar (*practical*) altında ya da yürütülmekte olan şekliyle *bir çeşit çatışma* tarafından belirlenmesi gerektiği iddiasını sürdürüyor. Çünkü çatışmalar ya da savaşlar, kendi karakterleri içerisinde çeşitlilik gösterir (Fleming, 2010'den akt., Travis, 2016: 6) ve farklı savaşların sürmesi çeşitli sivil–askerî ilişkileri gerektirir. Faydacı kontrol yaklaşımından baktığımızda sivil–askerî ilişkileri; pozisyon, uzmanlık ya da kurumsallığa dayanacağı yerde tehdit, kriz ve göreve dayanır. Bu, entelektüel manada geliştirilmiş ve daha kapsamlı ulusal güvenlik kuruluşuyla iş birliği yapabilecek, mümkün olduğunca kabul edilebilir ve uygun politik aktörleri tanımlayacak olanaklar kurmak için bir ordu gerektirir. Bu, grup düşüncesi ya da görev delisi gibi tekrarlanan hastalıklardan kaçınan yahut sonuçları politik açıdan felaket olsa da etkili bir zafer olan en iyi askerî çözümü sağlayan sivil–askerî kültürü desteklemek anlamına gelir. Ordu, askerî hareketler ve arzu edilen politik sonuçlar arasındaki ilişkiyi anlamalıdır. Bu, sadece sivil–askerî bağıntısı için değil, politik açıdan bilgili generaller için de güzel bir sonuçtur.

Bu üç hipotez, nesnel kontrolle karşılaştırıldığında faydacı kontrolün altında yatan mantıksallığı ve klasik faydacılığın ana ilkelerinin faydacı kontrolle nasıl bağıntılı olduğunu açıklamayı vaat eder. İlk hipotez savaşın en önemli yönlerinden birine gönderme yapar, “yetkililer neden savaşır” (Janowitz, 1971: 440). “Savaşma isteği” askerî hizmetin amacıyla alakalıdır. Askerin, kendini milletin koruyucusu gibi hissetme arzusu, askerlerin kendi kültür ve toplumlarıyla olan bağlarının zayıflatılmasıyla azaltılmaya çalışılmamalıdır. Bu tarz bir bölünme, nesnel sivil kontrol doktrininin dolayısıyla da sıklıkla askerî liderlerin kariyerlerindeki ahlaki ve entelektüel gelişmelerin bir yan etkisidir. Faydacılığın rolü, *arzu* da dâhil olmak üzere neyin önemli olup olmadığını daha iyi idrak etmeyi sağlayabilen çevrenin anlaşılmasına yönelik *pratik* yaklaşımın kullanımını içermesidir. Faydacı askerî pratisyenler, tecrübeden kurulum şartlarına kadar bu şartlar kendilerini varolan ve mantıksal örgünün etkili bir şekilde söylenmesiyle uzaklaştırılması yahut çelişkiye düşmesi düşünülemez olan besbelli güçler olarak sunduğunda işletirler. Askerî hizmet, sivil üstünlüğünü sağlamak için uygulanan “demokratik politik kontrolün geleneksel amaçları” ile çatışmamalıdır. Profesyonel askerliğin değerleri, birinin vatandaşlık hakkıyla ya da politik bir topluluğa olan üyeliğiyle çatışma ortaya çıkarmaz. Çünkü profesyonel askerler de vatandaşlardır ve sivil toplumla aynı değerleri paylaşırlar (Dewey, 1927/1988: 82, 150; Janowitz, 1971: 440). Profesyonel askerler etik ve ahlaki olarak kendi hükümetlerine ve hizmet ettikleri insanlara bağlı olmalıdırlar. Bir bireyin askerî hizmetle barışık olması için vatandaşlığına (politik görevler, sorumluluklar ve ayrıcalıklar içeren) olanaklar sağlamak, entelektüel açıdan çevik liderlerin çoklu demokratik sistemin bir parçası olarak hizmet etmesini ve karmaşık ve tehlikeli dünyaya daha iyi karşı koymasını kolaylaştırır.

İkinci varsayım, ordunun çoğul demokratik bir çevrede, çoğul bir sistem olarak işlev gördüğünü anlatır. Bu, faydacı sivil–asker yaklaşımı tarafından kullanılan ve Amerikan toplumu ve kültürünün geleneksel ve temel yaklaşımının bir yansımasıdır. Daha geniş ulusal güvenlik sisteminin bir parçası olarak Birleşik Devletler ordu sistemi herhangi bir şekil yahut biçimde tek parça olmaktan oldukça uzaktır. “Bizim çoğul formlar doktrinimiz, sosyal gruplarda iyi, kötü ve ilgisiz şeklinde bir çoğulluk olduğu yönündeki gerçeği ifade eder (Dewey, 1927/1988: 73).

Çoğulculuk ile alakalı hemen göze çarpmayan iki ince anlam vardır ve bunlardan ikisi de faydacı sivil kontrol bakış açısı için önemlidir. İlki, karmaşık problemleri çözmek için çeşitli disiplinlerarası pratikler ortaya koyan aktörler arasında birlik ve beraberliğin önemini anlayan *ortak çoğulculuk* olarak karakterize edilebilir (Shields, 2008: 212). Bu açıdan baktığımızda, askeri liderler ve strateji uzmanları “tüm gerekli olanakları düşünürler”; açık görüşlü bir ortamda politik liderleriyle, diğer hükûmet birimleri ve yabancı ortaklarla devleti korumak ve küresel karalılığı sürdürmek için yan yana çalışırlar (Shields & Soeters, 2013a: 99–100’den akt., Travis, 2016: 7).

Çoğulculuk hakkındaki diğer yaklaşım, güç için mücadeleyi içerir ve Amerika Cumhuriyetinin kurulmasındaki fikir tarafından temsil edilen daha geleneksel Amerikan çoğulculuğunun teorik sınırlarının kapsamına girer (Dahl, 1967: 23-25). Birleşik Devletler, *mücadele hırsının* herhangi bir grup tarafından güce el koyma arzusunda bulunamayacağı garantisini veren çoğulcu bir toplumdur. Çeşitli birimler arasındaki kaçınılmaz yıkıcı çatışmaların varlığı, gerçekte demokratik sistemin doğasının bir parçasıdır. Güç çoğulculuğu, sadece federal hükûmetin ana dalları arasındaki çatışmalar tarafından değil, aynı zamanda Birleşik Devletlerin kendi ordusunun kuruluşunda da örnek teşkil etmiştir. Bu kuruluş, askerî ve sivil birimlerin topluca silahlı kuvvetler ve şiddetin uygulanma olasılığının *profesyonel birliği* olarak da adlandırılabilir. Bu, yargı hakkına ait olarak profesyonel ağ bölgesine sahip silahlı birlikler, yarı bölünmüş idari alt birimler ve diğer merkezsizleşmiş ve kısmen otonom organizasyonlara bölünmüş komutlar ve bölümlerden meydana gelmektedir (Apuzzo, 2014; Bekiempis, 2015). Politik açıdan bakıldığında, bu tarz bir ayarlama, askerî gücü geniş ve çoğulcu yönetimlere parçalar. Askerî gücü güvence altına almak için bu tarz bir çoğulcu yapı “hükûmetin farklı kademeleri” arasında var olan çeşitli güvenlik ve askerî birliklerin aktivitelerinin birleştirilmesiyle “demokratik değerlerin korunması ve sürdürülmesi” ihtiyacını ortaya çıkarıyor (Burk, 2002: 24).

Çoğulculuğun ortak biçimi, güç çoğulculuğunun yanı sıra birçok sivil kurumu (Federal Araştırma Bürosu (FBI), Merkezi İstihbarat Teşkilatı (CIA) ve diğerleri) orduyla birleştirerek Amerikan ordusunun gücünün tamamının farkında olmak için var olmalıdır. Eğer politik birlik ya da ideolojik tutarlılık olmaksızın geniş güvenlik

kuruluşlarına sahip olmanın bir kıymeti varsa, bu kıymet millet barış içinde olduğunda ve tek bir grubun bile ulusal devleti domine etmeyeceğinin garantisi verildiğinde normal bir şekilde görülür (Dahl, 1967: 24'ten akt., Travis, 2016: 8).

Üçüncü varsayım şudur ki; ordu, etkili savaş gücünü sürdürmenin peşindeyse belirli alanlarda yeteneklerini sürdürmeye ihtiyaç duyacaktır (Feaver, 1996a). Çeşitli kurumlar ve organizasyonlarla birliktelik ve beraberliğinin bulunmasına olmasına çaba sarf etmek zorunda olsa da eşsizliğini korumalıdır. Çünkü güçlü ordu disiplini, belirli teknik yeterliliğini ve silah yönetimini, iyi anlaşılmiş etik kodlarını ve işlevsel yeterliliği destekleme doktrinini sürdürmek için pratik sebepler vardır. “Asker ve siviller arasındaki farkı inkâr etmek ya da yok etmek gerçek bir benzerlik üretmez, aksine yeni gerginlik yapıları ya da beklenmedik bir savaşçı zihniyet oluşmasına sebep olur (Janowitz, 1971: 440).

Faydacı bakış açısına iki yeni bakış açısı daha eklemek gereklidir. İlk olarak, faydacı kontrol Huntington’ın nesnel kontrolünün anti tezi olan “öznel kontrol” ile alakalı değildir (1956b: 380). Huntington’ın (1957) *öznel* sivillik tanımı, 19. yüzyıl savaş biçiminin temsil ettiği üzere küçük düşürücüydü. İkinci olarak, faydacı kontrol politik düşünce tarzının yokluğunu temsil eder. Dikte yönetiminin maruz bırakılmış ya da hoşgörü sahibi olmayan politik inançların profesyonel standartları, ulusal güvenlik politika belirleme süreçlerinde temelleri çok da sağlam olmayan bir yere sahiptir. Çoğulcu sistemde savaş kazanmak çeşitli inanç sistemlerinde ya da organizasyonel unsurlarda bir birleşme gerektirir.

Faydacı yaklaşım, Huntington’ın sivil–asker teorisini görmezden gelmez. Nesnel sivil kontrol, askerî pratisyenler için belirli durumlar altında geçerli bir yaklaşımdır. Tablo 1.2 daha önce de söz edilen *uzmanlaşma, politika, ilgisizlik, sivil kontrol ve otoriteler* olan beş değişkenle incelendiğinde nesnel ve faydacı yaklaşımların arasındaki ortaklıkları ve farklılıkları ortaya koyuyor. Faydacı kontrol; ordunun kazanma ihtiyacı, fonksiyonel uzmanlaşmayı korumak, profesyonel yeterlilik ve “teknik yetenekler”in karmaşık görev fonksiyonlarında başarılı olmasıyla alakalı olarak nesnel kontrol yaklaşımına birçok ilkede sadık kalır (Huntington, 1956a). Faydacı kontrol aynı zamanda askerlerin sivil otoriteye itaat etmesinin önemini de farkındadır (Janowitz, 1971: 426’dan akt., Travis, 2016: 8-9).

Tablo 1.2: Profesyonel Askerî Hizmet Üyelerinin İkili Özellikleri

Değişkenler	Nesnel Sivil Kontrol	Faydacı Sivil Kontrol
Uzmanlaşma	Profesyonel yeterlilikte belirli bir alan kazanır. Yeteneklere, standartlara ve organize olmaya odaklanmıştır ve uzmanlaşmış fonksiyonların başarılı olmasını sağlamak için mesleki zorunlulukları disipline eder.	
Politika	Politikadan kaçınır. Politik ve askerî sorumluluklar kesin bir şekilde ayrılmıştır. Asker, askerî alanın içinde ve politik alanın dışında kalır.	Askerî liderler politik bölgeyi kaçınılmaz bir meydan okuma olarak kabul ederler. “En iyi tavsiye”, belirsizliğin çatışmayı doğurduğu politik iklimde, taraflar arasında gelişir. Politik tarafsızlık sürer.
İlgisizlik	Profesyonel askerler kendi çalışma alanlarının dışında “yetersizlik edinir”.	Askerî liderler genişlemede gelişen yetenekler gibi askerî olmayan yaklaşımlar öğrenirler.
Sivil Kontrol	Meşru sivil otoriteye (devlet) itaat etmek profesyonel bir sorumluluktur. Askerî liderler, profesyonel danışmanlar gibi görevlerine sadık kalırlar.	
Otoriteler	Askerî güçler üzerindeki kontrol yalnızca tanınmış ve meşrulaşmış otoritededir.	Bütün hükümet birçok otoritenin ortak bir paydada iş birliği yapmasıyla yaklaşır.

Huntington’ın nesnel kontrol modelinden ana ayrım *politika*, *ilgisizlik* ve *otoriteler* bölgelerinde var olur. Politikayı ele alırsak, faydacı kontrol teorisi, devletin egemen otoritesinin “gücün çoklu merkezleri” tarafından yönetildiği çoklu sistemin varoluşuna dayanır (Dahl, 1967: 24). Sonuç olarak *politika*, “kamu düzenini geliştirme ve yönlendirme sanatını” içermesi için “toplumdaki bireyleri ve grupları kontrol etme, koruma, destekleme ve yönetme sanatını” kapsayan doğal bir süreç olarak düşünülür (Smith & Zurcher, 1968: 289). Bu açıdan bakarsak, politika kaynakların bölüşümü, dış politika yönlendirmesi, çok sayıda ulusal güvenlik tartışması gibi alanlardaki zıt görüşlü gruplar arasındaki tartışmaları çözmek için pazarlık etmeyi de kapsar. Politika, taraftarlık ve karar verme süreci ordu stratejilerini ve politikalarını etkilemek için iç içe geçmiş durumda olduğundan dolayı, askerî liderlerin askerî politikayı şekillendirmek için sivillerle etkileşimde

bulunmaktan başka çareleri yok denecek kadar azdır. Uygun görülebilecek bir savaş için askerî liderlerin kaçınılmaz bir çatışma olarak çoğulcu politikanın ağına düşmesi yönünde bir beklenti vardır. Stratejik belirsizlikle dolu çatışmalar, çeşitli değer ve inançları elinde bulunduran çoklu politik gruplar arasında daha çok anlaşmazlık doğurabilir. Askerî liderlerin bu tür anlaşmazlıklardan uzak kalacağı yönünde bir teminat olmayacaktır. “Profesyonel askerlerin inançlarını analiz ettiğimizde, onların apolitik olabileceklerini yahut olmaları gerektiğini düşünmekte hiçbir yarar yoktur... Ordunun politik inançları, sivil toplumu şekillendiren inançlardan farklı değildir.” Esas olan profesyonel askerlerin politikadan kaçmaları değildir, onun yerine ideolojik olmaktan kaçınılmalıdır (Janowitz, 1971: 234-236). Eğer askerî liderler muhalif politik anlaşmazlıkların ya da tartışmaların içine çekilirse, “birçok düzeyde tekrarlayan diyaloglar” onlara “en iyi askerî tavsiyeyi” sağlarken politik tarafsızlığı da sağlayabilir (Rapp, 2015: 20-21). Bu, askerî ve askerî olmayan kurumların etkili ve sağduyulu kararlar almak için uğraşacağı, savaş ve barış esnasında yürüdükleri bir cambaz ipi olacaktır. Politika geliştirme ya da planlama süreçlerini yönetirken, ordu “kendi ihtiyaçları ve değerler sistemi tarafından yönetilen ilgili bir grup” gibi algılanmalıdır (Kohn, 2002).

Faydacı kontrol, *ilgisiz katılım* kavramını da desteklemez. Huntington’ın profesyonel askerlerin kendi uzmanlıkları dışında “yetersizlik saptaması” gerektiğini düşündüğü yerde faydacı yaklaşım, profesyonel askerî liderlerin artık politik sistem ve politika yapım süreci hakkında cahil kalmayacaklarını anlar (Owens, 2015). Doğrudan ya da dolaylı olarak askerî operasyonları etkileyen kararlara değinirken, askerî liderlerin “politika uygulamanın askerî olmayan karmaşıklıklarını” öğrenmeleri beklendiği için dış politikayla içli dışlı olmadan politik açıdan akıllı olmaları beklenir (Rapp, 2015: 17). Bu, askerî liderlerin anlayışını artırmak için diğer profesyonel disiplin ve bakış açılarına maruz kalarak “stratejik genişleme” gerektirir. Birleşmiş gruplar arası rekabet ve işbirliği ve politik bölge hazırlamak için “ordu, kazanmaya yönelik akılcı bir çatışma altyapısı geliştirme yeteneği olan liderleri geliştirmeli ve genişlemelerini desteklemelidir” (Warren, 2015: 36-38). Yetkili profesyonel askerî liderleri geliştirmek için gereken beceriler grubu, böyle olunca, gerekli genişleyen görevler yoluyla hayat boyu öğrenme biçimiyle kazanılabilir. Ek

olarak, “millet savaşlarında kazanmaya ve savaşmaya odaklanmak” için alışkanlık hâline gelmiş profesyonel eğilim (Betros, 2001: 518), hoşgörülü bir eğilimle birlikte dogmatik bir fikrin yokluğu olarak görülen doğru bir “ilgisizlik” şekline teşvik etmeye yardımcı olabilir.

Son olarak Huntington (1956a: 678), askerî meseleleri bir “geçerliliği kabul edilmiş tek meşru otorite” olarak gösterdi. Bu, 20.yy’da etkili bir şekilde uygulanmıştır ve bazı durumlarda nükleer ve siber operasyonlar ile uzay, füze savunması ve istihbarat operasyonları ile ilgili eylemleri korumak konusunda gerekli olmuştur. Bununla birlikte, belirsizlikle dolu ve sivil–askerî planlama için “hükûmetin bütünü” ilgilendiren düşük yoğunluktaki “belirsiz” tehditlerle çelişmek, askerî liderleri sürekli bir çerçeveye üzerinde etkili bir iş birliği sağlamak için çeşitli düzeylerdeki otoritelerle, sivillerin liderliğindeki çeşitli hükûmet ve güvenlik kurumlarıyla rutin olarak zorlayacaktır. Politik liderlikte sık sık görülen devirlere sahip olan çoğulcu politik sistemlerde otoriteler kişilik ve politik menfaate dayalı olarak değişime bağlıdır. Bu, çeşitli yetkililerin neyi, nasıl ve neden ilişkilendirip çalıştıracağını belirlemek için çatışma bağlamını anlamayı daha kritik bir hale getirdi.

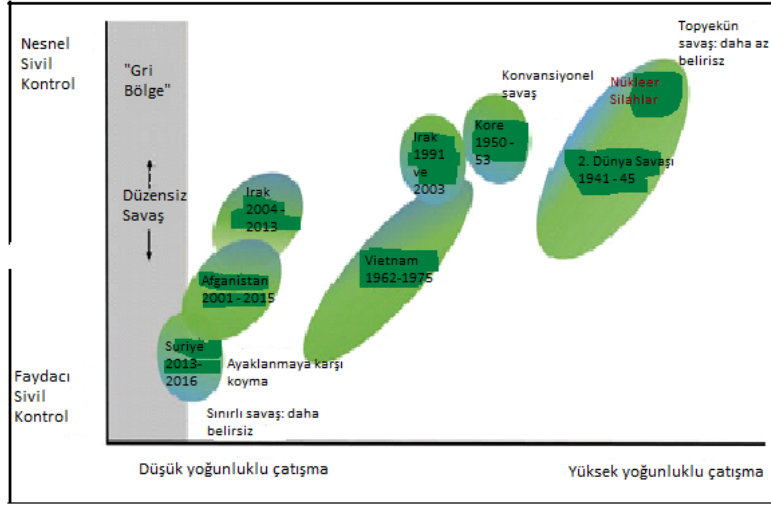
Faydacı kontrolde, Clausewitzian düsturu, ilk olarak ücretlendirilmiş “savaşın türünü” belirlemek için sivil–asker ilişkilerinin yönetimini, belirsizliği, anlam karmaşasını ve karmaşık jeopolitik koşulları daha iyi ele almak üzere üstlenir. Savaşın bağlamı, asker ve sivil liderlerin arasındaki ilişkinin derecesini ve tekrarlayan diyalogların boyutunu belirleyebilir. Şekil 1.1’de ücretlendirilmiş savaş türünün sonuçları değerlendirildi. Tamamen sivil bir karar olan nükleer silahların kullanılmasını içerebilecek bir savaşı yürütmek olan aşırı bir durumda (en üst sağ), belirsizlik neredeyse yok demektir. 1941’de 2. Dünya Savaşı’na girme kararı kesindi ve ordu tarafından alınan kararlar, halk ve liderleri tarafından fazlasıyla destek gördü. Bu tür varoluşsal savaşlar, hükûmet sivilleri, ordu ve halkın ortak bekaları için birlikte hareket etme yönünde açık ve kesin bir özveriyi temsil edecektir. Tercihen, *topyekûn savaşa* ne kadar yaklaşırsak; politikanın, sivil ve askerî davranışlara yön vermek için sivil kontrol prensiplerine daha uygun olabilecek olan tek ve kabul

edilmiş sivil bir otorite gerektirme ihtimali yükselecektir (Huntington, 1957: 315-317).

Bununla birlikte, savaşın varoluşçu ve karakter olarak topyekûn olması gerçeğine rağmen çekişmeli bir muhalefet olabilir (Snider, 2008). Bu tip durumlarda, sınırlı ya da topyekûn savaş olsa bile ordu, enerjisini sadece savaşmaya odaklamak için siyasi arenadan geri çekilebilir.

Şekil 1.1'in sol dörtlüğünün üstünde olan aksiyonlar ve aktiviteler, siber, karşı istihbarat ve uzay gibi kalıcı Gri Bölge işlemleri içerebilir. Etkili olmak için bu tarz operasyonlar yürüten organizasyonlar, siyasi partizanlıktan tecrit etmenin yanı sıra daha birleşik ve açıkça tanımlanmış bir otorite gerektirebilir. Açıkça tanımlanmış ve tek bir tane olan otorite, “düzensiz” tehditlere karşı kamu yararını korumak için gerekli aktiviteleri yönetme yönlendirme konusunda daha etkili olabilir (Travis, 2016: 11).

Grafiğin sağ üst kısmından sol alt kısmına gidildiğinde, yüksek ve düşük yoğunluklu çatışma arasındaki satırlar ve *nesnelden faydacı kontrole* gidiş imkansız bir şekilde bulanıklaşıyor, fakat sivil–asker bağıntıları konusundaki sonuçlar oldukça gerçek. Belirsizliği karakterize etmek için başka bir yol da Charles Krauthammer'in (2001) “Tercihsel Savaşlar” ve “Gereklilik Savaşları” paradigmasıdır. “Tercihsel savaşlar ilke, ideoloji, jeopolitik konum ve bazen sadece insancılık gibi sebeplerden ötürü yapılmıştır... Gereklilik savaşı ise vatanın emniyet ve güvenliğinin tehlikede olduğu ölüm kalım mücadelesidir.” Şu anda genellikle Vietnam Savaşı'nın daha geniş bir askerî faaliyet kapsamı ve çeşitli operasyon türleri içeren bir *tercihsel savaş* olduğuna inanılıyor. Kore (1950-53) ve Irak (1991-2003) savaşlarının daha fazla alışlagelmiş ve daha az belirsiz olduğunu savunulabilir. Fakat birçok kişi Afgan ve Irak Savaşlarını (sırasıyla 2001-2015 ve 2004-2013) tercihsel savaş olarak karakterize edebilir (Travis, 2016: 11-12).

Şekil 1.1: Çatışmanın Yoğunluğu Tarafından Kontrol Edilen Sivil-askerî Yelpaze

Grafiğin sol alanı boyunca (düşük yoğunluk ya da “Gri Bölge” çatışmaları), daha fazla belirsizlik, askerî planlamacıların, en iyi askerî öneriyi sağladıklarında dar görüşlü siyasi inançlardan kaçınmalarını zorunlu kılacaktır. Herhangi bir “politik kör noktayı” tanımlamak ve doğrulamak çatışmaya çok daha fazla anlayış kazandırması yönünden gerekli olacaktır. “Geçmişteki ve potansiyel çatışmalar hakkında reflektif konuşmalar” yapmak, ordunun “savaşların meydana geldiği siyasi bağlamı değerlendirebilme yeteneğini” geliştirebilir (J. R. Clark, 2016: 27-28). Bunu yapmak aynı zamanda “savaş ve barışı bulanıklaştırılmasının” daha büyük bir “stratejik belirsizliğe” neden olduğu “Gri Bölge” çatışmalarıyla daha iyi bir yüzleşme sağlamasına yardımcı olacaktır (Cannamp & Popp, 2015: 1). Bu, asker ve sivil liderleri örgütsel sınırlar boyunca birbirleriyle birlikte çalışacakları bir ortamda ince ayrıntı ve karmaşalarla başa çıkmaya daha iyi hazırlayabilir (Moten, 2005: 741; Rapp, 2015: 23’ten akt., Travis, 2016: 12).

Şekil 1.1’deki dinamikleri açıklaması için 3 ek noktanın yardımı sunuldu. İlk olarak, nesnel sivil kontrol bütün çatışma bölgesi boyunca aktiviteleri ve operasyonları uygulamaya devam edebilir. Huntington, “herhangi bir fiili toplumun sivil-asker bağıntılarının ... hem öznel hem de nesnel kontrol unsurlarını

birleştireceğini” onaylamıştır (1956b, s. 380’den akt., Travis, 2016: 12). Doğru koşullar altında askerî liderlerin nesnel sivil kontrolün sıkı bir rejimle görevlerini yerine getirmesi için işlevsel bir ihtiyaç olmaya devam edecektir. Çoğulcu ve demokratik toplum biçimini uygulamaya devam ettiğimiz müddetçe, seçimler her zaman bireylere ve organizasyonlara bırakılacaktır.

İkinci olarak, Amerikan güvenlik sistem yapısının ve federal hükûmet sisteminin karmaşıklığı, faaliyetlerin çeşitli alanlarındaki çok sayıda zıtlıkla karşı karşıya geldiğinde, sivil ve askerî hizmet üyeleri arasındaki çeşitli ilişkileri meydana çıkarır. “Birbirine bağlı ilişkiler” kümesi, askerî liderlerle sivil seçkinler arasındaki, Amerikan toplumuyla askerî kurumlar arasındaki, meslekleri ile askerî liderler, sivil toplum arasındaki ve Amerikan toplumuyla sivil seçkinler arasındaki ilişkileri içerir (Nielsen & Snider, 2009: 2-4). Bu tür örgütsel bir karmaşıklık kesin çözüm bulmaya yönelik herhangi bir teşebbüse meydan okur. Bu nedenle faydacı anlamda esneklik esastır. Eğer Birleşik Devletler, çeşitli devlet ve devlet dışı aktörlere karşı birden fazla alanda çeşitli sınırlı savaşlar yaparsa, aynı anda ve eşgüdümlü kara, hava ve denizcilik kampanyası daha faydacı bir yaklaşım gerektirirken; uzay ve siber operasyonlar bir nesnel kontrol yaklaşımı gerektirebilir. Uyumlu ve fonksiyonel sivil–asker ilişkileri kurmak için sarf edilen çaba, Birleşik Devletler güvenlik sisteminin içinde çalışmanın aynı zamanda çeşitlilik ve çoğulcu toplum gibi zor olabileceğini anlayan çatışmanın tehdidine ve bağlamına dayanacaktır. Bu, “askerî ve sivil liderlerin sorumlu” kabul edildikleri ahlaki kuruluşları açığa çıkarır (Dubik, 2015’ten akt., Travis, 2016: 13). Bu bağlamda, liderler pragmatik kontrol ve objektif kontrol prensipleri arasında denge sağlamaya çalışmalıdırlar.

Kanıtlar açıktır: Birleşik Devletler askeri kaçınılmaz olarak yurt içinde ve yurt dışında siyasi konulara çekilmektedir. Bununla birlikte, ordunun sahip olduğu siyasi güç konusunda bir paradoks var. Siyasal iktidarın etkin kullanımı, ayrıntı ve ustaca politik hesaplama, genellikle askerî kişiliğe bağlı olmayan nitelikler gerektirir. Ordu, siyasi durumlardaki gücünü kullanırken genellikle “siyasi bir züccaciye dükkânına girmiş fil” olarak ortaya çıkıyor: General McChrystal’ın kovulması tipik bir örnektir. Görüşler, Başkan Obama’nın Afganistan stratejisi incelemesi sırasında halkın generale yorumlarının hesaplanıp hesaplanmadığına ya da masum olup

olmamasına göre farklılık göstermektedir, ancak generalin basınla ve çalışanlarıyla olan ilişkisi büyük siyasi becerileri olduğunu kanıtlamıyor. Bu açık eksiklik, General Colin Powell'ın Genelkurmay Başkanlığı görevine atanması sırasında da belirgindi. "Weinberger Doktrini"ni şu anki askerî stratejiye uyarladı ve ordunun, zafer kesin olduğu ve açık bir siyasi stratejiye uygun olarak kullanılması gerektiğini söyleyerek tavsiyede bulundu. Sıklıkla ordunun uzak operasyonlara gitmemesini savundu. "Powell, operasyonel yeteneklerini siyasi zorunluluklara çekme ihtiyacını göz ardı ediyordu. Dışişleri Bakanı Madeleine Albright, cevap verirken bunu kabul etti: 'Bunu kullanamazsak, hep söz ettiğiniz bu mükemmel orduya sahip olmanın amacı nedir ki!'" (Strachen, 2010).

Huntington, bu olayların teorisinin önemli noktalarını ispatladığını, yani bir "askerî akıl" mevcut olduğunu ve gerçek askerî profesyonellerin siyasal meselelerde mutlaka "beceriksiz" olacaklarını söyleyebilirdi (Huntington, 1957: 79; 1956: 678). Bununla birlikte çağdaş güvenlik ortamı, bunların hem Birleşik Devletler sermayesinin yüklü atmosferinde hem de küresel ortak varlıkların yeterince çalışmasını gerektirir. Bunu yapmanın yolu ordunun "askerî kişiliğe" özgü birtakım eğilimlere hitap etmesidir.

Bir eğilim, ordunun apolitik olması ilkesinin pratikte uygulanmasını içerir. Asker üyelerine, askerî personelin siyasi sürece katılımı sınırlamaları gerektiği ve siyasi olaylara üniformalı katılmalarına izin verilmemesi gerektiği acemi birliğinde, Memur Aday Okulu veya diğer giriş seviyesi eğitim programlarında, uygun bir şekilde öğretilir. Sonuç olarak, ordu mensupları genel olarak siyasete düpedüz düşmanlık beslemese de siyaseti pek hoş görmemektedirler. Pek çoğu kendisini siyasetçilerden ayırır ve kirli siyasi savaşlar veren, iğrenç seçim kampanyalarına katılan siyasetçilerden ahlaki olarak üstün görür. Tabii ki, Huntington askerî uzmanlığı siyasetten ayırarak tanımlar. Buna, siyasi tarafsızlığını ve uzmanlığını korumak için oy vermekten geri duran General George C. Marshall'dan örnek verir (Pogue, 1963: 280). Eisenhower da Başkan Truman ona Demokratlar adına başkanlığa aday olmasını söyleyene kadar siyasi görüşlerini gizli tutmuştur. Bu tekliften sonra da "Ike'ın" Cumhuriyetçi öğretilerine katıldığını beyan etmiştir (Ambrose, 1990: 208). Bu örnekler emekli amiraller ile generallerin akşam haberlerinde yorumcu olarak iş

yaptığı bir iletişim kültüründe yine de aşırı ve hayali gelmektedir. Ancak Amiral Mullen 2011’de ordunun “apolitik” kalmasının gerekliliğini hatırlatmıştır. Tehlike, siyasi tutuculuğun ordu liderleri ve personeli tarafından siyasi rekabet adına yanlış yol olarak tutulmasındadır. Apolitik kalma çabası ordu mensuplarının gerekli siyasi eğitimden kaçınmasına ve bugünün karmaşık ortamlarında ihtiyaç duydukları farkındalığı kaybetmelerine yol açabilir. Görev siyasi hassasiyet ve yankılanma farkındalığı gerektirdiğinde, istenmeyen sonuçlar cehalet ve düpedüz yetersizliktir (Strachen, 2010: 164-165).

Çağdaş güvenlik ortamında askerî etkinliği hafifleten ikinci bir dinamik, Clausewitzyen savaş görüşünün siyasetin devamı olarak tamamen değerlendirilememesidir. Clausewitz, askerî okulların hepsinin eğitim müfredatında kilit bir unsur olarak öğretilmektedir. Ancak modern savaş alanlarının gerçekleri, siyasi gereksinimleri askerî zihnin kökleşmiş içgüdüleri ile çatışmaya sokuyor. Bu çatışmada Clausewitz’in zafer lehindeki politik çıkarımları görmezden geliniyor (Record, 2005: 24). Rollerinin “bir şeyler yakıp yıkıp insan öldürmek” olduğuna inanan askerî liderler, genelde bugünkü görevlerin siyasi gereklerine karşı kırıkandılar ve hayal kırıklığı içindedirler.

Kore, belki de Birleşik Devletler ordusunun siyasal koşulların savaş alanındaki zafer için barındırdığı sezgisel dürtüler ile çeliştiği, sınırlı bir savaşın bütün zorluklarına karşı koyması gereken ilk savaşı (Huntington, 1957: 387-390). Anılarında “Kore’de Hüsrân” başlıklı bir bölümde MacArthur Başkan Truman’ın kazanma isteğinin “sürekli gelen ürkeklik ve kinizm fısıltıları ile parçalandığını” yazar (MacArthur, 1964: 363). Nihai iç rahatlığını “askerî hizmetler sivillerin kontrolüne geçtiğinde yaşar ve General, tek amacı savaş meydanında zafer kazanmak olan ancak girdiği savaşın daha büyük olası siyasi sonuçlarından bihaber bir kahraman figürü gibi ortaya çıkar” (Flint, 1985: 225). MacArthur, Çin ve muhtemelen, Sovyetler Birliği ile daha büyük bir savaşa girmek istemeyen siyasetçiler tarafından konulan siyasal kısıtlamalardan endişe duyan tek Kore Savaşı askerî lideri değildi. Kore Savaşı generallerinin çoğunluğu, daha birkaç sene evvel 2. Dünya Savaşı’ndaki şartsız teslim deneyimleri ile siyasi realiteler pahasına savaş alanında zafere odaklandılar. Bu generaller Huntington’ın şu yazdıklarını yaşadılar:

“Zafer yadsındığından bir huzursuzluk, hayal kırıklığı duygusu ve siyasi düşüncelerin orduyu yönettiğine dair bir kanaat ortada kol geziyordu ... General [Mark] Clark, konuyu Uzakdoğu’daki bütün komutanlarla tartışırken kendisi hükûmetin zaferi reddeden siyasi kısıtlamaları kaldırmasını umut ediyordu” (Huntington, 1957: 387-390).

Ordu operasyonlarına siyasi kısıtlamalarla dayatılan sınırlardan hüsrana zamanla yer yok olmadı. Yakın dönemde 1999 Kosova seferinde, Avrupa Müttefik Kumandanı General Wesley bunu şöyle bağlamıştır: “Askerî gücü etkili şekilde kullanmak, siyasi dinamiklerden ve ardındaki sözde ‘savaş ilkelerinden’ ayrılmak gerekmektedir” (Strachen, 2010: 165). Bu hüsrana yakın bir örneği, Afganistan’da “kalpler ve zihinler” stratejisi yürüten General McChrystal tarafından oluşturulan angajman kurallarına karşılık hem askerî hem de sivil cepheden gelen eleştiri fırtınasıdır (Nix, 2012: 97).

ROMO’da ordunun etkinliğini sınırlayabilecek askerî aklın ek özellikleri siyasi düşüncelerden değil, operasyonel görev başarılarından gelir.

□ Ordu dünya çapındaki bağımsız operasyonlara el atıyor ve harici yardıma olan ihtiyacı en aza indiriyor. Görevlilere, bir lider boşluğu ortaya çıkarsa inisiyatif kullanmaları, liderlik etmeleri ve kaostan emir vermeleri gerektiği öğretilir. Ordu mensuplarının bu “fazlasıyla hevesli” yaklaşımını operasyonel bir zorunluluk olarak gördüğü yerde, diğer Birleşik Devletler temsilcileri ve koalisyon ortakları onları genellikle aşırı saldırgan olarak görür

□ Huntington askerî aklın, dünyayı iktidar rekabeti açısından görerek, gerçekçi olduğunu öne sürüyor. Birçok gözlemci, askerî personelin dünyayı genel olarak, iktidar için çelişkili, sıfır toplamlı bir rekabet alanı olarak gördüğünü bildiriyor. Özellikle, ordu mensuplarının dış düşmanları yoksa kendi saflarından ya da “kurumlar arasından” bir tane yaratıyorlar. Bu eğilim hiyerarşideki rekabetin yanı sıra ortak kuruluşlarla çatışmayı da körükler. Bu tür ortamlarda çaba birliği kurmak zordur.

□ Kıdemli komutanlar, birliklerin sahadaki başarılarıyla ilgili düzenli, bazen günlük brifingler isterler. Alt kademeli komutanlar, genelde dört ile on beş ay

arasında düzenlenen değişen sınırlı turlarla operasyon alanında yer almak ve kendi astları ile personellerini değerlendirmek zorundadırlar. Sonuçta, “ölçümlere” ve ertesini günkü brifing grafiklerine (ve belki gelecek raporlarına) kolayca aktarılabilir kısa vadeli kazançlara vurgu yapılıyor.

□ Birleşik Devletler askerî liderlerinin siyasi uzmanlığını alt üst eden son bir dinamik Amerikan savaş tarzıdır. Bir dizi yazar tarafından karakterize edilen bu dinamik Clausewitz üçlüsünü de kapsar: askerî liderler, sivil siyasi liderler ve Birleşik Devletler halkı. Bu destek gruplarında, sınırlı süren savaşlar için açıkça tanımlanmış “kötü adamlar” ile alakalı tarihi bir tercih vardır. Ezici “yüksek teknolojik” güçle zafer yollarını temizleyin; çatışmanın sona ermesinden sonra da Amerika sahillerindeki kuvvetlerinize hızlı bir şekilde geri dönün. Bu yaklaşımın temelinde demokrasi, Amerikan siyasi sisteminin faydalarını reddeden ülkelere yayılmak istenen idealdir. Kısaca, “Savaş, temiz olmalı, siyasetten bağımsız olmalı ve büyük taburlarla savaşmalı” (Fishel, 1995).

Bu son özellik, askerî kültür ve ben imajının yanı sıra paylaşılan tarihi ve kültürel bağlamdan neşet eden ulusal savaş yaklaşımından kaynaklandığı için dikkati hak ediyor. Ayrıca bu, sadık destekçileri, arkadaşları, aileleri ve medyası tarafından ordu üzerinde yapılan baskıların da bir sonucudur. ABD’nin “kısa süreli dikkat alışkanlığı”, küresel güvenlik ihtiyaçlarının peşinde dünya çapında karmaşık ve uzun vadeli ihtimalleri desteklemek için gerekli siyasete katkıda bulunmamaktadır. Arka planda “Görev Tamamlandı” kelimeleri ile USS *Abraham Lincoln*’de Başkan Bush’un imajını hatırlamak yeterlidir. Düşman ordusunun yenilmesi ve siyasi hedeflerin başarılmasının eşanlamlı olduğunu düşünmek temel bir stratejik hatadır. Ne yazık ki bu hata Amerika’daki Irak deneyiminin yansıtılmasında olduğu gibi çok yaygındır (Nix, 2012: 98-99).

Burada tartışılan askerî nitelikler askerî amaçları gerçekleştirmek için genelde etkili bir şekilde çalışır ancak başarılı siyasi sonuçlar ile çelişir. Amerikan ordusunun doğrudan çatışma şekli, daha çok diplomatik yaklaşımları kullanan kurumlar arası alanda yer alanlar için rahatsız edici ve aceleci görünebilir. Rekabetçi yönelim ve düşman ihtiyacı, “başkaları ile iyi oynamak” konusunda yetersiz kalabilir. Sıfır-toplam ve realist perspektif, uzlaşma imkânlarını ya da sorunlara ve ilişkilere

yaklaşımları yok sayabilir. Buradaki özelliklerin genel görünümü, genel olarak orduyu siyasi alanda etkisiz kılmaktır. Askerî aklın ve kişiliğin bu yönleri, ordunun siyasi görev hususunda başarısını imkânsız kılmaz. Ancak bunlar ordunun istikrar, yeniden yapılandırma, ulus inşa etme ve daha nazik, siyasi bir yaklaşım gerektiren diğer görevler için kullanımının getirdiği sınırlamaları ortaya koyuyor.

Askerî savunmada elbette siyasi ortamda başarılı olan üst düzey görevliler vardır. Bunlar genel olarak, uluslararası siyasi uzmanlık sergilemek ve koalisyon ortaklarını etkili bir şekilde angaje etmek zorunda oldukları coğrafi savaş komutalarında görev yapmışlardır. Ayrıca kendi sahalarındaki düşmanlarıyla nasıl savaşacaklarını en iyi şekilde öğrenmişlerdir. Bir yorumcunun söylediği gibi “siyasi” generaller karşı direniş konusunda “hevesli” savaşçılardan daha iyidir. Bu bakış çağdaş güvenlik ortamının birçok boyutuna uygulanabilir (Strachen, 2010: 167). Fakat bir Eisenhower veya Petraeus gibi son derece gelişmiş siyasi zekâyâ sahip askerî liderler, daha çok istisnadır.

2. BÖLÜM

ABD'DE SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİNİN KURUMLAŞMASI: KIRILMALAR, SÜREKLİLİKLER, YÜKSELİŞLER VE DÜŞÜŞLER

Sivil-asker ilişkileri Cumhuriyet'in ilanından itibaren Amerika'daki politik çekişmenin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Bu kapsamda ABD'de sivil-asker ilişkileri sadece ABD'nin savaş sahasında bir etkinlik kurma sürecinin ve amacının uzantısı bir konu olarak değerlendirilmemelidir. Amerikan İç Savaşı'ndan başlamak üzere devlet aygıtının kendisinin ve kurumlar/aktörler arası ilişkilerin iyi işlediği ve işlemediği dönemler olmuştur. Amerikan modern devlet aygıtının iyi işlemediği ve aktörler arası ilişkilerin krize dönüştüğü dönemlerde siyasi aktörlerin/elitlerin karar alma süreçlerinden geri çekilmeleri, buna mukabil askerî aktörlerin ve toplamda ordu kurumunun aktifleştiği, ordunun konumunu ve pozisyonunu güçlendirdiği görülmüştür. Bu durum da o ana kadarki kurumsallaşmış sivil-asker ilişkilerinin düzeyinde kırılmalar ortaya çıkarmaktadır.

Bu bölüm üç temel konu üzerinden sürdürülecektir: (1) ABD'nin milis gücüne dayalı ordu modelinden düzenli kalıcı orduya (profesyonelleşme) geçiş süreci ve bunun sivil-asker ilişkilerine yansıma biçimi, (2) sivil egemenliği dediğimiz askerî elitlerin (liderlerin) sivil yöneticinin kararlarına uyma tutumlarına yönelik kırılmalar ve bu kapsamda yaşanan sorunlar ve (3) konvansiyonel misyonu dışında ordudan beklenen yeni kapasite kullanımlarına yönelik artan taleplerin oluşturduğu rollerin sivil-asker ilişkilerine yansıması. Bu çerçevede bu bölümde ABD siyaseti, aktörleri ve kırılmaları yansıtacak bir siyasi tarih izleği üzerinden sunulmuştur. Öncelikle İç Savaş sürecindeki ve modern devlet örüntüsünün ve kurumsallaşmanın oluşmaya başladığı dönemin tartışmalara girilecek, akabinde ABD'de sivil-asker ilişkilerinin 2. Dünya Savaşı sonrasında kazandığı karakter ve bunun gösterdiği inişler ve çıkışlar bu bölümde ele alınacaktır. Bu siyasi tarih izleğinde dönemler arasındaki farklılaşmalar ve süreklilik alanları, problemin ve doğasının ne olduğu, problemi çözme ya da çözememe biçimlerine odaklanılacaktır. Bu tarihsel dinamikler üzerinde

durarak bu tarihsel dinamikler kurulurken ordunun hangi alanlarda ve durumlarda aktörleştigi sunulmaya çalışılmıştır.

2.1. Düzenli Kalıcı Orduya Geçiş (Profesyonelleşme)

Birleşik Devletler’de sivil-asker ilişkilerinin temel tartışma konusu olup bu anlamda gündemden hiç düşmeyen ve canlı kalan tartışma, ordunun nasıl bir formasyona göre düzenleneceği tartışmasıdır. Milis güçlerinden kalıcı orduya, zorunlu askerlikten profesyonel hizmete evrilme sürecinde ordu formasyonu sivil-asker ilişkilerinin mahiyetini belirleyen ve değiştiren temel alanlardan birisi olmuştur. Esasında, İç Savaş’ın başlangıcında bile en iyi ihtimalle dahi kalıcı ordu unsuru askerlerin sivil gönüllülere/milislere üstünlüğü şüpheliydi.

Aşağıdaki ifade Amerikan halkının geleneksel olarak büyük bir orduya karşı olduğunu göstermektedir. Amerikan kurucu figürlerinden Samuel Adams, bu geleneksel Amerikan tutumunu iyi özetlemiştir:

Ülkesinde kuvvetli bir askerî gücün olması durumunda, insanların uzun süre özgür olması pek mümkün olmayan bir varsayımdır: Bu askerî güç insanların yönünde olmasa da, ne kadar tehlikeli olursa olsun, bilge ve ihtiyatlı insanlar her zaman dikkatli ve bekliyor olacaktır ve onlar özgür halkın dehasından ve özgür bir hükûmetin yasalarından oldukça farklıdır (akt., Rossiter, 1963: 26).

Hızla değişim gösteren teknolojik gereksinimlerin yanı sıra, birçok kişi Birleşik Devletler ordusunun hazırbulunuşluğunu geliştirme gerekçesi olarak bir takım dâhili ve harici düşmanların ortaya çıkışından bahsetmeye başlamıştı. Stephen Skowronek’in de belirttiği gibi, o zamanlar artan sınıf çatışmaları ve uluslararası sermayeyi artırma çabaları kaynaklı şekilde, ordunun canlanması için artan bir talep vardı (1982: 87).

Bu “sınıf çatışması” ve “yurt dışından etkilenilen unsur” sanayileşmenin neden olduğu toplumsal bozulmanın ve işçi çatışmalarının bir kısmıydı. İç Savaş ve İspanyol-Amerikan Savaşı arasında, düzenli ordu üç yüzü aşkın işçi çatışmasında güvenliği sağlamak üzere çağrıldı ve savunma hattının ilk sırası olarak ulusun ve bölgenin milisleri daha çok kullanıldı (Weigley, 1984: 281-282).

Aynı zamanda 19. yüzyılın sonları, artan bir yayılcılık atmosferine sahne olmuştu. Graham Cosmas'un (1971: 35) da gözlemlediği gibi, "Amerikalı iş adamları büyüeyebilen yabancı pazar arayışındaydı; din adamları ve filantroplar ise sözde cahil yabancı ulusları özgür kılmayı ve daha iyi bir duruma getirmeyi kendi görevleri addettiler. Ayrıca bir entelektüel ve siyasetçi grubu da ulusal büyüklüğün iddialı bir yabancı politika gerektirdiğine inanıyordu." Deniz harbi teorisyeni Alfred Thayer Mahan, deniz kuvvetlerinin reformu ve gücünün büyümesiyle ilgili kendi tezlerinde bu ince noktaları yakalayabildi. Britanya örneğini referans vererek Mahan, Birleşik Devletler'in pazarlar açma gücü olan, deniz yollarının güvenliğini sağlayan ve ticaret gemilerine saldıran muhtemel düşmanları ortadan kaldıran muhteşem bir deniz gücüne ihtiyaç duyduğuna inanıyordu (Cosmas, 1971; Weigley, 1962, 1984). Mahan'ın ifadesine göre:

Savunma yalnızca bölgemizin savunması değil, ulusal çıkarlarımız ne olursa ve nerede olursa onların savunmasıdır. Örneğin, Panama Kanalı'nı Avrupa ülkelerinin kontrolünden kurtarmak gerçek anlamda New York Limanı'nın korunması kadar bir ulusal savunma meselesidir (Mahan, 1899'dan akt., Driver, 2004: 17-18).

Ordudaki ıslahatçılar ayrıca yeni görüşleri reform gerekçesi olarak kabul etmişlerdi. Birleşik Devletler Askerî Hizmet Kurumu profesyonel askerî tartışmalar için bir forum ortamı sunmak üzere 1879'da kurulmuştur. Kurumun yayın organı (dergisi) güncel ve yayılcı bir dil içeren yayınlarla doludur. Derginin yazarlarından birine göre, "askerî bakış açısını ticari ve siyasi yönlerden ayrı tutmak zordur, hepsi birbiriyle çok yakın ilişki içindedir." (Green, 1900'dan akt., Driver, 2004: 18). Yeni enternasyonalizmin tipik bir örneği olan diğer bir subay da "Artık kendi sınırlarımızdan çok uzaktaki saldırı tehditleri tarafından tehlike altında olan menfaatlere sahibiz ve bizi üzmeyen hiçbir sorun Avrupa'yı heyecanlandırmaz (Bachelor, 1892'den akt., Driver, 2004: 18). Sonuç olarak, bir kara ve deniz ordusu subayı jenerasyonu, askerî reform çabalarına destek olması için o zaman birikmiş olan kaygılara bel bağlamıştı. Deniz gücü açısından bu yaklaşım ortalama bir başarı yakaladı, fakat karacılar bir sürü çoktandır devam eden engeli aşmaya çabalıyordu (Cosmas, 1971; Huntington, 1957'den akt., Driver, 2004: 17-18).

Önemli bir siyasi etkiye sahip olmasına rağmen Ulusal Muhafızlar'ın durumlarını güvenceye almaktaki başarısızlığının büyük bir kısmı 1877'deki ülke çapındaki demiryolu grevlerinde milislerin gösterdiği performansa bağlanabilir. Bunlara benzer grevlerde yerel milisler kendi toplumlarının üyelerine karşı harekete geçmekte çoğunlukla tereddüt etmişler ve bu tarz hareketler birçok birimde gitgide hoş karşılanmamaya başlamıştır. 1877'deki grevlerde ülke çapındaki milis birimleri artan huzursuzluğu bastırma konusunda yeterli karşılığı vermekte başarısız olmuşlardır. Baltimore, Pittsburgh, Philadelphia ve New York gibi şehirlerde işçi karışıklığını sonlandırmak için gerekli agresif adımları atmakta milislerin aciz veya gönülsüz oldukları ortaya çıktı. Alexander Hamilton'ın iddialarının uygun şekilde vatandaş-asker ordusu, işçi isyanlarında hükûmetin verdiği “komşularına karşı koyma” direktiflerine ayak diriyorlardı. Buna benzer şekilde birçok kişi ve kuruluş, hiçbir siyasi aidiyeti, mensubiyeti ve bağlantısı olmayan bir “ulusal polis gücü” çağrısında bulunmaya başlamıştı.

Amerika'yı sanayileştirme gereklilikleri ordu kurmanın toplumsal gereklilikleri ile doğrudan ters düşmüştür. Yine de toplumsal gereklilikler Amerikan ordu sisteminin ayırıcı özelliğiydi ve kuruluştan itibaren kalıcı ordular üzerindeki önemli bir demokratik kontrol işletilmişti. Hamilton tarafından “eğer oğullarımıza, kardeşlerimize, komşularımıza ve yurttaşlarımıza güvenemeyeceksek korkularımız nasıl son bulacak?” (1982: 154) sözünde yere göğe sığdırılmayan milis hizmetinin üstünlüğünün doğruluğu “hiçbir toplumsal sınıfa sempati duymayan” ve “hiçbir hassasiyet belirtisi göstermeyen” asker alayı çağrılarıyla sorgulanmıştır. Dönemin Savunma Bakanı George McCrary, Kongre'ye sunduğu yıllık raporunda ayaklanmalara cevaben şöyle bir iddiada bulunmuştur: “Bu tarz ayaklanmaların meydana geldikleri toplumların duygudaşlığına iyi kötü katkıda bulunduğu çok iyi bilinen bir gerçektir. Tek başına bu gerçek bile milis gücünü böyle acil bir durumda güvenilmez kılmaktadır.” (McCrary, 1877: 5-6). 1877 yılına gelindiğinde, birbiriyle rekabet hâlindeki çözümler arasındaki ayırım ordunun iki esas zorunluluğu arasında adil bir şekilde gelişmişti: ana demokratik değerleri ayakta tutup temsil etmeye yönelik ordunun *toplumsal zorunluluğuna* karşın ulusun güvenliğini sağlamaya yönelik ordunun *işlevsel zorunluluğu*. Birçok ıslahatçının,

endüstrileşmenin yarattığı sorunlarla baş edebilmek için işlevsel becerileri geliştirme ihtiyacından konuşmalarından çokça faydalanmasına rağmen, vatandaş-asker şeklinde toplumu ve devleti demokratik bir şekilde kaynaştırma mantığına herhangi bir saldırıya karşı geniş çapta direnişle karşılaşmaya devam ettiler. Kamu hizmetindeki ıslahatçılar gibi, askerî ıslahatçılar da yeni demokratik bir mantığa - egemenliği koruyan fakat daha merkezi ve etkili yönetsel süreçlere müsaade eden bir mantık/ihtiyaç duyuyorlardı. Bu gerçekleşene kadar Amerikan ordu sisteminde çok az şey değişebilirdi (akt., Driver, 2004: 20-21).

Ordunun tesisi ile ilgili bu gerçek düşünöldüğünde, profesyonelleşmeye yönelik savaş sonrası çabalar inatçı bir muhalefetle karşılaşmıştı. Sanayileşmenin doğurduğu mecburiyetler, sınıf çatışmaları ve ufuktaki uluslararası dahiliyet bile ordunun toplumla iç içe tutularak kontrol edilmesine dair inaniş büyük ölçüde değiştiremedi.

Normal şartlarda askerî reform için ilk fırsatın bir krizin hemen ardından ortaya çıkması beklenir. 1898 yılında Amerikan zırlı Kruvazörü Maine'in batırılması sonucunda Birleşik Devletler, İspanya ile savaşa girdi ve bu savaş mevcut askerî sisteminin doğruluğunun sorgulanmasına neden olacaktı. En başından itibaren, ordunun intikal ve seferberlik girişimleri düzensizlik içindeydi. Göreve çağrılan milisler evden ayrılmakta tereddüt hâlindeydi, komutadaki uyum sorunları Savaş Departmanı'nın üst kademelerini ve McKinley yönetimini bezdirmişti. Savaş gereçleri yetersizdi ve aşırı yüklü savaş rayları Tampa, Florida'dan Columbia, South Carolina'ya kadar birlik ve malzeme taşımaktaydı (Skowronek, 1982: 114-117). Basın, savaş girişimindeki bu geniş çaptaki kabiliyetsizlik karşısında öfke içindeydi. Küba Harekâtı'ndaki kolay zafere rağmen tertip, intikal ve lojistikteki sorunlar Savunma Bakanı Russell Alger'i istifaya mecbur bırakmıştı (Driver, 2004: 22-23).

General Powell, McClellan ile karşılaştırılmaktan anlaşılır bir hoşnutsuzluk duymuş ancak karşı çıkarken tarihi kaydı saptırmıştır (Powell'in emin bir profesyonel yetkiyle konuşmadığı, daha ziyade sivil politikayı sağlam olmayan bir dayanakla tartıştığıın başka bir kanıtı). "Lincoln'ın McClellan ile sorunu," dedi General Powell, " McClellan'ın kesin bir sonuç elde etmek için kendisine verilen

büyük gücü kullanmamasıydı. Lincoln açık siyasi hedefler koymuştu. McClellan ise sınırlı ve neticesiz bir tutum sergiledi.” Ne yazık ki General Powell’ın kesin bir sonuç elde etmek için askerî gücün hemen hemen her zaman yoğun bir şekilde kullanılması gerektiği argümanın bu açıdan bakıldığında, söz konusu devirde, Lincoln’ın 22 Eylül 1862 tarihli ilk Özgürlük Bildirgesi’nden önce, Başkanın açık siyasi hedefleri yoktu. Özellikle Konfederasyon’daki köleleri özgürleştirerek Güneyin siyasi, ekonomik ve sosyal sistemine karşı toptan bir saldırıya kalkışıp kalkışmamak konusunda kararını henüz vermemişti ve nitekim, Birliğin yoğun güç kullanımıyla mı yoksa güç ile uzlaşmayı birleştirerek mi sağlanabileceğinden bile emin değildi. İkinci fikir Konfederasyon’da Birlik’e büyük miktarda bağlılık olduğu önermesine dayanıyordu, bu bağlılık kullanılırsa mutlak ve amansız bir savaş olmadan ve sosyal devrim yapmadan da tümenleri birleştirebilirdi. Nitekim, Lincoln zaman zaman McClellan’a sabredemese de, Başkan ile general arasında temelde uyum vardı ki Lincoln’ın McClellan’ı 27 Temmuz 1861 - 5 Kasım 1862 tarihleri arasında bir yılı aşkın bir süre çoğu zaman baş ordu kumandanı olarak tutması da bunu gösterir. Lincoln McClellan’ın Konfederasyon’u alt etmek için yoğun güç kullanmasını istemedi; o dönemin sonuna kadar köleliğe karşı özgürlük bildirisi yayınlamaya bile istekli değildi. Daha ziyade, İç Savaşın bu ilk zamanlarında, Lincoln güç ile uzlaşmayı birlikte kullanmaktan yanaydı. Güneyin liderlerini savaşı kazanamayacaklarına ikna etmeye yetecek kadar güç kullanmayı umuyor, aynı zamanda Birlik’e dönen tümenlerin korkusu olmaması gerektiğini belirten güvenceler veriyordu. Bu nedenle Lincoln, McClellan’ın kumandası döneminde neredeyse sonuna kadar ayrılmış eyaletlerin yerel kurumlarına müdahale etme niyetinin olmadığına ısrar ediyordu. McClellan’ın generalliği ve stratejisi de bu sırada Lincoln’ın politikasıyla paraleldi. McClellan seferinin ana hedefi olarak Konfedere Eyaletlerin Richmond’da başkentini ele geçirmekle, Lincoln’ın Güneylileri Konfederasyonun galip gelemeyeceğine ikna edecek kadar askerî güç kullanma amacını elde ettiğini düşünüyordu, fakat stratejinin acı katliamı olmaksızın hedefi olarak başkenti değil düşman ordularını seçerdi. Aynı zamanda, McClellan Güneye kurumları ve mal mülkünün güvende olduğu güvencesini verecek şekilde Richmond’a doğru ilerlemeyi sürdürdü (Weigley, 1993: 32-33).

Onun istediği gibi olsaydı, işgal ordusu Virginia'da bir çit direğine bile zarar vermeyecek şekilde davranırdı. Güneydeki bütün özel mülklerin korunmasında ısrar etti. Daha önemlisi, bu güvence elbette kölelere de dokunmamayı kapsıyordu. 1861 yılının sonunda, uyguladığı ilke politik bir sansasyona yol açana kadar, birliklerini kaçan köleleri Maryland Birlikçi köle eyaletindeki sahiplerine iade etmek için kullandı. Bu son yaptığı hariç, bütün bu politika Başkan Lincoln'ın savaşın ilk bir buçuk yılı boyunca güttüğü amaca uygundur. Bu yüzden, her ne kadar McClellan'ın siyasi ittifakı Lincoln ve Cumhuriyetçilerle değil Demokratik Parti'yle olsa da, sözleri ve eylemleriyle sivil üstünlüğe karşı çıkmamıştır. Zaman zaman Lincoln'a nezaketle yaklaşmadı, fakat bunun sebebi daha çok Doğulu bir şehirli beyefendinin taşradan gelen bir bozkır avukatına karşı takındığı sosyal ve kültürel kibirdi. McClellan yukarıda Lincoln'ın Güneydeki köleler dahil özel mülklerin korunmasını destekleyen, istenmeden verilen tavsiyesini önermiyordu, fakat yukarıda anlatıldığı gibi davranarak Başkanın mevcut politikasını sorgulamıyor, teyit etmeye çalışıyordu. Dolayısıyla, McClellan ile ilgili endişemiz, General Powell'ın iddiasını çürütmenin ötesine geçiyor: McClellan hedeflerle ilgili açık bir talimat aldı fakat buna aldırmazdı. McClellan'ın sicili yakınımızdaki sorundan daha büyüktür: sivil politikaya askeriyenin itirazına dair daha yakın geçmişten örnek olaylar arayanlar, George B. McClellan'ın Amerika Birleşik Devletleri Ordusu ve Potomac Ordusuna kumandanlık yaptığı dönemde böyle bir örnek bulamayacaklardır. Göreceğimiz bu durum Amerikan sivil üstünlüğü tarihinde büyük öneme haizdir (Weigley, 1993: 33-34).

Lincoln nihayet General McClellan'ı kumandanlıktan aldığı anda, Lincoln'un kendi politikası da dönüşüm geçirmiş ve Özgürlük Bildirgesi'nde vücut bulmuştur. Lincoln Güneyde Birlik'e sadık olanların olduğuna hâlâ inanıyordu, musluğu açmak yeterliydi. Ancak 1862 yılının yaz sonu ve sonbaharında, savaş bitene kadar musluğun açılacağı umudun terk etti. Ardından sağlanan birliğin tüm potansiyel kaynakları kullanılmalıydı. Fakat bu esnada Güneylilerin savaş anlayışının amansızlığı Lincoln'u uzlaşmacı

önlemlerin başarısız olacağı ve savaşın devam ettiğine ikna etti. Bu süre zarfında, yalnızca çatışmanın kararlı bir şekilde sürdürülmesi amacına hizmet edecekti ve Lincoln, bu kararlılığın Konfederasyonun köleleri azat etmesini kapsamaması gerektiğine karar verdi. Konfederasyonun ekonomisini idame ettirmek için köle emeğine başvurabilme imkanı ortadan kaldırılmalıdır.

McClellan yeni politikayı onaylamıyordu ve 1 Ocak 1863 tarihli nihai Özgürlük Bildirgesi'ni kesinlikle onaylamıyordu. Yine de, politikanın uygulanmasına direnmesini beklemek için yeterli neden yoktur, tek yaptığı askerlerini köleleri yakalamada kullanmayı bırakması emredildiğinde ayak diremek oldu. Lincoln McClellan'ı şans eseri görevinden aldı, çünkü o sırada savaş politikasını uzlaşmadan sert saldırıya çeviriyordu; McClellan'ı esasen 17 Eylül'de Antietam'da savaş meydanında, asker sayısı kendi lehine olmasına rağmen -öyle ki ancak ahlaksız bir dahi McClellan'ın muazzam bir zaferden vazgeçmesine sebep olabilirdi- en azından beraberlik elde edene kadar savaşarak, 1862 yılının ilk yarısında Richmond'a doğru ilerlerken York Nehri-James Nehri yarımadasında yürüttüğü Yarımada Seferindeki beceriksizliğinin ardından askerî başarısızlığı yüzünden görevinden aldı. McClellan İç Savaş'ı kazanmak için muhtemelen sağlam bir stratejik düşüncesi vardı ve bu, kumanda süresinin çoğunda Lincoln'ün düşüncesiyle örtüşüyordu. Harekât ve taktik konusunda yetkin bir idareci değildi. Lincoln McClellan'ı görevinden aldıktan sonra, 12 Mart 1864 tarihinde Korgeneral Ulysses S. Grant Amerika Birleşik Devletleri Ordusu Başkumandanı oluncaya kadar kendi değişken politikası ve stratejisiyle örtüşen generaller bulmadı. Aynı zamanda Tümgeneral William Tecumseh Sherman, Batı kadını savaş meydanının çoğunu kapsayan Mississippi Tümeninin komutasını aldı. Yine bu esnada, Birliğin İç Savaş'taki tutumunda ana mesele, sivil-asker ilişkisi değil, Lincoln'un Konfederasyon'a karşı gitgide sertleşen politikasına uygun bir askerî strateji bulmakla ilgiliydi. Özgürlük Bildirgesi'ni yayınladığında, Lincoln bile yeni savaş yaklaşımının askerî sonuçlarını açık dille ifade etmiş değildi. McClellan'ın ayrılışından sonra, savaşın orta yıllarında başlıca Birlik generalleri, Başkumandan Tümgeneral Henry Wager Halleck; Doğu'daki ana kara ordusu, Potomac Ordusunun başı olan Tümgeneraller Ambrose E. Burnside, Joseph

Hooker ve George G. Meade ve Cumberland Ordusunu batıya ilerleten Tümgeneral William S. Rosecrans da McClellan gibi savaşı bitirecek stratejik vizyona sahip değillerdi. Hiçbiri bir sonraki savaştan sonrasını göremiyordu. Bu aşamada Tennessee Ordusu komutanı Tümgeneral Grant, kendi savaş alanıyla yeterince sınırlıydı, bu yüzden sadece kısmi bir istisna oluşturuyordu. Fakat Lincoln da hâlâ uyumlu bir stratejik tasarım bulma çabasıındaydı. Bu koşullar altında, savaşın orta yıllarında zaman zaman, Lincoln'dan politika yapmayı devralmak için askerî müdahaleyi tehdit eden gürültüler de çıkıyordu, bunlar özellikle “Dövüşçü Joe” takma adıyla tanınan Joseph Hooker'dan yayılıyordu. Ancak Hooker'ınki savaş kumandanı olarak bile yalnızca boş yaygaradan ibaretti, siyasete girdiğinde ise daha da önemsizleşti. Hooker ve savaşın orta dönemlerindeki çağdaşları askeriyenin üstündeki sivil kumandaya hiçbir tehdit teşkil etmediler. Bunlar gibi yaygaracıların kökeni 1862-63 yılları arasında ABD'de yeni yeni ortaya çıkan modern sivil kumanda fikrine dayanmaktaydı, zira bu tarihler öncesinde sivil ile askerî görüş ve çıkarlar arasında açık bir farklılık bulunmuyordu (Weigley, 1993: 35-36).

2.2. Ordu İçerisinde Değişimler ve Toplum

Çoğu ülkede, hızla değişen dünyanın zorluklarını gidermek için silahlı kuvvetler reforma tabi tutulmalı; tamamen farklı küresel siyasi-stratejik manzaraya uyum sağlamalıdır. Ordunun içindeki değişim, bir toplumdaki dönüşümlere karşılık gelmelidir (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 143).

Askerî verimin maksimum düzeye çıkarılması talebi ile (ki bu askerî organizasyonların özerkliğinin ve profesyonel silahlı kuvvetlerin belirli formatının tanınması gibi anlamlara geliyor) sivil toplumdan giderek uzaklaşmaya meyilli bir toplumda profesyonel ordunun kontrolünü kaybetme korkusu arasında süregelen bir gerginlik vardır. 1960'ların sonu 1970'lerin başında birçok Amerikalı analist, zorunlu olarak askere alınan gönüllü askerlikle değiştirilmesinin Preatoran veya paralı bir ordu üreteceğinden ve bunun ordunun sivil kontrol denetimini kökten değiştireceğinden endişelenerek tamamen

gönüllü bir askerî güce dönüşmektense zorunlu askerlik görevini sürdürmekten yana olmuştur. Bazı devletlerin (örneğin ABD, Kanada ve Birleşik Krallık) gönüllü kuvvetlerle olan deneyimi, Fransa gibi modern demokrasilerde askerlik hizmetlerini geniş çapta sorgulanmasını sağlamıştır. Aynı zamanda, devasa maliyetlerden ötürü yalnızca zengin devletlerin gerçek bir profesyonel orduya sahip olduğu netleşmiştir. Örneğin postkomünist toplumlarda, belli oranda askerî personelin bulunduğu yarı profesyonel, melez bir model kullanılır.

Profesyonel orduya geçiş, sivil-asker ilişkilerinin kültürel boyutlarını değiştirir. Amerika'da yapılan çalışmalarına göre, profesyonel ordu ve sivil toplum arasında giderek artan bir mesafeye işaret eden bazı rahatsız edici kanıtlar ve eğilimler vardır. Genişleyen bu mesafenin üç kaynağı vardır: (1) orduda, zorunlu hizmet sonrası dönemde askerî tecrübenin olmamasından kaynaklanan sivil bir cehalet, (2) sivil değerlerden giderek uzaklaşmanın getirisiyle ordunun siyasileşmesi ve (3) Soğuk Savaş sonrası güvenlik ortamı (Ricks, 1997). Kısacası, Amerikan ordusu sivillerden çok daha Cumhuriyetçi ve Muhafazakardır ve ordu ile siviller arasındaki mesafe artmaktadır (Holsti, 1998-1999: 18'den akt., Rukavishnikov & Pugh, 2003: 144).

Çeşitli anketlerin sonuçlarına göre, sivillerin silahlı kuvvetler için gösterdikleri saygı, uluslar arasında önemli derecede farklılık göstermektedir. Bu nedenle bazı toplumlarda subaylar, sivillerin saygılı ve sempatik olduklarından emindir. Diğerlerinde ise sivillere karşı bir kayıtsızlık durumu vardır. Bu durumun sebebi orduya, ordunun misyonlarına ve ordu kurumuna yönelik tutumlara; sivil toplum anlayışına, tüm ulusun değer-tutum sistemine karşılık gelen işleyişlere, medya-ordu ilişkilerinin yanı sıra dış tehditlere yönelik popüler algılara ve ulusal ekonominin mevcut durumuna bağlı olarak değişir. Bu sebepten, ordu ve toplum arasında ortaya çıkan yabancılaşma ve siyasi oryantasyon modellerindeki farklılıklar, ABD'de bir uyarı nedeni olarak düşünülmüştür.

Silahlı kuvvetleri profesyonel bir örgüt olarak yeniden biçimlendirme eğilimi ve süreci devam edecektir. Diğer taraftan, toplum ile asker arasındaki uçurumun büyümesi birçok probleme de yol açıyor. Mesela, son yıllarda artan

silahlı kuvvetlerin ulusal sınırlar dışında barış inşası ve çatışma çözümü olarak kullanılmasına çeşitli bölgelerde halkın tepki gösterdiği bilinmektedir.

Barış gücü operasyonlarına katılan askerî görevliler kişisel performansından memnun olmalarına rağmen, ordu bu tip müdahalelere girmek konusunda çoğu zaman isteksiz davranmıştır. 1960'lı yılların başlarında sosyologlar, askerlerin düşük prestijli faaliyetlere katılmak noktasında ilgisiz olduklarını belirtmişlerdi. Çünkü bu tür operasyonlar nihayetinde siyaset kurumu tarafından yönlendirilen ve amaçları net olmayan faaliyetler olarak değerlendirilmektedir. Elbette askerlerin isteksiz olmaları ülkeden ülkeye farklılık gösteren bir durumdur ama en temel sebep işin sonunda bir şekilde *zafer* olmamasıdır (bk. Goldstein, 2000). Bu kapsamda sayılabilecek pek çok misyon artık çok uluslu bir yapı arz eder. Bu durum da bazı faaliyetleri meşrulaştırmak noktasında problemler yaratır. Barış ve düzenin yeniden tesis edilmesi için yerel ve bölgesel tehditlere, iç çatışmalara müdahale etmek her zaman kolaylıkla izah edilemez. Bu kapsamda başvurulan en popüler argüman ulusal güvenlik ve jeopolitik sebepler olmuştur. Örneğin Batılılar Rusya'nın eski SSCB topraklarındaki çatışmalara müdahalelerini eski Rus emperyalizminin uzantısı olarak yorumlama eğilimindedir. Bu bağlamda Barış Gücü'nün Balkanlara etkileri de tartışmalı bir hâl alır. Aradaki Avrupa ülkelerinden birçok vatandaş, maliyetlerin ve sonuçların kesin bir şekilde hesaplanıp sunulmasını istemektedir. Bazıları da “gerçekten endişe içinde miyiz? Neden bizim çocuklar orada ve hatta ölmek zorunda” gibi sorular sormaktadır. Sonuç olarak, sivil liderler ister insani kaygılarla isterse dış politika gerekçeleriyle ulusal sınırların dışındaki “savaş dışı” durumlarda silahlı kuvvetler göndermeye çalışılırsa da bazı ülkelerde sivil-asker ilişkileri bu sebeple gerilmiştir (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 145).

Kültürel mesafe konusu geçmişte olduğu gibi bugün de sivil-asker ilişkileri kuramında önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle silahlı kuvvetlerde cinsiyet entegrasyonunun artmasıyla beraber, son on yıllarda demokratik ulusların ordularında meydana gelen değişiklikler ile bu mesafe arasında bir bağ vardır. Askerlik geleneksel olarak erkeklikle özdeşleşmiş bir işlevdir ancak toplumsal dönüşümler ve demokratikleşmenin bir sonucu olarak vatandaşlık haklarının daha önce dışlanmış gruplar için genişletilmesi neticesinde bazı ülkelerde kadınlar orduda

yer dinmek istemiş ve bunu elde etmişlerdir. Kadınların orduya katılımıyla ilgili tartışmalarda *vatandaşlık* düzleminde hizmet etmelerinin bir hak olduğu savunulmuştur. Bunun dışında kadınların orduyu bir kariyer imkânı olarak seçmelerinin ekonomik nedenleri de vardır. Cinsiyet entegrasyonuna sıcak bakmayanlar ise kadınların ordunun etkinliğini zayıflatacağını bu nedenle ulusal güvenliğe yönelik bir tehdit oluşturacağını savunmuşlardır.

2.3. Apolitik Askerin Yeniden Değerlendirilmesi

General Powell'in "üniforma içindeki bir siyasetçi" olarak nitelendirilmesi, Huntington'un modelindeki *partili olmayan asker* ülküsüyle çelişmektedir. Grant, Sherman, Pershing ve Marshall gibilerce temsil edilen bu katı apolitik model, mevcut tartışmalara yeni boyutlar katmıştır. Ancak Amerika'daki sivil-asker ilişkilerinin tarihi, farklı bir tablo çizmektedir. Devrim'den bugüne kadar, askerler önemli siyasi roller oynamışlardır. Seçim zamanlarında partililik yapmak noktasındaki yasak, gerçek olsa da nispeten modern bir olgudur. Fakat siyasi entrikaların içerisinde ordunun olmadığı büyük bir efsanedir. Daha sonra ABD Başkanı olan eski generallerin listesi, siyasi ve askerî konular arasında güçlü bir kesişimi göstermektedir. Bu listede; Washington, Jackson, Harrison, Taylor, Grant, Hays, Garfield ve Eisenhower yer almaktadır. Bunun yanında yüksek rütbeli askerî liderler içerisinde yer alıp seçimde başarısız olmuş başkan adayları da bulunmaktadır: Scott, Fremont, McClellan, Hancock, Leonard Wood, Dewey ve MacArthur. Modern dönemde birçok kıdemli askerî lider, bir şekilde politik arenaya girmeye çabalayıp başarısız olanları dışarıda tutarsak, önemli siyasi görevlerde bulunmuşlardır. Grant, Sherman ve Pershing gibi apolitik ülkünün öncülerinden bazıları bile en yüksek düzeyde siyasi iltimastan yararlanmışlardır (Hooker, 2011: 7).

2.4. Sivil Egemenliğinin Tesisi

Aslında, merkezileştirilmiş askerî güç meselesi, siyasi sınırları belirleyerek erken dönem devlet inşasında önemli bir etken olmuştur. Sonuç olarak, ordunun yeni

devletteki rolü insan doğası, hırsları ve hükûmetin düzgün bir şekilde kurulması ve amacıyla ilgili daha büyük yapısal tartışmalarla yakından ilişkiliydi (Crackel, 1987; Huntington, 1957; Kohn, 1975). Bu hususlarda, devleti ilk başta inşa edenler, o dönemin siyasi liderlerinin merkezi otoriteye karşı güvensizliğinden ortaya çıkmış bir yönetim mantığını benimsemişlerdir.

Thomas Jefferson birçokları tarafından kalıcı orduya karşı çıkanların en önemli figürü olarak görülmekteydi (Crackel, 1987). Jefferson'ın kalıcı ordunun zarar görmesi pahasına milislerin meziyetlerini göklere çıkarması Amerikan tarihinde bu durum için ilk örnek olmuştur. Jefferson, kalıcı ordunun bir ulusun haklarına karşı oldukça tehlikeli bir araç olduğunu, ordunun tamamen yöneticilerinin insafında bir konumda bulunduğunu, gerek yasama gerekse de yürütme erklerinin hazır vaziyette böyle bir araç bulundurmaktan men edilmeleri gerektiğini öne sürmüştür (Jefferson, 1903-1904, Cilt 7: 323). Yine de nihayetinde Jefferson'ın milislere olan güveni onun "sivil ile ordu arasındaki ayrımın mümkün olduğunca çabuk şekilde herkesin iyiliği için ortadan kaldırılması" inancına dayandırılabilir (Jefferson 1903-1904, Cilt 17: 90). Aslında, silahlı kuvvetlerin başı ve komutanı olarak Jefferson'ın sicili, milislere bağlılığa kendini adanmış bir adamdan daha fazlasına sahiptir (akt., Driver, 2004: 10).

Kuruluş dönemindeki kalıcı ordu korkusu, ordunun kendisinden değil, sivil yöneticiler tarafından böyle bir kuvvetin hangi amaçlara yönelik ve ne şekilde kullanılabileceğinden kaynaklanmaktaydı. Tabii olan, beklenen hangi politik güdüyle hareket edeceği kestirilemeyen ordunun küçültülmesiydi. Buna mukabil bir küçülme görülmemiştir. O dönemki çözüm önerileri arasında hükûmetteki çeşitliliğe benzer bir kurumsal çeşitliliği orduda da aynı şekilde uygulamak vardır. Hem milis güçlerde hem de düzenli birliklerde işte bu çeşitlilik taleplerinin bir sonucu olarak beklenenin aksine büyümeler görülmüştür.

Thomas Jefferson, 1801 yılında Başkanlık görevine başlar başlamaz, federal kalıcı orduyu ortadan kaldırmak yerine orduyu Cumhuriyetçi ülkelerin kalesi olacak doğrultuda yeniden yaratmak istemiştir. 1801-1808 yılları arasında, Thomas Jefferson'a bağlı olan kalıcı ordunun büyüklüğü neredeyse üç katına çıkmıştır (Weigley, 1984). Her ne kadar başlangıçta azalmış olsa da düzenli ordudaki subay

gücü 1801’de 250’nin biraz üzerine, 1809’da da 500’ün üzerine çıkmıştır (Crackel, 1987, 173-174; Weigley, 1984, 97-117). Orduyu Jefferson yanlısı Cumhuriyetçi imajıyla yeniden inşa etmeden önce, orduyu Federalist parti sempatizanlarından temizleme ihtiyacı nedeniyle başlangıçtaki azalma gerekiyordu. Başlangıçta orduda subay sınıfındaki Cumhuriyetçi sayısı %5’ten düşükken Jefferson’ın 2 dönem başkanlığı süresinde yaklaşık %85’e çıkmıştır (Driver, 2004: 10).

Subay sınıfının bu şekilde yeniden şekillendirilmesi, düzenli profesyonel ordunun önde gelen muhaliflerinden olduğu zannedilen Thomas Jefferson’ın Birleşik Devletler Harp Akademisi’ni 1802’de niçin kurduğunu açıklığa kavuşturabilir. Onun Cumhuriyetçi seçmen kitlesi esasen taşralı ve eğitimsizdi. Bu nedenle Jefferson ordu kurullarında görev alacak genç Cumhuriyetçileri kalifiye hâle getirmek için bir araca ihtiyaç duyuyordu. West Point, bir anda Jefferson’ın eğitim aşkı ile düzenli orduyu Cumhuriyetçi kaniyle ve sadakatiyle doldurmaya yönelik pragmatik ihtiyacını bünyesinde topladı. Jefferson için kalıcı ordu geriliminin çözümü düzenli orduyu kaldırmak değil, ordu içindeki sadakati sağlamaktı. “Sadakat apolitik tarafsızlıktan gelir” görüşü Jefferson’a göre kabul edilemezdi.

Böylelikle, sivil-asker ilişkilerinde Amerikan yaklaşımı gelişmiştir; yani ordu üzerindeki otorite Kongre ve yürütme arasında bölünmüştür. Huntington, bu anayasal düzenlemenin bir sonucu olarak sivil-asker denetimindeki nesnel biçimin Birleşik Devletler’de tam anlamıyla imkânsız olduğunu öne sürer. Hem Başkan’a hem de Kongre’ye askerî danışmanlık yapmak mecburiyetindeki askerî liderler, sürekli siyasi tartışmaların içerisine çekilirler. Aslında, Huntington kurucuların anayasal yapısındaki istemsiz bir sonucun “askerî liderleri, karşı konulamaz bir güç yoksa siyasi ihtilaflara çekerek güçler ayrılığının kalıcı bir çağrı” hâlini alması olduğunu belirtir (Huntington, 1957: 177).

Anglo-Amerikan yönetim sisteminin en ehemmiyetli esaslarından birisi askeriye üstündeki sivil hâkimiyettir. Birçok ülkede ortak bir ulusu tesis etmek için umumi askerî eğitimden istifade edilmektedir. Hatta ABD’de benzeri sebeplere istinaden böyle bir eğitim de teklif edilmiştir. Latin Amerikan ülkelerinin orduları, topluluk oluşturma projelerinde sıkça istihdam edilmektedir (Lieuwen, 1960: 139). ABD’de 1988 senesinde orman yangınlarını söndürmeye

yardım etmek için askerler, Fort Lewis müstahkem mevkiinden Yellowstone Milli Parkı'na sevk edildi. Hatta ABD'nin Milli Muhafız Teşkilatı (US National Guard), felaketzedelere yardım harekâtlarında bugün dahi sıklıkla istihdam edilmektedir. Askeriyenin vazifelerini bu alanlara teşmil edilmesinin ileride bir tehlike teşkil edebileceğinin yorumlanabilmesine rağmen illa tehlikeli olmak zorunda değiller. Milli egemenlik kaidesine askerî riayetsizliğin en bilinen vakıası, tabi ki MacArthur vakıasıdır. General Douglas MacArthur'u sivil üstlerine karşı mukavemete sevk eden ilke aslında basittir: harpte herhangi bir ülkenin hedefi, hızlı ve tam bir zafer elde etmektir. Bu Clausewitzvari aleyhtar görüş; harbin, siyasetin başka vasıtalarla devamı değil, siyasetin çöküşünün neticesi olduğunu iddia etmektedir. Bu görüşün Kore Savaşı'na tatbik edilmesi; MacArthur'un, Çin topraklarında ikinci bir cepheyi açıp Komünist Çin'in mağlubiyetini ilan etmesini ve BM hedefleriyle mutabakata varmaya zorlamak için Chiang Kai-shek'in Milliyetçi Çin Ordusu'nu kullanmasını desteklemesine sebep oldu. Buna mukabil zapt edilmemiş askerî harekâtın hem Komünist gerginlik artışına hem de üçüncü bir cihan harbinin yüksek ihtimaline sebep olacağına inanan Cumhurbaşkanı Harry Truman, bir zapt etme harbini takip etmeye kendini adanmıştır. Washinton'daki baş siyasetçilerin askerinin vazifesini gasp ettiklerine inanan MacArthur; Truman'ın tereddüdünü, harbin sarih hedeflerinin olmadığı bir delaleti olarak telakki etti. Birçok insan, MacArthur'un ifadeleri ve fiillerinde milli egemenlik kaidesinin açık bir ihlalini görüyor ve Truman'ın MacArthur'u azletmekten başka bir seçeceği olmadığına inanıyordu. Lakin MacArthur; sözleri ve fiillerini muğlaklıklarla örtmeye daima muvaffak olduğu için resmî fiillerde hiç bir zaman emirlerini ihlal edip etmediği, Temsilcisi Joseph W. Martin'e yazdığı mektup, Truman'ın dış politikaya müteallik gayriresmî aleni beyanları menetmesinin bir ihlalini teşkil edip etmediği, hâlâ ihtilafli bir konudur (Kemp & Hudlin, 1992: 16).

Siyaset vasıtasıyla itaatsizliğin biraz daha az bilinen bir diğer vakıası da Hava Kuvvetleri General John D. Lavelle'in Vietnam Savaşı esnasında Kuzey Vietnam'ı gizli şekilde bombalamasıdır. Kuzey Vietnam'a karşı saldırı harekâtları, 31 Ekim 1968 tarihinde Cumhurbaşkanı Lyndon Johnson tarafından

durdurulmuş olmasına rağmen, silahsız keşif hava desteği ve (hem keşif görevleri hem de Ho Chi Minh Davası'na karşı yapılan harekâtları himaye etmek için tasvir edilen) “himaye tepki” darbeleri devam etmiştir. Lakin birçok Hava Kuvveti subayı, bu nispeten kısıtlayıcı çatışma kurallarına iki sebebe istinaden itiraz etmişti. Evvela onlar; himaye tepki darbelerini kısıtlayan kuralların, Amerikan usta hava erlerine lüzumsuz tehlikeler getirdiğine inandılar. İkinci olarak onlar, geniş Kuzey Vietnam'ın Askerden Tecrid Edilmiş Bölge'deki ve Laos hududundaki asker biriktirmesinin Güney Vietnam'daki Amerikan askerlere ciddi bir tehdit teşkil ettiğine inandılar. Bu sebepten Yedinci Hava Kuvvetleri'ni komuta eden General Lavelle, Kasım 1971 ile Mart 1972 tarihleri arasında gayriresmî hedeflere karşı 147 ani taarruzdan oluşan takriben 28 görevi onaylamıştır (Kemp & Hudlin, 1992: 16-17).

Askerin tuhaf ve uygunsuz sivil politikalara bile tamamen itaat etmesinin ne kadar kanıksandığı Başkan Woodrow Wilson yönetiminde yapılan 1916-17 Meksika seferi sırasında apaçık görülmüştür. Başkan Wilson'ın tanıdığı fakat yine de savaştığı Başkan Venustiano Carranza yönetimindeki Meksika rejimi askerlerine karşı uygulanan siyasi sınırlamalar, Meksika'nın içleri kadar ilerlemeye karşı benzer sınırlamalar ve Almanya'yla daha büyük bir savaşa girme tehlikesi nedeniyle seferin ani ve vaktinden erken sonlandırılması gibi askerî olmayan faktörler; aslında General Francisco “Pancho” Villa'yı bulmak, 11 Ocak 1916 tarihinde Santa Ysabel, Chihuahua'da, önderliğini yaptığı Villaistas grubunun on altı Amerikalıyı öldürmesi ve 9 Mart'ta Columbus, New Mexico'da yaptığı baskın sonucu yine on dokuz Amerikalı öldürmesi nedeniyle onu adalete teslim etmek için yapılan seferin başarısızlığa uğramasına sebep olmuştur. Bu hezimet, seferin kumandanı Tuğgeneral John J. Pershing'in gelecek vaat eden kariyerine gölge düşürmüştür. Yine de Pershing bu olağanüstü zorlayıcı koşullar altında bile sivil Başkumandanın talimatlarını sessizce ve şikâyet etmeden uygulamış, mükemmel bir ketum itaatkârlık örneği sergilemiştir. Pershing elbette ziyadesiyle mükâfatlandırılmış, 25 Eylül 1916 tarihinde, sefer sırasında tümgeneralliğe terfi ettirilmiş, 18 Mayıs 1917'deyse Dünya Savaşı'nda çarpışmak üzere Fransa'ya gönderilecek Amerikan Yurt Dışı Seferi Kuvvetleri komutasını almıştır (Weigley, 1993: 40-41).

Pershing bu göreviyle anayasal ilkeye sadakatini göstermek için pek bir fırsatı olmadı zira Başkan Wilson, ABD'yi savaşa sokma isteksizliğinden vazgeçtikten sonra, Pershing bunu sivil hükûmetin müdahalesi olmaksızın askerî profesyonellerin uygun gördüğü şekilde çatışması için tam yetki verilmesi olarak gördü. Bu şaibeli düşünceyle hareket eden Woodrow Wilson muhtemelen, büyük bir Amerikan savaşı boyunca Başkanlık etmiş en iddiasız sivil Başkumandandır. Örneğin Amerikan birliklerini İngiliz veya Fransız komutasına verme konusunda girişilen ateşli tartışmada Avrupalı İtilaf Devletleri, Pershing kendi başına bir bağımsız güçmüş gibi onunla muhatap oldular. Ancak Wilson sivil kumanda imtiyazını kendi iradesiyle teslim ettiğinden, ilke önemli bir darbe almadı. 2. Dünya Savaşı'nın arifesinde Amerikan askerlerinin sivil üstünlüğe saygısı belki de tarihinde en üst düzeye ulaşmıştı, hatta ilkenin ateşli savunucularının bile geriye dönüp baktıklarında aşırı kabul edecekleri bir özveri seviyesine varmıştı. 1930'larda Japonya'yla savaşmaya hazırlanılırken, askeriye liderleri Turuncu Planı (Ordu ve Donanma Ortak Kurulunun Pasifik Okyanusu savaşı için acil durum planı) gözden geçirmekle görevlendirilmiş, plana göre Filipin Adaları'nı savunmanın yaratacağı sonuçlardan dolayı epey rahatsız olmuşlardır. Yirminci yüzyılın ilk on yılından beri Turuncu Planın çeşitli versiyonlarında bu savunmadaki sorun hakkında daha dikkatlice düşünen planlayıcılar, adaları savunmanın mümkün olmadığına ikna olmuşlardır. 1930'ların ortalarına gelindiğinde, Ordu planlayıcıları Amerika'nın Pasifik'te Alaska-Hawaii-Panama üçgenine geri çekilmesi, Japonya'yla savaşın ilk aşamasında üçgenin batısına geçmeye çalışmaması gerektiğinde ısrar etmeyi çok istediler ama bu nahos gerçek hiçbir zaman kabul edilmedi, zira askerî planlayıcılar 4 Temmuz 1946 tarihinde takımadanın tam bağımsızlığını kazanmasıyla söz yerine getirilene kadar, sivil hükûmetin Filipinleri korumaya söz vermesini doğrudan sorgulayamadılar. 1941'e gelindiğinde, Genel Kurmay Başkanı General George C. Marshall ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Amiral Harold R. Stark; Başkan Franklin D. Roosevelt'i Almanya'yla bu kadar yoğun bir savaş içindeyken Japonya'ya da savaş ilan ederek askerî açıdan tehlikeli bir karar alındığı konusunda uyarılmış olsalar da Pasifik'te savaşılacaksa Filipinlerin kurtarılamayacağı konusunda belli ki uyarılmamışlardı. Özellikle 26 Temmuz 1941'de ABD bankalarındaki Japon varlıklarını dondurma, Japonya'ya petrol ihracatına ambargo koyma ve böylece

Filipinlerin ve orada garnizon kuran güçlerin kaybedilmesine yol açacak bir meydan okumaya karar verilme aşamasındayken tedbir mesajı vermek uygun olabilirdi. Mesele Başkanın politikasını sorgulama meselesi değil, onun politikasının önemli bir sonucunun farkına varmasını böylece vereceği kararın sonuçlarını tam anlamıyla bilerek devam etmesini sağlama meselesiydi. Fakat asker 1941 yılına kadar sivil kumanda ilkesini o kadar kanıksamıştı ki komutanlar böyle bir uyarının bile ilkenin kabul edilemez bir düsturu olduğunu düşünmüş, sivil politikayı sorgulamış gibi görünmek yerine Filipinlerin kaderi hakkındaki gerçeği bulandırmaya devam etmiştir (Weigley, 1993: 42).

Turuncu Planlar sonuna kadar Amerikanın Filipinlerin çoğunu elinde tutamayacağı, ancak ana kuzey adası Luzon'un Bataan Yarımadası ve komşusu Corregidor Adası'nın savunulabileceği ve dolayısıyla Japonların Manila Koyu'nu serbestçe kullanmalarının engellenebileceği yalanını, ABD Pasifik Filosu Pearl Harbor'dan batıya doğru kurtarmaya gelene kadar devam ettirdi. Bu senaryo gerçek dışıydı. Sorunun, 1941 yılı sonunda General Marshall'ın Boeing B-17 Uçan Kalelerinin adalara konuşlandırılmasıyla adaların geri alınabileceğine kendini inandırmasıyla daha karmaşık hale geldiği doğrudur. Ayrıca General Marshall'ın çılgın hayalinin, 26 Temmuz 1941 tarihinden itibaren ABD Uzak Doğu Kara Kuvvetleri Komutanı olan Tümgeneral Douglas MacArthur'un, yeni oluşturulan Filipinler Ordusu'yla takımadanın hepsi veya çoğunu savunabileceği kanısıyla desteklendiği de doğrudur. Fakat MacArthur bir yana, Filipinleri savunmayla ilgili sorun üzerine araştırma yapan ciddi askerler bunun mümkün olmadığını biliyorlardı. Başkana samimi bir uyarı verememek sorumluluktan ve dahası gerçekten kaçmak olarak görülebilirdi. Sivil üstünlük ilkesi en ufak bir askerî muhalefete izin verilmeyecek kadar mutlakiyetçi bir bakış açısıyla uygulanmıştı. Askeriyenin bu aşırı fedakarlığı, Pearl Harbor'dan sonra 2. Dünya Savaşı'na devam edilmesini kapsamadı. Aktif savaşın baskıları Başkan ile komutanların yakinen ve neredeyse her gün danışma hâlinde olmasını gerektiriyordu. Dahası komutanların sınırlı kaynakları tüm dünyadaki savaş meydanlarına dağıtmaya izin vermeleri gerekiyordu. Yine de, sonradan Truman-MacArthur krizi ve 1990'ların lafını esirgemez askerî liderleriyle aşinalığın getirdiği bakış açısının aksine, 2. Dünya Savaşı'nda Amerikan sivil-asker

ilişkileri kaydı, strateji ve harekâtların etkililiğini tehdit eden sayısız sivil kararın askerler tarafından sessizce rıza göstermesinden ibarettir. Japonya'yla savaşta, Amerikan ordusu neredeyse çatışma boyunca Çinlilerin müttefiklerin zaferine katkıda bulunması mümkün olmamasına rağmen, Kuomintang Çin'ini desteklemek için sınırlı kaynakların oraya ayrılmasını kabul etti. Kısa bir süreliğine Deniz Kuvvetleri Komutanı ve Amerikan Filosu Başkomutanı Amiral Ernest J. King Çin'in insan kuvvetinin Japonya'ya karşı zafer kazanmada çok önemli olduğunu düşünmüş, Sovyetlerin Almanya'ya karşı katkıda bulunması gibi Çin'in de Japonya'ya karşı kendilerine destek olacağını ummuştu. Ancak bu da Filinipinlerin başarılı bir şekilde savunulabileceği aldanışı gibi boş bir umuttu. Başkomutan Chiang Kai-shek'in Çin'i ile askerî iş birliği yapma teşebbüsünde bulunmuş, kısa süre sonra Amerikan askerleri Çin'in savaşta etkili bir askerî katılım göstereceği sözünün boş olduğuna aymışlardır. Chiang askerî gücünü Çinli Komünistlere karşı saklamayı tercih etti. Japonları alt etme işini ABD'ye bırakmıştı. Başkan Roosevelt'in Amerikan kaynaklarını Çin'e ayırmasının gerçek sebebi Japonya'yla savaşla ilgili değildi. Çin'de büyük güç görünümü yaratmak ve bunu Amerika'nın savaş sonrası diplomasisinde, hem anti-sömürgeci hem de anti-Komünist politikaları paralelinde kullanmak istiyordu. ABD Genel Kurmay Başkanlığı Mihver Güçlerini yenme stratejisinden saptıklarını biliyordu, şüpheli siyasi umutlar uğruna askerî açıdan zarar göreceğini biliyordu, yine de Çin'e asker gücü ve pek çok malzeme göndermeyi hiç karşı çıkmadan kabul etti. 2. Dünya Savaşı'nda Amerikan komutanlar sivil üstünlük geleneğine uyarak, savaşın stratejik askerî hedeflerine giden yoldan hiç de küçük olmayan bir şaşma göstermeyi sessizce kabul ettiler (Weigley, 1993: 43-44).

Japonya'ya karşı savaşta politik amaçlarla askerî stratejilerin çarpıtılmasına rıza gösterilmesine tek örnek Çin değildi. Ordu da Donanma da Pasifik'teki komuta düzenlemelerini askerî anlamda sağlıklı bulmuyordu. Bu düzenlemeler emir ve komuta birliğini bozuyordu. Donanma Pasifik Okyanusu bölgelerini komuta ediyor, Ordu Güneybatı Pasifik alanını komuta ediyordu. Bu örnekte, herkes stratejik pastadan bir dilim almak istediğinden büyük oranda sınıfları suçlamak gerekir. Yine de, sınıfların şüpheli bir komuta düzenlemesine riayet etmesi, özellikle Donanmanın savaşın bilhassa kendisine ait büyük bir kısmının komutasının kendisinden

alınmasını kabullenmesi sağlıklı değildir. Savaşın sonlarına doğru Truman yönetiminin Japonya adalarını istila etme hazırlıklarına katılma konusunda ısrar ettiğinde Donanma da Havadan İndirme Kuvvetleri de benzer şekilde rıza göstermiştir, hâlbuki bu sınıflardan hiçbiri Japonya'nın koşulsuz teslimiyeti için istilanın gerekli olduğunu düşünmüyordu. İstila planlamasının sebebi askerî değil siyasiydi: Sivil hükûmet Avrupa'daki savaşın bitmesiyle, kamuoyunun Pasifik'teki savaşın da çabucak sonlandırılmasını isteyeceğini düşünüyordu. İstila, verilen kayıplar açısından pahalıya mal olabilirdi ancak Japonya'nın savunması çabuk teslim olmasına yetecek kadar zayıflatılabilirdi. Oysa sürekli bir deniz kuşatması ve havadan ve denizden bombalamaların düşmanın iradesini kırması için aylar geçmesi gerekecekti. Bu ve benzeri düşünceler ve istilalar sonucu kaybedilecek canları kurtarmak için, 6 ve 9 Ağustos 1945'te Hiroşima ve Nagazaki'ye atom bombası atmaya karar verildi. Avrupa savaşı; Amerikan ordu liderlerinden, askerî stratejiyi siyasi konulara bağlayan kararlarda yine sessizce rıza göstermelerini bekliyordu. Bu kararları asker kuşkulu bile görse kabul etti. 2. Dünya Savaşı'nın muhtemelen en önemli Anglo-Amerikan stratejik kararı olan 8 Kasım 1942 tarihinde Fas ve Cezayir'e saldırma uğruna kuzeybatı Avrupa'yı istila etmeyi erteleme kararı söz konusu olduğunda da aynı şekilde sessizce razı olundu. Amerika ve İngiltere'nin Almanya'ya karşı stratejik savaş planının en başından itibaren, Amerikan askerî planlayıcıları Avrupa'daki Müttefik kuvvetlerin stratejinin odak noktasının Fransa'nın Manş Denizi'nin karşısından istila edilmesi gerektiğinde ve Manş'tan saldırı ne kadar çabuk olursa o kadar iyi olacağına ısrar ettiler. Amerika'nın, Almanya'nın Batıda en güçlü olduğu yere doğrudan saldırma isteği, Korgeneral Grant'ın İç Savaş'taki seferlerinden gelişen, Amerikan stratejik düşüncesinin ana geleneğinden alınan bir askerî stratejidir. Bu geleneğe göre, ABD'nin asker gücü ve malzemelerinin çokluğu nedeniyle savaş kazanmanın en hızlı ve uzun vadede en düşük maliyetli yolu düşmanı Amerika'nın zenginliğiyle sindirmek, doğrudan saldırılarla onun gücünü kırmaktır. Düşman Almanya olunca, erken ve Manş Denizi'nden doğrudan bir saldırı Amerikan kaynaklarının, Alman güçlerini Batıda – kuzeybatı Avrupa'da– en kuvvetli oldukları yerde sindirmek için kullanılırsa, Alman imparatorluğunun dış topraklarının gücünün hemen söneceği ve savaşın daha fazla uzamayacağı düşüncesinden geliyordu. Amerikalılar 1. Dünya Savaşı'nda, dünyanın

en yüksek gayrisafi yurt içi hasılasına sahip ülkesinin sivil üretim kapasitesini, silahlı kuvvetlerinin askerî ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde dönüştürememesi nedeniyle büyük utanç duymuşlardı. Amerikan birlikleri 1917-18 yıllarında hafif silahlar haricinde, başta top, tank ve uçaklar olmak üzere hemen hemen tüm silahlarını Fransız ve İngiliz Müttefiklerinden karşılıyordu. Başka olası bir savaşta benzer bir utanç yaşamamak için, Amerikan kuvvetleri, özellikle de Ordu iki Dünya Savaşı arasındaki zamanının çoğunda planlama faaliyetlerini bir dizi Sanayi Seferberliği Planına ayırdı. Bu planlar Amerikan sanayiini askerî üretime dönüştüren hayranlık uyandırıcı tasarımlardı. Avrupa'da 2. Dünya Savaşı'nın patlak vermesiyle yeni bir Amerikan seferberliği hız kazanmaya başladığında, Ordu Başkana Sanayi Seferberliği Planlarını hatırlattı. Aslına bakılırsa, Roosevelt bunları reddetti, muhtemelen şu iki nedenden dolayı. Birincisi, askeriyeye ekonominin idaresi üzerinde planlarda belirtildiği kadar kontrol vermek istemiyordu. Ancak asıl önemli olan bu itiraz değildi, zira planlar sivil ekonomik kontrol korunarak da uygulanabilirdi. İkincisi ve daha önemlisi, Başkan sivil ya da askerî olsun hiçbir kuruma Sanayi Seferberliği Planlarında önerildiği kadar bütün bir denetleme yetkisi vermek istemiyordu. Daha ziyade, Roosevelt iş, sanayi, emek, tüketici kitleleri ve askeriyeye arasında işbirlikçi bir çalışmanın olmasını uygun görüyordu. Bu işbirliği denetlemek için şirket yöneticileri ve sanayi liderlerini Washington'a çağırırdı (Weigley, 1993: 44-46).

Böylece, Roosevelt ekonomik ve endüstriyel seferberliğin merkezi yönetimini, Büyük Buhranla mücadele ederken ekonomik politikalarını genelde şiddetle eleştirdiği ve kendisi de onlar tarafından özel teşebbüs düşmanı olmakla suçlanarak eleştirilen özel kapitalizmin temsilcilerine bıraktı. Şu andaki davranışı bu suçlamayla çelişiyordu ve yurtiçi programlar hakkındaki değişmeyen ana gerçeği teyit ediyordu: Roosevelt aslında Amerikan iş sisteminin tutucu bir savunucusuydu, serbest piyasa ekonomisinden yalnızca Buhran dönemindeki krizin sistemin temellerini kurtarmak amacıyla ayrıntılarda bazı ayrılıkları kabul etmeye zorladığı ölçüde sapmıştır. Savaşın milleti sonunda Buhrandan kurtardığı yaklaşımı Roosevelt'in ne kadar tutucu olduğunu göstermiş, öyle ki ekonomik seferberliği ve ardından savaşın ekonomik yönetimini büyük oranda, işleri mümkün olduğunca

eskisi gibi yürütmeye çalışacak şirket yöneticilerine devretmiştir. Bu ikinci politika bir yere kadar tam da Başkanın istediği gibi olabilirdi, çünkü savaşın ortasında bile karneye bağlama ve başka düzenlemelerle nispeten tüketici malları bolluğu ve nispeten çok az kemer sıkma önlemi anlamına geliyordu, dahası Buhranın başlangıcından bu yana cebinde ilk defa bol para olan halkın parasını harcayacak ürünler bulabilmesi anlamına da geliyordu. Bu durum gerek partizan duygular aşılama gerekse moral verme amacıyla istenen bir durumdu (Weigley, 1993: 49-50).

Öte yandan askeriye özellikle Ordu için, sivil liderlik 2. Dünya Savaşı'nın uygulanmasında en etkili yolları benimsemezken, yine yutulması, itiraz etmeden kabullenilmesi gereken bir durum daha ortaya çıkmıştı. Başkan Roosevelt için dahi "bir yere kadar" ifadesi, normal işlerin büyük bir kısmında kendi tercihlerine bağlıydı, çünkü Pearl Harbor'ın birinci yıl dönümü yaklaşırken, ekonomik seferberlik potansiyelinin çok arkasında kalıyor, utanç duymak için yeni sebepler yaratıyordu. 3 Ekim 1942 tarihinde Roosevelt, ABD Yargıtayı Toplu Mahkeme Üyelüğünden henüz istifa etmiş, siyaset ve hükûmetten eski bir isim olan James F. Byrnes'ı, yeni oluşturulan Ekonomik İstikrar Dairesi yöneticiliğine atayarak tepedeki iş liderliğini değiştirdi. Byrnes ekonomik seferberliğin dizginlerini gittikçe daha fazla ellerine aldı ve Sanayi Seferberlik Planlarındakine benzer bir merkezi planlamayı kısmen yeniden kurdu ancak artık çok geçti. Amerika Birleşik Devletleri, 2. Dünya Savaşı'na katılan bütün milletlerden daha çok savaş malzemesi ürettiyordu ama bu da beklenen bir durumdu. Karşılaştırırsak, Büyük Britanya ve özellikle büyük enerji kaynakları ve üretim kapasitesi kayıpları için aldığı ödeneklerle birlikte, Sovyetler Birliği savaş öncesi çıktısı düşünülduğünde umulandan çok daha fazla üretim yapıyordu. Ona kıyasla ABD'nin üretimi çok da etkileyici değildi.

2. Dünya Savaşı'ndan beri, Birleşik Devletler'de ordu, genelde ulusun başkentindeki seyreltilmiş bir havada süren bütçe ve strateji tartışmaları sırasında kıdemli askerî liderler tarafından belirgin bir siyasi güç edinilmiştir. Bu siyasi gücün tatbiki, Capitol Hill'deki bütçe savaşları sırasında; siyasi liderler popüler askerî kurumları değiştirmeye çalıştıklarında (tıpkı Başkan Harry Truman'ın Birleşik Devletler Deniz Piyade sınıfını saf dışı etmeye çalışıp siyasi testerenin ağzına girmesinde olduğu gibi) ve özellikle savunmayı yeniden düzenleme çalışmalarında

(mesela, 1986 Goldwater-Nichols Yasası'nda öne çıkan siyasi rekabet pasajında) çok belirgin bir hal alır (Locher III, 2004). En son, Bob Woodward *Obama's War*'da Barack Obama yönetiminin, ordunun Afganistan stratejisi hakkındaki görüşlerini kamuoyuna sunma çabalarını, oradaki birliklerin seviyeleriyle ilgili olarak başkanın seçeneklerini etkilemek ve sınırlamak için kasıtlı bir kampanya olarak algıladığını belirtir (Woodward, 2010). Bu gibi durumlarda ordu tarafından kullanılan siyasi taktikler, menfaat gruplarının siyasetine benzerlik gösterir: basın açıklamaları, üst düzey askerî yetkililerin röportajları, kongre liderleriyle yapılan gayri resmi tartışmalar, askerî ve siyasi stratejileri tartışan kamuya açık konuşmalar, ordu veya hizmet görüşlerini, kongrenin ifadelerini destekleyen çalışmaların yayınlanması ve en son emekli subaylar tarafından ulusal haber programlarında sunulan uzman görüşleri (Nix, 2012: 91).

Ordunun askerî gücü, Huntington *The Soldier and the State*'i 1957'de bastığından beri, giderek artmakta ve olgunlaşmaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrası ve Kore Savaşı dönemleri sırasında kuvvetler arası rekabet o kadar yoğunlu ki askerî liderler genelde siyasi enerjilerini bütçe savaşlarında tüketiyorlar ve böylelikle de sivil kontrol artıyordu (Huntington, 1961: 378). Huntington, bu tartışmalı ortamı değerlendirirken, “kuvvetler arası barışın büyük olasılıkla sivil-asker uyumunu bozmaya mal olacağını” (Huntington, 1961: 417) öne sürerek, kuvvetlerin birleşmek için çaba harcaması gerektiğini belirtmiştir. Aslına bakılırsa, Genelkurmay Başkanlığı başkanını güçlendiren ve isteksiz bir orduyu dayatan Goldwater-Nichols Yasası'nın istenmeyen bir sonucu ordunun siyasi gücünün artırması oldu. Ordu, Washington güç dengesinde hitap edilmesi gereken siyasi bir seçim çevresi hâlini aldı (Woodward, 2010: 338).

Soğuk Savaş yıllarında kararlar eşi benzeri görülmemiş bir sıklıkla politik-diplomatik-stratejik kesişimde alınmıştır. Bu Soğuk Savaş durumu zaruri olarak sivil ve askerî liderlerin politika yapma sürecinde yine emsalsiz bir şekilde iç içe geçmesine de yol açmıştır. Bunun sonucu olarak sivil-asker sınırının her iki tarafında olan liderlerin birbirleriyle bu kadar yakın olmasıyla, askeriyenin sivil yetkililere duyduğu mesafeli saygı azalmıştır, oysa 1940-41 yıllarında Japonya ile savaşa hazırlandığı dönemde bu mesafedeki saygı, askerinin neredeyse kendini küçültmesine

sebeup olmuş ve ardından dört yıllık savaş sürecinde bu tutum hâkim olmaya devam etse de azalmıştı. Her zamanki gibi, yakınlık hrmetsizliğe sebeup olmasa da, en azından sakınma ve hatta saygıda bir azalmaya yol açmıştır (Weigley, 1993: 56).

2.5. Ordunun ‘‘Siyasileştirilmesi’’

Ordunun hiçbir parti yandaşı olmadan devlete hizmet etme geleneğini parti lehtarı politika için terk ettiği suçlaması da en az bu kadar önemli bir başka Őeydir. Ordunun, muhafazakârlığı siyasi bir felsefe olarak benimsediği ve Cumhuriyetçi Parti’ye bağlı olduğu yönündeki görünüşe göre inanılır kanıtlara dayanan bu görüş, oy kullanmamak veya parti siyasetini umursamamakla klasieğe örnek teşkil eden askerinin görevden el çektiğini ifade etmektedir. Bununla birlikte, ‘‘Değerler Boşluğu’’nda olduğu gibi, ABD ordusunun tehlikeli bir Şekilde politikleştiği suçlaması daha yakından incelenmek durumunda kalıyor. Üstelik partili olmama geleneği Amerikan ordusunda hâla yaşıyor ve iyi bir durumda (Hooker, 2011: 4).

Bir nceki neslin Cumhuriyetçiliğe bağlılığının daha fazla olduğunu iddia eden eğilimler üzerine makul yorumlar yapılabilir. Nihayetinde son on başkanlık idaresinin yedisi Cumhuriyetiydi. Orduya katılma arzusunda olanlara göre ve özellikle de orduda kalmayı seçenlere göre Cumhuriyetçi Parti genellikle ordu ödemeleri, yaşam kalitesi ve güçlü savunma konularında daha destekleyici olarak görülüyor. 1970’lerin sonlarından bu yana, kendilerini Cumhuriyetçiler olarak tanımlayan genç Amerikalıların yüzdesi komuta genelinde önemli derecede arttı. Yine de 1976’dan 1999’a kadar orduya girmeyi uman ve kendilerini Cumhuriyetçiler olarak tanımlayan lise son sınıftaki öğrencilerin sayısı hiçbir zaman yüzde 40’ı aşmadı ve aslında 1991’den 1999’a kadar önemli ölçüde düştü. Tasarının bitmesine ve pazardan daha fazla ilham alan ve ‘‘all-volunteer’’ kavramı altındaki askerlik hizmetinin mesleki tatminine rağmen yeni askerler ezici bir çoğunlukla ‘‘Cumhuriyetçiler dışındakilerdendir ve oranları niversiteye giden akranlarından daha da azdır’’ (Segal, Freedman-Doan, Bachman, & O’Malley, 2001: 175-194’ten akt., Hooker, 2011: 4). Gitgide gücün büyük bir kısmını oluşturan genç gönüllü

hizmet mensuplarının ezici bir çoğunlukla muhafazakâr veya Cumhuriyetçi olarak nitelendirilemeyeceği daha aşikârdır.

Kıdemli askerî görevlilere ilişkin sayısal veriler ise oldukça farklıdır; yaklaşık üçte ikisi kendisini Cumhuriyetçi olarak tanımlıyor. Bir ölçüde bu durum, bu askerlerin beslendiği genelde azınlık olmayan, kolej mezunu, ana Hıristiyan mezheplerine mensup ve ortalamanın üzerinde gelire sahip olarak tanımlanan sosyoekonomik topluluğun tutumlarını yansıtmaktadır. Öte yandan, büyük bir çoğunlukla “aşırı sağ” ya da “son derece muhafazakâr” etiketi kullanılmaktan kaçınan askerî seçkinler, köktendinci dini görüşleri çok daha az destekliyor ve toplumsal meselelerde bir bütün olarak ana akım toplumdan kayda değer oranda daha liberaldirler (J. A. Davis, 2001: 109).

Ordunun muhafazakâr yönelimi, yaygın olarak sanılandan daha muğlaksa, Amerikan seçim siyaseti üzerindeki gerçek etkisi de kesinlikle şüphelidir. Görmüş olduğumuz gibi askerî personelin tutum ve yönelimleri önemli ölçüde değişiklik gösterir. Görevli kuvvetin belki yüzde 10’unu (yaklaşık 120.000 aktif görevli üye) ve yalnızca seçmenlerin küçük bir kesimini oluşturan subay birliği, hiçbir şekilde politik açıdan aktif değildir. Astlarına siyasi görüşünü empoze etmeye çalışmaz, siyasi olarak örgütlenmez, kampanyalara kayda geçecek oranda katkıda bulunmaz veya belli ki büyük topluluklar hâlinde oy kullanmaz. Ordunun parti taraftarı hâline geldiğinin ya da seçim sonuçlarında önemli bir rol oynadığının gerçek bir kanıtı yoktur. Lance Betros’un iddia ettiği gibi:

Bu argümanın temel zayıflığı, askeri seçmenlere, oy kullananlara özgü olmayan bir partiye bağlılık seviyesini atfetmesidir. Demokratlar ya da Cumhuriyetçiler için oy kullanan insanların büyük çoğunluğu partinin çıkarlarını aktif biçimde ileri taşıma açısından partizan değillerdir. Bunun yerine, parti teşkilatından çok daha gevşek bir bağlılık olan “seçmen partisini” oluşturuyorlar. Bu seçmenler partinin organizasyonel işlerine öylesine katılmaktan fazlasını yapmazlar ve nadiren siyasi liderlerle ve aktivistlerle etkileşime girerler. Aslında bunlar, partinin partizan cazibesinin ve politikalarının tüketicisidirler, satıcısı değil (Betros, 2000: 23’ten akt., Hooker, 2011: 5).

Yaygın bir eleştiri de emekli askerî elitlerin gittikçe artan belirli adaylar için halka açık kampanyalar düzenleme eğiliminin, tarafsızlık geleneğinden endişelendirici bir uzaklaşmaya işaret etmesidir. Ancak bu eğilimin, sadece Cumhuriyetçiler için değil, her iki parti lehine gözlemlenebileceği gerçeğinin yanı sıra, bu desteklerin gerçek etkisini belgeleyen kanıtlar da bulunmamaktadır. Savaş zamanları haricinde, çoğu seçmen ülkenin geçmiş ya da mevcut askerî liderlerinin adını bile bilmez. Dolayısıyla bu liderlerin üzerinde onların desteklerinin bir etkisi olması muhtemel değildir. Ayrıca, emekli generallerin ve amirallerin politik eylemlerinin, aktif görevli askerlerin seçim veya politika tercihlerini gereğinden fazla etkilediğine dair herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Aslında, üst düzey askerî liderlerin fiilen görevde iken, sivil kontrolü çok daha ciddi şekilde ihlal ederek başkanlık için çekiştiği günlerden çok farklı bir zamandayız.

2.6. Ordunun Yeni Misyonları

2. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden bu yana, ulusal askerî güçlerin görev alanları büyütülmüş ve artık uluslararası barış gücü operasyonları ve savaş dışındaki diğer operasyonlar da yer almıştır. Bu, sivil-asker ilişkileri teorisinin yeni boyutuna; yani sivil toplum kuruluşlarının (STK'lar) ve uluslararası ajansların, yerel sivil nüfusun, medyanın ve askerî birliklerin yer aldığı barış operasyonları ve çatışma çözümlerinin etkileşimi problemine yol açtı (Williams, 1998). Ordunun yeni misyonlarının daha etkili ve etkin olması için organize olma ihtiyacına yoğunlaşan yeni Savunma Bakanı Elihu Root, direkt olarak Amerika'daki sivil-asker ilişkilerini olumsuz etkileyen toplumsal kaygılar üzerinde durmuştur. Tam bir arabulucu olarak ilk önce ordunun meşruiyeti konusunda eskiden beri süregelen iddiaların Cumhuriyetçi yurttaşlıkta saplanıp kaldığını ileri sürdü:

İddia ederim ki geçtiğimiz yıllarda Birleşik Devletler Ordusu subayları tarafından sivil hükümetin neredeyse her branşında sağlanan destek hizmeti kapsamında ordu, sıkıntılı durumda olanın yardımına koşmakta, cahili eğitmekte, sivil hukukun tesisi ve sürdürülmesinde, veba ile mücadelede, sağlıkla ilgili reformları uygulamada ve barışçıl sanayiye teşvik ve destekte göstermiş olduğu etkili gayret ve fedakarlık, eğer kanıtı ihtiyaç varsa, Amerikan askerlerinin Amerikan vatandaşı olmayı

bırakmayacağına ve ordunun mantıklı büyümesinin korku duyulacak bir şey olmadığına kanıt olarak görülmelidir (Root 1899'dan akt., Driver, 2004: 23-24).

Ordu yönetiminde, vazifelerinin ifasında kendisine destek olacak yeterli sayıda profesyonel yardımcıdan oluşan bir heyet temin edilecek olan ve kendi üstündeki sivil amirin genel direktif ve hedeflerinin yürürlüğe konmasında tüm profesyonel bilgi ve kabiliyetlerini kullanma veya bunu yapabilecek olan bir başka uzmana yol verme mecburiyetinde olan yüksek rütbedeki tek bir ordu uzmanı vasıtasıyla tatbik edilecek sivil kontrolü düşünüyor olduğumuz fark edilecektir. Bu sayede, uzun yıllardır çabaladığımız sivil kontrol ve ordu verimliliği sorununda orta yolu bulacağımız umut edilmektedir (Root 1903'ten akt., Driver, 2004: 24).

1990'larda bu çatışmalardan doğduğu iddia edilen sözde insani afetlerle, devamında dünyanın kozmopolitlerinde insan hakları için yapılan gösterilerle karşılaşıldı ve askeriye'nin görev tanımları savaş dışında barışı kurmak, barışı sağlamak, insani yardım müdahalesi şeklinde genişletildi. Bu yüzden askerî hizmetlerin rolünü geleneksel ve geleneksel olmayan şekilde ayırmak mantıklı olacaktır (von Bredow & Kümmel, 2000). Dünya düzenine meydan okuma ve terörist saldırıyla eş tutulan 11 Eylül de bu bağlamda, askeriye'nin rolünün çeşitlenmiş olmasını göstermek açısından anlmalıdır (Shaw, 1991; Holsti, 1996; Friedman & Friedman, 1998). Askeriye Soğuk Savaşın getirdiği diğer değişiklikleri de kabul etmeye zorlandı. Yukarıda açıklandığı gibi küreselleşme, uluslararası sahadaki potansiyel güvenlik tehlikeleriyle yüzleşmek zorundadır. Bu tehlikeler kendini insani yardım isteği şeklinde ya da "bir şeyler yapılmalı" cümleleriyle ortaya koyabilir (Dandeker, 1998: 579). Sonuç olarak, geleneksel olarak orduya yabancı bazı hedeflerin işleme koyulma düzeyinin arttığını ve sayı bakımından da çoğaldığı görülmektedir. Bu sorunlarla uğraşmak ve problemleri çözüme kavuşturmak için aktörler çok uluslu askerî iş birlikleri kurma çabalarını yoğunlaştırdılar. Hakikaten, silahlı kuvvetlerin çok uluslaşmaya doğru evrildiğine şahit oluyoruz. Bu, Birleşmiş Milletlerin icra ettiği barış elçiliği, barışı korumak için yapılan operasyonları ya da belli ittifaklar ve bunun için oluşturulan koalisyonlar çerçevesi içinde gerçekleşir. Bu durum da bizi çok uluslu askerî operasyonların sivil kontrolünün nasıl sağlanabileceği sorusuna yönlendirir (Kümmel & Klein, 2000: 311-328; Bredow & Kümmel, 2000: 128). Tartışmaya açık olmakla birlikte çok uluslu barışı koruma

operasyonlarından yeni bir askerî misyon doğmaktadır. Asker artık sadece savaşçı, teknik uzman ya da bürokrat değil; bunun yerine asker artan bir şekilde, diplomat, polis ve küresel sokak işçisi hâline gelir. Geleneksel olmayan askerî roller, geleneksel rollerin yerine geçemezler fakat onları genişletirler bu sebeple askerî operasyonların sayıca artması askerlerde ve asker ailelerinde görev yorgunluğuna neden olabilir (Bredow & Kümmel, 2000). Silahlı kuvvetler mevcut politik ilişkilerini kaybetmekten uzak; hatta geleneksel olmayan yeni rolleri üstlendikleri için daha önemli politik pozisyonlar erişebilir hâldedir. Gerçekten de “neyin politik neyin askerî olduğunu belirleyen sınırlar artık belirsiz bir hale gelmiştir” ki bu durum da “politik-askerî çatışmaya sebebiyet olabilecek durumların da sıklaşacağını ima eder.” (Boëne, 2000: 24; Dandeker, 2000: 42’den akt., Kümmel, 2002).

2.7. Zaferin Yeni Tanımı

Çağdaş ordu, yurtiçi ve yurtdışında, siyasi sürece aktif olarak katılma imkânı buluyor. Yurt içinde bu katılım, kurucular tarafından konulan anayasal sürecin bir sonucudur. Bu süreç, ordunun hem Başkana hem de Kongreye tavsiyelerde bulunmasını ve ülkenin askerî siyasetinin oluşturulmasına katılmasını gerektiren bir süreçtir. Deniz aşırı ülkelerde, ordunun çağrıldığı görevlerde, savaş muhafızları komutanı olarak görev yapan bir generalden, yeniden yapılandırma ekibine atanan kişiye kadar herkes her seviyede siyasi meseleye iştirak ediyor. Aşağıdaki tavsiyeler, ülkenin ulusal güvenlik stratejisinin hedeflerini gerçekleştirmede hem asker hem sivil liderlere yardımcı olmak amacıyla sunulmaktadır.

İlk olarak, ordu istikrar, barış inşa etme ve yeniden yapılandırma operasyonları da dâhil olmak üzere, atandığı bütün görevleri benimsemek için profesyonellik kavramını yeniden tanımlamalıdır. Savunma bakanlığı “istikrar operasyonlarını” temel bir misyon olarak belirlemiştir. Buna göre, ordu, istikrar operasyonlarının ve diğer ilgili görevlerin eğitim rejimlerine gereksinimlerini ve yeteneklerini (uygun siyasi eğitimi de) dâhil etmelidir. Bu da ulus inşa edip etmeyeceğine yahut bir kuvvetin büyük bir tiyatro savaş için tasarlanıp tasarlanmadığına ilişkin tartışmaların terk edilmesini gerektirir. Amerikan askerî

kuvvetleri inanılmaz derecede esnektir ve verilen görev ne olursa olsun başaracaktır. Günümüz güvenlik ortamı, liderlerin ortaya çıkacak sakıncalı mevzuları ele alma, eğitim ve uygulama döngülerini buna göre uyarlama araçlarını ortaya koymasını gerektirir (Schadlow & Lacquement, 2009: 131).

İkincisi, ordu, ROMO'nun "alt sınırı" üzerindeki görevlerin birçoğu için gerekli olan siyasi ve idare uzmanlığının hükûmetin diğer kurumları, özellikle Dışişleri Bakanlığı ve ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı (USAID) içinde yer aldığını kabul etmelidir. Kurumsal engelleri aşmak ve kurumlar arası personel ile çalışma ilişkileri oluşturmak çağdaş savaş alanının bir gereğidir ve bu birliktelik misyonun başarılmasını kolaylaştıracaktır. ABD'nin eski Afganistan büyükelçisi Karl Eikenberry (emekli bir general ve Afganistan'daki ABD güçlerinin önceki komutanı), Army Command and Staff College'dan 2010'da mezun olan öğrencilere "sivil meslektaşları, işlerini tamamlayan güçlendirilmiş ortaklar olarak görmelerini" ve "onları görev üyesi olarak ağırlamalarını, yanlarına alıp işlerini yapmak için ihtiyaç duydukları güvenliği sağlamalarını" tavsiye etmiştir (akt., Nix, 2012: 100). Sözleri, ayrıca, orduyla etkin bir şekilde çalışmak için gerekli becerileri ve anlayışı geliştirmek için kurumlar arası sivil üyelere duyulan ihtiyacı da ortaya koyuyor. On yıl süren doğaçlamadan sonra "Devlet" ve USAID, eğitim ve çıkarılan dersleri vurgulayarak istikrar operasyonları konusunda kurum içi uzmanlıklarını geliştiriyor. Hem Irak hem de Afganistan'da siyasi-askerî deneyimi bulunan Kıdemli bir Dışişleri Bakanlığı elemanı şunları zikreder:

Devlet, İngiliz Sömürge Bakanlığının modern bir mukabili değildir ve Dışişleri Bakanlığı memurları, Şehir İmar Ekiplerinde yaptıkları işi, on yıl önce çekirdek bir devletin yetkinliği olarak görmez. Ancak tıpkı ordunun ve deniz kuvvetlerinin istikrarı merkezliliği kabul etmesi gerektiği gibi Devlet de uzun vadede sağlam, köklü bir istikrar alanına girdiğimizin farkına varmıştır (akt., Nix, 2012: 100)

Üçüncüsü, sivil iş birimleri ve uzmanlıkları (askerî politik deneyimlerin bulunduğu yerler) ordunun her seviyesinde birleştirilmelidir. Şu anda, ordu sivil iş birliklerinin çoğunluğu ihtiyatlıdır. Bunların son yıllarda sayıları arttı ve şu anda Afganistan'da yoğun görev üstleniyorlar. Deniz Piyadeleri ve Kuvvetleri, sivilleşme yeteneklerini genişletti. Donanma Bakanlığı genelinde her kıyıda yer alan ekiplerde,

topçu taburlarında bu iş için sorumluluklar dağıttı. Bu yetenekler genişletilmeli ve ordudaki bütün üyelerin görevlerinin siyasi gerekliliklere göre eğitilmesi için ek bir rol verilmelidir. Mevcut çatışmalarda gördüğümüz gibi her ordu mensubu, rütbesine bakılmaksızın, yalnızca siyasi hassasiyetlere zıt düşen talihsiz bir hareketle potansiyel olarak stratejik bir etki yaratabilir.

Askerî liderlerin çağdaş gerçekliğe uyum sağlamaları için bir başka ihtiyaç daha var ki o da “dördüncü nesil savaş”: ... askerî değil, [a]politik bir mücadele (Hammes, 2005). Aslında, çağdaş savaşla ilgili her şey siyasi bir unsura sahiptir ve askerî liderler çatışma ve güvenliğin politik boyutlarını anlamak ve planlamak için kendilerini buna vermelidirler. Bu boyutlar, ordu mensuplarının siyasi ortamlarda deneyim kazanabilecekleri ve politik beceriler uygulama fırsatı bulabilecekleri vazifelere eğitilmelerini ve atanmaları gerektirir. Buna, kurumlar arası ortaklarla personel değiş tokuşu da dâhil olabilir. Böyle bir temas, askerî yetkililerin sivil yöneticilerin emirlerini almasını kolaylaştıracaktır. Benzer bir noktada, Eliot Cohen’in de belirttiği gibi sivil liderler operasyonlarının uygunluğunu belirlemek için sivil sorular sorarak inisiyatif kullanmalıdırlar (E. A. Cohen, 2003: 8). Son olarak, ordu, tanımını ve zafer vizyonunu ele almalıdır. Bir çatışmanın politik gereklilikleri, başarının bir askerî güç yenilgisi veya muhalif komutanların teslim olmaktan ziyade müzakere, antlaşma veya BM kararıyla belirlenebileceğini dikte edebilir.

Nihai olarak, çağdaş güvenlik ortamının politik gerçekleri, sivil liderlerin siyasi beklentiler kurup devleti bitirmelerini gerektirir. “Ordu mensubu, devlet adamından siyasi rehberlik bekleme hakkına sahiptir. Politikanın sona ermesi için özerk bir mesleğin uygun şekilde uydurulması durumunda sivil kontrol sağlanır” (Huntington, 1957: 72). Ancak, bunun gerçekleşmesi için sivil liderler açık bir şekilde “politikayı neyin bitirdiğini” belirtmelidir. Onlar birtakım nedenlerden ötürü bunu yapmazlar. Savaş alanındaki askerî zafer veya yurtiçindeki siyasi irade dönüşümü sonucunda politikalar zamanla değişebilir. Siyasi liderler, destek gruplarına hesap vereceklerini bildiklerinden net beklentiler belirtmekten çekinebilirler. Koalisyon ile ilgili düşünceler açık bir siyasi rehberliğin gelişimini ve iletişimini engelleyebilir. Sebep ne olursa olsun, politik liderlerden rehberliğin

mahrum bırakılması, savaş alanında karışıklığa ve kaynakların boşa harcanmasına neden olur. Sir Basil Henry Liddell Hart bize çok değerli bir gerçeği hatırlatıyor: “Savaşın amacı, yalnızca kendi bakış açınızdan olsa bile daha iyi bir barış sağlamaktır. Dolayısıyla, arzuladığınız barışa saygılı bir şekilde savaşmak esastır.” (Hart, 1991: 338).

Sonunda, General MacArthur’un Kore kumandanlığından ayrıldıktan sonra yazdığı sözleri öğreticidir: “Ordu üzerindeki sivilin egemenliği Amerikan hükûmet sistemi için esastır ve her memur ve ordu mensubu tarafından kabul edilir.” (MacArthur, 1964: 393). Ordumuz, anayasal hükûmet biçimi veya küresel güvenlik arayışı içinde üstlenmesi gereken görevler yoluyla siyasi uğraşa çekilse de çekilmese de ya da siyasi liderleri her ne karar vermiş olursa olsun Amerikan ordusu anayasal hükûmete ve ordunun üzerindeki sivil egemenliğine bağlıdır. Huntington’ın şiddetle belirttiği gibi, Birleşik Devletler sisteminde sivil siyasetin doğru ya da yanlış olması “askeri ilgilendirmiyor ve askerın yapması gereken bu politikanın bütün toplumun bütün çıkarlarını temsil ettiğini kabul etmek” (Huntington, 1957: 56-58) ve bu şekilde ona itaat etmektir.

Nix’in makalesinin açılış paragrafında Birleşik Devletler’deki sivil-asker ilişkilerinin niteliğine ve kurucuların bilgeliği yoluyla oluşturulan anayasal sisteme ilişkin devam eden sorulara yer verildi. Bu tartışmanın ve sivil ile askerî liderlerin bu ilişkinin doğasıyla ilgili süren diyalogu, aslında, anayasal sistemin ve Samuel P. Huntington’ın bu kadar özenle formüle ettiği teorinin canlılığının kanıtıdır.

2.8. Barış Destek Operasyonlarında Sivil-Asker İş Birliği

Ulus çevresinde askerî ve daha geniş toplum arasındaki ilişkilere ek olarak, bu bölümde, insani yardım faaliyetleri ve barış destek operasyonları için birliklerin yurt dışında konuşlandırılması durumunda, asker ile topluluk arasındaki ilişkiyi de göz önüne almalıyız. Biz, hem ordunun fetih ve işgalinden, hem de sivil acil durumlar ve doğal afetlerden kaynaklanan sivil-asker ilişkileri konularıyla değil, barış destek operasyonlarının özel çerçevesiyle ilgileniyoruz.

Bu bağlamda, iki olgu gözlemlenebilir: askerî güçlerin “insancıl” çalışmaya dâhil edilmesi ve sivil-asker iş birliği kavramı.

Birincisi, ordu genellikle insani yardım faaliyetleri yürütüyor ve bazı yazarlar, “askerî insancılık” teriminin tezat olmadığını savunuyor, çünkü askerî müdahale insani değerleri savunuyor. Uygulamada silahlı koruma ve askerî katılım, insan acısını önleme veya hafifletmeye yardımcı olabilir (Weiss, 1999). Geleneksel barışı koruma misyonları da dâhil olmak üzere askerî operasyonlar uzun zamandır, “insancıl” olarak nitelendirilebilecek faaliyetleri içeren sivil işler unsurunu içeriyor. Kıbrıs ve Lübnan’da olduğu gibi barışı koruma misyonlarında, insani yardım, tarafsız ve nötr niyetlerle sağlandı (Pugh, 1996; Williams, 1998). Bosna-Hersek’te, şartlılığın geliştirilmesi (yani, Dayton Anlaşması’na tarafların uyması), askerî ve uluslararası hükümlerde önem taşımaktadır (Siegel, 2001). Kosova’da ve Afganistan krizlerinde, Arnavutluk ve Makedonya’da mülteci kamplarının kurulması, ordu tarafından siyasi ve stratejik müdahalenin doğrudan bir sonucuydu. Son durumda, kamplar her zaman uygun bir şekilde planlanmadı veya yönetilmedi, ancak çok az yorumcu ordunun insani yardımlara, özellikle yol yapımı, genel mühendislik, lojistik destek ve mayın temizleme alanlarında yetkinliği ve uzmanlığı olduğundan şüphe duyardı. Ordunun “siyasi insani” bir işte kullanılmasına yönelik bu eğilim tabii ki askerî insancıl kimselere dönüştürmemektedir ve sonuç olarak sivil-asker ilişkilerinde (aşağıda tartışılacağı gibi) çeşitli sorunlar bulunmaktadır (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 146).

İkincisi, bu sorunlardan bazılarının üstesinden gelmeyi amaçlayan barış destek misyonlarında sivil-asker işbirliği (SAİ), geniş bir rol ve faaliyet alanını kapsıyor. SAİ, NATO tarafından dış güçlerin askerî güvenliğinin sağlandığı durumlarda şu şekilde tanımlanmaktadır: “NATO Komutanı ve sivil toplumlar - ki buna uluslararası ve ulusal kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve ajanslar da dâhildir- arasında misyonu destekleyen koordinasyon ve iş birliği” (NATO, NATO Civil-Military Co-operation (CIMIC) Doctrine, AJP-09, Provisional Final Draft, 2000, paragraf 102).

Dağınık iç çatışmalarda dış kuvvetler, yerel sivil topluluklara kaynakların ve hareket özgürlüğü için ve dış sivil örgütlere tavsiyeler ve bilgi için bağımlıdır. Birleşik Devletler ve Birleşik Krallık'ta, sivil olağanüstü hal temin etme ve kamu işleri üstlenme kabiliyetine sahip olan sivil iş dallarından sivil-asker iş birliği gelişti. 1991'de Kuzey Irak'a "Rahatlık Sağlama" operasyonunda ABD kuvvetleri bir Sivil-Askerî Operasyonlar Komuta Merkezi (SAOKM) kurdu. Somali'de, Sivil-asker İrtibat Merkezleri, sivil ajansları kısaca anlatmak için kullanıldı (bk. Kennedy ve Ken, 1996'dan akt., Rukavishnikov & Pugh, 2003: 146). Ruanda'da ABD ordusu, BM'nin Ruanda Acil Ofisinde hâli hazırda koordine ettiği sivil faaliyetlerin koordinasyonu için yine SAOKM'ler kurdu. Bu forumlar askerî lojistik destek için sivil saha çalışanlarının diyalog, karşılıklı farkındalık, bilgi alışverişi ve taleplerine olanak sağladı. SAI'nin ABD, Birleşik Krallık, NATO ve Batı Avrupa Birliği'nde bir doktrin olarak geliştirilmesi, 1990'ların sonlarında yeni bir stratejik konseptin (SC99) geliştirilmesi ile kodlanmaya başladı. SC99, "sivil çevre korumasının", yani müttefik güçler ile sivil örgütler arasında iyi ilişkilerin etkili askerî operasyonlar için çok önemli olduğunu vurguladı. Sivil korumayla ilgili konularda ilişkileri tanımlamak için de acil bir ihtiyaç vardı. Her ne kadar askerî korumanın birçok sivil kurtarma misyonlarında, mesela Somali, Ruanda ve Balkanlar'da, olmaması bir kural olsa da, sivil kuruluşlar bağımsızlığı ve tarafsızlığı sürdürmenin malzemelere ve çalışanlara yapılan kasıtlı saldırılara karşı yeterli koruma sağlamadığını düşünüyorlardı. Faaliyetlerini durdurma ihtimaliyle karşı karşıya kaldıkları için güvenlik için barış güçlerine (BM'nin Mülteci Komisyonu'nun "öncü aracı" olarak Bosna-Hersek'te yaptığı gibi) veya yerel polise ve silahlı muhafızlara (Oxfam'ın Somali'de yaptığı gibi) döndüler. Askerî koruma, özellikle de zorlayıcı barışa destek operasyonlarında, hâlâ çetrefilli bir sorun olmaya devam etmektedir, çünkü geleneksel insani ilkelere ödün vermektedir ve sivil yardımseverleri insancıl eylemlerle pek alakalı olmayan işlerle bağdaştırmaktadır (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 147).

Şaşırtıcı olmayan bir şekilde, insani yardım eylemlerinde dış askerî ve sivil unsurların rolleri gittikçe bütünleşerek gelişmiştir. STK'lar devlet

sözleşmelerini kabul ederek ya da hükümetin finansmanında bulunmak suretiyle devletle yakın ilişkiler içindeydi. Balkan ve Afganistan'daki (2001) acil durumlar askerî ve insani faaliyetler bulanıklaştı. Birçok STK Kosova krizi sırasında Arnavutluk ve Makedonya'daki ulusal askerî güçlerle de yakın çalıştı. Ancak insani yardım örgütleri, diplomatların ve ordunun kendi gündemlerine sahip olduklarını fark etmemişlerdi -ki bu NATO'nun güvenilirliğinden ve Avrupa güvenlik sistemlerinde krizinden kendisinden ziyade iktidar kullanımından ötürüydü (Chomsky, 1999).

Barışa destek operasyonlarının zorlayıcı yönü, çatışma bölgelerine fiziksel erişimi artırabilir ve nüfusu korumak için hizmet edebilir, ancak önemli sorunlar da ortaya çıkabilir. Her şeyden önce, sivil-asker ilişkisi, Kosova'da olduğu gibi, stratejik amaçlara tabi olup, insani ilkelerin uygulanmasına ilişkin koşullara yol açmaktadır. Somali ve Bosna'daki müdahaleler daha sonra insani bağımsızlığın seyreltilmesine yol açmıştı. STK'lar, insani kaygıların siyasi faktörler tarafından belirlendiği Kosova ve Afganistan'da taraflardan biriyle olan yakın bağdan ötürü bağımsızlığını kaybetti. İkincisi, ordu (ve barış inşa misyonlarının bir parçası olarak polis gücü) hükümet tarafından görevlendirilen devlet hizmetkârlarıdır. Onlar devlet kaynaklarını, düzenli finansmanı, lojistik kabiliyetleri, emek havuzunu ve devlet egemenliğini komuta ederler. Çok uluslu misyonlarda bile askerî birlikler ulusal olmayan bir komutanın "operasyonel" kontrolü altındayken bile, ulusal raporlama ve kontrol yapılarını kuran bireysel ulusal hükümetlerle birlikte kalmaktadır. Sivil sektör, devlet iktidarı ile daha yaygın bir ilişkiye sahiptir. BM yardım kuruluşları için çalışan uluslararası kamu görevlileri, politikaları dolaylı olarak devletler tarafından şekillendirilen ve devlet makamlarıyla anlaşılan fakat aynı zamanda kurumsal sadakati geliştirebilecek kuruluşlar tarafından gönderilmektedir. Dahası, askerî müdahalelerin devletçi ve stratejik temelleri, insani kuruluşların yalnızca insani ilkeleri korumakla kalmayıp, aynı zamanda çatışma, kalkınma ve iktidar hakkındaki devletin varsayımlarına itaat etmesini sağlayacak uluslar üstü bir etiği geliştirme potansiyeline karşı koymaktadır.

Klasik kuramlarla ilgili bu eleştirileri temel alarak, demokratik sivil-asker ilişkilerine yönelik normatif kuramların cevaplaması gereken dört temel soruyu belirleyebiliriz: (1) askerî ve politik alanlar arasındaki bulanıklık, sivil-asker ilişkilerinin demokratik değerleri ne şekilde koruduğu ya da tehdit ettiğine yönelik düşünüş tarzımızı değiştirir mi? (2) Yurttaş-asker ideali “alacakaranlığı” ordunun demokratik değerleri devam ettirmedeki rolünü önemsiz mi kılmıştır? (3) Sivil-asker ilişkilerinin egemen ulus devlet seviyesi üzerinde yer alan evrimi sivil-asker ilişkilerinin demokratik bir kuramını meydana getirme görevini etkilemiş midir? (4) Sivil-asker ilişkileri tanımını, demokratik değerlerin devam ettirilmesi ve korunmasına eşit önem verecek şekilde sağlayan birleşik bir kuram olduğunu düşünebilir miyiz yoksa bu ikisi arasından seçim mi yapmalıyız? (Burk, 2002: 15)

Sivil-asker çatışması, sivillerin istediği her şeyi yapabilecek kadar güçlü bir ordu ile sadece sivillerin yetki verdiği şeyleri yapacak kadar itaatkâr bir orduyu uzlaştırmayı ima eder. Bu çatışma, genel siyasi alt birim problemine (agency) yönelik özel bir durumdur: Alt birimin, hatta silahlı ve üstünden daha fazla zorlayıcı güç sahibi olan bir alt birimin, üstün istediğini yapacağından nasıl emin olabiliriz? Uzun bir geçmişi bulunan bu mevzu, Amerika’daki sivil-asker ilişkileri taraflar arasında sertliğin baş gösterdiği bir döneme girdiğinden beridir daha da görünür oldu. Taraflar arasındaki uyuşmazlık ya da sertlik, üniformalıların Başkumandanı kamuoyu önünde sert biçimde eleştirmelerinde, özellikle de Clinton döneminin başındaki kayıt dışı konuşmalarda ortaya çıktı (akt., Feaver, 1996a: 149-150). Bu sert tutumlar daha sonra kıdemli askerî yetkililerin; orduyu şekillendirmede, Soğuk Savaş sonrası dönemin savunma yapılarının oluşturulmasında, politik-askerî kararlarda, güç kullanımında ve stratejik konularda çok fazla iktidar elde ettiklerine yönelik tartışmalarında görünür oldu (Kohn, 1994). Son olarak, bu sertlik eşzamanlı ve birbirine aykırı iki eğilimin ürettiği bir sürtüşmede görüldü. Bir tarafta sivil ve askerî kurumlarda doğrudan tecrübesi ya da orduyla kişisel bağlantıları bulunan politik sivil elitlerin sosyolojisinde bir farklılaşma ve azalma yaşandı; daha az sayıda sivil yöneticinin ordu ile doğrudan ilişkisi ve tecrübesi bulunuyordu artık (*Babyboomer Jenerasyonu Başkanlar dönemi*). Diğer yandan ABD’nin çıkarlarına yönelik

konvansiyonel askerî tehditler ortadan kalkıp orduların kaynakları ve enerjileri yeni bir takım misyonlara sarf edilmeye başlanınca sivil ve askerî işlevler arasında bir yakınlaşma yaşandı (Dunlap, 1992/1993, 1994).

Taraflar arasında yaşanan bu tartışmalar neticesinde günümüz askerî liderleri ile “baby boomer” jenerasyonu sivil yöneticiler arasındaki algılanan mesafeyi (perceived gap) konu edinen kimi toplantılar düzenlenmiştir (Snider & Carlton-Carew, 1995: 3). Sivil elitler içerisinde “baby boomer” jenerasyonunun orduya karşı tavrı olumsuzdur. Bu yeni elitler orduda görev yapmadıklarından dolayı subaylar bu elitlerin askerlik hizmetine ve ülkeye adanmışlık düzeylerine kuşkuyla bakmışlardır.

1990’lı yıllarda ABD’de Başkanın verdiği nihai kararın herkes tarafından uygulanması ilkesinin aşındığı yönünde iddialar ve tartışmalar vardı. Bu noktadaki temel beklenti ya da uygulama, ordu liderlerinin de Anayasada belirtilen ilkelere uygun hareket ettikleri, Başkan karar verdikten sonra Başkanın kararını takip ettikleri şeklindedir. Beklenti bu yönde olsa da bunun aksine uygulamalar 1990’lı yıllarda görünürlük kazanmıştır. Mesela Colin Powell, 1993 yılında, Genel Kurmay Başkanı olarak Naval Academy’nin açılışında Bill Clinton’un homoseksüellerin askere gitmesini yasaklayan yasayı feshetme niyetini açıkça eleştirmiştir. Yine 1992 yılında Bosna’daki Amerikan güçlerinin siyasi amacının belli olmadığını çeşitli mahfillerde yazmıştır (Snider & Carlton-Carew, 1995: 1-2). Powel’in bu kapsamdaki yazıları ve açıklamaları “sivil kontrolü” taraftarlarını rahatsız etmiştir.

Buna benzer bir tartışma da kadınların savaşa yakın pozisyonlarda, özellikle cephede, daha fazla rol almaları konusunda yaşanmıştır. Siyaset kurumunun bu durumu savunurken hareket ettiği temel hususlar; fırsat eşitliği, cinsiyet bütünleştirilmesi (gender integration) ve kariyer iken ordu; askerin hazırbulunuşluğu, uyumu ve etkinliği üzerinde yapacağı olumsuz etkiler sebebiyle buna karşı çıkmaktaydı (Snider & Carlton-Carew, 1995: 2). 1993 yılının başlarında Kongre, savaş uçaklarındaki ve gemilerdeki kadınlara yönelik yasağı kaldırmıştır.

2.9. ABD’de Son Dönem Yönelimler

ABD’de 1990’lar itibarıyla yaşanan dört önemli gelişme ve yönelim sivil-asker ilişkilerindeki gerginliklerin kaynağı olarak sunulmaktadır. Bunları kısaca şu şekilde özetlemek mümkündür: (1) uluslararası sistemdeki değişimler ve ABD’nin bu değişimlere dönük stratejik cevabı, (2) ordudaki bütçe kısıtlamaları (*drawdown*), (3) ordunun ve toplumun kültürel zorunluluklarına yönelik yerel talepler ve (4) geleneksel olmayan askerî rollerin artması (barış gücü, insani yardım vs.)

Bu yönelimleri ABD Ordusu ile ABD kamuoyu, ABD’nin etkin elitleri ve siyasi karar vericiler arasındaki ilişkiler çerçevesinde değerlendirmek sivil-asker ilişkilerini daha iyi anlamamızı kolaylaştıracaktır. Bunlara ilaveten profesyonel orduya geçişin ve değişen uluslararası düzenin sivil-asker ilişkilerini nasıl değiştirdiğine ayrıca değinilecektir.

Uluslararası sistemdeki değişimler ve ABD’nin buna stratejik cevabı: ABD Ordusu, politik meşruiyetini devşirdiği küresel strateji anlamında temel ve dinamik değişiklikleri ilk defa 2. Dünya Savaşı’ndan sonra yaşamıştır. Komünizm tehlikesinin oradan kalkması gerek ABD Ordusu gerekse de sivil otoriteler için bir belirsizlik yaratmış, bu durum stratejik planlama noktasında Soğuk Savaş gerekçelerini geçersiz kılmıştır.

Ordu bütçesinin azalması (Drawdown). Sivil yöneticiler savunma bütçesini kısarak ülke içerisindeki uygun alanlara harcamak isterler. Savunma giderlerinde yapılan kesintiler ile bütçe yapımında görülen yeni düzenlemeler, ordunun ABD içindeki ve dışındaki yerleşimini etkilemektedir (Snider & Carlton-Carew, 1995: 9). Asker, intikal ve hazırbulunuşluk durumlarını etkileyeceği için bu kesintilere karşı çıkmakta, siviller de bu karşı çıkışı Soğuk Savaş’tan kalma bir söylem şeklinde değerlendirmektedir.

Silahlı kuvvetlerdeki hızlı mali düşüşler ve akabindeki demobilizasyon, ABD’nin Soğuk Savaş sonrası dış politikası ile birleşince sivil-asker ilişkileri açısından başka bir gerilim yaratmıştır. Uluslararası toplum ABD’nin dünyadaki çatışma bölgelerine müdahale etmesini beklemektedir (örneğin; Haiti, Bosna, Somali, Ruanda vb.). Fakat ABD Ordusunun bütçesi, iktidar yapısı ve siyasi yetkisi

bunları karşılamaya yeterli ve uygun değildir. Bu gerelim 1994 Kongre seçimlerinden sonra büyümüştür. Öyle ki Kongre’de ve Meclis’te çoğunlukta bulunan muhafazakârlar, Clinton’un uluslararası barış gücü operasyonlarına karşı çıkmışlardır.

Ordudaki mevcut güç yapısıyla ve dağılımıyla Clinton tarafından ABD’nin Soğuk Savaş sonrası misyonu olarak tanımlanan “demokratik değerlerin uluslararası alana yayılması” mümkün gözükmemektedir. ABD’li eski Savunma Bakanı Les Aspen, konuşmalarında bu kapsamda ABD ordusunun üç misyonundan bahseder: Ordu, ABD’nin güvenlik çıkarlarını, ekonomik çıkarlarını ve demokratik değerlerini korur. Bu konular sivil ve askerî liderler arasında tartışılıp karara ulaşılmış mevzular değildir; bilakis bu çerçevede yeni sorular ortaya çıkmaktadır. (1) Kamuoyu veya siyasi liderlik, hangi değerlerin Amerikan değerleri kapsamında olduğu ve korunması gerektiği noktasında bir uzlaşma göstermez. (2) Uluslararası müdahaleler noktasında neden X ülkesine müdahale ediliyor da Y ülkesine müdahale edilmiyor konusu çözülmemiştir. (3) Bu siyaset genelde demokratik değerleri teşvik etmeye müdahaleyi meşrulaştıran CNN faktöründen kaynaklanır. (4) Amerikalıların fikirleri savaşta ölü sayısı arttığında çok çabuk değişir. (5) İstihbarat birimleri hangi değerlerin korunması gerektiğini temyiz edemez, çünkü değerler çok az tanımlanmıştır; ulusal çıkar ve güvenlik böyle değildir. (6) Amerikan değerlerini başka ülkelere taşımak konusu hem pahalıdır hem de askeri hazır tutmanın, askerî gücü söz konusu ülkelere götürmenin ortaya çıkardığı maliyetten dolayı sivil-asker ilişkilerini zorlar/kaşır (Snider & Carlton-Carew, 1995: 11).

Ülke içine yönelik talepler ve toplumun kültürel zorunlulukları: Sivil-asker ilişkilerinde üçüncü bir alanı ortaya çıkaran husus da toplum ile asker arasındaki etkileşimdir. Bu noktadaki mesele Amerikalıların orduyu kendi toplumsallarından ne kadar farklı ve ayrı görmek istedikleridir.

Askerî üsler kapatılınca ordunun lokal/yerel topluluklar ile gündelik ilişkileri kopmaktadır. İletişimin kopması sivil-asker ilişkilerini de etkilemektedir. İki unsur birbirlerini daha az anlamaya başlamaktadır.

Ayrıca üs kapatmak ve asker sayısını azaltmak askere başvurma düzeyinde de düşüşe yol açar. Askerî yetkililer bu küçülmenin başvuru sayısını azalttığı iler sürerler. Küçülen ordu daha az asker almakta, askere başvurma temayülü de azalmaktadır. Bu ikisi birleşince nitelik ve nicelik olarak azalma görülmektedir. Gençler de orduyu bir kariyer olanağı olarak görmekten vazgeçerler.

Bu değişimde toplumsal yapının değişmesinin de rolü vardır. Naomi Verdugo ve James McIsaac, son 20 yıldır bütçedeki kısıtlamalar, göç ve asimilasyon yetersizliği, toplumun etnik yapısının değişmesi, nüfusun yaşlanması, çalışan genç sayısındaki görece azalma gibi unsurların bunda etkili olduğunu düşünüyorlar (akt., Snider & Carlton-Carew, 1995: 12).

Ordunun geleneksel olmayan rollerdeki artışı: Amerikalılar arasında “Çöl Fırtınası Harekâtı” [Operation Desert Storm] ile birlikte “all-volunteer force” ordusu büyük beğeni almış, ordu en güvenilen kurumlar arasında yer almıştır. “Körfez Savaşı” [The Persian Gulf War] ile de sivil liderler ve halk, askerî liderlerin her düzeyde yetiştiğine kani olmuşlardır. 1990’ların ortasında ise uluslararası ortam değişmiş, ABD güvenliğine yönelik dış tehdit kalmamış, halk ve seçilmiş liderler ordunun uluslararası arenada tabiat olaylarında yardım, ülke içi ihtiyaçlar gibi geleneksel olmayan roller almasını beklemiştir. Yine de ordunun bu savaş dışındaki operasyonlar (operations other than war [OOTWs]) kapsamında rolünü genişletmesi yönünde bir tartışma devam etmektedir.

Ordu, siviller tarafından verilen bu gibi işleri yapsa da bütçesi hem savaşa hazır beklemeye hem de bunları yapmaya yeterli değildir. Savunma Bakanlığından bu ikisinin bütçesinin ayrıştırılması yönünde yeni talepler olmuştur.

2.10. Kriz Söylemi

Vietnam Savaşı sonrasında fazlasıyla içe dönük bir vaziyet almış bulunan Amerikan askerî analizleri, Varşova Paktı sonrası Avrupa’da Soğuk Savaş’ın bitmesiyle ve Sovyetler Birliği’nin dağılmasına yakın süreçte daha da içe dönük bir hâl almıştır. İçe dönme davranışı 2. Dünya Savaşı sonrası ordunun demobilizasyonu

sürecinde görülmekteydi fakat askerî çatışmalardan sonra ordunun demobilize olma süreci yavaştı zira Soğuk Savaş buna maniydi. Avrupa’da da büyük çaplı bir çatışma olmadığından askerî stratejilerin ülke içine yönelmesi kolaylaşmıştı (Segal, 1995: 186). Askerin ilgisinin ülke içerisine yönelmesinin sivil-asker ilişkilerinin doğasını değiştirmesi noktasında temel bazı kaygılar “kriz okulu” diye isimlendirilen bir yaklaşımı ortaya çıkarmıştır. Bu yaklaşım sivillerin ordu üzerindeki egemenlik dengesinin bozulduğunu, sistemdeki güç dengesinden ordu lehine değiştiğinin ifade ediyor (Segal, 1995: 186). Richard Kohn’la birlikte birkaç araştırmacı 1994 yılında sivil-asker ilişkilerinde bir kriz olduğunu yazdıklarında 1980’lerin sonu itibarıyla 5 yıllık bir dönemi göz önünde bulunduruyorlardı. Ordu üzerinde sivil kontrolün erozyona uğradığını ifade ediyorlardı.

Kohn, bu krizin Powell ve o jenerasyondan komutanlarla ilişkili olduğunu söylerken Desch, asıl problemin Soğuk Savaş sonrası tehdidin kalkmaması sebebiyle ordunun birinci vazifesiyle ve rolüyle ilgili şüpheler doğması olarak tanımlıyor (Snider & Carlton-Carew, 1995, s. 14). Desh’in önerisi orduyu küçültüp geleneksel rollerin içinde tutmaktır.

Buna mukabil bahsedilen yönde ve şekilde ordu lehine bazı değişimlerin olduğunu kabul eden fakat abartıldığı kadar bir kriz söylemi olmadığını düşünenler de vardır. David R. Segal, Vietnam Savaşı şafağında yaşanan organizasyon, yönetim ve meşruiyet krizleri nasıl ki aslında birer kriz olmayıp problematik durumları; sivil-asker ilişkilerinde bugün yaşananlar da bir krize işaret etmediğini söylemektedir. “Evrimsel bir değişim yaşıyoruz muhakkak” (Segal, 1995: 186). Bir kriz olmadığını belirtmekle birlikte David R. Segal, sosyolojik bakış açısından askerlik mesleği ve teknoloji, dünya sistemindeki değişimlerin bu süreci etkilediğini, evrimsel bir değişim yaşandığını kabul etmektedir (Segal, 1995: 186).

Snider ve Carlton-Carew ise Kohn ve ekibinin sivil-asker ilişkilerinde kriz olduğu tezine karşıdır. Bunlara göre sıkıntılar olabilir ama bir krizden bahsetmek mümkün değildir. Soğuk Savaş sonrası yaşanan değişim dönüşüm muazzam düzeydedir ve bazı etkilerinin olması da beklendik bir durumdur.

Bu bağlamda bahsedilmesi gereken bir diğer husus da iki elit kesim arasındaki “değerler çatışmasıdır”. Yeni siyasi elitler genelde liberal olup ordunun merkezinde yer aldığı muhafazakâr değerleri benimsemezler. Clinton döneminde bu yeni siyasi elitler iktidara gelince orduyla alakalı meselelerde kaçınılmaz olarak çatışmalar yaşandı. Bu çatışmalar genellikle “kaynakların dağıtım”, “ordunun rolü ve misyonu” gibi mevcut ve müstakbel siyasi kararlara yoğunlaşmış ya da bunlara yönelik implikasyonlar olmuştur.

Askerî liderliğin altında işlediği, sivil elitlerle ilişkide olduğu siyasi sistem de askerlere bir alan açmıştır. Vietnam Savaşı sonrasında ordu oldukça eğitilmişti; hatta liderlik ve profesyonellik hususlarında bir övünme de görülebiliyordu. Bu sebeple ordu mensupları, en az kendi sivil denetçileri kadar, kendilerini karar verme süreçlerine katılmaya yetkin görüyordu. Askerî liderler, bu gelişmiş ve karmaşık alanda siyasi elitlerin karar verecek kadar askerî stratejiye ve güç kullanımına yeteri düzeyde vakıf olmadıklarını düşünüyorlar.

Toplumlar; ordu içindeki partizan müdahalelerden ilkelerle, hukuki normlarla ve silahlı kuvvetleri siyasi süreçlerden ayıran kanunlarla korunmaktadır. Üst düzey subaylar, General Colin Powel’e göre bu kuralların uygulanmasında “askeriyeyi siyasal sisteme ve siyasal sistemi de askerî güçlere bağlayan eylem memurları olarak” hamilik görevini üstlenmektedirler (Woodward, 1992: 154). Birçok devlette, münferit olarak bazı subay veya birimlerle emir-komuta zincirini baypas etmek isteyen siyasi liderler politik süreçlerde askeriyeyi riske atabilmektedir. Subaylar, silahlı kuvvetleri uygunsuz politik hareketlerden koruma sorumluluğunu politik liderlerle paylaşmaktadırlar. Askeriyeyi apolitik bir çizgide tutarak ve komuta birliği (intra alia) gibi kavramları uygulayarak bu sorumluluğu yerine getirirler (Bland, 1999: 15).

Soğuk Savaş döneminde Batılı bilim adamları, sosyalist ülkelerdeki sivil-asker ilişkilerine dikkat çektiler. Fakat Sovyet bloğunda ortaya çıkan süreçlerin kavramsallaştırılması ve yorumlanması, güvenilir deneysel bilgi eksikliği sebebiyle pek çok açıdan kısıtlıydı ve eğitimle ilgiliydi. Konuya öncelikle inceledikleri ülkelerde ordunun iç politikadaki rolü üzerine bir ilgi göstererek geldiler ve sıklıkla vurguladıkları şey sosyalist parti-devlet sisteminde silahlı kuvvetlerin

iktidardaki Komünist Partinin yakın kontrolü altında olduğuydu. Sonuçlarını göz önünde bulundurursak Batılı demokrasilerdeki ve sosyalist dünyadaki sivil-asker ilişkisi modelleri arasındaki farklılıklar tartışıldı. (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 134).

Askerî darbelerin, devrimlerin ve gerilla savaşlarının oranı yüksek olan Gelişmekteki ülkelerde sivil-asker ilişkisi uzmanları, askerî rejimlerin rolü, insan haklarının ihlali ve/veya demokratikleşme ile ilgilendiler. Yine burada detaylı analiz mümkün değildir (ancak bk. Cammack ve ark., 1988). 1990'lar dünyayı değiştiren üç tarihi gelişime dayalı teorik reformlarla karakterize edildi: Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Avrupa'da komünist rejimlerin çöküşü ve SSCB'nin parçalanması. Bu yakın ilişkili olgular geçişken topluluklardaki demokratikleşme ve sivil-asker ilişkileri arasındaki bağa dikkat çekmiştir (Danopoulos ve Zirker, 1996; Bebler, 1997; Joo, 1996). Ayrıca bunlar, silahlı kuvvetlerin rolü ve yeni misyonlarını evrensel olarak yeniden düşünmeye ve yeni global eğilimler çerçevesinde ordu ve siviller arasındaki ilişkileri değiştirmeye mecbur bıraktılar (Diamond ve Plattner, 1996; Danopoulos ve Watson, 1996'den akt., (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 134).

Ordu ile devlet arasındaki ilişki, toplumsal yapılar ve kurumlar karmaşık sivil-asker ilişkilerinin çekirdeğini oluşturmaktadır. Bu nokta çok önemli olmasına rağmen sivil-asker ilişkilerine dair bütün konuların silahlı kuvvetlerin siyasi kontrolüne indirgenemeyeceğini vurgulamalıyız. Aslında toplumun bir alt sistemi olarak ordu, halktan ve farklı bir sivil olmayan kültürlülük ve altyapıdan uzak olarak şekillenir. Böylesi bir ayırt edilme ihtiyacı orduya verilen görevler, fonksiyonlar ve sorumluluklarla alakalıdır. Birçok ülkede sosyologlar, dış siyaset ve güvenlik politikası, sivil-asker ilişkileri ve temel kültürel değerler, ordu ve askerlik hizmetine karşı halkın tutumu ve silahlı kuvvetlerin biçimi ve zorunlu askerlik konusu dâhil olmak üzere çeşitli konuları kapsayan çok sayıda askerî ve sivil görüş anketleri gerçekleştirdiler (Manigart, 1992, 1996; Manigart & Marlier, 1996; Mueller, 1994; Parmar, 1994; Rukavishnikov, 1994). Çalışmalar, anket verilerini şu konuları ele alan diğer tarihi, sosyolojik ve yorumlayıcı verilerle bütünleştirmiştir: tutum, değer, bakış açısı ve rütbeli-askerlerin kişisel

geçmişleri içerisindeki nitelik ve sivil-asker meafesi; bu boşluğu şekillendiren faktörler ve boşluğun askerî itibar açısından önemli olup olmadığı; askerî eğitim ve sivil-asker iş birliği. Askerî sosyolojideki en yeni gelişmelere gelirsek, hem Doğu hem de Batı Avrupa ülkelerinde 21. yüzyıl arifesinde, uluslararası akademisyenlerin sağlam teorik yapılara ve deneysel olarak ölçülebilen ortak toplumsal göstergelere dayandırılarak yaptığı sivil-asker ilişkilerinin derin analizini dikkate almalıyız (Kuhlman & Callaghan, 2000). Bu uluslararası çalışmada her bir ülke için bilim adamları, tarihin sivil-asker ilişkilerinin gelişimi üzerindeki etkisini, silahlı kuvvetlerin kamuoyundaki meşruluğunu, orduya ayrılan ekonomik kaynağın oranını ve askerî personellerin (ve ailelerinin) geniş topluma başarılı bir şekilde ne derece entegre olduğunu dikkate aldılar. Savunma politikası ve silahlı güçlerin işlevleri hakkında, askere almayı, tutmayı/alıkoymayı, askerî personelin sivil topluma geri gönderilmesini, asker ailelerinin yaşam standartlarını, geleneksel askerî yaşam biçimine karşı meydan okumaları gibi konular ile ilgilendiler (Rukavishnikov & Pugh, 2003: 134-135).

2.11. Ulusaşırı Sivil-Asker İlişkileri

Şimdiye dek gözden geçirdiğimiz sivil-asker ilişkileri; kuramları açıklanacak olan ilişkilerin belirli egemen devletlerde yer aldığını savunur. Son yıllarda ise, sivil-asker ilişkileri alanı ulusaşırı konuları da içerecek şekilde genişlemiştir. Bu yeni alan kuram açısından bakıldığında izafi bir sınırdır ve kanaatimce tam anlamıyla düşünüp değerlendirilmemiş konuları gündeme getirmektedir. Yine de bu tür bir sınırın var olduğuna yönelik deliller oldukça fazladır. Avrupa Birliği ve NATO bu gerçeğin çağdaş iki önemli örneğidir. Bu örgütlerin her ikisi de askerî iş birliği beklediklerinden yeni sivil-asker ilişki tabakaları oluşturur ve ulusal sınırlar ötesinde askerî etkinliklerin sivillerce kontrolünü koordine ederler. Bu etkinliklerin daha büyük ve birleşik bir devlet kurma girişimi olmadığını varsayarak, bunların, orduların ulus aşırı bağlamlarda demokratik değerleri nasıl koruyup devam ettireceği konusunda yeni problemler ortaya koyarlar. Bazı önemli politika

problemleri, topluma dâhil edilmek için üye devletlerin yerine getirmesi gereken asgari kriterlerle ilgilidir. Bu, NATO'nun genişlemesini etkileyen merkezi bir problemdir ve komünizm sonrası doğu ve orta Avrupa eyaletlerinde demokratik sivil-asker ilişkilerinin doğası ile ilgili pek çok yeni çalışmayı teşvik etmiştir (Cottey, Edmunds & Forster, 2002; Edmunds, Cottey, & Forster, 2001). NATO'nun genişlemesiyle ilgili mevcut politikalar mevcut üye devletlerin iyi yapılandırılmış demokratik sivil-asker ilişkilerine sahip olduğu varsayımından yola çıkar ve NATO'ya üye olmak isteyen devletlerin de kendi ülkelerinde bu tür ilişkileri tesis etmek için ne yapması gerektiğini tanımlar. Politikaya yönelik diğer sorunlar da, Avrupa Birliği içinde tüm üye ülkelerde sivil-asker ilişkilerini etkileyen homojen yurt içi uyarlamalar gerçekleştirilmesine yönelik baskıları yansıtır. Bu baskılar, örneğin, İngiltere'de orduda homoseksüeller ve *Bundeswehr* içinde kadınların entegrasyonuna yönelik kararlara yol açmıştır. Ortaya çıkan etki, sivil-asker ilişkilerinde uluslararası standartların oluşturulup yerine getirilmesidir (Burk, 2002: 20-21).

En önemli nokta, son Balkan ihtilaflarında ve terörizme karşı savaşta güç kullanımına dair kararların sadece tek bir hükûmetin konseyleri dâhilinde planlanıp alınacak kararlar olmayışıdır. Gerek Birleşmiş Milletlerin barış koruma misyonu gerekse NATO'nun Kosova'da Sırp'lara karşı savaşında, uluslararası askerî ve politik konsültasyon ve işbirliği elzemdir. Bunu gerçekleştirmenin kolay olduğunu düşünmüyoruz; birbiriyle koalisyon içinde işbirliği yapan devletler uluslararası krizlere bakış açılarında ya da yaklaşımlarında önemli farklara sahip değildir diye düşünmemek gerekir. 2001 yılından beri “terörizme savaş açmaya” yönelik politikalarda çok uluslu koordinasyon çok etkileyicidir; askerî faaliyetler, barış koruma ve insani misyonları ve bunun yanı sıra dünyadaki El-Kaide ağını takip etmek için kapsamlı polis çalışmasını bir araya getirmiştir. Yine de bu mücadele içinde yer alan ülkeler arasında tutukluların işlemleri ve cezalandırılmaları ve belki de daha önemlisi savaşın Afganistan dışında bölgelere olası yayılışı konusunda anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Hatta Birleşik Devletlerin teröre karşı savaşta gerekirse “tek başına hareket etmeye” istekli olduğunu gösteren

belirtiler bulunmaktadır. Ancak peşinde olunan düşmanın küresel boyutuna bakıldığında tek başına hareket etme durumunda nasıl başarılı olunabileceğini ve bu başarı elde edilse bile neye mal olacağını tasavvur etmek zordur. Konuyu daha da karmaşıklaştıran bir başka nokta da sivil-asker ilişkilerinin sivil toplum kuruluşları ve özel güvenlik şirketleriyle ilişkileri de kapsayacak şekilde genişlemesidir. Soğuk Savaşın sonundan itibaren, artık terörizme karşı savaş gibi konularda insani müdahaleler sadece askerî faaliyetlerin sonucu meydana gelmemekte ve sadece bu faaliyetlerle başarıya ulaşmamaktadır. Müdahaleler genelde otonom (hükûmetlerden bağımsız) uluslararası örgütler olan sivil kuruluşlarla işbirliği gerektirmektedir. Özel güvenlik şirketleri ve ulusal askerî güçler arasındaki ilişkiler ise askerî gücün sivil örgütlerle olan ilişkileri kadar iyi anlaşılmamaktadır. Robert Mandel son zamanlarda özel güvenlik uyarlamalarının doğası ve kapsamını incelemiştir (Mandel, 2001). Mandel üç temel eğilim belirlemiştir: konvansiyonel silahların özel güvenlik birimlerinde yaygınlaşması, kar amacı güden güvenlik sunucularının ve (birbirinde farklı amaçları olan) özel milisin artışı ve yerel savaşlarda ücretli asker kullanımı. Bu gelişmelerin bir kısmı demokratik sivil-asker ilişkilerinin geleneksel çerçevesine dâhil edilmiş olabilir. Ancak, genelde, bu konular özel askerî örgütlerin ve bunların güç kullanımının demokratik politikanın amaçlarına nasıl uydurulabileceği ile ilgili kuramsal sorular doğurur. Bu da sivil-asker ilişkileri alanının başka bir boyutunu temsil eder ki; sadece analizde bir seviye ilerleyip ulusal boyuttan uluslararası boyuta geçişi temsil etmekle kalmaz, bunun yanı sıra dâhil olan devlet ya da devletlere özel bir sadakati olmayan sivil örgütlerle ilişkileri de içerir. Değişkenlik gösteren bu ulusaşırı faaliyetler, sivil-asker ilişkilerinin demokratik kuramı bağlamında iki kadim problem ortaya koyar: ulusal orduları kim düzenler ve ne zaman ve nasıl güç kullanılacağına kim karar verir? Fakat artık bu sorular yeni bir tarzda sunulmaktadır. En azından bazı durumlarda, hatta olgun demokrasilerde bile, askerî düzenlemeler sadece ulusal hükûmetlerin elinde olan bir konu değildir. Egemen devletlerin güç kullanmaya yönelik kararları da uluslararası kanunların gelenekleri ve gereksinimleri ile sınırlanmaktadır. Burada sorun askerî örgütlenmenin ve güç kullanımının nasıl düzenleneceği ve sadece egemen

devletlerde değil çeşitli ulusasını güvenlik topluluklarında ve geçici koalisyonlardaki demokratik değerleri koruma ve devam ettirmede ne şekilde kullanılacağıdır. Kuramda günümüze dek örtük şekilde kabul edilen ve sadece egemen devlet dâhilinde gerçekleşen eylemlerin dikkate alınması gerektiği varsayımı ise artık geçerli değildir (Burk, 2002: 21-22).

3. BÖLÜM

ABD'DE SİVİL-ASKER İLİŞKİLERİNDE PROBLEM ALANLARI

Amerika Birleşik Devletleri'nin kuruluşundan itibaren siyasi karar vericiler açısından temel bir konu olan sivil-asker ilişkileri, 2. Dünya Savaşı sonunda Amerikan Ordusu'nun profesyonelleşme deneyimine ve pratiğine bağlı olarak kurumlaşmış gözükmesine de aslında çok kırılğan bir yapının olduğu görülmektedir.

Esasında Amerikan Ordusu kurumlaşmasını 1. Dünya Savaşı süreciyle birlikte bir sürece sokmuş olsa da asıl sıçrama ve kurumlaşma 2. Dünya Savaşı sonrasında yaşanmıştır. Amerika'nın hegemonik yükselişine paralel olarak Amerikan Ordusu'nda da paralel bir yükseliş ve kurumlaşma süreci yaşanmıştır. Doğrudan ya da dolaylı olarak Ordu'yu etkileyecek siyasi karar verme süreçlerinde kendisine bir yer açma pozisyonunu artık daha cesur bir şekilde dile getirmeye başlayacaktır. Bununla birlikte Amerika'nın kendi sesini daha gür bir şekilde yükseltmesinde ordusunun güçlü bir yapı olarak ortaya çıkmasından ziyade endüstrinin gelişmesi daha önemli bir işlev görmüştür. Ordu kurumlaşma basamaklarını yavaş yavaş tamamlayıp karar verme süreçlerine dâhil olmakla birlikte henüz ciddi bir aktör değildir. Endüstriyi yöneten sermaye sınıfı hegemonik yayılmacılıkta daha talepkâr olmuş siyasetin yönünün belirlemede ordudan daha güçlü bir sese dönüşmüştür. 1. Dünya Savaşı döneminde kurumlaşma düzeyi artarak devam etmiş; fakat Amerikan siyasetinde ordu bir aktör olarak belirmemiştir.

Amerikan siyaseti gücü elde ederek hegemonyanın merkezinde yer aldı; Amerikan Ordu'su bu sürecin doğal bir neticesi olarak yeniden yapılandırıldı ve güç elde etti. Müteakip dönemlerde yaşanan kriz dönemlerinde, krizin mahiyetine göre, ortaya çıkan gerilim alanlarının yönetilmesi sürecinde zaman zaman sivil zaman zaman da Ordu öne çıktı. Krizler var oldukça da sivil-asker ilişkileri içkin bir problem alanı olarak varlığını sürdürmektedir.

Amerikan Ordu'su kurumsal bir yapı olarak süreç içerisinde ortaya çıktı fakat 2. Bölüm'de bahsedilen kriz alanlarına bağlı olarak prestijli bir aktör olma konumunu kaybetti. Ordunun sahadaki sıcak çatışmalar sebebiyle elde ettiği prestijli

ve kurumsal aktör konumu ile bunu siyasi aktörler nezdinde siyasi karar verme süreçlerinde bir kuruma dönüştürme yetisi, kimi zaman siyasi karar vericilerin ordunun kurumsal aktörlük konumunu göz önünde bulundurmaları şeklinde yansımış, kimi zaman da yaşanan krizlerin maliyeti ortaya çıkınca Ordu bu maliyeti yüklenen aktör hâline gelmiştir.

Tarihçiler, Amerikan siyasi hayatındaki asker katılımını bahsedilen bu apolitik ülküyle karşılaştırırken bazen “profesyonel” ve “profesyonel olmayan” askerler arasında ayırım yaparlar. Profesyonel olmayanların, parti yanlısı politik davranışları meslek ahlakını tehdit etmediği sürece ve kısmi zamanlı çalıştıkları için bunların siyasi faaliyetleri mazur görülebilir. Bununla birlikte, bunların birçoğu büyük birlikleri komuta ederken aynı zamanda bünyesinde gerçek bir siyasi gücü toplamıştır. Amerikan tarihinin büyük bir bölümünde ordu profesyonel değildi. İç Savaş’tan önce Amerikan ordusunda profesyonellik bugünkü şekliyle mevcut değildi (Weigley 1993: 37). Düzenli subay toplulukları o kadar küçük, o kadar kötü eğitilmiş ve parti yanlısı siyaset ile o kadar doluydu ki bunlara savaş zamanında sıklıkla, orduya uzun süre hizmet etmiş profesyoneller tarafından değil de, Andrew Jackson gibi siyasi figürler tarafından önderlik edildi. Zachary Taylor ve Winfield Scott gibi savaş günlerinde yükselen birkaç kariyer sahibi asker bile sıklıkla başkanlık için çekişen siyasetçilerden oldular; Taylor bunu başarıyla yaparken Scott belli ki yapamıyordu (Hooker, 2011: 7).

Amerika, 1812 savaşında, Meksika Savaşı’nda ve İç Savaş’ta, geleneksel küçük bir profesyonel orduya sahipti. Bu ordu çoğunlukla milis subayları, çok az veya askerî eğitimi olmayan birçok siyasetçiyi içeren politik elitler tarafından yönetilmiştir. Savaşın sona ermesiyle Butler, McClelland ve Sickles gibi üniformalı politikacılar ile McClellan ve Fremont gibi siyasi olarak hırslı generaller daha profesyonel yönere sahip komutanların önünü açmıştı. Savaş sonrası dönemde, savaş alanındaki *yetenekli amatör* fikri unutulmaktayken kendi kişisel çıkarlarını geliştirmek amacıyla çoğunlukla Kongre heyeti ile Savaş’ın idaresine yönelik iş birliği içinde hareket eden “siyasi” generallerin anısı unutulmamaktaydı. Yüzyılın başlangıcına kadar ordu, İç Savaş’ın eski profesyonel askerleri tarafından, özellikle

de komutan olarak General Sheridan, idare edilecek ve bu askerler katı bir politik tarafsızlık ahlakı empoze etmeye çalışacaklardır (Huntington, 1957: 281).

Bu ahlakın profesyonel subayları büyük ölçüde etkilemiş olduğu şüphesizdir ancak siyaset peşinde koşan kariyer sahibi asker geleneği de devam etmiştir. Etik unsur da ordu politikasında aktif bir şekilde yer almıştır. Askerî-endüstriyel bloğun bugün olduğundan çok daha önemsiz, bütçede orduya ayrılan payın az olduğu bir zamanda, askerî hizmetler hem yürütme hem de yasama organlarına karşı kendi politika hedeflerinin peşinde önemli bir mücadele yürüttü. Oldukça fazla sayıdaki olayda ordu, çıkarlarını genişletmek ve haklarını korumak için Kongre yönetimindeki bağlantılarını kullandı. Zamanla, seçim politikasına yönelik askerî müdahaleyi yasaklamak yönündeki eğilim günümüzde güçlü bir şekilde yürürlükte kalmaya devam etti. Savunma sanayinin işleme mekanizması, Kongre üyeleri ile askerler arasındaki güçlü bağın zayıflamasına ve ordunun bu ilişkiye mesafeli durmasına hiçbir zaman izin vermedi.

Amerikan askerî liderleri de askerî amaçlar gibi siyasi amaçlar da güdüyorlardı. Erkenden bir Manş istilasını düzenlemenin asgari can kaybı vererek savaşı çabuk bitireceğini düşünmelerinin yanı sıra, aynı zamanda erken istilanın Amerika Birleşik Devletleri ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği ilişkilerinde büyük bölünmeler getireceğini de umuyorlardı. Sovyetler Birliği'ne karşı içten bir Batılı iyi niyeti göstergesi olarak, Almanlar ile Sovyetler birbirlerinin kana bularken Batılı demokrasilerin yalnızca buna seyirci kalacakları düşüncesinin aksini ispat etmek adına, erken bir istila yapmak Batı ile Sovyetler arasında savaş sonrası döneme kadar uzayan uyumlu ilişkiler kurulmasını teşvik edebilirdi. Fakat öbür yandan, Sovyetler Batıyla kolay kolay müttefik yapmayacaksa, Manş istilasının erkenden yapılması, savaşın sonuna kadar Batı güçlerinin Avrupa'nın içlerine kadar ilerlemesi sonucu, Batı güçleri Sovyetlere karşı daha güçlü bir konumda olmalıydı.

Manş Denizi'nden Fransa'ya girmek yerine, 1942'de Fransız sömürgesindeki Kuzey Afrika'ya girme kararı, Amerikanların bir an önce olmasını beklediği Manş istilasının 1944'e kadar yapılamamasına yol açtı. 1942'de Manş istilasının yapılmamasının yanı sıra, Kuzey Afrika istilasını nedeniyle Akdeniz'e 1943'e kadar o denli fazla kaynak akıtılmıştı ki ABD'nin savaşın başlıca stratejik hareketine yapana

kadar Almanya'yla iki buçuk yıl savaşacak olması artık neredeyse açıklık kazanmıştı. Anglo-Amerikan orduları Manş Denizi'ni ancak 1944 baharında geçeceklerdi. 1942 yılında Manş Denizi'nden saldırı gerçekleştirmek Amerikan askerî liderlerinin çoğuna bile, imkansız olmasa da, kuşkulu bir teşebbüs gibi görünüyordu. Ancak 1943 yılında bir saldırı gerçekleştirmek mümkündü ve Amerikan askerî liderleri saldırıyı 1943'ten sonraya ertelemenin çok ciddi bir strateji hatası olduğunu düşünüyorlardı. ABD Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı ve Genel Kurmay Başkanlığı'ndaki en itibarlı üye olan General George C. Marshall da böyle düşünüyordu. Ancak o ve diğer askerî liderler fikir ayrılıklarını yuttular (Weigley, 1993: 46).

Meşale Harekâtı'na ilişkin olarak da, stratejik beceriksizliğini telafi etmek için siyasi avantajlar kazanmadan aynı tutumu sergilediler. Kurmay Başkanlara göre, Akdeniz'e çıkarma yapmak Amerikan silahlı kuvvetlerini İngiliz çıkarlarının kölesi yapmak anlamına geliyordu. İngilizler Akdeniz'in kontrolünden gerek tarihsel gerekse tarihsel açıdan büyük çıkarı vardı, çünkü Akdeniz, Süveyş Kanalı'yla Hindistan'a bağlanıyordu, ama daha da önemlisi Orta Doğu'daki ana petrol kaynaklarına da bağlantı veriyordu. 1940'ların başında ABD'nin Akdeniz'de böyle çıkarları yoktu. Başbakan Winston Churchill Amerikanları Pearl Harbor'dan berş Kuzey Afrika'ya saldırma konusunda üsteliyordu, ancak Amerikanlar çoğunlukla ikna çabalarını stratejik ve politik açıdan Amerikan hedefleriyle ilgisiz ve hatta onlara zararlı buluyorlardı. Ancak 1942 yazında yön değiştirip Meşale Harekâtı'nı desteklemeye karar veren bu defa Başkan'ın kendisiydi ve General Marshall'ın itirazını (kendisi Amerikan askerî konseylerine hâkim olsa da) iptal ettiren de yine Başkan'ın müdahalesi oldu. Başkan Roosevelt'in bununla ilgili endişesi esasen iç politikayla alakalıydı. Amerikan kara birliklerinin 1942 yılında, mümkünse 4 Kasım'daki Kongre ara seçimlerinden önce Alman askerleriyle savaşa girmelerinin Kongre'deki mevkiisi ve halkın gözündeki itibarı açısından önemli olduğunu düşünüyordu. Oysa Meşale çıkarmaları 8 Kasım'a yani seçimlerden birkaç gün sonraya kadar yapılamadı, fakat yine de Roosevelt'in Demokratik Parti'si hem Senato hem de Temsilciler Meclisi'nin kontrolünü elinde tuttu. Aynı zamanda Roosevelt 1942 yılı Mayıs ayında Sovyetler Birliği'ne ikinci bir cephe sözü verdiğini

de göz önünde tutuyordu. Fransız Kuzey Afrika'sının istilası Sovyetlerin aklındaki ikinci cephe değildi, ama Roosevelt mesafe alacağını umuyordu. Bu gibi nedenlerden dolayı Amerikan askerî liderlerinin erkenden bir Manş Denizi istilası yapma hedefi temelden değişti, “erken” sözcüğünü ele alırsak tamamen terk edildi. Fakat komutanlar sivil Başkumandanın kararlarına görev duygusuyla boyun eğdiler.

Meşale Harekâtı'na rıza gösterilmesi bunun sonucu olan, benzer stratejik kuşklar uyandıran teşebbüslere de, başta Husky Harekâtı adlı 10 Temmuz 1943 tarihinde meydana gelen Müttefiklerin Sicilya'yı işgaline neredeyse kaçınılmaz olarak razı olunmasına yol açtı. 14-23 Ocak 1943 tarihli Anglo-Amerikan Kazablanka Konferansı'nda (SYMBOL) Husky Harekâtı'nı yapma kararı alındığında, Amerikan askerî planlayıcıları, İngiliz meslektaşlarının stratejik tartışma için daha iyi hazırlanmaları ve üstün tartışma becerileri nedeniyle mağdur olduklarını hissetmişler ve ardından gelen Müttefik kuvvetler konferanslarına hazırlıklı gelmeye azmetmişlerdir (ulaşmaları gereken bir hedef). Ancak Amerikanların İngiliz askerî planlayıcıları tarafından mağdur edilmesi, Başkan Roosevelt tarafından kolaylıkla engellenebilirdi ve Başkan'ın yine, Churchill'in ve İngilizlerin tasarımlarıyla mutabık kalması kritiktir. Ve yine Roosevelt'in sivil üstünlük ilkesini somutlaştırdığı bu örnekte de askerler bir kez daha sessizce kabullenen taraf olmuştur.

Amerikan askerî liderlerin Manş Denizi işgali planının küçük Akdeniz planı uğruna ertelenmesi nedeniyle uğradıkları düş kırıklığı, Churchill'in yan stratejileri yeğlemesi ve Fransa işgalini 1944 baharından sonraya ertelemesi üzerine Roosevelt de en nihayet sabrını yitirdiğinde 1943 yılında sona erdi. Ardından Roosevelt Overlord Harekâtı olarak adlandırılan, kuzeybatı Avrupa'nın 6 Haziran 1944'te işgali ve ardından Normandiya Çıkarması Harekâtı'nda ısrar etti. Ancak Overlord Anglo-Amerikan planlayıcıların tasarımlarına göre şekil aldığından ve sonra savaş meydanlarında daha çok alevlendiğinden, sonuçta gösterilen gayret, sivil yönetimin askerî liderlerinin kararlarından uzaklaştığı durumları Amerikan askerlerinin hiç şikayetsiz kabullendiği tüm 2. Dünya Savaşı örnekleri arasında en geniş kapsamlı olanın gölgesinde kaldı (Weigley, 1993: 48).

Bu uzaklaşma Amerika'nın tüm savaş seferberliği kapsamını içeriyordu ve dünyanın en güçlü askerî kuvvetlerini, Almanya'ya karşı, özellikle kuzeybatı

Avrupa'daki en can alıcı seferde tehlikeli düzeyde hassas olan bir bıçak sırtında savaşımaya zorlayarak sona erdi.

Geniş bir orta sınıfın varlığının, demokratik kurumların büyümesini sağlayan toplumsal koşullarla ilişkili olduğu da tartışılmıştır. Janowitz'in de dediği gibi "demokratik modelde sivil ve askerî elit keskin bir şekilde ayrılır. Sivil politik elitler bir dizi düzenleme yoluyla orduyu kontrol eder." (Janowitz, 1977: 188). Eğer güçlü bir orta sınıf yoksa ya da kimlik arayışı engellenirse o zaman koşullar alternatif politik bir güç olarak ordunun ortaya çıkışını olgunlaştırır (Lissak, 1976: 226). Bu noktadaki tartışmalar dünya genelinde toplumsal sınıf ve modernleşme arasındaki ilişkiye bakmayı gerekli kılmıştır (Perlmutter, 1967; Wilner, 1970). Modernleşmede sürecinde ordunun rolünü anlamaya yönelik daha dengeli bir analitik çerçeveyi gerektirir (Lissak, 1976: 30-31). Böyle bir çerçeve silahlı kuvvetlerin diğer toplumsal kurumlara nazaran toplumsal değişimi ve modernleşmeyi daha etkin bir şekilde gerçekleştirmesini sağlayan niteliklere yoğunlaşmayı mümkün kılar. Tabii bu niteliklerin ne olduğu oldukça netameli bir konudur. Bazıları ordunun teknolojik, lojistik ve idari alanlarda öncü olduğunu; ileri seviyede eğitim ve talimin; düzenin, verimliliğin ve toplumsal değişimin temel unsuru olan subayı ortaya çıkardığını belirtir (Levy, 1966; Pye, 1962). Diğer yandan da orduların mutlaka verimli olmaları gerektiği dillendirilir. Zira ordunun boyutu, kaynakların sınırlılığı, örgütsel yapısının gelişmişliği ve operasyonel deneyim eksikliği, karmaşık idari problemlerin ele alınması noktasındaki beceriyi belirlemede ya da engellemektedir (Hopkins, 1966). Bu tartışmada iki ayrı konu odaklıdır. İlkinde odak noktası askerî modernleşmenin etkinliğinin değerlendirilmesidir. Bu da askerî düzenin, yurt içinde toplumsal değişimi ve ekonomik modernleşmeyi etkileme boyutunu tartışır. Burada bir süreç içinde değişkenlik gösteren sonuçlarla karşı karşıya geliriz. Bir tarafta askerî yöneticilerin değişimi ve modernleşmeyi olumsuz yönde etkilediği (Lieuwen, 1964; Nordlinger, 1970), diğer tarafta, silahlı kuvvetlerin, modernleşmenin teşvik edilmesinde olumlu bir etkisi olduğu dile getirilir. Bununla birlikte, askerî düzenin ülke içinde toplumsal değişimi veya ekonomik büyümeyi –olumlu veya olumsuz– biçimde büyük oranda etkilediği yönündeki yargılar eldeki istatistiksel göstergeler ile çok da uyumlu değildir. Bu tartışmanın ikinci odağı ise askerî rejimlerin politik

sonuçları hakkındadır. Modernleşmede sürecinde askerî müdahale bağlamında öne çıkan konu askerî rejimlerin nihayetinde çeşitli karma ya da tamamen sivil yönetimlere geçiş eğilimleridir. Lissak'a göre iki temel geçiş vardır: feragat etme ve yeniden sivilleştirme. Bunların ilkinde ordu gönüllü veya gönülsüz biçimde iktidarı sivil elitlere bırakır. İkincisinde ise askerî elit sivilleşir. Bu sivilleşme süreci ayrıca bir ilgiyi celbetmiştir zira toplumdaki kurumsal gelişme düzeyi, siyasi katılımın yaygınlığı, kalıcı politik kurumların oluşturulması ve ordu ile siviller arasındaki mesafeyi kapatabilecek liderlik potansiyeli hep bu tartışmanın bir uzantısı olarak değerlendirilmiştir (Bobrow, 1966; Issak, 1967; Jackman, 1976; Schmitter, 1973; Weaver, 1973'ten akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 61-62).

3.1. Ordunun Meşruiyeti

Silahlı kuvvetlerin meşruiyeti meselesi, modern toplumun diğer kurumlarının meşruiyetleri probleminden ayrı değerlendirilemeyecek kadar bu tartışmanın unsurlarına bağlıdır. Toplumsal ve politik örgütlerdeki tek yanlı değişimlerin bireyin gücünü ve etkisini sınırladığı konusunda geniş toplumsal kabul görülmektedir. Bu bağlamda, ordunun meşruiyeti ile ilgili tartışmaların ayrıca bir önemi vardır. Silahlı kuvvetler sivil kurumlar üzerinde daima bir üstünlük kurar. Silah tekeli, şiddet yönetimindeki uzmanlık ve güçlü kurumsal kimlik duygusu güçlü bir amaç yönelimli güç oluşturur. Eğer bu güç Praetoryan siyasette uygulanmak durumundaysa o zaman ordu başarılı bir şekilde sivil iktidarın alanına müdahale eder. Bu durumda ortaya bazı sorular çıkar. Örneğin; “askerlerin müteakip yönetimi nasıl meşrulaştırılacak ve meşruluklarını kimde bulacaklar?” (Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 63)

Bir toplumda silahlı kuvvetlerin meşruiyeti konusu sivil-asker ilişkilerinin diğer boyutlarıyla ilgili tartışmalardan daha az bir ilgi görmüştür. Bunun nedenlerinden birisi de araştırmalarda “meşruiyet” teriminin tanımlanmasıyla ilgili problemden kaynaklanmaktadır. Van Doorn'un da belirttiği üzere bu terim:

...askerî güce yönelik kabulün zayıflaması, orduya yönelik kamusal eleştirilerin artması, zorunlu askerlik modelinin meşruiyetini kaybetmesi, ordunun sivilleşmemesi ve örgütsel kimliğini yitirmesi gibi kapsamlı gelişmeler

görülmektedir. Bu olgular daha çok Batılı ülkelerde görülse de Sosyalist dünyada da izine rastlanmakta ve dahası, gelişmekte olan ülkelerde ordunun görevi özellikle siyasete müdahalesinden dolayı tartışmalı bir konu hâline gelmektedir (Van Doorn, 1976: 19'dan akt., Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 63).

Bu kavrama uygun bir tanımla bu sınırlamaları kabul etmek durumundadır. Buna göre, ordunun meşruiyeti “var olan toplumsal düzen ve onun temel çözümlerinin genel olarak uygun olduğuna dair genel inancı geliştirip sürdüren bir toplumsal veya siyasi sistemin kapasitesi” olarak tanımlanabilir (Van Doorn, 1976: 20). Dolayısıyla bu tanımdan, ordunun meşruiyeti kapsamında iki temel özellik ortaya çıkar. (1) Sadakat ya da güven bağlamında konuşmanın daha iyi olacağı sistem değişkeniyle ilgilidir. (2) Verili durumla değil sistem kapasitesiyle ilgilidir. Sistem otomatik olarak meşruiyet kesp etmez ancak yaptıkları ile bunu elde eder (Van Doorn, 1976).

Ordunun meşruiyetiyle ilgili eleştirel çalışmalar yapmak noktasındaki ilgisizliğin bir nedeni de hâlihazırda sivil-asker ilişkilerinin özcü, mutabakata dayanan bir bakış açısıyla ele alınması eğilimidir. Bir anlamda bu bakış açısı askerî yönetimde (militokratik) bir sivil-asker ilişkileri perspektifini yansıtır ki bu perspektifte silahlı kuvvetlerin temel meşruiyeti sorgulanmamıştır. Ordu bu özel bağlamda ulusal çıkarla birlikte değerlendirilir. Silahlı kuvvetler bağımsız ulus devletlerin kökeni ve ulusallığın kalesi olarak görülür. Ordular sadece idari bürokrasinin bir parçası değildir. Silah tekeli orduya, ulusun ve devletin ayrıştırıcı kimliğini temsil etme noktasında özel bir statü verir. Bu bakış açısına dayanarak Finer “bir ülkenin silahlı kuvvetleri gibi hiçbir ulusal kurum bağımsızlığı, egemenliği ve diğer topluluklarla eşit olmayı bu şekilde temsil edemez” der (Finer, 1976: 33). Sivil ve askerî otorite alanları arasındaki farklılıkların, yani militokrasi ve militarizm arasındaki farklılıkların yokluğunda, silahlı kuvvetler ulusun ve devletin en saf hâlinin bir sentezidir. Bir ülkenin temel ihtiyaçları bağlamında tanımlanan hedefleri kapsamında eğer silahlı kuvvetler hareket ederse iktidarı meşrudur. Dolayısıyla bu ihtiyaçlar, hükümet otoritesini meşrulaştıran değerler içerisinden çıkmıştır.

Buna alternatif bir model de genel bir fikir birliğini yansıtır. Bu ikinci model, yani demokratik model, ordunun sadece varlığı ve iktidar kullanımının bir bütün

olarak toplumun geneli tarafından benimsendiğinde geçerli olduğunu varsayar. Temel husus toplumda fikir birliğinin olmasıdır. Herhangi bir devletin zor kullanma hakkına sahip olması bireylere danışılan ve basitçe otomatik olarak meydana gelen bir durum değildir. Laski'nin de dediği gibi,

Devlet iradesi, devletin kararlarının etkisinin kapsamında bulunan herkesin ince eleyip sık dokumasına bağlıdır. Bireyler, hayatlarına şekil verdiğinden dolayı devletin gösterdiği çabanın niteliği hakkında karar verme hakkına sahiptirler (Laski, 1967: 35).

Bu genel çerçevenin bir parçası olduğundan dolayı ordu da devletin herhangi bir kurumu kadar eleştiriye tabidir. Gerçekten de potansiyel gücü sebebiyle silahlı kuvvetlerin öncelikli bir konumda olmasından mülhem insanların duyduğu korku orduyu eleştirinin asıl hedefi hâline getirir. Amaç yönelimli bir örgüt olarak ordu, hükûmetin kendisi için belirlediği hedefleri gerçekleştirmeye çalışır. Sivil iktidar en üst mertebedeki güçtür; bu sebeple ordunun amaçları ancak fikir birliği söz konusu olduğunda meşru kabul edilebilir. Eğer fikir birliği yoksa ya da fikir birliği ortadan kalkmışsa bu durumda demokratik modele göre bireyin silahlı kuvvetlerin rolünü ve kullanımını sorgulama ve araştırma hakkı doğar. Kısacası ordunun, kendisine belirli bir nedenlerle verilmiş iktidarından başka bir amaç için kullanacağı bir gücü yoktur. Pratikte bu son bahsedilen model, modern silahlı kuvvetlerin meşruiyeti ile ilgili sınırlı ancak önemli bir temel oluşturmuştur (al-Quazzaz, 1973; Hansen, 1973; Kourvetaris, 1971; Michalik, 1976; Nunn, 1976; Segal, 1976). Bu çalışmalar, silahlı kuvvetlerin varlık kazanabilmesi için bir topluma ihtiyaç duyduğunu kabul eden bir değerlendirme örüntüsü önermektedir. Bununla birlikte iktidardaki meşru bir düzeni sürdürmenin motivasyonları evrensel olarak kabul edilmez. Toplum ve silahlı kuvvetler arasında, toplumun silahlı kuvvetlere olan sadakatiyle oluşan özel ilişki uç noktalara giderse askerî değerlerin belirleyen olduğu militarist düzen ortaya çıkar. Toplumsal değerler nosyonu “Kimin değerleri?” sorusunu ortaya atar ve ideolojik yelpazedeki yerine göre çok farklı cevaplar üretilir. Bireylerin silahlı kuvvetlerin meşruiyetini kabul etmeleri bir nebze kolaydır zira bir toplumun çöküşünün ordunun varlığına bağlı olduğu doğal kabul gören bir düşüncedir. Ancak bu durum ordunun ihtiyaçlarını ya da yükümlülüklerini temeli sayılan dürtüler için geçerli değildir.

Bireyin çıkarı ekseninde yürütülen bu kuramsal tartışmalarda bireyin ve benzer şekilde grubun çıkarlarını karşılamak noktasında bir başarısızlık söz konusu olduğundan bireyler ya da gruplar orduya sağladıkları meşruiyeti geri çekebilir ya da hiç sağlamayabilirler. Buradan ortaya çıkan şey anarşist sivil-asker ilişkileri modeline dayanan modern silahlı kuvvetlerin meşruiyetinin eleştirel değerlendirmesidir. Bu düşüncede silahlı kuvvetlerin meşruiyeti hiçbir zaman kabul edilmez. Bu model, toplumun bireyin bütün gizli güçlerinin muhtemel en özgür sergilenişine dayandığı temel varsayımıyla başlar. Bu yaklaşıma yönelik en büyük tehlike devletten ve hükûmetten gelir. Devletin, yapacağı her şeyi dikta ettiği için bireyin ruhunu esir aldığı iddia edilir. Bireysel ve toplumsal özgürlüğü yasaklayan kurumların reddedilmesi, ister istemez, ordunun meşruiyetinin de reddedilmesini kapsar. Bu bağlamda silahlı kuvvetler, baskı sembolü olarak görülür.

Bu usulün kavramsal boyutları modern silahlı kuvvetlerin meşruiyetinin eleştirel olarak değerlendirilmesine yol açar. Bu çerçevede yayımlanan çalışmalar oldukça polemiktir. Özellikle meşruiyet konusunu ülke içi yasal çevrenin ve düzenin sağlanmasında ordunun kullanımını ile ilişkilendiren çalışmalar bu kapsamdadır (Harries Jenkins & Van Doorn, 1976; Van Doorn, 1970). Diğer çalışmalar daha çok genel kurama (Ambler, 1968) ya da ortaya çıkan belirli konulara (Newman & Young, 1973) eleştirel gözle bakar. Bazı çalışmalar ise bu meşruiyet konusuna esasen Marksist eleştirelilik ile yaklaşarak anarşist modelin sınırlarını değiştirmektedir. Klasik Marksist yazarlar arasından sadece Liebknicht (1972) ordu konusunun daha ileri düzeyde bir analizi hak ettiğini düşünürken ordunun meşruiyeti ile ilgili birçok modern analizde Marksist teorinin yansımaları görülmektedir (Bebler, 1973; First, 1970; Kitchen, 1975; Kossack, 1971; Newman & Young, 1973).

Bu çalışmalar, mutlak çatışmanın boyutunun ve sıklığının 1945'ten beri ciddi bir şekilde arttığını iddia eder. Her ne kadar uluslar arasındaki savaşlar, 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren sürekli düşse de iç savaş yaygın bir olgu hâline gelmiştir. İsyancılar ve devrimci ayaklanmalar genellikle mutlak çatışma hâlini alır. Huntington'ın da savunduğu gibi:

Hükûmet kendi otoritesiyle çelişen unsurları ortadan kaldırmayı hedefler; isyancılar da hükûmetin ele geçirilmesini ya da zarar görmesini hedefler... hükümetler

içerisindeki savaşların bir özelliği olan taraflar arasında uzlaşma ve uyum, doğal olarak iç savaşlarda bulunmaz. Hiçbir taraf diğzerinin meşruluğunu kabul etmek istemez; müzakereler, bu tip bir tanımayı ifade eder (Huntington, 1962: 2).

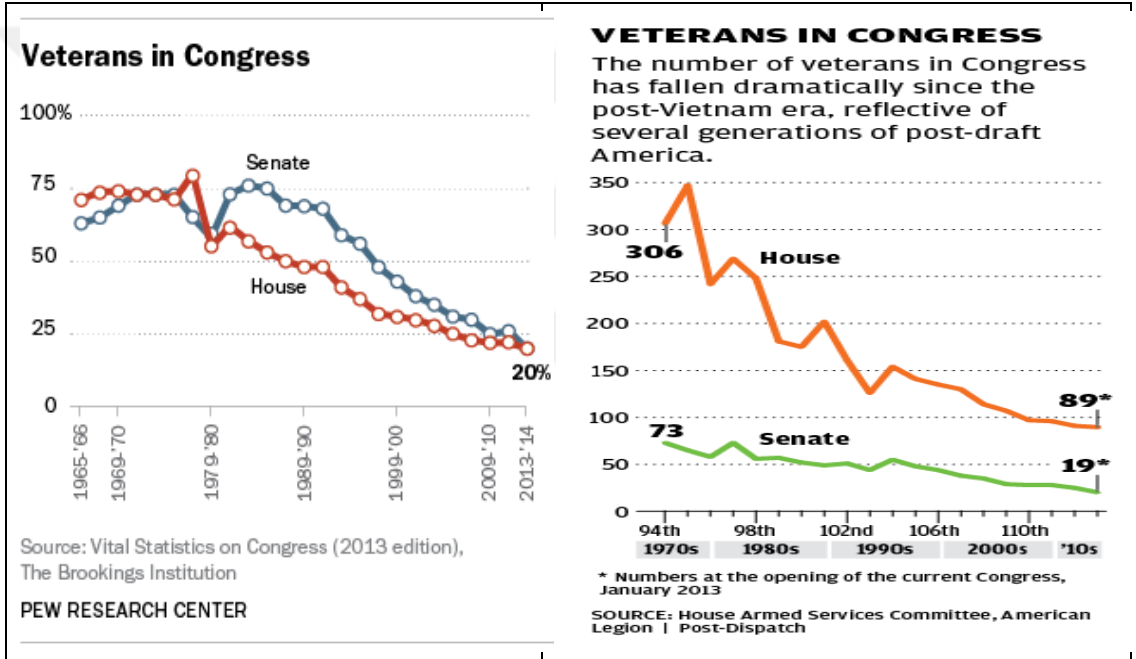
Profesyonel ordunun sonuçları önemlidir çünkü asker, meşru kolektif şiddet kullanma tekeli kaybeder ve kendini er ya da geç kendisini meşru kılacak ya da askeri gayrimeşru ilan edecek silahlı siviller, direnişçiler, devrimciler, gerillalar ve teröristlerle bir yarış içinde bulacaktır (Van Doorn, 1976). Bireyler, modern toplumda askerî müdahalenin sınırlarını daha eleştirel şekilde sorgulamaya başladılar (O'brien, 1979; Stern, 1977; Wheatley, 1965). Dolayısıyla ordunun meşruiyeti konusu kamusal kaygıların merkezinde yer almayı sürdürmektedir. Bugün birçok Batılı ülkede mevcut sivil-asker ilişkileri, siyasetin ve toplumun militarizasyonunun tam karşısı olarak anlaşılır. Şu anda içinde bulunan süreçte silahlı kuvvetlere yapılan toplumsal girişler ordunun yüksek seviyede sivilleşmesine, izolasyonuna ve yabancılaşmasına yol açmaktadır. Bu yüzden meşruiyetle ilgili yeni krizi, ordu müesses nizam olarak politik düzenin bir özelliği değildir (Harries-Jenkins & Moskos, 1981: 68).

3.2. Bir Kriz Kaynağı Olarak Politik ve Etkin Asker (Üniformalı Siyasetçi)

Amerika'nın kuruluşundan bugüne kadar, asker elitler önemli siyasi roller oynamışlardır. Askerlerin seçim süreçlerinde politik tutum takınmamaları elbette bir gerçeğe karşılık gelmektedir fakat bu olgunun kendisi nispeten modernidir. Siyasetin dehlizlerinde ordu ve asker elitler her zaman bir şekilde yer almışlardır. Birleşik Devletler'e Başkanlık yapmış eski askerlerin listesi, siyasi ve askerî meseleler arasında güçlü bir kesişime tekabül etmektedir. Bu kapsamdaki bir listede Washington, Jackson, Harrison, Taylor, Grant, Hays, Garfield ve Eisenhower yer alır. Bu liste dışındaki birçok Başkan ise değişen düzeylerde, kimisi önemli kimisi daha yüzeysel, askerlik hizmetinde bulunmuşlardır. Bunun yanında askerî elitler içerisinde yer almış ancak siyasette başarısız olmuş başkan adayları da zikredilmelidir (Scott, Fremont, McClellan, Hancock, Leonard Wood, Dewey ve

MacArthur). Son dönemde bile birçok kıdemli askeri elit, önemli siyasi görevlerde bulunmuşlardır (Hooker, 2011: 7).

1971 yılında Kongre'nin %72'si, Senato'nun ise %78'si veteranlardan oluşmaktaydı. 1981 yılında rakam %64'e inmiştir ancak veteranlar hâlâ Kongre'nin çoğunluğunu oluşturmaktaydı. Bugün ise Kongre'nin ve Senato'nun %20'si veteranlardan oluşmaktadır.

Şekil 3.1: Veteranların ABD Kongresi'ndeki Dağılımı.

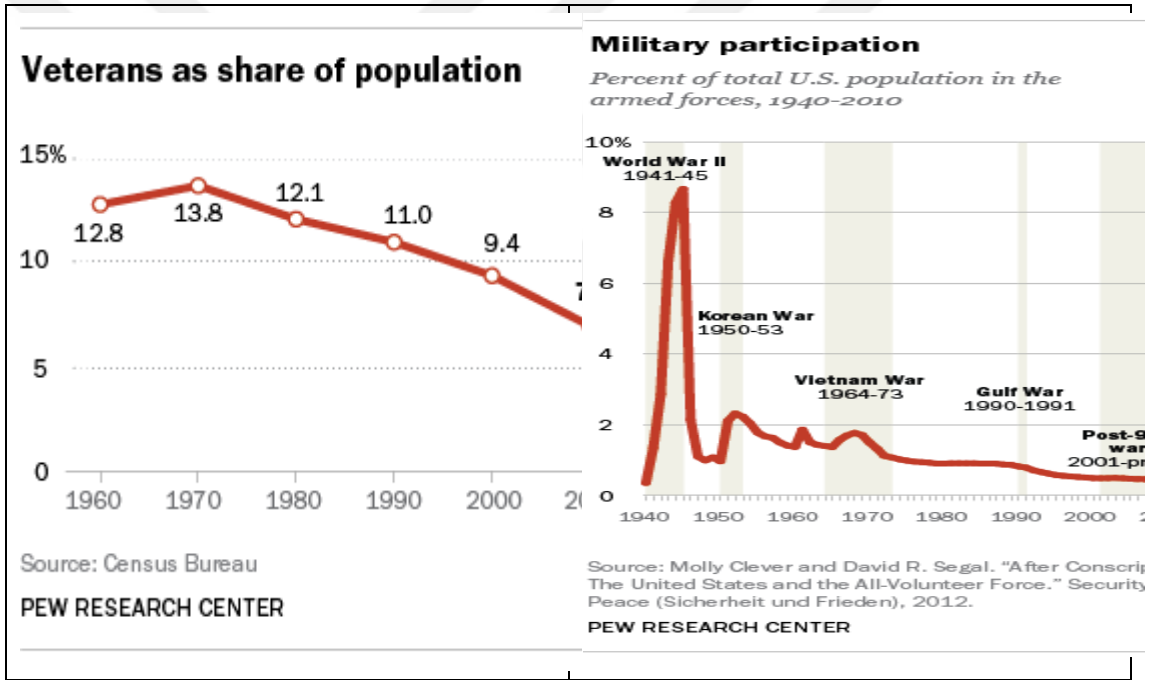
Bununla birlikte Kongre'deki veteran oranı, Ordu'da görev yapmış ABD nüfusunun yüzdesinin hâlâ üstündedir. 2010 Nüfus verilerine göre, Amerikalıların sadece %7'si orduda görev yapmıştır fakat veteranlar mevcut Kongre'nin %20'sini oluşturmaktadır.

1971 yılında Kongre üyelerinin %73'ü veterandı fakat veteranlar Amerikan nüfusunun %15'inden daha azını oluşturuyordu. On yıl sonra, Kongre'nin %62'si orduda görev yapmışken nüfusun sadece %12'si veterandı. 1991 yılında ise Amerikalıların %11'i veteranken Kongre'deki veteranların sayısı %48'e

düşmüştü. 2001’de ise üyelerin %30’u veterandı ve Amerikalıların %9’u orduda görev yapmıştı.

Bir diğer husus da son 70 yıl içinde orduda aktif görev yapmış askerî personelin sayısıdır. 1940’lı yıllarda, 2. Dünya Savaşı’nın başlangıcında, Amerikalıların yaklaşık %9’u orduda görev yapıyordu. 2. Dünya Savaşı’na girmeden önceki yıl 132 milyon nüfusun %12’si (16 Milyon) orduda görev almıştır.

Vietnam Savaşı, Körfez Savaşı, Irak Savaşı ve Afganistan’daki savaşta ABD nüfusunun %2’sinden azı silahlı kuvvetlerde hizmet etmiştir. Irak ve Afganistan’da 317 milyon nüfusun %1’den azı yer almıştır.

Şekil 3.2: Veteranların ABD nüfusu içerisindeki dağılımı.

Vietnam’dan sonra tepe noktasında bir aşırı temsil görülmüştür. 1977 yılında 435 Kongre üyesinin 347 tanesi, Senato’da ise 100 üyenin 65 tanesi veterandı. 1981 yılında Senatörlerin 73 tanesi veteran olmuştur. 2013 yılında ise 19 Senatör, 89 Kongre üyesi veterandır.

Bu durum ordunun güçlü bir aktörleşme süreci yaşadığı dönemlerden itibaren siyaset aygıtı, askerî eliti siyaset mekanizması içerisine çekerek siyasetin etkinliğini arttırmıştır. askerî elitler “baby boomer” jenerasyona ait Başkanların görev

yapmadıklarından dolayı askerlik hizmetine ve ülkeye adanmışlık düzeylerine kuşkuyla bakmışlardır. Son dört Amerikan Başkanlarından sadece (Donald J. Trump, Barack Obama, Bill Clinton) George W. Bush'un ordu tecrübesi vardı.

askerî elit ile siyasi elit arasındaki etkileşim özellikle 2. Dünya Savaşı akabinde ordunun kurumsal aktör olma potansiyelini artırmasının etkisini de arkasına alan askerî elit lehine saha başarısına bağlı olarak artış göstermiştir. Bu durumu örnekleyen en önemli vakalardan birisi MacArthur vakasıdır. Daha sonra Weinberger ya da Weinberger-Powell Doktrini olarak adlandırılacak anlayışın temel düsturu sayılan “zafer elde etmek için aşamalı değil tam güç kullanımı” ilkesi General Douglas MacArthur'un sivil otoritelere karşı gelmesinin temel ilkesiydi. Kısaca, savaşta bir ülkenin hedefi, hızlı ve tam bir zaferdir. Bu anlayışın Kore Savaşı'na yansması MacArthur'un, Çin topraklarında ikinci bir cepheyi açıp Komünist Çin'in mağlubiyetini ilan etmek ve BM hedefleriyle mutabakata varmaya zorlamak için Chiang Kai-shek'in Milliyetçi Çin Ordusu'nu kullanmayı desteklemesi şeklindeydi. Buna mukabil kontrolsüz bir askerî harekâtın hem Komünizmin yükselişine hem de üçüncü bir dünya savaşına sebep olacağına inanan Başkan Harry Truman, bir çevreleme savaşını sürdürmekte kararlıydı. Washington'daki siyasetçilerin askerinin vazifesini gasp ettiklerine inanan MacArthur; Truman'ın tereddüdünü, harbin sarıh hedeflerinin olmadığı bir delaleti olarak telakki etti (Kemp & Hudlin, 1992: 16). 1950'de Kore Savaşı başladığında Tayvan'da Chiang Kai-shek'i ziyaret ederek (Genelkurmay Başkanı'nın bilgisi dâhilinde ama Devlet Başkanı'nın bilgisi dışında) daha önce vadettiği şekilde Güney Kore'yi komünistlere karşı savunacağını gerçekleştirecek adımlar atıyordu. 1951 yılında Truman, emirlerine uymadığı ve savaşı Çin topraklarına genişletmeye yönelmesi nedeniyle görevinden aldı.

Siyasi motivasyon kaynaklı bir başka sivil-asker çatışması örneği de Hava Kuvvetleri Generali John D. Lavelle'in Vietnam Savaşı esnasında Kuzey Vietnam'ı gizlice bombalamasıdır. Kuzey Vietnam'a yönelik taarruz harekâtları, 31 Ekim 1968 tarihinde Başkan Lyndon Johnson tarafından durdurulmuş olmasına rağmen, silahsız ve keşif amaçlı hava desteği ile (hem keşif görevlerini hem de Ho Chi Minh taşıma

sistemiyle yapılan operasyonları korumak için tasarlanan) “koruyucu tepkiler” devam etti. Bununla birlikte birçok Hava Kuvvetleri subayı, bu nispeten kısıtlayıcı angajman kurallarına iki sebebe istinaden itiraz etti. Öncelikle koruyucu tepki saldırılarını kısıtlayan kuralların, Amerikan hava subaylarına lüzumsuz tehlikeler yüklediğine inanıyorlardı. İkinci olarak, geniş Kuzey Vietnam’ın Askerden Tecrit Edilmiş Bölgede ve Laos hududunda asker biriktirmesinin Güney Vietnam’daki Amerikan askerlerine ciddi bir tehdit teşkil ettiğine inandılar. Bu sebepten Yedinci Hava Kuvvetleri’nin komuta eden General Lavelle, Kasım 1971 ile Mart 1972 tarihler arasında onaylanmamış hedeflere yönelik 147 sorti içeren 28 uçuşu emretti (Kemp & Hudlin, 1992: 16-17).

Her iki itaatsizlik olayının özünde de orduyu ve sahadaki hareketi ilgilendiren bazı konularda karar verici kişilerin askerler olması gerektiğine inanmak yatmaktadır. Savaşın nasıl yönetilmesine yönelik Hükümet kararlarının ve sınırlandırmalarının yeri geldiğinde uyulmaması gereken kararlar olduğuna dair kesin bir inanış görülmektedir.

Normal şartlarda orduda reform yapma talebi krizlerin hemen ardından gündeme gelir. 1898 yılında Amerikan zırhlı Kruvazörü Maine’in batırılması sonucunda, Birleşik Devletler İspanya ile savaşa girmiş ve bu savaş mevcut askerî sisteminin doğruluğunun sorgulanmasına neden olmuştur. Savaşın başından itibaren, ordunun intikal ve seferberlik girişimleri düzensizlik içindeydi. Göreve çağrılan milisler evden ayrılmakta tereddüt hâlindeydi. Komutadaki uyum sorunları Savaş Departmanı’nın üst kademelerini ve McKinley yönetimini bezdirmişti. Savaş gereçleri yetersizdi ve aşırı yüklü savaş rayları Tampa, Florida’dan Columbia, South Carolina’ya kadar birlik ve malzeme taşımaktaydı (Skowronek, 1982, 114-117). Basın, savaş girişimlerindeki bu geniş çaptaki kabiliyetsizlik karşısında öfke içindeydi. Küba Harekâtı’ndaki kolay zafere rağmen tertip, intikal ve lojistikteki sorunlar Savunma Bakanı Russell Alger’i istifaya mecbur bırakmıştı (Driver, 2004: 22-23).

Kökleri kolonyal döneme kadar uzanan günümüz sivil-asker ilişkileri modeli 2. Dünya Savaşı’nda ve Kore Savaşı’nda oluşmuştur. Koruyucu bir askerî pozisyonu olmasından dolayı *askerî müesses nizam* (establishment) zaferden ziyade

uygulanabilir uluslararası ilişkiler arar ve minimum güç kullanımına bağlıdır (Snider & Carlton-Carew, 1995, s. 4).

Richard Betts, Amerikan ordusunun gücün kullanımı kararlarındaki rolüne ilişkin ufuk açıcı çalışmasında, askerî liderlerin bu türden kararlarda önemli bir rol üstlendiğini ve kendilerinden de bunun beklendiğini ifade etmiştir (Betts, 1991: 5-12). Askerî gücün kullanımı konularında kimin daha etkili olduğunu belirlemenin imkânsız olduğunu tespit etmiş ve fakat sorumluluğun, özellikle de Devlet Başkanı'nın tarzına bağlı olarak, az veya çok gündem olan konuya göre paylaşıldığını kanıtlamıştır. Betts'e göre açıkça görülen şey, askerî liderler sivil karar vericiler tarafından göz ardı edildiğinde, onlar da idari üstlerinden yabancılaşmış olurlar. Yabancılaşma veya bir kopma sivil-asker ilişkilerinde ortaya çıktığında, “(ordunun) doğrudan etkisinin düşüşünde ve kendilerini gerçek ve hak sahibi otoriteler arasında boşlukta hissetmelerine” sebep olmaktadır. Amerikan subayları her görev listesinin başında “iç yapıda ve işleyişte özerk” ve “taktiksel özerklik prensibi” gibi ifadelerle sivillerden bağımsız olarak operasyonları idare etmekte ve kendilerini bu ifadelerle korumakta ve ödüllendirmektedirler: Diğer zamanlarda ve başka devletlerde de subayların çoğunluğu sivil kontrolüne karşı benzer profesyonel sınırlar kurgulamışlardır (Bland, 1999, s. 12).

İngilizler, uzun bir geçmişe dayanan ve genellikle (çalkantılı dönemlerde) tatmin edici bir sivil-asker ilişkileri tarihine sahiptir. Diğer şeylerin arasında, politik liderlerin ve subayların arasındaki yüksek düzeyli uyumdan doğan bu sonuçla, onların ulusal savunma karar ve yönetiminde birbirini tamamlayıcı roller üstlenme varsayımına (hipotezine) dayanmaktadır. Çok uzun zamandır “ordunun politikalara müdahale etmemesi düşüncesi, politikacıların orduya müdahale etmemesi düşüncesinden biraz daha güçsüzdü.” (Blake, 1957: 28). İngiltere’de politikacılar, memurlar ve subaylar “neticede savunma politikasını belirlemek” için birlikte hareket etmektedirler. Başbakan, güçlü bir kişi olmasına rağmen, silahlı kuvvetlerin liderleri “özellikle de hizmet gelenekleri ve organizasyonu ile politikaları ertelemek veya engellemek için kayda değer ve negatif özelliğinde bir güçtür...” Bu negatif güç, neticede herhangi bir tavsiye alamasalar bile, hükûmetleri çeşitli konularda üst düzey askerî liderlerle istişare etmeye mecbur kılmaktadır.” (Hitchins ve Jacobs,

1996: 407-408). Subayların danışman, uzman, komutan ve partner olarak tanınma modeli, pek çok ülkedeki hükûmetlerin kurumsal mekanizmalarında olduğu gibi informal ve geleneksel olarak tekrar edilmektedir. Cevaplanmamış sorular ise “nasıl” ve “nerede” denge noktasının yakalanacağı ve onun nasıl yönetileceğidir.

Ordu 2. Dünya Savaşı'nın idaresi üzerine yine büyük bir zapta sessizce razı olmuştur. Orduya Amerikan ordusunun düşman üzerinde topyekûn kesin bir zafer kazanma hedefine uygun dövüş gücü verilmedi. Görünürde endüstriyel üretimde maksimum seferberliğe izin vermek için sivil ekonomide yeterli işgücünü korumak için, Ordu Mihver Güçlerine karşı zafer kazanmak için liderlerin konuşlandırmayı umduğu tümen sayısını kademe kademe azaltmayı kabul etti. Ordu birliklerinin gücünün bu şekilde azaltılması endüstriyel seferberlik adı altında yapıldı, ancak böyle bir seferberlik hiçbir zaman tam anlamıyla geliştirilmedi ve silahlı kuvvetlere alınmayan pek çok erkek tüketim malları üretmeye devam etti. 1941 Zafer Programı'nda, Ordu Almanya, Japonya ve İtalya'yı mağlup etmek için Amerika'nın 215 tümenle katılmasının yeterli olduğunu öngörüyordu, bu sayı elbette Sovyetleri yenme olasılığını da yansıtıyordu. İkinci görüşe rağmen, bu, askerî güçte muazzam bir küçülme demektir, 2. Dünya Savaşı'nın ABD Ordusu sonunda 89 tümenle sınırlandırılmıştı (Weigley, 1993: 50-51).

Almanya'nın Wehrmacht ve Sovyetlerin İşçilerin ve Köylülerin Kızıl Ordusu savaş meydanına en az yüzer tümenle çıkıyordu ve bu tümenlerin her biri Amerikan tümeninin savaş gücüne benzer güçteydi. Seksen dokuz tümenlik bir ordu, bir süper güç için kesinlikle çok küçüktü. Nitekim Normandiya Çıkarmasının yapıldığı günden (D-günü) 8 Mayıs 1945 tarihinde Avrupa'da zafer gününe kadar kuzeybatı Avrupa'daki büyük sefer için neredeyse yetersiz kalmıştı. Fransa, Belçika, Lüksemburg, Hollanda ve Almanya'yı kapsayan seferde seksen dokuz tümenden altmış biri görev yapmıştır. Bu sayı o kadar küçüktü ki bir Amerikan tümeni dövüşmeye başladığında, savaşın sonuna kadar durmaksızın devam etmek zorundaydı. Neredeyse sonuna kadar eli darda Almanlar bile dönüşüm yapabilecek ve dinlenebilecek kadar tümene sahiplerdi, oysa Amerikan Ordusunun böyle bir şans yoktu. 30 Haziran 1945'e gelindiğinde, Amerikan silahlı kuvvetleri 12.123.455 ve Ordu 8.267.958 kişiden oluşuyordu. Ancak Ordunun kara savaşı gücü öncelikle her

piyade sınıfında yaklaşık 5.000 tüfekli ere dayanıyordu, on altı zırhlı tümenin en ilerisinde benzer sayılara ve beş hava indirme tümeninde biraz daha az sayıya dayanıyordu. 1940 yılında ABD anayurdunda yaşayan 131.699.275 bireyden seksen dokuz ordu tümeninin her birinde yalnızca 5.000 kadar erkek, toplamda 445.000 erkek ordunun kara savaşı gücünün esas ağırlığını taşıyordu. Ülkenin askerî liderleri bütün Amerikan nüfusu ile savaşın en ağır yükünü çeken kısmı arasındaki muazzam orantısızlığı kabullenmişlerdi. Ayrıca, bu orantısızlık uzun süreli savaşın ordunun ön cephelerini vuracağından can kaybını tahmin etme ve yerlerini dolduracak yeterli askeri sağlama konusunda başarısız olunması hâlinde, bu durumda askeriyenin kendi başarısızlığı, daha da kötüleşiyordu. Kuzeybatı Avrupa'da 6 Haziran 1944 tarihinden sonra sürekli savaş dönemlerinde, bir piyade er sınıfı savaşılan her altı haftada tüfekli erlerinin yaklaşık %85 oranında can kaybı bekliyordu. Bu kayıpların yerini dolduracak tüfekli erler henüz eğitilmemişti ve Orduda 1944 yılı boyunca diğer Askerî Meslek İhtisaslarından olup AMİ tüfekli er sınıfına transfer edilebilecek askerler aranmasına rağmen, hiçbir zaman bulunamadı. Almanya'nın 16 Aralık 1944-16 Ocak 1945 tarihleri arasında düzenlediği Ardennes Karşı Saldırısı krizi patlak verdiğinde, Avrupa Harekât Alanı'ndaki mevcut tüfekli er yedeği neredeyse tükenmişti.

Amerikan tümenlerinin yetersizliği hatların dışında düzenli olarak rotasyon yapılmasını engelliyor, dahası, savaş gücü sayıca gitgide azalan tümenler artık çok da yorulmuştu ve bu nedenle savaşma eşikleri gitgide düşmüştü. Bir piyade er içinse sınırlı tümen sayısı Avrupa'da savaşmaya başladıktan sonra öldürülene, savaştan çekilecek kadar kötü bir şekilde yaralanana veya esir düşene kadar veya savaş bitene kadar orada kalacağı anlamına geliyordu. Ordunun yorgun askerler ve tümenler için tek yapabileceği onları cephenin daha sakin kısımlarına almaktı. Örneğin Pennsylvania Milli Muhafızlarından meydana gelen 28. Piyade Tümeni 1944 sonbaharında Huertgenwald için savaşırken neredeyse tuzla buz edildikten sonra Ardennes'e atandı. Müttefik Seferi Kuvvetleri Yüksek Karargâhı ve 12. ABD Ordu Grup Karargâhı buradaki engebeli arazinin büyük çaplı harekâtlara uygun olmadığını düşündüğünden Ardennes daha güvenli görünüyordu, hâlbuki Almanlar bu alanı 1940 yılında Fransa'ya karşı yaptıkları ana saldırıda kullanmışlardı. Elbette devam

saldırısında, benzer bir Alman saldırısında darbenin çoğunu 28. Tümen aldı, 16 Aralık 1944'te Almanlar onları Fransa'dan dışarıya, Belçika ve Lüksemburg'un Ardennes'ine sürdü.

Bazı açılardan bakıldığında, ABD 2. Dünya Savaşı'nda ülkenin genel zenginliğinin verdiği ve Amerikan halkının savaş anlayışının getirdiği zengin kaynaklarla savaştı. Kara Kuvvetleri Birlikleri savaş gücünün düşük olmasının nedeni kısmen, Ordunun insan gücünün büyük bir bölümünün bol malzeme temin etmek ve birlikler için mümkün olan en yüksek yaşam standardını sağlamak için lojistik ve idari pozisyonları işgal etmesiydi. 30 Mart 1945 tarihinde Kara Kuvvetleri Birlikleri 3.147.837 kişiydi, Ordu Hizmet Kuvvetleri ise 1.644.141 kişiydi. Ancak Kara Kuvvetleri Birliklerinin yalnızca 1.968.500'ü muharip birliklerdi, ayrıca 238.682 asker muharebe desteği ve 450.163 asker muharebe hizmet desteği veriyordu. Kalan 484.498 Kara Kuvvetleri askerî eğitimde, idari veya başka görevlerdeydi. Hava Kuvvetleri 2.290.573 askerden oluşuyordu; Kara, Hizmet veya Hava Kuvvetleri'ne atanmamış, çeşitli adı altında sınıflandırılan 730.768 asker daha vardı. Hava Kuvvetleri Kara Kuvvetlerinin savaşına göz ardı edilemeyecek bir katkıda bulunmuştur; özellikle taktik hava kuvveti Avrupa'daki savaşta her zaman Amerika'nın kozu olmuş, Kara Kuvvetlerinin eksikliklerini tekrar tekrar telafi etmiştir. Yine de, bu tablo Amerika Birleşik Devletleri 2. Dünya Savaşı'ndaki zenginlik ve insane gücünün çok küçük bir kısmının kara savaşına ayrıldığını gösteriyor. Amerikan zenginliğinin uygulamaya konduğu savaşın başka bir yönüyle taban tabana zıtlık vardı. Ordu Avrupa'da neredeyse yetersiz sayıda tümenle tökezlerken, Donanma Pasifik'te 1944 ve 1945 yıllarına kadar bol sayıda uçak gemisi ve diğer savaş gemileriyle taşıyıcı görev grupları oluşturuyor, Japonya Kraliyet Donanmasını gölgede bırakmaya ve sindirmeye yeter de artacak kadar kuvvet uyguluyordu.

Ülke ne kadar zengin olsa da Kara Kuvvetlerinin asker ve tümen sayısı yetersizdi. Ayrıca harp malzemesi sıkıntısı da vardı. Normandiya Çıkarmasından hemen sonra ve hemen hemen tüm savaş boyunca kuzeybatı Avrupa'da çeşitli temel çaplarda topçu mühimmatı çok az bulunuyordu. Amerikan kolordu ve tümen komutanları saldırılardan önce bombardıman yapmak üzere tekrar tekrar topçu

mühimmatı talebinde bulunuyorlardı, ancak talepleri yerine getirilmiyordu. Taktik hava desteği yardımcı oluyordu fakat aralıksız topçu ateşinin yerini tutamıyordu. Standart Amerikan tankı M-4 General Sherman, Alman PanzerKampfwagen IV tankıyla hemen hemen eşdeğerti ama silah gücü ve zırh açısından PzKw V Panther ve PzKw VI Tiger tanklarının gölgesinde kalıyordu. Sherman tanklarının, Panther veya Tiger tanklarıyla başa çıkabilmesi için en etkili yöntem onlardan sayıca çok daha üstün olması, böylece bazı Shermanlar önden düşmanı sıkıştırırken diğerleri nispeten daha savunmasız olan yanlar ve arkalardan saldırmasıydı. Ancak Shermanların nitel eksikliğini kapatmak için niceliğinin artırılması gerektiğinden, Avrupa Harekât Alanında 1944 yazından 1945 yılının başına kadar Sherman tankı azlığı sıkıntısı yaşandı (Weigley, 1993: 55).

Dolayısıyla, Amerikan askerinin geleneksel sessizliğini kırması ve sivil liderliğin 2. Dünya Savaşı'nı idaresinde bazı durumlara itiraz etmesini gerektiren nedenleri sıralarsak ortaya çok uzun bir liste çıkar. Bu açıdan bakıldığında, savaş boyunca korunan sivil-asker uyumu görüntüsü artık kanıksanacak bir durum olarak görünmemekte, şaşırtıcı bir hal almaktadır. Roosevelt Hükûmeti Sanayi Seferberlik Planları'nı reddetmiş, silahlı kuvvetler özellikle de Kara Kuvvetleri savaşta gerekli olan çok daha az malzemeyi kabullenmek zorunda kalmıştır. Ordu tarihindeki en büyük çaplı seferi sorumluluklarına kıyasla minimum tümen ve muharebe gücüyle düzenlemek zorunda kalmıştır, çünkü görünüşte bu eksik insan gücü sanayi seferberliğiyle meşguldür. Oysa gerçek hiç görüldüğü gibi değildir. İstenen askerî stratejiler, özellikle de Avrupa'nın daha savaşın başında Manş Denizi'nden kuşatılması stratejisi, kuşkuyla siyasi menfaat hesaplarının kurbanı olmuştur. Ancak 2. Dünya Savaşı Amerikan hizmet şefleri bunların hepsine sessizce boyun eğmiştir.

Ayrıca İç Savaş'tan bu yana Amerikan sivil-asker ilişkileri tarihi ve devamındaki süreçte muharip subayların profesyonelleşmesiyle uyumlu bir tutum sergilemişlerdir. Ancak yarım yüzyıllık daha deneyimin ardından 2. Dünya Savaşı'nın sivil-asker ilişkileri gitgide bir dönemin sona erdiğini göstermiştir. Yirmi yüzyılın sonlarındaki Amerikan askerî liderlerinin seleflerine kıyasla sivil üstünlüğe bağlılık kaydı oluşturmayı kendilerine yedirebilecekler mi şu anda çok şüpheli görünüyor. Politika, diplomasi ve stratejinin kesişiminde sivil kararlarını sessizce destekleme tutumu

Kore Savaşı'ndaki MacArthur krizinden beri artık garanti edilemiyor ve 1990'larda daha da azalmış gibi görünüyor (Weigley, 1993: 56).

Ordunun demokratik değerleri devam ettirme rolü ile ilgilenenler Janowitz'in yurttaş-asker idealinin ilgililiği konusundaki araştırmasını devam ettirmiştir. Ancak bu araştırmacılar yurttaş ve asker arasındaki kimliğin nasıl korunacağı, yurttaşları kamu hayatına aktif şekilde katılma konusunda nasıl teşvik edecekleri ve toplumlarının savunulması ve refahı için nasıl sorumluluk alınacağı konusunda soru sormada Janowitz'e kıyasla daha az isteklidir. Bunun yerine, bu araştırmacılar, bir zamanlar yurttaşların ve askerlerin rollerini birbirine sıkıca bağlayan ancak günümüzde zayıflayan tarihi bağları ve bu zayıflamanın sivil-asker ilişkilerinde meydana getireceği sonuçları anlamayı amaçlamaktadır. Tarihsel problem, on sekizinci yüzyıl sonunda Amerikan ve Fransız devrimleriyle başlayıp 2. Dünya Savaşı'ndan itibaren yavaş ama istikrarlı şekilde zayıflayan silahlı kuvvetlerin yükselişi açısından ele alınmaktadır. Askerî örgütlenmede bu kayma askerlik teknolojisi ve savaş mantığında görülen değişiklikler temelinde anlaşılabilir. Ancak bunu yapmak, yurttaş-asker ve demokratik devlet arasındaki ilişkiyi göz önünde bulundurma konusunda başarısızlığa yol açacaktır (Burk, 2002: 18).

Burk'un kendi çalışmaları bu ilişkiyi incelemektedir (Burk, 2000, 2001b, 2001c). Burk'a göre, modern demokratik devrimlerin başarısı halkın yurttaşlara dönüştürülmesine bağlıdır; bu dönüşüm yeni cumhuriyetlerinin savunmasında asker olarak savaşmak için yurttaşları harekete geçirmek olgusundan etkilenmiştir. Karizmatik devrimci bir hareketin temsilcileri olarak yurttaş-askerlerin kendileri de karizmatikti. Bu durum, kendilerine savaşta muzaffer olduktan sonra demokratik devleti şekillendirmede normatif bir rol bahşedilmesini de içerecek şekilde asker olarak sahip oldukları (burası biraz kuşkuludur) teknik yeterliğin ötesine geçen sosyal ve politik bir önem kazandırmıştır. Yurttaş askerlerin toplumun yerleşik üyeleri olarak sivil statüleri asker olarak karizmatik başarılarını teyit eder; bu bireyler varlığı kendi fedakârlıklarına bağlı olan demokratik bir idare içinde yaşamaktaydı ve

bu idarenin şeklini belirleme konusunda hak sahibi olduklarını iddia etmekteydiler. Bu iddia devrimci ve sivil savaşlardan sonra Birleşik Devletlerde ve daha genelde de dünya savaşlarından sonra batı demokrasilerinde tekrar gündeme geldi ve sosyal eşitsizliği azaltmak için refah programlarının imtiyazları ve oluşturulmalarında yaygınlaşmaya yol açtı. Ancak, o zamandan beri yurttaşların ülkelerinin savunması adına askerlik yapması konusunda sınırsız bir sorumluluğu olduğu fikri giderek erozyona uğramaktadır. Sınırsız sorumluluk halen daha soyut bir ideal olarak mevcuttur ancak uygulamada sınırlıdır. 1970'lerin sonunda Birleşik Devletlerde devletin askerî sorumlulukların kapsam ve içeriğini kendi başına tanımlayabileceği fikrine sert bir şekilde karşı çıkmıştır. Genelde, artık yurttaşlar bu zorunluluğun yerine getirmeleri gereken bir zorunluluk olup olmadığı hususunda karar vermekte özgürlerdi. Yurttaş ve askerın rolleri artık birbirine sarılmış değildi, aralarında bir uçurum meydana gelmişti. Askerlik yapmayı tercih etmek artık herhangi bir mesleği tercih etmeye dönüştüğünden yurttaş askerın karizmasının rutin hale geldiğini ve azaldığını söyleyebiliriz (Burk, 2002: 18-19).

Peter Feaver ve Richard H. Kohn tarafından son zamanlarda tamamlanmış olan bir araştırma projesi Amerikan toplumunda sivil ve askerî alanları birbirinden ayıran “uçurumun” doğasını ve meydana getirdiği sonuçları incelemiştir (Feaver & Kohn, 2001). Bu çalışmanın bulguları burada sayılamayacak kadar fazladır. Fakat özellikle bir bulgu konumuzla yakından ilgili olup ortaya konan problemleri örneklemektedir (Gronke & Feaver, 2001). Bu bulgu, sıklıkla zikredilen ve halkın orduya son derece güvendiğini ve diğer pek çok sosyal kuruma göre ise kesinlikle orduya daha fazla inanç duyduğunu ifade eden anket sonucunu sorgulamaktadır. Anket verileri daha yakından incelendiğinde, orduya güven olgusunun bireyin orduyla temas derecesiyle ters oranlı değişkenlik gösterdiğini; askerlik yapmamış sivil elitlerde ise yüzde ellinin oldukça altına düştüğünü öğreniriz. Bu soruyu farklı şekilde ele alacak olursak, çalışma bize askerî elitlerin sivil tolu mu sivil elitlerden daha negatif değerlendirdiğini öğreniriz. Genelde, bireyin orduyla

teması arttıkça, sivil toplumun ordunun reform için destek olabileceği ahlaki bir kriz durumunda olduğuna daha fazla inanması da muhtemeldir. Siviller ve ordu arasında mevcut olan karşılıklı güvensizliği ortaya koyan bu delilin sebepleri ise henüz belirlenememiştir. Ancak, bu sonuç, yurttaşlar ve askerler arasındaki bağlar zayıfladıkça, bakış açısında sivil-asker ilişkilerinde düşündürücü etkilere yol açabilecek bir uçurum meydana geldiğini ortaya koyar. Bu durum en azından askere alma ve askerlik mesleğine devamı daha güç kılar. Daha geniş kapsamda ele alacak olursak, bu bulgu, ordunun çağdaş demokratik toplum değerlerini ne kadar etkin şekilde le alıp desteklediği ile ilgili soruları gündeme getirmektedir. Tabi ki bu sorular farklı şekilde de ele alınabilir. Hiç askerlik yapmamış olan sivil politik elitler askerî yollarla demokratik değerleri ne derece koruyabilir? Feaver-Kohn projesine sağladıkları katkılar kapsamında; William T. Bianco ve Jamie Markham yirmi birinci yüzyılda gazilerin/eski askerlerin Birleşik Devletler Kongresinde yetersiz sayıda temsil edileceğini göstermiştir (ancak en azından 1901 yılında gaziler fazla temsil edilmekteydi) (Bianco & Markham, 2001). Bu tür bir gelişim konusunda endişe duymak için birtakım sebepler vardır. Proje katkı sağlaya diğer bir şahıs, Benjamin O. Fordham, ordu harcamaları için verilen destek ve askerliğin değeri ile ilgili tutumların gazilerdense gazi olmayanlarda daha düşük olduğunu belgelemektedir. Bu noktada, Fordham “elit düşünce ve gerçek politika sonuçları üzerindeki etkilerin yönü çok karmaşık olduğundan, sivil-asker arasında bu çeşit bir uçurumun barış zamanında askerî politikalar üzerinde etkisi olduğunu gösteren fazla delil yoktur” der (Fordham, 2001: 343). Yine de bu bulgular, yurttaş-asker ideali zayıfladıkça demokratik sivil-asker ilişkilerini devam ettirmenin daha zor olduğunu da göstermektedir. Farklılıklarını çözüme kavuşturmada siviller ve ordu zorlayacak kuvvetli dış tehdit olmadıkça –11 Eylül 2001 tarihindeki terörist saldırı gibi- problemlerin kaçının çözülebileceğini görmek zor olacaktır. Hatta o zaman bile bu şartlar altında gerçekleşen çözümlerin demokratik değerlerin korunup devam ettirileceğinin garantisi olup olmayacağını merak edebiliriz (Burk, 2002: 19-20).

Günümüz güvenlik ortamı ordular için bir kabiliyet dönüşümüne ihtiyaç duymaktadır. 11 Eylül terör saldırılarından önce bile ordu Soğuk Savaş sonrası değişen dünyayla ilgilenmekteydi.

Geçen yirmi yılda ... “güvenlik” arayışları yerini savaş hedeflerine bıraktı ve sonuçta uluslararası güce yaklaşım değişti. Ulusal güvenlik bugün için siyasi, ekonomik, sosyal ve askerî etkenlerin karmaşık bir düzenlenmesinden müteşekkil görünmektedir. Amerikan ordu gücü hegemoniktir ancak baskın ordu gücü çok az sayıdaki güvenlik görevlerinin altından kalkabilmiştir... çerçeve, küresel rekabetçi bir ortamda, “galibiyetlerle” değil, “üstün gelmeye” göre çizilmiştir (Otis, 2004: 14’ten akt., Nix, 2012: 92)

William Clinton yönetimi sırasında ordu Haiti, Somali ve diğer uzak sıcak bölgelerde çoğunlukla “savaştan ziyade askerî operasyonlar” için kullanılmıştır. Bu operasyonlar istikrarlı bir ortam talep eden küresel ekonomik çarkın güvenliğini sağlamıştır. Aslında bunların arkasında “piyasanın gizli eli, gizli yumruk olmaksızın çalışmaz” (T. L. Friedman, 1999: 464) ilkesi yatmaktadır. Birleşik Devletler ordusu evrensel olarak güvenliğin sağlayıcısı ve sürdürücüsü olarak görülür. Amerikan ordusundaki çoğu kimse bu role direnir ve kolluk güçlerimizin “ulus inşası” veya istikrar operasyonları için yapılanmadığını öne sürerler. Mesele 2000 seçimlerinde de gündeme gelmiştir. George W. Bush, Clinton yönetiminin ulus inşası politikalarıyla ile bir platformda alay etmiş ve Birleşik Devletler ordusunun amacını aştığını belirtmiştir.

Bu meseleler 11 Eylül’den sonra daha da tartışılır olmuştur, çünkü Birleşik Devletler artık “terörle küresel savaş” diyebileceğimiz yeni bir savaşın içine girmiştir. Bu savaşta, dünyayı kitle yıkım silahları ile tehdit eden din kökenli radikallere karşı güvenlik esas mesele hâlini almıştır. Amerikan vatandaşlarına güvende olmadıkları hatırlatılmış, havaalanı tarama cihazları çok daha yaygınlaşmış ve akşam haberlerinde intihar saldırıları anılır olmuştur. Bu yeni savaşta tıpkı geçmişte olduğu gibi birçok “küçük savaş” görevi bulunmaktadır. Ancak hepsi için, Soğuk Savaş’ta Sovyetler Birliği’nin kitlesel zırhlı birimlerine karşı Avrupa’da yer alacak savaşlar için oluşturulmuş ordunun dönüşmesi gerekiyordu. Bu yeni ortamda ordumuzun ateş gücü “ilk değil de son başvurulacak bir araç olmuştur” (Record,

2005: 29). “Asimetrik savaş”, “terörle mücadele”, “karşı direniş”, “sınırlı savaş”, “dördüncü nesil savaş”, “istikrar operasyonları” ve “karmaşık düzensiz savaş” terimleri birbirleri ile rekabet etmeye başladı ve yeni bir kısaltma ortaya çıktı ROMO (*range of military operations*, askerî operasyon menzili).

ROMO içerisindeki bütün görevler ortak bir paydayı paylaşır: Başarı, ülkemiz silahlı kuvvetleri tarafından kapsamlı ve iyi gelişmiş siyasi becerilerin uygulanmasını gerektirir. Bu, çağdaş dünyadaki sınırlı savaş özelliklerinden dolayı doğrudur. Clausewitz’in yukarıda bahsedilen sözleri büyük tiyatro savaşında kesinlikle geçerlidir; ancak çaba, meşruiyet ve azim birliğini başarmak ve kapsamlı siyasal etkileşimdeki operasyonel güçlerimiz ile bunların liderlerini kuşatmak için hayati olan günümüz çatışma ortamlarında özel bir uygulama vardır.

Günümüzün güvenlik ortamı bir koalisyon ortamıdır. Birleşik Devletler’in yirminci ve yirmi birinci yüzyılda girdiği her savaş, müttefiklerle birlikte yürütülmüştür. Churchill’in o ünlü sözünde olduğu gibi “Müttefiklerle savaşmaktan daha kötü olan tek şey onlar olmadan savaşıyor olmaktır.” (Perry, 2007: 285) Birleşmiş Milletler (BM) güçleri, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve “istekli koalisyonlar” ile operasyon yapma zorunluluğu, bu gerçeğin yakın gelecekte değişmeyeceğini gösteriyor. Bu, orduyu bütün ordu liderlerinin tercih ettiği bir kumanda birliğinden ziyade koalisyon ortaklarının da yer aldığı bir çaba birliğine dönüşmeye zorlamaktadır. Yine de koalisyonların devamlılığı önemli bir sorundur. Farklı askerî ve sosyal kültürler, diller ve destek grupları, askerî liderleri sıklıkla stratejik, operasyonel ve taktik yönlerini korumak için uluslararası mevkidaşları ile zorlu etkileşimlerin içine sokar. Bu çabalar temelde siyasidir ve yerel yanlış anlamalar hem görevlerin tamamlanmasını hem de müttefik milletler arasındaki ilişkileri tehlikeye sokabilir. Bu gerçekler Basra’daki Irak Özgürlüğü Operasyonunda belirginleşti. Burada Birleşik Devletler kumandası yerel düşman güçlerine karşı doğrudan saldırma emri verirken, Britanya daha “dolaylı” bir yaklaşımı, karşıt gruplarla müzakere etmeyi tercih etmişti (J. F. Burns, 2009). Benzer bir durum Afganistan’da yaşanmıştı: İtalyan birliği kuvvetleri saldırıları azaltması için yerel Taliban birliklerine rüşvet ödemişti (Ingham, 2009). Bu yaklaşım farkları, tabii kültürel farklılıklar, doktrinel uyumsuzluklar, yerel siyasi gerçeklikler (mesela,

Avrupa'nın zayıf hassasiyeti ve Irak ile Afganistan'da mevzilenmeye karşı oluşu) koalisyon birliğinin devamlılığını hassas bir siyasi mesele hâline getirmektedir.

Günümüz güvenlik operasyonlarında meşruiyet gerekliliği, askerî güçlerin taktiksel (yerel) alanda, uluslararası planda ve anavatanda olmak üzere çeşitli düzeylerde politik konulara girmesini mecbur kılar. Taktiksel alanda, kuvvetlerimizin “kalplere ve zihinlere” dikkat vermeleri gereklidir. Bu yeni bir gerçek değildir. Albay C. E. Callwell, İngiltere'nin küçük savaşları üzerine hazırladığı klasik çalışmada, yerel halkın iyi niyetinin asla kazanılmadığını savunmuştur (Callwell, 1906: 49). Günümüz tehdit ortamlarında bu kesinlikle doğrudur. İnsani yardım operasyonunda, savaş amacı güdülmeyen bir tahliye operasyonunda veya karşı direnişte bulunurken Amerikan ordusu yerel halkın ve liderlerinin iyi niyetini kazanmanın yanı sıra, ülkesinde siyasi liderlerin ve taraftarlarının desteğini de kazanmalıdır. “Stratejik ortaklık” kavramı iyi bilinmektedir -ordudaki her üyenin eylemleri, yerel sahnedeki kalpler ve zihinler üzerinde doğrudan etkiye sahiptir. Bu eylemler, her yerde bulunan medya ortamından dolayı potansiyel olarak olumlu ya da olumsuz stratejik etkilere de sahip olabilir. Koalisyon güçlerinin herhangi bir üyesi tarafından atılan yanlış bir adım, 7/24 haber programlarından anında bilgi alabilen kamuoyunda önemli bir etki yaratma potansiyeline sahiptir.

ABD'nin Afganistan'daki varlığı on yılı bulmuşken 2010 yılındaki Quadrennial Defense Review (QDR, dört yıllık savunma revizyonu) Birleşik Devletler'in, daha çok gelecek odaklı önceki QDR'lerden oldukça farklı olarak, şu anda girdiği türden savaşları planlaması ve hazırlaması gerektiğini önermektedir (U.S. Defense Department, 2010: 42-43). Bugün karşılaştığımız karşı direniş, barış inşası ve istikrar operasyonları uzun dönemli azim ve özveri gerektirmektedir. Ancak bu tür operasyonlardaki azim, kaçınılmaz olarak orduyu siyasi tartışmalara çekmektedir. Çünkü Kongre, başkan ve Amerikan halkının yanı sıra koalisyon ve ortak ülkelerdeki karşı tarafların iradesine bağlıdır. Birleşik Devletler, orada kuvvetlerini bir plana göre indirmesine rağmen on yıl daha Afganistan'da olabilir. Gerçekten de 1980'lerde Sovyet yenilgisinden sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'ı terk ettiği iddiasına karşı Amerikalı bir liderin “Biz asla ayrılmıyoruz”

(Woodward, 2010: 354) dediği bildirilmiştir. Askerî varlığın devam etmesi, bölge için güvenlik ve istikrar için gerekli bir garantördür. Bu gereklilik ışığında Taliban'ın stratejisi, çabalarını koalisyonun ağırlık merkezine, bu askerî varlığın altındaki siyasi irade üzerine yoğunlaştırmak oldu (Hammes, 2005: 273-277). Amerikan askerî liderleri bu temel noktayı anlıyor ve bu iradeyi sürdürebilmeleri için medyayı, kongreyi, cumhurbaşkanı ve uluslararası toplumu akıllıca kullanıyor. General David Petraeus'un (Afganistan'daki Amerikan kuvvetlerinin eski komutanı ve şu anda CIA yetkilisi) Dwight D. Eisenhower'den bu yana Amerika'nın askerî liderleri içinde en siyasi olanı olarak bilinmesi şaşırtıcı değildir.

Eliot Cohen, Birleşik Devletler ordusunun ABD'nin bugün karşı karşıya kaldığı bütün askerî operasyonlarda başarılı bir şekilde karşı direnişte bulunması gerektiğine dair siyasi gerçekleri şöyle vurgular:

Ulusal iktidarın bütün unsurları başarılı karşı istihdamda rol oynamakla birlikte, siyasi hedefler birincilliği korumalıdır. Dinamik veya kinetik olmayan bütün eylemler, ev sahibi hükûmetin meşruiyetini güçlendirme ve ABD Hükûmetinin politik hedeflerine ulaşma konusundaki katkıları dikkate alınarak planlanmalı ve uygulanmalıdır. Bir direnişin siyasi ve askerî yönleri genellikle ayrılmaz olarak birbirine bağlıdır ve çoğu direnişçi bu gerçeği kabul eder. Karşıt direnişlerde, siyasi etkilerini doğru analiz etmeden yürütülen askerî eylemler eninde sonunda etkisiz kalacak ve en kötü ihtimalle düşmana yardım edecektir (Cohen, Horvath & Nagl, 2006: 50).

Amerikan kuvvetleri, ROMO'nun farklı ortamlarında başarılı olmak istiyorsa, ordu komutanlarının ve lider oldukları personel adına önemli siyasi uzmanlık ve uygulamalar gerektirdiğini ve her eylem ile görevin siyasi etkilerini göz önüne almalıdırlar. Bununla birlikte, Huntington'ın "askerî akıl" olarak nitelendirdiği özellikler, bunların etkinliklerini sınırlayabilir.

3.3. Politika Sürecinde Ordunun Rolü

Daha güncel olan şey, parti üyeliğinin, özellikle demokratik kontrol dönemlerinde, siyasi konular üzerindeki sivil kontrollere karşı askerî direnişe uygun

olduğu fikridir. Bu noktadaki en büyük eleştiri, bir politika konusu olarak orduda kişilik ve eşcinsellerle ilgili özel durumdan sivil-asker ilişkilerine dair çok önemli çıkarımlar yapan bir grup tanınmış akademisyen tarafından General Collin Powell'a yöneltildi (Bacevich, 1997: 16-25). Belli bir duruma dayanarak genellemeler yapma eğilimi bu alanda yaygındır; ancak bilimsel bir konu olarak bu durum fazlasıyla tartışmaya açık niteliktedir. Ordunun özellikle yakın geçmişte sivil kontrole duyduğu itimat duyduğunu gösteren veriler, aslında oldukça farklı bir sonuca hizmet ediyor.

Geçtiğimiz on yıllık süreç içerisinde, birliklerin konuşlandırılması, geleneksel olmayan misyonların yaygınlaşması, yıkım, cinsiyet meseleleri, modernizasyon için bütçe ayarlama, kışla kapatma ya da yeniden düzenleme ve bir dizi diğer önemli konuya dair askerî politika tercihleri ya geçersiz kılındı ya da yumuşatıldı. Bazı eleştirmenler, özellikle de Andrew Bacevich, Başkan Clinton'ın orduya taviz verdiği kadar orduyu kontrol edemediğini de iddia etmektedir: “ABD sivil-asker ilişkilerinin kirli küçük sırrı, hiçbir şekilde bu [Clinton] yönetimine özgü olmamakla birlikte Başkomutan ordu teşkilatına komuta etmez; orduyu tatlı sözlerle kandırır, onunla pazarlık eder ve gerekirse onun gönlünü alır” (Bacevich, 1999). Bu sonuç ya da yorum aslında aldatıcıdır. Başkan Clinton'ın yönetiminde, askerî kuvvet yapısı General Powell'ın Kışla Gücü tavsiyelerinde önerilen seviyelerin çok altında kesildi. ABD birlikleri, Bosna'da başlangıçta Başkan tarafından belirlenen sürenin çok ötesinde kaldı. Modernizasyon kaynak ayrımı, çoğuna Kurmay Heyeti'nin karşı çıktığı muhtemel operasyonlar için ödeme yapılması amacıyla ötelendi. Bu ve diğer birçok durumda, sivil lider kararlarını astlarına sıkı sıkıya uygulattı. Askerî amirler neredeyse her konuda mecburiyetle hareket ettiler, ancak sadık bir şekilde boyun eğdiler ve siyasi liderlerin kararlarını uygulamak için çok çalıştılar.

Pek çok bilim adamının işaret ettiği gibi 1992'de Bill Clinton'un seçilmesi Johnson-McNamara döneminden bu yana sivil-asker ilişkilerinin belki de en zorlu dönemini başlattı. Gençliğinde alenen anti-militarist olan Clinton, orduyla karşı karşıya gelebileceği bir geçmiş ve siyasi makyajla görevine geldi. Kampanya esnasında duyurulan ve geçiş döneminde tekrarlanan, eşcinsellere askeriyenin kapılarını açma kararı, üst düzey askerî liderler arasında yaygın bir endişe yarattı. Tanınmış tarihçiler Russell Weigley ve Richard Kohn, ordunun bu tartışmadaki

rolünü ve özellikle de General Powell'in eylemlerini şiddetle eleştirdiler. Weigley, bu bölümü “hatalı bir yönetimin ağır şekilde suçlanması” haklı çıkaran “anayasadaki sivil kontrol ilkesinin ciddi bir ihlali” olarak nitelendirmektedir. Kohn bu durumu abartılı bir şekilde “George Washington’ın 1783’de Newburgh Address’i yayımlamasından sonra Amerikan ordusunun başkaldırısı ve direnişinin en açık tezahürü” olarak nitelendiriyor ve “Bunun gibi bir şey Amerikan tarihinde şimdiye kadar hiç olmamıştı” diye ekliyor (Kohn, 2002: 2; Weigley, 2001: 243).

Bunların hepsi kötü bir geçmiş ve daha da kötü bir siyaset biliminden ibarettir. Taylor, Scott, McClellan, Grant, Hancock, Wood ve MacArthur’un aktif görevdeyken başkanlığa adaylıkları sivil kontrolün çok daha ciddi sorunlara yol açtığını gösteriyor. 1948’de B36 tartışmaları (Amirallerin İsyân’ı) ve 1952’de MacArthur’un rahatlmasına yol açan apaçık ihanet, birinci olayda Savunma Bakanı Louis Johnson’ın ve ikinci olarak da doğrudan Başkan Truman’ın siyasi hayatına meydan okumuştur. “Ordudaki eşcinseller” tartışması çok farklıydı ve çok önemli olan ulusal güvenlik karşısında çok daha önemsizdi. Daha dengeli bir eleştiri, tartışmanın kendi adına öne sürülen iddiaları pek de desteklemediğini öne sürmektedir.

2. Dünya Savaşı’nın sona ermesinden bu yana, ulusal askerî güçlerin görev alanları büyütülmüş ve artık uluslararası barış gücü operasyonları ve savaş dışındaki diğer operasyonlar da yer almıştır. Bu, sivil-asker ilişkileri teorisinin yeni boyutuna; yani sivil toplum kuruluşlarının (STK’lar) ve uluslararası ajansların, yerel sivil nüfusun, medyanın ve askerî birliklerin yer aldığı barış operasyonları ve çatışma çözümlerinin etkileşimi problemine yol açtı (Williams, 1998). Bilimsel araştırmanın konusu hâline gelen medya ve ordu arasındaki ilişki de 20. yüzyılın ikinci yarısındaki sivil-asker ilişkileri teorisinin önemli bir boyutudur. Medya, ordunun toplumsal imajını oluşturur ve silahlı kuvvetlerin misyonlarına karşı halkın tutumlarını şekillendirir (bk. Balkan krizi, Malesic, 2000). Askerler de kitle iletişiminde maruz kaldıklarından, askerlerin sosyal görünümünü diğer etkilerle değiştirebilirler. Demokrasi, bilginin yayılması için özgür yayını savunur. Ancak savaş zamanında bir ülkenin haberleri başka bir ülkenin istihbaratıdır ve bir “psikolojik propaganda” ya da “bilgi savaşı” ortaya

çıkar. Örneğin Vietnam Savaşı'ndan Eylül 2001'de New York ve Washington'a yapılan terör saldırı sonrası ilan edilen çağdaş "uluslararası terörizmle savaş"a kadar Birleşik Devletler, halkın bilme hakkını yerine getirmekle mücadele verirken, savaş alanındaki askerlerin kendi ülkesinin haber medyası tarafından tehlikeye atılmamasına ve gereksiz riske maruz kalmamasına dikkat ediyor (Aukofer & Lawrence, 1995; Hammond, 1996; P. Kennedy, 1993; Sharkey, 1991'den akt., Rukavishnikov & Pugh, 2003: 135).

3.4. Sivil-Asker İlişkileri: Afgan Polisi Deneyimi

Soğuk Savaşın sona ermesine kadar, sivil-asker ilişkileri konusundaki tartışmalar esas olarak ordunun ve askerî n devletle olan ilişkisi hakkındaki ABD içi tartışmalardı. Bu tartışmalar esasında kendisinin yönetimini ele alma kapasitesine sahip bir örgüt kuran devletin paradoksundan kaynaklanıyordu ve bu tartışma halen devam etmektedir. Askerî ekonomi, askerî teknoloji (van Creveld, 1991), askerî kültür ve organizasyon (Luttwak, 1999), askerî-sanayi tesisleri, (siyasi kültür temelinde) askerileşme, sivilleşme/geleneksel askerî faaliyetlerin sivil hizmet personeline devri (Kasurak, 2008), dış kaynak kullanımı, zorunlu askerlik, ordu ve medya, "ordu-sanayi-medya-eğlence ağı" (Der Derian, 2009), askerî ve sivil liderlik arasındaki ilişkiler (Kohn, 1994; Ulrich & Cook, 2006), çatışma sonrası ülkelerdeki askerî dönüşüm (Schnabel & Erhart, 2005) ve bunlara benzer konular tartışmanın temel alanlarıdır. Zamanında, askerî organizasyonların diğer toplumsal sistemlerle etkileşimde ve bağlantıda bulunduğu çeşitli yollar etrafında kapsamlı bir akademik ve siyasi söylem gelişti (akt., Rosén, 2009).

Bir yandan, askerî sistemin iyi geliştirilmiş bir kodifikasyonu tesis edilirken diğer yandan, literatüre göre, askerî sistemi genel olarak toplumdan ayırmak gittikçe zorlaştı. Bununla birlikte ordu, devlet, ekonomi ve toplum arasındaki ilişkiye dair tartışma, çoğunlukla askerî organizasyonun ülke içi yapılarına odaklanmaktadır. Askerî organizasyonlar görevler için ayrıldıkça, görevin kendine özgü şekline sahip olan ayrı branşlardaki kimlikleri, yakın zamana kadar siyasi söylemde nispeten istikrarlı kaldı. Ancak 1990'lı yıllarda, uluslararası barış gücü operasyonları

tarafından sivil-asker ilişkileri üzerine yeni bir tartışma başlatıldı. Sözde karmaşık insani acil durumlar bağlamında silahlı kuvvetler, sivillerin yakınında veya yanında doğrudan çalıştıkları, asker ile sivil arasındaki çizginin bulanıklaşmasıyla sonuçlanan rollerle görevlendirildi (Donald, 2002; Gordonker & Weiss, 1991; Otuna & Doyle, 2001; Pugh, 2001; Slim, 2001; Weiss, 1999; Williams, 1998). Bu tartışma, üç ana konu etrafında toplanmıştır. Birincisi, askeri; anavatani kahramanca ve gösterişli savaşlarda korumak için kesin görevlerde kullanılmaktan ziyade “soyut insani değerleri savunan bazı zayıf ve kafası karışık uluslararası örgüt” (Boëne, 2004: 210) şemsiyesi altında düşük yoğunluklu barış gücü misyonlarına tahsis etmekten kaynaklanan askerî değerlerdeki değişimdir. Çok uluslu barış gücü birliklerinin kurulması bunların ulusal ve uluslarüstü aidiyetleri arasında, küresel güvenlikte ordunun rolünü değiştirme tartışmasını tetikleyen, doğal bir gerilim yarattı. Bu gerginlik, ordunun küresel güvenliğin değişen rolü üzerine tartışmalara yol açıyordu (Ben-Ari & Elron, 2001). İkincisi, ikili temsili söz konusu olan çok uluslu barış gücü organizasyonlarında askerî ve sivil kuruluşlar arasındaki çalışma koordinasyonunda büyük taktik ve operasyonel sorunlar bu tartışmayı meşgul etti. Barış gücü operasyonlarında sivil ve askerî aktörler arasındaki ara yüzü kurumsallaştırma çabasıyla CIMIC (Sivil-Asker İş Birliği) kavramının ortaya çıktığı bağlam budur (Schnabel & Erhart, 2005). Hedefler ve araçlara dair farklı görüşler, iletişim ve iş birliğine nasıl engel oluşturmaktadır sorusunun yanı sıra özellikle iletişim ve istihbarat bu bağlantıda kilit hususlar olmuştur (Carment & Rudner, 2009; Platje, de Jong & Steele, 2003’ten akt., Rukavishnikov & Pugh, 2003: 146).

Bununla birlikte, bu tartışmasının siyasi olarak en dikkat çeken yanı, içerdiği insani alanın dönüşümü ve bu gelişimin sivillerin ve yardım çalışanlarının tarafsızlığı üzerindeki etkisiydi. Soğuk Savaş sonrası dönemde sözde yeni savaşlar (Duffield, 1999; Kaldor, 1999; Munkler, 2004) parçalanmış doğası nedeniyle katılımcılar ve katılımcı olmayan kişiler arasında netameli bir hâl almıştı. Bütünleşik barış güçleri sadece karışıklığa katkıda bulundu. İnsani yardım örgütlerinin tarafsızlığı yavaş yavaş aşındı ve milenyumdan on yıl geçtikten sonra, çoğu insani yardım kuruluşu, ulusal ve uluslararası STK, çatışma bölgelerindeki çalışmalarda ciddi zorluklar bildiriyor (Rosén, 2009).

Daha yakın bir tarihte, sivil-asker ilişkilerinin Irak'taki ve Afganistan'daki uluslararası varlığı, askerî ve sivil yetenekleri çokça tartışılan Provincial Reconstruction Teams'in (PRT) bir araya getirmeye başladığında, sivil-asker ilişkileri yeni bir aşamaya girdi. Bunlar genellikle siyasi danışmanlar ve kalkınma uzmanları olan siviller ile yeniden yapılandırma ve yerel yönetim için güvenlik kalkını sağlama görevi üstlenen askerleri birleştiren bölge bazlı ekiplerdir. PRT'ler büyüklük, konsept, politika, silahlanma, yerel halk ve siyasi liderler tarafından kabulü ve bunlara yakınlığı bakımından oldukça farklılık gösterir (Abbaszadeh ve ark., 2008). PRT'ler ve diğer kalkınma aktörleri arasındaki faaliyetlerin nasıl koordine edileceği, koalisyon güçleri ile siviller ya da STK'lar arasındaki en ufak bir bağın bile STK'ların Taliban şiddetine maruz kalabileceği bir çatışma sahasında nasıl yol gösterileceği, PRT kurulumu için büyük bir zorluktur. Bu durum katılım, tarafsızlık, iş birliği ve faaliyetlerin uyumluluğu ile ilgili taktik ve operasyonel sorunlar barındırır. Bununla birlikte askerî güçlerin kalkınma çalışmalarında herhangi bir rolünün olup olmadığı, PRT kalkınma projelerinin kalpleri ve zihinleri fethetmeyi hedefleyip hedeflemediği ve kalkınmayı başka bir amaca ulaşmak için araç olarak görüp görmediği yaygın bir şekilde tartışılmıştır. Ordunun ne yapması veya yapmaması gerektiği, başka bir deyişle askerî angajman sınırları, PRT tartışmasında çok önemli bir sorundur (Rosén, 2009).

Bazı yorumcuların, sivil ve askerî hedeflerin ve yeteneklerin daha derin bir şekilde bir araya geldiği (bazen 'güvenlik-gelişme bağı' olarak adlandırılan icat) iddiasına rağmen, akademisyenlerin ve politika yapımcıların karmaşık ifadelerinin (örneğin; Kararlaştırılmış Eylem, Entegre Yaklaşım, 3D, Tümüleşik Yaklaşım ve Güvenlik-Kalkınma Bağı gibi) sivil-asker ilişkilerindeki katı işleyişte nadiren yer bulduklarını sahadaki kanıtlar bize bildiriyor (Chandler, 2007; Stapleton, 2007). Bunun yerine, ordu tarafından yönlendirilen veya desteklenen bazı durumlarda, ya da ortak bir Ordu-STK "hızlı etki" projelerinin biraz kaba biçimde gerçekleştirildiğini, ordunun yerel topluluklara veya STK'lara yakınlaşmasının çoğunlukla dengesiz ve son derece hassas bir mesele olduğunu gözlemliyoruz. Askerî ve sivil organizasyonlar arasında devam eden sürtüşme ve eylemin hizaya sokulmasının zorluklarıyla ilgili tartışmalar, sorunların nedeni olarak askerî ve sivil operasyon

biçimleri arasındaki farkı ifade eder. Dolayısıyla, asker ile sivil arasındaki ayırım, bu iki aktör grubunun bir diğeri nasıl gördüğüne ilişkin belirleyici bir yasa olmayı sürdürüyor (Rosén, 2009).

Hem birinci hem de ikinci nesil sivil-asker ilişkileri ve tartışmaları, *sivil* ve *askeri* kavramsal açıdan farklı yönetim alanları şeklinde işleterek aynı zamanda sivil-asker ilişkilerini çeşitli *bütüncül* yaklaşımlarda görerek karakterize edilir. Barış gücü operasyonlarında sivil-asker ilişkilerinin kayda değer yeni bir özelliği de, kolluk kuvvetlerinin askerileştirilmesidir. Bu bağlamda Bosna-Hersek iyi bir örnek oluşturmaktadır (Prisendorf & Penksa, 2008) ancak bu eğilim Irak'ta ve Afganistan'da da gözlemlenebilir. Bu durum çoğunlukla organize suç, kaçakçılık ve karaborsacılık, terörizm ve potansiyel olarak şiddet göstericiler gibi konuları ele almak için kendi operasyonlarını yürüten yabancı askerî personelin yanı sıra kolluk kuvvetlerinin doğrudan desteklenmesi veya eğitim/gözetiminin bir kombinasyonundan oluşur (Prisendorf & Penksa, 2008: 679). Bu yeni *askerlikten* bazıları en iyi şekilde, iç güvenlik ile dış güvenlik ve polis ile ordu arasındaki geleneksel ayrımların eskimiş olduğu küresel güvenlik durumunun bir ürünü olarak anlaşılır. Öte yandan uluslararası ilişkilerin unsurları olarak eğitim ve denetim yönleri, Soğuk Savaş döneminde geliştikçe, bölgesel kontrol için askerî yardım ve desteğin devamı olarak anlaşılabilir. Bununla birlikte kolluk kuvvetlerinin askerleştirilmesi, askerleri polis memurlarına dönüştürse bile bu tür kolluk kuvvetleri yakın zamana kadar çoğunlukla asker ve sivil aktörler arasındaki bariz ayrımla beraber idare edilmiştir; bu yüzden bu faaliyetleri ikinci nesil sivil-asker ilişkileri kategorisi altında sınıflandırmak anlamlıdır (Rosén, 2009).

Askerî gücün savaşlarda ve barış içinde ayrı bir unsur olduğu devir sona erdi ve bugün sivil-asker ilişkilerinin yeni şekillerini gözlemlemek mümkündür. Bu kapsamda kullanılan örnek Afganistan'daki ABD ordusu tarafından yürütülen bir sivil polis reform programı olan Focused District Development'tır (FDD). Bu program sadece Afgan Ulusal Polisi'ne yeni ekipman ve tesislerin beraberinde eğitim ve danışmanlık sağlamakla kalmayıp aynı zamanda adalet alanı, içişleri bakanlığı, il ve ilçe yönetimleri ve polisin iç içe olduğu sivil yönetim fonksiyonlarında reform yapmayı hedeflemektedir. Polis reform programı ilerledikçe, programı yürüten ABD

Ordusu'nun Combined Security Transition Command–Afghanistan'ı (CSTC-A), sivil yönetim alanlarında reform ve yönetme konusunda yetenek geliştiriyor. Buna, sivil reform projeleri ile ilgili artan bilgi birikimi, sivil devlet branşları ile ortaklıkları yönetme konusunda gelişmiş yetenekler ve daha iyi sözleşme uygulamaları dâhildir (Rosén, 2009).

2008 yılı yazından bu yana Afganistan'daki 433 polis biriminden birisi bile düzgün çalışmıyordu (US Government Accountability Office, 2008; Ministry of the Interior, Afghanistan, 2008; Murray, 2007). Afgan polis reformunda öğrenilen temel ders, bir polis gücünün tek başına mevcut olamayacağıdır. Bir polis gücü görevlerini etkili bir şekilde yerine getirebilmek için bordroları, diğer mali konuları, genel olarak politik ve ekonomik meseleleri yönetecek genel bir bürokratik yeteneğe ihtiyaç duymaktadır; tıpkı hesap verebilirliği garanti altına almak için siyasi-hukuki yapılara, soruşturma ve kovuşturmadaki yasal sürece ihtiyaç duyduğu gibi. Devletin işlevsel olarak farklılaşması -devlet güçlerinin yasama, yargı ve yürütme kollarına ayrılması da dâhil olmak üzere idare kolları arasındaki farklılaşma- devlet kurumları arasındaki bağımlılık ilişkilerinin birbirine bağlanması, iç içe geçirilmesi ve biçimlendirilmesine izin veren bir durumdur. Tersine eğer genel bürokrasi, iş kolları arasındaki ayrımı somut bir idare biçiminde uygulamaya koyabiliyorsa, kuvvetin üçe ayrılması sadece bu şekilde çalışabilir. Bu nedenle, devletin "geri kalanı"nın büyümesinden önce güvenliğin sağlanması gerektiğini ileri süren, şimdiye kadar devlet kurma konusundaki hâkim yaklaşım; güvenlik kavramını devlet bürokrasisi alanından kopararak saptırıyor. Bugün, Afgan Ulusal Polisi'nin başarılı bir reformunun eninde sonunda Afganistan İçişleri Bakanlığı reformuna bağlı olduğuna dair genel bir görüş var. Yine de bugüne kadar, polis reformu konusunda destekçilerin taahhüdü genel olarak çok zayıf kalıyor (Rosén, 2009).

Bugüne kadar ordunun dünya meselelerindeki rolünü oluşturmaya yönelik kavramsal şablon sağlayan FDD programı, geleneksel asker/sivil ayrımının ötesinde sivil ve askerî işleri bir araya getirdi. Bu yeni konsept, askerî ve sivil taleplerin daha derinden kaynaşmasını ve ABD ordusunun kontrgerilla faaliyetleri ve istikrar çalışmalarında gözlemlenebilecek fonksiyonları kavramayı amaçlıyor. Bu yeni tip sivil-asker ilişkilerinin belirleyici özelliği, askerî ve sivil çalışma alanları arasındaki

farkın yok olmasıdır. Bu aynı zamanda ordu ve diğer uluslararası politika araçları arasındaki işlevsel farklılaşmanın ortadan kalkması olarak da tanımlanabilir. Ortadan kalkan bu farklılaşma, yönetimin iki alanı arasındaki kavramsal ayrımı sürdürüp "asker" ve "sivil" arasında bir çatışma algısı yaratan birinci ve ikinci nesil sivil-asker ilişkileri ile çelişiyor. Üçüncü nesil sivil-asker ilişkileri; ilk iki neslin yaptığı gibi insani alana doğrudan gözlemlenebilir zarar vermeyi içermez. İlk iki nesil, daha az dramatik ve daha az tartışmalı görünür ve bu nedenle aynı dikkati uyandırmamışlardır. ABD ordusunun çalışma alanlarını genişletmesine yapılan itirazlar, çoğunlukla ordunun neyi yapması ve yapmaması gerektiği hakkındaki normatif iddialara dayanmaktadır. Bu normatif uyumsuzluk, üçüncü nesil sivil-asker ilişkilerini takip eden projeler üzerindeki iş birliği politikalarında görülebilir (Rosén, 2009).

Afganistan Ulusal Polis reformu ile ilgili ikilem, 2009 yılı başında olduğu gibi, bu bağlamda yalnızca bir seçenek olduğu ve bu seçenek de FDD olduğu için gayet açıktır. Kalkınma ajansları, uluslararası kuruluşlar ve STK'lar ABD ordusu ile sivil yönetim konularında ortaklık kurmak isteyip istemediklerine ya da tercih edip etmediklerine karar vermelidir. Buna dönük olmayan kararlar kaçınılmaz olarak Afgan polisinin işlevlerini geliştirme umutları üzerinde olumsuz bir etkiye sahip olacaktır. Öte yandan iş birliğinde yer almak; organizasyon kültürlerinde, bütçelerde ve insan kaynağındaki büyük farklılıklar nedeniyle ciddi uygulama problemleri içeriyor. İş birliği kararı, yönetim alanları arasında eskiden kalma farklılıkların suistimal edilmesi anlamına da gelecektir (Rosén, 2009).

European Police Mission in Afghanistan (EUPOL) ve CSTC-A arasındaki iş birliği, organizasyonel değerler ve akılcılıktaki farklılıkların yanı sıra Brüksel'deki kararsızlık nedeniyle zararlı bir hale gelmiştir. Görünüşe göre bunda, EUPOL'un Alman liderliği ile ABD'nin askerî liderliği arasındaki kötü ilişkilerden kaynaklanan kişisel hoşnutsuzluklar da rol oynamıştır. Hiç şüphesiz lider pozisyonundaki insanların tutum ve duyguları, Afganistan'daki gibi, görevlerdeki iş birliğinin karmaşıklığını anlamaya yönelik herhangi bir teşebbüsle oldukça bağlantılıdır. Ancak, askerî angajmana ilişkin sınırlamaların normatif sorunu -yani ordunun ne yapıp ve yapmaması gerektiği- de iş birliğini baltalıyor. Birçok Avrupa ülkesinde,

Amerikan militarizmine basit bir referans, FDD'ye katılmamayı haklı kılmak için gerekenlerin neredeyse tamamıdır. Amerikalılar bunu dikkate alıyor. Örneğin, CSTC-A, danışmanlara güvenlik kalkanı sağlamak için en tehlikeli bölgelerde FDD'ye askerî bir bileşen eklemeyi düşündü; fakat destekçi Avrupa ülkelerinin askerî ve polisi birbirine karıştırmak istemediğini düşünürsek, bir askerî bileşen eklenmesinin CSTC-A'yı FDD ile baş başa bırakabileceğinden endişe etti (Rosén, 2009).

Elbette ordu her türlü görev için eğitilebilir ve kullanılabilir. Askerî işlevler üzerindeki sınırlamalar tamamen ordunun ulusal, uluslararası ve küresel konulardaki rolüne dair normatif varsayımlara dayanmaktadır. Bununla birlikte bugünkü askerî teşkilatların, organizasyonel yetersizlik nedeniyle gerçekten uygun olmadığı birçok görev vardır.

3.4.1. Tarihteki Benzer Deneyimler

Irak ve Afganistan'daki sivil-asker ilişkileri ile alakalı sıklıkla bahsedilen bir örnek, 1965-71 döneminde Vietnam'daki US Marine Corps' Combined Action Program'dir (CAP). Bu programın asıl amacı, CAP birliklerini köylerde kalması için Güney Vietnam'a göndermekti. CAP, yerli halkın kalplerini ve zihinlerini kazanarak ve yerel milis gruplarını eğiterek seçilen köylerin halkını savaşın yıkımlarından korumaya çalıştı (Peterson, 1989). Bir devlet bürokrasisi, yargı sistemi ya da cezai soruşturma kurma girişimi yoktu; bir devlet polisi ya da CAP'ın ortak bir uluslararası program olması fikri yoktu. Yerleşik danışmanlığın tohumları orada olmasına rağmen, FDD'de gözlemlenen tüm yanlarıyla çok farklıydı. Bir diğer ilgili program, ordu ve sivil Amerikan Yardım Ajansı (USAID) danışmanlarını Vietnamlı meslektaşlarıyla (Cassidi, 2006: 55) çalışmak için bir araya getiren ve PRT'lerde gözlemlenebilecek şeyleri biraz andıran Civil Operations and Rural Development and Support (CORDS) programıydı. Bazı açılardan CAP ve CORDS'u anımsatsa da, FDD çok daha “modern” ve kurumsallaşmış bir projedir. Ayrıca CORDS burada üçüncü nesil sivil-asker ilişkileri olarak nitelendirilen şeyleri kesinlikle sürdürürken bu tür ilişkilerin daha geniş uluslararası kuruluşla getirdiği zorluklar Afganistan'daki

FDD'den önce gerçekleşmedi. Sivil yönetime doğru geçiş yapan ordu örneği, 2. Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da bulunabilir; burada ABD ordusu Alman siyasi sistemini 'demokratik bir temelde Alman siyasi yaşamının yeniden yapılandırılması' amacı ile yeniden organize etmiştir (Dobbins ve ark., 2003: 15). Bununla birlikte bu deneyim Irak'taki Bremer dönemi ya da 1847-48'de Meksika'daki erken ABD deneyimlerine; Amerikan İç Savaşı sırasında ve sonrasında Konfederasyon devletlerine; İspanya-Amerikan Savaşı'ndan sonra Filipinler, Porto (Porto) Riko ve Küba'ya; ve 1. Dünya Savaşı'ndan sonra Alman Rhineland'a benzeyen şekilde askerî yönetim olarak düşünülmelidir (Ziemke, 2005: 3). Her iki durumda da ne ordu ne de hükûmet sivil idareyi meşru bir askerî işlev olarak kabul etmiştir (Ziemke, 2005'ten akt., Rosén, 2009).

3.4.2. Vietnam ve Irak Deneyimleri

ABD'de 1990'larda yaşanan kimi olaylar o dönemlerde sivil-asker ilişkilerinde işlerin yolunda gitmediği fikrini uyandırmıştı. Richard Kohn (2002), bu dönemdeki sivil-asker ilişkilerinin durumunu “Amerikan’ın barış dönemlerinde hiç olmadığı kadar düşük bir seviyede” şeklinde tanımlamıştı.

Bazı uzmanlar, 1990'ların sivil-asker gerginliklerinin, Clinton yönetiminin antimilitarist karakterine atfedilebilecek geçici bir durum olduğunu iddia etti. Ancak sivil-asker gerginlikleri George W. Bush'un iki dönem başkanlığında da ortadan kalkmadı. Hatta sivil-asker ilişkileri, Bush yönetiminin ilk Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in ABD ordusunu Soğuk Savaş dönemi yapısından Afganistan ve Irak'taki ABD askerî operasyonlarının ve de gelecekteki muhtemel operasyonel ihtiyaçları karşılamak için dönüştürülmesi çabaları ile birlikte daha da sorunlu hâle gelmeye başladı. 1990'lı yılların başında Amerikan sivil-asker ilişkilerini etkileyen sistem sorunları şöyle nitelendirilmiştir:

- ABD Ordusu Amerikan tarihinin diğer zamanlarına göre sivil liderlikten daha fazla yabancılaşmıştı
- ABD Ordusu ile toplum arasında büyüyen bir mesafe vardı
- ABD Ordusu siyasileşmiş ve partizan olmuştu

- ABD Ordusu sivil gözetimine karşı dirençli hâle gelmişti
- Rütbeliler sivil siyasetçilere karşı çıkma ve direnme, sivil makamların tavsiyesine kulak vermeme hakları olduklarına inanmaya başladılar
- ABD Ordusu Amerikan toplumunun uygunsuz alanlarında çok etkili oldu (Dunlap, 1992/1993; Kohn, 1994, 2002; Luttwak, 1994; Owens, 2008; Weigley, 1993)

Ordudaki bu tür bir eğilimin muhtemel ve çok tehlikeli bir sonucu olarak toplumdaki ayrılma, hizmet ettiği kişilere karşı sorumlu olamayacak kadar büyük, yarı-özerk bir ordu yapısıydı. Bu görüşü ileri sürenler, ordunun etkisinin genişlemesinden endişe ediyorlardı ve Amerikan toplumunu hor görüp sivil denetimine karşı da tepkisiz bir ordu ihtimalinden endişe ediyorlardı. Bu çizgiyi temsil eden yazarların çoğu, krizin akut olmadığını bilakis “bir lenfoma ya da bir termit istilası gibi sessiz ve yıkıcı olduğunu” düşünüyordu (Foster, 1997’den akt., Owens, 2008). Buna farklı yaklaşan ve Soğuk Savaş’ın sona ermesi ile Amerikan toplumundaki değişimin bir sonucu olarak bu ilişkilerin değiştiğini savunanlar da oldu.

Hem Clinton hem de Bush yönetimleri sırasında askerler tarafından sivil yöneticilere yönelik kamu önünde yapılan saldırılar, Amerikan ordusunun sivil denetimi geleneğine uymamaktadır. 1941 yılında ordu ve donanmanın aktif ve emekli subayları Lend-Lease Programı’nı veya İzlanda’nın işgalini kamuoyu önünde tartışmamıştır. Douglas MacArthur Avrupa-öncelikli stratejinin kabulünden sonra istifa etmemiştir? Askerlerin görüşü, askerî meselelerde ne kadar deneyimli olursa olsunlar, operasyonların ve askerî stratejinin yürütülmesiyle sınırlı kabul edilmiştir. Hatta Cohen’in gösterdiği gibi, sivil liderlik hâlâ operasyonel kararlar alma hakkını saklı tutar (Owens, 2008).

Rumsfeld’e yönelik askerlerden yapılan eleştirilerin odağında askerî tavsiyeyi bilinçli şekilde görmezden gelmesi ve savaşı çok küçük bir güçle başlatmaması yer almaktadır. Bu kapsamda yeni koşullara uyum sağlayamamak, ülkede yayılan isyanı öngörememek ve çatışma sonrası istikrar operasyonlarına hazırlık yapmamak da sayılmaktadır (Desch, 2007). Askerlerin Rumsfeld eleştirilerinde iki varsayım bulunmaktaydı. Bunlardan birincisi, askerlerin ordunun kullanımını içeren politika

üretiminde söz hakkına sahip oldukları; ikincisi ise askerî meseleler söz konusu olduğunda askerlerin yargılarının sivillerden üstün olduğuydu.

Amerikan siyasi karar alma süreçlerinde teorik olarak askerinin veto hakkı yoktur. Eliot Cohen (2003) pratikte Amerikan sivil-asker ilişkilerinin bazılarının “sivil-asker ilişkilerinin normal teorisi” olarak adlandırdıkları yaklaşıma uymadığını belirtir. Yani siviller savaşın hedeflerini belirler; strateji ve onu uygulamak askere aittir şeklindeki klasik yaklaşım Amerika’ya uymaz. Abraham Lincoln ve Franklin Roosevelt gibi başarılı savaş dönem Başkanları, askerî operasyonlara müdahalede bulunmuşlardır (Owens, 2008).

Vietnam'daki Amerikan yenilgisinin müsebbibinin bu kapsamda siviller olduğu yönünde bir yaklaşım bulunmaktadır. Ancak Vietnam'daki operasyonel yaklaşımının kurgulayıcısı askerlerdi. General William Westmoreland, Vietnam Halk Ordusu güçlerinin uzak orman bölgelerine sürülerek ABD'nin üstün hava gücüyle yok edilmesi stratejinin mimarıydı. 1991 yılının başlarında Çöl Fırtınası Operasyonu'nun planlanmasında, ABD Merkez Komutanlığı (CENTCOM) komutanı General Norman Schwarzkopf, Kuveyt'in güneyindeki Irak ön mevzilerine yönelik saldırı, ardından Kuveyt'e doğru ilerlemeyi içeren bir plan sundu. Bu planın temel sorunu, bu savaşının en önemli askerî sayılan Saddam Hüseyin'in Cumhuriyet Muhafızları'na ulaşma ihtimalinin olmamasıydı. Bu sebeple sivil liderlik CENTCOM tarafından sunulan ön savaş planını kabul etmeyip planı gözden geçirdi (Owens, 2008).

SONUÇ

Bu tez çalışmasında ABD Ordusu'nun ABD'deki sivil-asker ilişkilerinin kurumlaşma sürecinde kurucu bir figür olarak rolü ve sivil-asker ilişkilerinin dönüşümü konu edinilmiştir. ABD Ordusu'nun muhtelif unsurlarının yarattıkları kalıcı tesirler, sivil/siyaset unsurları ile ordu unsurlarının bir ayrışma durumunda ortaya çıkan çatışmalar ve riskler ele alınmaya çalışılmıştır. Tez çalışmasına başlarken hareket ettiğimiz kurgumuzun yani ABD sivil-asker ilişkilerinin kurumlaşmış gözükmesine rağmen aslında çok kırılğan bir yapısının olduğu görülmüştür.

Siyaset bilimi disiplini bağlamında siyaset ile ordunun ilişkisi, sosyoloji disiplini bağlamında ise halkın orduyla ilişkisi; ABD'nin Anayasa süreçlerinden beridir yaşanan kurumsallaşma çabalarına rağmen kriz durumlarında beklenen işleyişin dışında, aktörlerin güç ilişkilerindeki konumlarına göre, farklı süreçler göstermektedir. Bu sebeple ABD'deki sivil-asker ilişkileri hem siyaset biliminin hem de askerî sosyolojinin temel bir çalışma alanı olarak yer edinmiş ve bugün de bu konumunu korumaktadır.

Tez çalışmasının birinci bölümde ABD'de sivil-asker ilişkileri alanyazını genel olarak değerlendirilmiş; alanın başat kuramları ve kuramcılarının genel görüşleri sunulmuştur. Görünen o ki Huntington ve Janowitz sonrasında sivil-asker ilişkileri kuramları önemli gelişmeler gösterememiş, dünyanın farklı yerlerindeki durumları izah edecek “evrensel” açıklamalar ortaya konamamıştır. Kaldı ki Huntington'un ve Janowitz'in kuramsal izahlarının ABD için bile sonraki sivil-asker ilişkileri uzmanları tarafından yeterli bulunmadığı ve ABD'deki durumu da izahtan çoğu zaman uzak kaldıkları dile getirilmiştir.

ABD'de sivil-asker ilişkilerinin kurumsallaşma sürecinde yaşanan kırılmalar, süreklilikler, yükselişler ve düşüşler; tarihsel bağlamı içerisinde değerlendirilmiştir. ABD'li sivil-asker ilişkileri uzmanları, 1950-1980 arası süreçte silahlı kuvvetler ile siyasi elitler ve vatandaşlar arasındaki etkileşimi, yüksek rütbeli subayların savunma

siyasetini belirlemedeki etkileri bağlamında incelemiştir. 1970-1980 dönemlerinde ise Vietnam Savaşı'nın ve ABD'de zorunlu askerlik uygulamasının bitmesi ile birlikte özellikle Huntington'un ve Janowitz'in kuramları yeniden ele alınmaya başlanmıştır.

ABD'de 2. Dünya Savaşı sonrasında yapılan ilk sivil-asker ilişkileri analizlerinin gerek ABD'nin kendi askerî ve sivil unsurları ile ilgili gerekse de ABD dışındaki dünyanın sivil-asker dinamiklerini anlamaya yönelik çalışmalar olduğu görülmüştür. ABD siyasetinin iç veya dış siyaset kaynaklı gerilimlerinin (Vietnam Savaşı, zorunlu askerliğin kaldırılması, Körfez Savaşı, Afganistan Savaşı, 11 Eylül vb.) ortaya çıkardığı bir alanyazın da bulunmaktadır.

ABD'nin milis kuvvetinden düzenli orduya geçiş süreci, sivil-asker ilişkilerini anlamamız bakımından önemli doneler sunmuştur. Bu geçişin kendisi esasında ABD siyaset geleneğinin/geleneksizliğinin iş görme biçimlerini ve mekanizmalarını ortaya koymaktadır. ABD'nin kuruluş *hikâyesi* esasında ülkenin siyaset kültürünün ve geleneğinin olmadığını ortaya koymaktadır. ABD'nin devlet olma sürecinde de önceki dönem aktörlerinin bu yeni süreçte dinamik bir işlev görmeye çalıştıklarına şahit oluyoruz. Siyaset yapma biçiminin ya da karar alma mekanizmalarının henüz kurumsallaşmamış olması çeşitli unsurların kendi başlarına aktörleşmelerini doğurmuştur. Siyasetin kurumlaşmasını müteakip de karar alma süreçlerinde etkin unsurlar kurumsal yapının gerektirdiği kurumsallaşmış yapı içerisinde yer edinmiştir. ABD'ye özgü bu sürecin etkileri esasında sonraki dönemlerde de sürmüştür. Her ne kadar aktörler, kurumsallaşmış yapıda karar alma süreçlerinde eskisi kadar etkin olmasalar da bu sürecin bugüne uzanan etkileri gözlemlenmiştir. Kurumsallaşma öncesi bazı yapılar ya da gerilimler yeni döneme formu ya da içeriği sabit ya da değişken şekilde taşınmıştır. Örneğin ABD'nin orduya ve sağladıklarına yönelik tavrı bu kapsamda değerlendirilebilir. Bir çeşit zorunlu/gönüllü hizmet biçiminde ordudan Profesyonel orduya geçiş bireysel silahlanmayı ABD özelinde etkilememiştir. Kurumsallaşma öncesi kendi güvenliğini kendisi sağlayan toplumsal yapı, şiddet tekeline rağmen bireysel güvenlik sağlama tutumundan vaz geçmemiştir. Bunda hem ABD geleneğindeki düzenli orduya karşı

duyulan korkunun ve hem de kurumsallaşma öncesi bir geleneğin kendisini sürdürme dinamiğinin etkisi bulunmaktadır.

Charles Tilly'nin Avrupa kentlerinin kurulma sürecinde burjuva sınıfının savaş araçlarının maliyetini yüklenmesine atfettiği sürece benzer bir süreç ABD için de söz konusu olmuş ve bu süreç milis kuvvetlerinin tasfiye edilip yerine düzenli ordunun kurulmasını sağlamıştır. ABD'de de sermaye sınıfının uluslararası iktisadi talepleri Deniz Kuvvetleri'nin uluslararası faaliyetlere yönelmesinin temel saiklerinden birisi olmuştur. Milis kuvvetlerinin kurumsallaşarak düzenli orduya evrilmesinde İç Savaş'ın yanında bu anlamda ülke dışındaki savaşların da (1898 İspanyol Amerikan Savaşı) etkisi olmuştur. Milislerin İç Savaş'ta etkinliklerinin sınırlı kalmasının yanında işçi eylemlerine müdahale gibi çeşitli iç siyaset unsurlarının da güvenilir bir unsur olmaktan çıkması, tasfiyesini kolaylaştırmış ve gerekli kılmıştır.

Weigley'in anlatımından, ABD'nin kuruluşundan (1777) Soğuk Savaş'ın sonuna (1990) kadar geçen 200 yılı aşkın dönemde, sivil-asker ilişkileri bağlamında bazı sonuçlar çıkarabiliyoruz.

1. Daimi ordu, despotluğun/tiranlığın aracıdır. Britanya Hükûmeti'nin 1763 yılında Amerika kıtasına kalıcı garnizon yerleştirme kararı, kolonyal Amerikalılar tarafından kendileri aleyhine olan kanunları ve kararları “despotça” yöntemlerle uygulama girişimi olarak görülmüştür.

2. Bağımsızlık Savaşı sonrasında Amerikan Kongresi, yeni kurdukları ordunun komutanının (George Washington) yeni bir Cromwell hâline gelebileceği kaygısıyla orduya güvenmemiş, hep yakın denetim altında bulundurmaya gayret etmiştir.

3. Büyük orduyu gerektirecek kriz olmaması sebebiyle kuruluşun İç Savaş'a kadar, siyasetçilerin daimi orduyu özellikle çok sınırlı sayıda tutması nedeniyle Amerikan ordusu ülke siyaseti kapsamında oldukça kenarda tutulmuştur. Sivil denetimin bu dönemde kurumsallaştığı ve ordu tarafından içselleştirildiği söylenebilir.

4. Amerika'nın dünya siyasetinde önemli bir aktör olarak belirlediği 1890 yılından sonra sivil denetim noktasında büyük kırılmalar yaşanmamış; sivil-asker ilişkileri dönemin krizlerine bağlı olarak zaman zaman gerilmiş; ancak hiçbir zaman sivil otorite karşısında “ordu” bir bütün veya kurumsal olarak tavır almamıştır.

ABD düzenli orduya geçtikten sonra ordu ve askerî liderler/elitler belirgin aktör olarak öne çıkmamışlardır. Ordu için kurumsallaşma beraberinde aktörleşmeyi getirmemiştir; bu anlamda ordunun ve askerî liderlerin karar alma süreçlerinde aktör olarak öne çıkmaları 2. Dünya Savaşı süreci ve sonrasındır. 2. Dünya Savaşı'na kadar ABD'nin siyaseten yükselmesinde sanayi ve endüstri aktörleri ile siyaset kurumu daha belirgin rol oynamıştır. ABD'nin kuruluşundan itibaren sivil-asker ilişkilerini düzenleyen ve ordunun nasıl bir formasyon kapsamında biçimleneceğini belirleyenler Amerikan sanayisini ve endüstrisini yöneten sınıflar olmuştur. 1. Dünya Savaşı öncesinde ABD Ordusu'nu –profesyonelleşme ve profesyonel orduya geçmek anlamında değil– milisi aşan bir profesyonel/kurumsal yapının ortaya çıkmasında siyaset kurumu belirleyici olmuştur. Ordu'nun önünü ve ona alanı açan siyaset kurumu olmuştur; bu anlamda Ordu'nun güçlendirilmesinin kararı da gerek ülke içi gerekse de çevrede yürütülen savaşlar sebebiyle siyaset kurumunun tercihleridir. Buna rağmen Ordu henüz güçlü bir siyasi aktör konumuna yükselmemiştir. Ordu güçlü kurumsal bir yapı olarak hızla gelişmiş bununla birlikte kurumsal bir aktör olması 2. Dünya Savaşı'nın sonrasına kadar sürmüştür. Sivil-asker ilişkilerinde 2. Dünya Savaşı itibarıyla bir değişim görülmeye ve bu aktörleşme durumuna/sorununa uygun alanyazın da oluşmaya başlayacaktır. Elbette ki tezin ilgili kısımlarında da değinildiği üzere süreç burada kabaca özetlendiği gibi basit işlememiş; belli askerî figürler bilinenin ötesinde sivil-asker ilişkilerini askerî olan lehine değiştirecek roller oynamışlardır. Kurumsallaşma sürecini başlatan olay 2. Dünya Savaşı olmuştur. 2. Dünya Savaşı ABD'nin gerek kendi sanayisi ve endüstri imkânları yoluyla dünya siyasetinde söz ve güç kazanmasına, bu arenada aktör olarak görünür olmasına, egemenlik ilişkilerinin merkezine yerleşmesine olanak sağlamıştır. Bu siyasi ve endüstriyel konumlanmanın Ordu'ya da çok doğrudan yansımaları olacaktır zira bu güç temerküzünün temel aracı artık Ordu'nun askerî etkinlikleri olmaya başlar. Ordu'nun askerî ve doğal olarak siyasi etkinlikleri ve bu etkinliklerin başarısı, askerî

liderleri siyasi aktör konumuna da taşıyacaktır. Harry S. Truman (1945–1953) ile Bill Clinton (1993–2001) arasında görev yapan ABD Başkanları (George H. W. Bush, Ronald Reagan, Jimmy Carter, Gerald Ford, Richard Nixon, Lyndon B. Johnson, John F. Kennedy, Dwight D. Eisenhower, Harry S. Truman), ABD Ordusu'nda rütbeli pozisyonlarında hizmet vermişlerdir.

ABD Ordusu'nda 2. Dünya Savaşı'ndan hemen sonra seferberliğin bitirilmesi bazı ordu mensupları tarafından olumlu bir girişim olarak karşılanmamış, bilakis ülkeyi “ulusal siyasetin prestijinin sarsıldığı, ulusal güvenliğin tehlikeye girdiği, acziyetin kıyasına” getirmiştir (Sparrow, 1994). 1948 tarihli yeni “Seçici Hizmet Yasası” (Selective Service Act), Sovyetler Birliği'nin varlığına binaen kamusal talep görmese de silah altına almayı belli bir yasa kapsamında yeniden düzenlemiştir. Kore Savaşı'na kadar da ABD Ordusu'ndaki (7,6 milyonu ülke dışında bulunan) 12 milyon görevlinin sayısı 1,5 milyona kadar düşürülmüştür. Ordunun bu yeniden yapılandırılma süreçlerinde yeni tip savaşların daha önceki dönemlerden farklı ihtiyaçları doğurması yanında, ABD'nin uluslararası hegemonyanın merkezinde yer almasının ortaya çıkardığı rollere göre zorunlu örgütsel değişikliklere gitmesi de söz konusudur.

ABD Ordusu, 1. Dünya Savaşı öncesi siyasetin güç kazanmasına ve devletleşme deneyimine bağlı olarak bir aktör olarak kurumlaşmaya ve aktör olmaya başladı. Ordu, milis deneyimlerini aşarak kurumsal bir yapıya/orduya dönüştü zira 1. Dünya Savaşı öncesi ordu, sermaye, siyaset ilişkileri içerisinde kendi başına kurumsal bir aktör değildi. 1. Dünya Savaşı sonrasında kurumsallaşma süreci devam etmiş fakat ordunun siyasetle olan ilişkisinde kurumsal bir aktör gibi davranmasını gerektirecek ilişki biçimi henüz gelişmemiştir. ABD Ordusunun kurumsal aktör olma süreci iki nedenle ilişkilidir. (1) ABD hegemonyasının yükselişi, siyasi anlamda ABD'ye uluslararası alandaki ilişkileri yürütmek durumunda bırakmasının yanında orduyu da bu ilişkiler içerisinde konumlandırılmasını ve yeniden yapılandırılmasını da getirmiştir. (2) ABD'nin siyasi etki sahasında karşılaşılan problemlerin yönetilmesinde ordunun güçlü bir şekilde yapılandırılması gündeme gelmiştir. Bu kapsamda da ordu, ülke içerisinde değil ülke dışında tutulmuş; ordu, gayrinizami harp birlikleriyle, istihbarat yapılarıyla iç içe geçmeye başlamıştır (Jacobsen, 2016).

ABD ordusu bir yandan kurumsallaşırken 2. DünyaSavaşı sonrasında siyasetin ihtiyaçları doğrultusunda aktörleşmeye de başlamıştır. 2. DünyaSavaşı'na kadar sivil yöneticiler güçlü aktördür ve askerler kurumsal aktör olarak henüz ortaya çıkmış değildir. 2. DünyaSavaşı sonrasında hem savaştaki üstlenilen roller hem de hegemonyanın sürdürülebilir kılınması ihtiyacı, ordunun yeniden yapılandırılmasını gündeme getirmiştir. Bu durumda da askerî liderler, sivil-asker ilişkilerinde kurumsal bir aktör olarak ve güçlü bir şekilde görünür olmaya başlamışlardır.

Bunun neticesinde askerî liderler, sivil-asker ilişkilerinde aktör olarak davranabilme gücünü ve imkânını elde etmişlerdir. Bu noktada askerî liderler sahadaki rolleri dolayısıyla öngörülenin ve beklenenin ötesinde bir etki oluşturmuşlardır. Siyaset ile gerilimi ve çatışmayı doğuran unsur da bu olmuştur. Ordu sahada etkinlik kazandıkça sivil-asker ilişkilerinde aktör olma konumunu güçlendirmiştir.

Siyaset ile ordu arasındaki gerilimler sivil-asker ilişkilerinde her zaman ordu lehine işlememiş bazen de ordu açısından kazanımların yitimine ya da kurumsal modelin değişimine yol açmıştır. Örneğin Vietnam sonrasında ordu açısından bir geri çekilme yaşanmıştır. Vietnam'a yönelik protestolar yani sivil haklar hareketi devreye girdiğinde orduda bir prestij kaybı yaşanmıştır. Siyaset de bu durumu bir gerekçe olarak kullanarak orduyu yeniden yapılandırma sürecini başlatmıştır. Sivil-asker ilişkilerinin bir yüksek kurumsallaşma düzeyi var başkan düzeyi var ama bir güç kazanıyorlar. Vietnam sonrası ordunun bir kez daha bu toplumsal durum sivil haklar hareketi ve Vietnam savaşının sonucunda siyaseti etkilediği için ya da maliyeti etkilediği için başka bir şekilde kuruyor.

ABD'de ordunun darbe girişiminde bulunma olasılığına çok ihtimal verilmese de bu durum sivil-asker iş birliğinin ve askerî verimliliğin önünde engellerin olmadığı anlamına gelmemekte, bilakis zaman zaman sivil-asker ilişkilerini zayıflatan eğilimler görülmektedir. 2000'li yıllar itibarıyla birçok sivil Amerikan vatandaşının orduya saygı duyduğunu vurgulayan Langston'a (2000) göre, yaşlı kesim gençlere göre daha negatif bir tutum sergilemekle birlikte, toplumda genel olarak orduya duyulan güven diğer kurumlardan daha yüksektir. Ancak, bu

güvene rağmen, Amerikan toplumunun orduya bakışındaki değişkenlik ve şüphecilik toplumda egemen olan liberalizm temelli ulusal ideoloji ile açıklanmaktadır. Yazara göre toplumda egemen olan ve kişisel bağlılıkları grup sadakatinin üzerinde tutan liberalizm temelli değerler ve tutumlar, askere alma ve ordudaki hizmet esasları ile çelişmektedir. Ayrıca, liberalizmin insan hayatına verdiği değer ile Amerikan hükûmetinin politika ve askerî uygulamaları arasındaki derin çelişki, toplumdaki şüpheciliğe katkı yapsa da savaş zayıfına karşı hassasiyeti liberalizmden çok Amerikalıların yaşam hakkı anlayışına dayandırmak gerekir. Ordunun diğer kurumlara göre toplumun gözündeki farklı ve ayrıcalıklı konumunu, bu kurumun Amerikan ulusal kimliğinin ve amacının bir sembolü hâline gelmesine bağlayan Langston, liberalizm temelli eleştiri dışında savaşlarda yaşanan zayıfa tepkide iki farklı faktörün etkisini vurgular:

I. Demografik faktör: Amerikan ailelerinin gittikçe küçülmesi ve genç nüfusun azlığı, Amerikan toplumunun can kayıplarına tepkisini artırmaktadır.

II. Ordu-sivil elit kopukluğu: Orduyu ve orduda hizmeti reddetmek Amerikan sivil elitlerine özgü bir tutum hâline gelmiştir.

Weigley'e (2012) göre siviller ile askerler arasındaki mesafe ve güvensizliğin varlığı konusunda Amerikan tarihi boyunca bir farkındalık olsa da, 20. yüzyıldan önce ordu, politika oluşturma konusunda hem fazlasıyla kenarda, hem de iki kesim arasındaki kültürel mesafenin etkilerinin görülebilmesi için topluma göre küçük kalıyordu. Ne var ki 20. yüzyılda ordu artık ne kenardadır ne de Amerikalıların ve hükûmetlerin endişelerine karşı ilgisizdir.

Soğuk Savaş Dönemi'nin yarattığı birliktelik ve uyuma rağmen Vietnam Savaşı ve sonuçları, sivil ve asker kesimler arasındaki şüpheciliği artırmış ve kültürel mesafeyi açmıştır. Amerikan sivil-asker ilişkisinin altında yatan güvensizlik, Soğuk Savaş Dönemi'nin sona ermesiyle biraz daha derinleşmiştir. Zorunlu askerlik kaldırıldığından beri, Amerikan eliti orduyu ve orduya katılımı daha fazla göz ardı eder olmuştur. Bu durum ülkede demografik temelde ordu-toplum mesafesini artırmakla kalmamış, devlet kademelerinde yükselen ancak askerlik yapmayan sivil elitlerle askerlerin politika tercihlerinin farklılaşmasını getirmiş ve beraberinde

çatışma riskini de arttırmıştır. Ricks'in (XXXX) Amerikan siyasi ve ekonomik elitlerinin askerî konularda bilgisiz olduğu yönündeki görüşleri, ABD'de sivil-asker ilişkilerinin çatışmaya açık olmakla birlikte, yasal temelde belirlenmiş dengeler ve uzlaşma üzerinden yürüdüğünü göstermektedir.

Huntington'ın teorisine bakarsak 2. Dünya Savaşı sonrasında; (i) küresel güvenlik kaygıları (Amerikan halkı arasında yaygın bir korku meydana getirmiştir.) ve (ii) böyle bir güvensizliğin ortasında, Amerika'nın nükleer silahlara olan aşırı güveni, orduda bozulmaya sebep olmuştur (Spanier, 1991: 32, 132). 1940-1941 yıllarında Japonya ile savaşa hazırlanılan dönemde ordunun sivil yetkililere duyduğu saygı askerinin neredeyse kendini küçültmesine sebep olmuş ve ardından dört yıllık savaş sürecinde bu tutum hâkim olmaya devam etse de azalmıştır. Soğuk Savaş yıllarında kararlar eşi benzeri görülmemiş bir şekilde ve sıklıkta politik-diplomatik-stratejik unsurların kesişiminde alınmıştır. Bu Soğuk Savaş durumu, zaruri olarak, sivil ve askerî liderlerin politika yapma sürecinde emsalsiz bir şekilde iç içe geçmelerine yol açmıştır. Bunun sonucu olarak sivil-asker sınırının her iki tarafındaki liderlerin birbirleriyle bu kadar yakın olmasıyla, ordunun sivil yetkililere duyduğu mesafeli saygı azalmıştır.

KAYNAKÇA

- Abrahamsson, B.: 1972 **Military Professionalization and Political Power**, Beverly Hills, CA: Sage.
- Abrams, P.: 1970 "Armed forces and society: Problems of alienation" J. N. Wolfe & J. Erickson, **The armed service and society: Alienation, management and integration**, Edinburgh, Edinburgh University Press, 24-42.
- Absher, K. M.: 2009 **Mind-sets and missiles: First-hand account of the Cuban missile crisis**, September, Carlisle Barracks: Strategic Studies Institute SSI Publications. Retrieved from <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub935.pdf>
- Albright, D. E.: 1980 "A comparative conceptualization of civil-military relations," **World Politics**, 22, 553-576.
- al-Quazzaz, A.: 1973 "Army and society in Israel," **Pacific Sociological Review**, 16, 143-176.
- Ambler, J. S.: 1968 **Soldiers against the state: The French army in politics**, Garden City, NY, Doubleday.
- Ambrose, S. E.: 1990 **Eisenhower: Soldier and President**, New York, Simon & Schuster.
- Andreski, S.: 1980 "On the Peaceful Disposition of Military Dictatorships," **Journal of Strategic Studies**, 3/3(December), 3-10.
- Aptheker, H.: 1968 "Power in America," G. W. Domhoff & H. B. Ballard (Eds.), **C. Wright Mills and the power elite**, Boston, Beacon, 133-164.
- Apuzzo, M.: 2014 "War gear flows to police departments," **The New York Times**, June 8. Retrieved from <http://www.nytimes.com/2014/06/09/us/war-gear-flows-to-police-departments.html>
- Arnade, K. C.: 1951 "The technique of the coup d'etat in Latin America," A. N. Christensen (Ed.), **The evolution of Latin American government**, New York, Henry Holt, 309-317.
- Astiz, C. A.: 1969 **Pressure groups and power elites in Peruvian politics**, Ithaca, NY, Cornell University Press.
- Aukofer, F., & Lawrence, W. P.: 1995 **America's Team. The Odd Couple: A Report on the Relationship between the Media and the Military**, Nashville, Vanderbilt University.
- Avant, D.: 2002 "Privatizing Military Training: A Challenge to US Army Professionalism?" **The Future of the Army Profession**, ed. D. Snider & G. Watkins, New York: McGraw-Hill, 179-196.
- Bacevich, A. J.: 1997 "Tradition Abandoned: America's Military in a New Era," **National Interest**, 48(Summer), 16-25.

- Bacevich, A. J.: 1999 "Discord Still: Clinton and the Military," **The Washington Post**, 3 January, p. C1.
- Barany, Z.: 1991 "Civil-military relations in communist systems: Western models revisited," **Journal of Political and Military Sociology**, 19/1, 75-99.
- Barnet, R. J.: 1969 **The economy of death**, New York, Atheneum.
- Başpınar, A.: 2010 **Askeri Sosyoloji: Tarih ve Kaynaklar**, Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bebler, A.: 1973 "The African military, nationalism and economic development," **Journal of African Studies**, 8, 70-86.
- Bekiempis, V.: 2015 "The new racial makeup of U.S. police departments," **Newsweek**, May 14. Retrieved from <http://www.newsweek.com/racial-makeup-police-departments-331130>
- Ben-Dor, G.: 1975 "Civilianization of military forces in the Arab world," **Armed Forces and Society**, 1, 317-327.
- Betros, L.: 2001 "Political partisanship and the military ethic in America," **Armed Forces & Society**, 27, 501-523. <http://dx.doi.org/10.1177/0095327X0102700401>
- Betts, R. K.: 1991 **Soldiers, Statesmen, and Cold War Crises**, New York, Columbia University Press.
- Bianco, W. T., & Markham, J.: 2001 "Vanishing Veterans: The Decline of Military Experience in the U.S. Congress," **Soldiers and Civilians**, ed. P. D. Feaver & R. H. Kohn, Cambridge, MA: MIT Press, 275-287.
- Blake, R.: 1957 "Great Britain," ed. by **Soldiers and Governments: Nine Studies in Civil-Military Relations**, London, Eyre & Spottiswoode, 25-50.
- Bland, D. L.: 1999 "A unified theory of civil-military relations," **Armed Forces & Society**, 26/1, 7-26. <http://dx.doi.org/10.1177/0095327X9902600102>
- Bobrow, D. B.: 1966 "The civic role of the military: Some critical hypotheses," **Western Political Quarterly**, 19, 101-111.
- Boene, B., & Dandeker, C.: 2000 "Armed forces, state and society in Sweden: a view from a wider European perspective," In C. Dandeker & A. Weibull (eds.), *Facing Uncertainty*, Report No. 2: The Swedish Military in International Perspective, 129-179. Karlstad.
- Boëne, B.: 1990 How "unique" should the military be? A review of representative literature and outline of a synthetic formulation, **European Journal of Sociology**, 31/1, 3-59.
- Born, H.: 2000 **Multiple Control and Armed Forces in Democracies: The Case of The Netherlands**, Breda, The Netherlands.
- Born, H.: 2003 "Democratic control of armed forces: Relevance, issues, and research agenda," G. Caforio (Ed.), **Handbook of the sociology of the military**, New York, NY: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 151-165.

- Brendel, D. H.: 2006 **Healing psychiatry: Bridging the science/humanism divide**, Cambridge, MA: MIT Press.
- Brill, W. H.: 1967 **Military intervention in Bolivia: The overthrow of Paz Estenssoro and the MNR**, Washington DC, Institute for the Comparative Study of Political Systems.
- Burk, J.: 1991 "Introduction: A pragmatic sociology," J. Burk Ed., **Morris Janowitz on social organization and social control**, Chicago, IL: University of Chicago Press, 1–56.
- Burk, J.: 2000 "The Citizen Soldier and Democratic Societies: A Comparative Analysis of America's Revolutionary and Civil Wars," **Citizenship Studies**, 4(July), 149-165.
- Burk, J.: 2001a "The Military Presence in American Society, 1950-2000," In P. Feather & R. Kohn, **Soldiers and Civilians: The Civil-Military Gap and American National Security**, Cambridge: MIT Press, 247-274.
- Burk, J.: 2001b "The Military Obligation of Citizens Since Vietnam," **Parameters**, 31(Summer), 48-60.
- Burk, J.: 2001c "From Wars of Independence to Democratic Peace: Comparing the Cases of Israel and the United States," **Military, State and Society in Israel**, ed. D. Maman, E. Ben-Ari, & Z. Rosenhek, New Brunswick, NJ: Transaction, 81-104.
- Burk, J.: 2002 "Theories of democratic civil–military relations," **Armed Forces & Society**, 29/1(Fall), 7–29. <http://dx.doi.org/10.1177/0095327X0202900102>
- Burns, J. F.: 2009 "U.K. Documents Show Friction with U.S. on Iraq," **New York Times**, 24 November 2009.
- Caforio, G.: 2006 "Some Historical Notes" **Handbook of the Sociology of the Military**, Ed. by., Giuseppe Caforio, NY, Springer, 7-26.
- Callwell, C. E.: 1906 **Small Wars, Their Principles and Practice**, 3rd ed., London, Harrison and Sons.
- Calvert, P.: 1967 "Revolution: The politics of violence," **Political Studies**, XV, 1-11.
- Calvert, P.: 1970 **Revolution**, London, Macmillan.
- Cammack, P., Pool, D., & Tordoff, W.: 1988 **Third World Politics: A Comparative Introduction**, London, Macmillan Education.
- Cannamp, S., & Popp, G.: Eds. 2015 **No war/no peace: A new paradigm in international relationship and a new normal**, 9th Annual Strategic Multi-layer Assessment SMA Conference, October, NSI, Joint Base Andrews.
- Chomsky, N.: 1999 **The New Military Humanism: Lessons from Kosovo**, Cambridge, Polity Press.
- Chorley, K.: 1943 **Armies and the art of revolutions**, London, Faber and Faber.

- Clark, J. R.: 2016 “To win wars, correct the army’s political blind spot,” **Parameters**, 45, 27–37. Retrieved from http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/parameters/issues/Winter_2015-16/6_Clark.pdf
- Coffin, T.: 1964 **The armed society**, Baltimore, Penguin.
- Cohen, E. A.: 2001 “Twilight of the Citizen Soldier,” **Parameters**, 23-28.
- Cohen, E. A.: 2003 **Supreme Command: Soldiers, Statesmen, and Leadership in Wartime**, New York: Anchor Books.
- Cohen, E., Horvath, J., Nagl, J.: 2006 “Principles, Imperatives, and Paradoxes of Counterinsurgency,” **Military Review**, March-April, 49-53. Retrieved from <http://www.au.af.mil/au/awc/awcgate/milreview/cohen.pdf>
- Colton, T. J.: 1979 **Commissars, commanders, and civilian authority: The structure of Soviet military politics**, Cambridge, MA, Harvard University Press.
- Cosmas, G. A.: 1971 **An Army for Empire: The United States Army and the Spanish American War**, Columbia, MO: University of Missouri Press.
- Coşkun, İ.: 1987 “Modernleşme Kuramı Üzerine”, **Sosyoloji Dergisi**, 3-1, 189-304.
- Cottey, A., Edmunds, T., & Forster, A.: 1999 **Civil-military relations in Central and Eastern Europe: Democratic control of the armed forces in Central and Eastern Europe: A framework for understanding civil-military relation**, Working Paper 1/99, The Transformation of Civil-Military Relations in a Comparative Context, a research project in the Economic and Social Research Council’s “One Europe or Several?” Programme, Retrieved from <http://www.mcrit.com/scenarios/visionsofeurope/documents/one%20Europe%20or%20Several/A%20Cottey%20T%20Edmunds%20A%20Forster%20.pdf>
- Cottey, A., Edmunds, T., & Forster, A.: 2002 “The Second Generation Problematic: Rethinking Democracy and Civil-Military Relations,” **Armed Forces & Society**, 29/1 (Fall), 31-56.
- Crackel, T.: 1987 **Mr. Jefferson’s Army: Political and Social Reform of the Military Establishment, 1801-1809**, New York: New York University Press.
- Cunliffe, M.: 1968 **Soldiers and Civilians: The Martial Spirit in America, 1775-1865**, Boston, MA: Little Brown.
- Cushman, J. H. Jr.: 1994 “Bungling the Informal Contract.” **Proceedings of the Naval Institute**, 120/1 (January), 10-13.
- Dahl, R. A.: 1967 **Pluralist democracy in the United States**, Chicago, IL: Rand McNally.
- Dahl, R. A.: 1998 **On Democracy**, New Haven, Yale University Press.

- Dandeker, C.: 1990 **Flexible Forces for the Twenty-First Century, Facing Uncertainty** (Report no. 1), Karlstad: Department of Leadership, Swedish National Defense College.
- Dandeker, C.: 1998 “New Times for the Military: Some Sociological Remarks on the Changing Role and Structure of the Armed Forces of the Advanced Societies,” C. Caforio (Ed.), **The Sociology of the Military**, Cheltenham: Edward Elgar, 573-590.
- Dandeker, C.: 2000 “The Military in Democratic Societies: New Times and New Patterns of Civil-Military Relations” J. Kuhlmann & J. Callaghan (Eds.), **Military and Society in 21st Century Europe. A Comparative Analysis**, Lit Verlag and Transaction, 27-44.
- Danopoulos, C.: 1999 “Introduction,” In C. Danopoulos & D. Zirker (Eds.), **The military and society in the former Eastern bloc**. Boulder, CO: Westview Press, , pp. 2-7.
- Davis, J. A.: 2001 “Attitudes and Opinions Among Senior Military Officers and a U. S. Cross Section, 1998–99,” In P. Feaver & R. Kohn, **Soldiers and Civilians: The Civil-Military Gap and American National Security**, Cambridge: MIT Press, 101-128.
- Decalo, S.: 1976 **Coups and army rule in Africa**, New Haven, Yale University Press.
- Desch, M. C.: 2007 “Bush and the Generals,” **Foreign Affairs**, 86, no. 3 (May/June).
- Dewey, J.: 1927/1988 **The public and its problems**, Athens, NY: Swallow Press.
- Dominguez, J. I.: 1974 “The civic soldier in Cuba,” C. Kelleher (Ed.), **Political-military systems**, Beverly Hills, CA.: Sage, 209-238.
- Driver, D. W.: 2004 **Two Theories of U.S. Civil-Military Relations: The Alternate Paths of the Citizen-Soldier and the Neutral Professional**, This paper was prepared for delivery at the 2004 meeting of the Midwest Political Science Association, Chicago, IL (15-18 April 2004).
- Dubik, J.: 2015 “No avoiding moral responsibility in war: Is there ever a time to resign?” **Army Magazine**, January, Retrieved from http://www.editiondigital.net/article/No_Avoiding_Moral_Responsibility_in_War/1904946/242037/article.html
- Dunlap, C.: 1992/1993 “The origins of the American military coup of 2012,” **Parameters**, 22, 2–20.
- Dunlap, C.: 1994 “Welcome to the junta: the erosion of civilian control of the US military,” **Wake Forest Law Review**, 29/2, 341–392.
- Edmonds, M.: 1990 **Armed Services and Society** (Westview Special Editions on Armed Forces and Society, No. 2), Boulder, CO: Westview.

- Edmunds, T., & Cottey, A., & Forster, A.: 2001 "Rethinking Civil-military Relations and Democracy: Lessons from Central and Eastern Europe." Unpublished paper presented at the biennial meetings of the Inter-University Seminar on Armed Forces and Society, Baltimore, Maryland, 19-21 October.
- Feaver, P. D., & Kohn, R. H. Eds. 2001 **Soldiers and Civilians: The Civil-Military Gap and American National Security**, Cambridge: MIT Press.
- Feaver, P. D.: 1992 **Guarding the Guardians: Civilian Control of Nuclear Weapons in the United States**, Ithaca, NY: Cornell University Press.
- Feaver, P. D.: 1996b An American crisis in civilian control and civil-military relations? Historical and conceptual roots, **Tocqueville Review**, 17/1, 159–184.
- Feaver, P. D.: 1998 "Crisis as shirking: an agency theory explanation of the souring of American civil-military relations," **Armed Forces & Society**, 24(3):407–434
- Feaver, P. D.: 1999 "Civil-military relations," **Annual Review of Political Science**, 2, 211-241.
- Feaver, P.: 1996a "The civil-military problematique: Huntington, Janowitz, and the question of civilian control," **Armed Forces & Society**, 23/2, 149–178. <http://dx.doi.org/10.1177/0095327X9602300203>
- Fehrenbach, T. R.: 1963 **This Kind of War**, New York: Macmillan.
- Feit, E.: 1973 **The armed bureaucrats**, Boston, Houghton Mifflin.
- Finer, S. E. 1975 "State- and Nation-Building in Europe: The Role of the Military." In C. Tilly, ed., **The Formation of National States in Western Europe**, Princeton: Princeton University Press, 84-163.
- Finer, S. E.: 1974 "The man on horseback - 1974: Military regimes," **Armed Forces and Society**, 1, 5-28.
- Finer, S. E.: 1976 **The Man on Horseback: The Role of the Military in Politics**, 2nd ed. Harmondsworth, England: Penguin Books.
- Finer, S. E.: 1980 "The role of the military," **The Times Higher Education Supplement**, 10 October.
- First, R.: 1970 **The barrel of a gun**, New York, Pantheon.
- Fishel, J. T. 1995 "Little Wars, Small Wars, LIC, OOTW, the GAP, and Things That Go Bump in the Night," **Low Intensity Conflict and Law Enforcement Journal**, 46/3-4 (Winter), 372-398.
- Fitzgibbon, R. H.: 1961 "The revolution next door: Cuba," **Annals of the American Academy of Political and Social Science**, 334, 113-122.
- Fleming, B.: 2010 **Bridging the military-civilian divide: What each side must know about the other—and about itself**, Washington, DC: Potomac Books, 200–210.

- Flint, R. K.: 1985 "The Truman-MacArthur Conflict: Dilemmas of Civil-Military Relations in the Nuclear Age," ed. by Richard Kohn, **The United States Military under the Constitution of the United States, 1789-1989**, New York, New York University Press, 223-267.
- Fordham, B. O.: 2001 "Military Interests and Civilian Politics," **Soldiers and Civilians**, ed. P. D. Feaver & R. H. Kohn, Cambridge, MA: MIT Press, 327-360.
- Foster, G.: 1997 "Confronting the Crisis in Civil-Military Relations," **Washington Quarterly**, 20, no. 4.
- Friedman, G., & Friedman, M.: 1998 **The Future of War. Power, Technology and American World Dominance in the Twenty-First Century**, New York: St. Martin's Press.
- Friedman, T. L.: 1999 **The Lexus and the Olive Tree**, New York, Anchor Books.
- Galbraith, J. K.: 1969 **How to control the military**, Garden City: Doubleday and Company.
- Germani, G., & Kolman, S.: 1961 "Politics, social structure and military intervention in Latin America," **Archives Europeennes de Sociologie**, 2, 62-81.
- Gibson, C.: 2009 "Enhancing national security and civilian control of the military," S. C. Nielson & D. M. Snider Eds., **American civil-military relations: The soldier and the state in a new era**, Baltimore, MD: The Johns Hopkins University Press, 239-263.
- Goldstein, L. J.: 2000 "General John Shalikashvili and the civil-military relations of peacekeeping," **Armed Forces and Society**, 26(3), 387-411.
- Gronke, P., & Feaver, P. D.: 2001 "Uncertain Confidence: Civilian and Military Attitudes about Civil-Military Relations," **Soldiers and Civilians: The Civil-Military Gap and American National Security**, ed. P. D. Feaver & R. H. Kohn, Cambridge, MA: MIT Press, 129-161.
- Gutteridge, W. F.: 1969 **The military in African politics**, London, Methuen.
- Halbfinger, D., & Holmes, S. A.: 2003 "A Nation At War: The Troops; Military Mirrors a Working-Class America," **New York Times**.
- Haltiner, K. W.: 1999 **Civil-military relations: separation or concordance? The case of Switzerland**, Paper presented at the ERGOMAS interim meeting, Birmingham.
- Hamer, W. S.: 1970 **The British army: Civil-military relations, 1885-1905**, Oxford, Clarendon Press.
- Hammes, T.: 2005 "Rethinking the Principles of War," ed. by Anthony D. Mcivior, **Rethinking the Principles of War**, Annapolis, MD., Naval Institute Press, 273-277.
- Hammond, W. M.: 1996 **Public Affairs: The Military and the Media, 1968-1973**, Washington, D.C.: Center of Military History, United States Army, U.S. Government Printing Office.

- Hansen, R. A.: 1971 "Career motivation and military ideology," M. Janowitz & J. Van Doorn (Eds.), **On military ideology**, Rotterdam, Rotterdam University Press, 119-136.
- Hansen, R. A.: 1973 "Public orientations to the military in Chile," **Pacific Sociological Review**, 16, 192-207.
- Harries-Jenkins, G., & Moskos, C. C.: 1981 "The Theory and Politics of Civil-Military Relations," **Current Sociology**, 29/3, 43-73. <https://doi.org/10.1177/001139281029003005>
- Herspring, D. R., & Volgyes, I. (Eds.) 1978 **Civil-military relations in communist systems**, Boulder, CO: Westview.
- Hillen, J.: 1998 "The Military Culture Wars," **The Weekly Standard**, 12 Jan 1998, 10-13.
- Hillen, J.: 1999 "Must U.S. Military Culture Reform?" **Orbis**, 43/1, 43-57.
- Hitchins, D., Jacobs, W.: 1996 "United Kingdom," ed. by Constantine Danopoulos and Cynthia Watson, **The Political Role of the Military: An International Handbook**, Westport, Greenwood Press, 407-408.
- Holsti, K. J.: 1996 **The State, War, and the State of War**, Cambridge, UK: Cambridge University Press
- Holsti, O. R.: 1998/1999 "A widening gap between the U.S. military and civilian society? Some Evidence," **International Security**, 23(3), 5-42.
- Hooker, R. D. Jr.: 2011 "Soldiers of the state: Reconsidering American civil-military relations," **Parameters**, 41, 1-14.
- Hopkins, K.: 1966 "Civil-military relations in developing countries," **British Journal of Sociology**, 17, 165-182.
- Howard, M.: 1957 **Soldiers and Governments: Nine Studies in Civil-Military Relations**, London, Eyre & Spottiswoode.
- Huntington, S. P.: 1956a "Civilian control and the constitution," **The American Political Science Review**, 50, 676-699.
- Huntington, S. P.: 1956b "Civilian control of the military: A theoretical statement," H. Eulau, S. J. Eldersveld, & M. Janowitz Eds., **Political behavior**, Glencoe: The Free Press, 380-385.
- Huntington, S. P.: 1957 **The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil- Military Relations**, Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Huntington, S. P.: 1960 "Strategic planning and the political process," **Foreign Affairs**, 38, 285-299.
- Huntington, S. P.: 1961 **The Common Defense**, New York, Cambridge University Press.
- Huntington, S. P.: 1962 "Patterns of violence in world politics," S. P. Huntington (ed.), **Changing patterns of military politics**, New York, Free Press of Glencoe, 11-50.

- Huntington, S. P.: 1968 **Political Order in Changing Societies**, New Haven, CT: Yale University Press.
- Ingham, J.: 2009 "Italians Paid Taliban Not to Attack Them," **Express**, 17 October 2009.
- Issak, M.: 1967 "Modernization and role-expansion of the military in developing countries: A comparative analysis," **Comparative Studies in Society and History**, 9, 235-255.
- Jackman, R. W. 1976 "Politicians in Uniform: Military Governments and Social Change in The Third World." **American Political Science Review**, 70/4 (December), 1078-1097.
- Jacobsen, A: 2016 **The Pentagon's Brain: An Uncensored History of DARPA, America's Top-Secret Military Research Agency**, Boston, MA, Back Bay Books.
- Janowitz, M. 1977 **Military Institutions and Coercion in the Developing Nations**, Chicago: University Chicago Press
- Janowitz, M.: 1964 **The military in the political development of new nations**, Chicago, University of Chicago Press.
- Janowitz, M.: 1971 **The Professional Soldier: A Social and Political Portrait**, Glencoe, IL.: The Free Press.
- Janowitz, M.: 1983 **The Reconstruction of Patriotism**, Chicago: University of Chicago Press.
- Johnson, J. J.: (Ed.) 1962a **The role of the military in underdeveloped countries**, Princeton NJ, Princeton University Press,
- Johnson, J. J.: 1958 **Political change in Latin America: The emergence of the middle sectors**, Stanford, Stanford University Press,
- Johnson, J. J.: 1962b "The Latin American military as a politically competing group in transitional society," J. J. Johnson (Ed.), **The role of the military in underdeveloped countries**, Princeton NJ, Princeton University Press, 91-130.
- Kasfir, N.: 1975 "Civilian participation under military rule in Uganda and Sudan," **Armed Forces and Society**, 1, 344-63.
- Kelleher, C.: (ed.) 1974 **Political-military systems**, Beverly Hills, CA, Sage.
- Kemp, K. W., Hudflin, C.: 1992 "Civil Supremacy over the Military: Its Nature and Limits," **Armed Forces & Society**, 19/1(Fall), 7-26.
- Kennedy, G.: 1974 **The military in the third world**. New York, Scribner's.
- Kennedy, P.: 1993 **Preparing for the Twenty First Century**, New York, Random House.
- Kim, J-H.: 1978 **The garrison state in pre-war Japan and post-war Korea**, Washington DC, University Press of America.
- Kimmerling, B.: 1979 "Determination of the boundaries and framework of conscription: Two dimensions of civil-military relations in Israel," **Studies in Comparative International Development**, 14.
- Kitchen, M.: 1975 **A military history of Germany**, Bloomington, IN, Indiana University Press.

- Kohn, R. H.: 1975 **Eagle and Sword: The Federalists and the Creation of the Military Establishment in America, 1783-1802**, New York: Free Press.
- Kohn, R. H.: 1994 "Out of Control: The Crisis in Civil-Military Relations," **National Interest**, 35 (Spring), 3-17.
- Kohn, R. H.: 1997a "How Democracies Control The Military," **Journal of Democracy**, 8(October), 140-153.
- Kohn, R. H.: 1997b **The Forgotten Fundamentals of Civilian Control of the Military in Democratic Government**. Harvard University, John M. Olin Institute for Strategic Studies.
- Kohn, R. H.: 2002 "The Erosion of Civilian Control of the Military in the United States Today," **Naval War College Review**, 55(Summer).
- Kolko, G.: 1970 **The politics of war**, New York, Random House.
- Kolkowicz, R.: 1978 "Interest groups in Soviet politics: The case of the military," HERSPRING, Dale R.: VOLGYES, Ivan (eds), **Civil military relations in communist systems**, Boulder, Colo.: West View.
- Korb, L.: 1996 **The military and social change** (Working paper / Project on U.S. Post-Cold War Civil-Military Relations), Cambridge, MA: John M. Olin Institute for Strategic Studies.
- Kossack, M.: 1971 "Changes in the political and social functions of the armed forces in Latin America," M. Janowitz & J. Van Doorn (Eds.), **On military intervention**, Rotterdam, Rotterdam University Press.
- Kourvetaris, G. A., & Dobratz, B. A.: 1976 "The present state and development of sociology of the military," **Journal of Political Military Sociology**, 4, 67-105.
- Kourvetaris, G. A.: 1971 "The role of the military in Greek politics," **International Review of History and Political Science**, 8, 91-114.
- Kozak, W.: 2009 **LeMay: The life and wars of general Curtis LeMay**, Washington, DC: Regnery.
- Krauthammer, C.: 2001 "Wars of choice, wars of necessity," **Time**, October 28. Retrieved from <http://content.time.com/time/magazine/article/0,9171,181599,00.html>
- Kuhlman, J., & Callaghan, J.: Eds. 2000 **Military and Society in 21st Century Europe: A Comparative Analysis**, London: Transaction.
- Kümmel, G.: 2002 "The military and its civilian environment: Reflections on a theory of civil-military relations," **Connections: The Quarterly Journal**, 1/4, 63-82.
- Lancaster, J.: 1993 "Clinton and the Military: Is Gay Policy Just the Opening Skirmish," **Washington Post**, February 1, A10.

- Lang, K.: 1967 **Military sociology: A preliminary report on a bibliographical survey**, Presented at London Conference on Armed Forces and Society.
- Lang, K.: 1972 **Military institutions and the sociology of war: A review of the literature with annotated bibliography**, Beverly Hills/London, Sage.
- Lapp, R. E.: 1968 **The weapons culture**, New York, Norton.
- Larson, A. D.: 1974 "Military professionalism and civil control: A comparative analysis of two interpretations," **Journal of Political and Military Sociology**, 2/1(Spring), 57-72.
- Laski, H.: 1967 **A grammar of politics**. London, Allen and Unwin.
- Lathrop, G. L.: 1980 "Politics, power perception, and the Soviet military," **Armed Forces and Society**, 6, 695-701.
- Lee, J. M.: 1969 **African armies and civil order**, New York, Praeger.
- Lemarchand, R.: 1978 "The militarization of African politics," **Armed Forces and Society**, 4, 311-316.
- Lenden, C., & Schmitt, K. M.: 1968 **The politics of violence: Revolution in the modern world**, Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall.
- Levy, M. J. Jr.: 1966 **Modernization and the structure of societies: A setting for international affairs**, Princeton, Princeton University Press.
- Liddell Hart, B. H.: 1991 **Strategy**, 2nd rev. ed. Middlesex, U.K.: Penguin Books.
- Liebknecht, K.: 1972 **Militarism and anti-militarism**, New York, Dover.
- Lieuwen, E.: 1960 **Arms and politics in Latin America**, New York, Praeger.
- Lieuwen, E.: 1964 **Generals vs presidents**, New York, Praeger.
- Lissak, M.: 1964 "Selected literature of revolutions and coups d'etat in the developing nations," M. Janowitz (ed.), **The new military**, New York, Russell Sage Foundation, 339-362.
- Lissak, M.: 1976 **Military roles in modernization. Civil military relations in Thailand and Burma**. Beverly Hills, CA.: Sage.
- Lofchie, M. F.: 1972 "The Uganda coup: Class action by the military," **Journal of Modern African Studies**, 10, 19-36.
- Loveman, B., & Davies, T. M.: (Eds.) 1977 **The politics of anti-politics: The military in Latin America**, Lincoln, Neb.: Nebraska University Press.
- Luckham, A. R.: 1977 "A comparative typology of civilian military relations," **Government and Opposition**, 6, 5-35.
- Luttwak, E. N., 1999 "From Vietnam to Desert Fox: Civil-military relations in modern democracies," **Survival**, 41/1, 99-112.
- Luttwak, E. N.: 1994 "Washington's Biggest Scandal," **Commentary**, May, 29-33.
- MacArthur, D.: 1964 **Reminiscences**, New York, McGraw-Hill.
- Malesic, M.: 2000 **Peace Support Operations, Mass Media, and the Public in Former Yugoslavia**, Stockholm, Styrelsen for psykologiskt forsvar.

- Mandel, R.: 2001 "The Privatization of Security," **Armed Forces & Society**, 28(Fall), 129-151.
- Manig, W.: 1997 "Problems of transformation of the defense establishments in Central and Eastern Europe." In W. von Bredow, T. Jllger, & G. Kummel (eds.), **European Security**, Basingstoke, Macmillan.
- Manigart, P., & Marlier, E.: 1996 "New roles and missions, army image and recruitment prospects: The case of Belgium." In P. Manigart (Ed.), **Future Roles, Missions and Structures of Armed Forces in the New World Order: The Public View**, New York: Nova Science Publishers, 7-26.
- Manigart, P.: 1992 **The Future of Security in Europe: A Comparative Analysis of European Public Opinion**, Brussels, Royal Military School.
- Martin, M. L.: 1976 **La militarisation des systemes politiques Africains (1960-1972)**, Quebec, Editions Naaman.
- Mazrui, A. A.: 1975 **Soldiers and kinsmen in Uganda: The making of a military ethnocracy**, Beverly Hills, CA: Sage.
- Mazrui, A. A.: 1976 "Soldiers as traditionalizers," **World Politics**, 28, 246-272.
- McCrary, G.: 1877 **War Department Report**, Washington D.C., Government Printing Office: War Department.
- Melman, S.: 1970 **Pentagon capitalism**, New York, McGrawHill.
- Michalik, M.: 1976 "Normative linkages between civilian and military sectors of Polish society," G. Harries-Jenkins & J. Van Doorn, **The military and the problem of legitimacy**, London, Sage, 159-174.
- Mills, C. W.: 1956 **The Power Elite**, New York: Oxford University Press.
- Morone, J. A.: 1998 **The Democratic Wish**, 2nd ed., New Haven: Yale University Press.
- Morris, R. B.: 1973 **Seven Who Shaped Our Destiny: The Founding Fathers as Revolutionaries**, New York: Harper & Row.
- Morris-Jones, W. H.: 1957 "Armed forces and the state," **Public Administration**, 35, 411-416.
- Moskos, C. C.: 1973 "The Emergent Military: Civil, Traditional, or Plural?" **The Pacific Sociological Review**, 16(2), 255-280.
- Moskos, C. C.: 1976 "The military," **Annual Review of Sociology**, 2, 55-77.
- Moskos, C. C.: 1977 "From Institution to Occupation: Trends in Military Organization," **Armed Forces & Society**, 4/1(Fall), 41-50.
- Moskos, C. C.: 2001 "What Ails the All-Volunteer Force: An Institutional Perspective," **Parameters**, 29-47.
- Moskos, C. C.: Ed. 1971 **Public Opinion and the Military Establishment**, Beverly Hills, CA: Sage.

- Moten, M.: 2005 "Root, miles, and carter: Political-cultural expertise and an earlier army transformation," D. M. Snider & L. J. Matthews Eds., **The future of the army profession**, 2nd ed., Boston, MA: McGraw-Hill, 723–748.
- Needler, M. C.: 1968 **Political development in Latin America: Instability, violence and evolutionary change**, New York, Random House.
- Newman, B., & Young, D.: 1973 **The British Army** Presented at meeting of Research Committee on Armed Forces and Society at ISA at Amsterdam, March.
- Nielsen, S., Snider, D. M.: (Eds.) 2009 **American Civil-Military Relations: The Soldier and the State in a New Era**, Baltimore, Johns Hopkins University Press.
- Nix, D. E.: 2012 "American civil-military relations: Samuel P. Huntington and the political dimensions of military professionalism," **Naval War College Review**, 65/2, 88–104. Retrieved from <https://www.usnwc.edu/getattachment/a76922f1-797a-4d61-b30b-28eebd4cb9c2/American-Civil-Military-Relations--Samuel-P--Hunti>
- Nordlinger, E. A.: 1970 "Soldiers in mufti," **American Political Science Review**, 64, 1131-48.
- Notosusanto, N.: 1974 "Indonesia: armed forces and society into the 1980s," C. Kelleher, (ed.), **Political-military systems**, Beverly Hills, Calif.: Sage, 39-53.
- Nunn, F. M.: 1976 **The Military in Chilean history: Essays in civil-military relations 1810-1973**, Alburquerque, New Mexico, University of New Mexico Press.
- O'brien, W. V.: 1979 **U.S. military intervention: Law and morality**, London, Sage.
- Odom, W. E.: 1973 "The Soviet military: The Party connection," **Problems of Communism**, 22.
- Office of the Assistant Secretary of Defense.: 1999 **Population Representation in the Military Services**, Twenty Sixth Annual Population Representation Report of the Military Services. Retrieved from <http://dod.mil/prhome/poprep98/index.html>
- Owens, M.: 2008 "Understanding Civil-Military Relations during the Clinton-Bush Era", **Inside Defense Understanding the U.S. Military in the 21st Century** (Ed., D. S. Reveron & J. H. Stiehm), 191-204.
- Perez, L. A.: 1976 **Army politics in Cuba, 1898-1958**, Pittsburgh, University of Pittsburgh Press.
- Perlmutter, A., & Bennett, V. P.: (Eds.) 1980 **The political influence of the military**, New Haven, Yale University Press.
- Perlmutter, A.: 1967 "Egypt and the myth of the new middle class: A comparative analysis," **Comparative Studies in Society and History**, 10, 46-65.

- Perlmutter, A.: 1977 **The Military and Politics in Modern Times: On Professionals, Praetorians, and Revolutionary Soldiers**, New Haven, CT: Yale University Press.
- Perry, M.: 2007 **Partners in Command**, London, Penguin Books.
- Pogue, F.: 1963 **Education of a General**, New York, Viking.
- Ponchaud, F.: 1977 **Cambodia annee zero**, Paris, Juillard.
- Porter, B. D.: 1993 "Can American Democracy Survive?" **Commentary**, 96/5(November), 37-40.
- Powell, C., Lehman, J., Odom, W., Huntington, S., Kohn, R.: 1994 "Exchange on Civil-Military Relations," **National Interest**, 36(Summer), 23-31.
- Pugh, M.: 1996 "Humanitarianism and peacekeeping," **Global Society**, 10(3), 205-224.
- Pye, L. W. 1962 "Armies in the Process of Political Modernization." In J. J. Johnson, Ed. **The Role of the Military in Underdeveloped Countries**, Princeton: Princeton University Press, 69-89.
- Quinn, K. M.: 1976 "Political change in wartime: The Khmer Krahom revolution in southern Cambodia, 1970-74," **Naval War College Review**, 28.
- Rapoport, D. C.: 1968 "The political dimensions of military usurpation," **Political Science Quarterly**, 83, 551-72.
- Rapoport, D.: 1962 "A comparative theory of military and political types," S. P. Huntington (Ed.), **Changing patterns of military politics**, New York, Free Press of Glencoe.
- Rapp, W. E.: 2015 "Civil-military relations: The role of military leaders in strategy making," **Parameters**, 45, 13-26.
- Record, J.: 2005 "Why the Strong Lose," **Parameters**, Winter, 29.
- Remington, R. A.: 1978 "The military as an interest group in Yugoslav politics," ERSRING, Dale R.: VOLGYES, Ivan (eds), **Civil military relations in communist systems**, Boulder, Colo.: West View.
- Ricks, T. E.: 1996 "On American Soil: The Widening Gap Between the U.S. Military and the U.S. Society," **Project on U.S. Post Cold-War Civil-Military Relations** (Working Paper No. 3), John M. Olin Institute for Strategic Studies: Harvard University.
- Ricks, T. E.: 1997 "The widening gap between the military and Society," **Atlantic Monthly**, 280(1), 67-78.
- Roman, P. J., & Tarr, D. W. 2001 "Military professionalism and policymaking: Is there a civil-military gap at the top? If so, does it matter?" P. D. Feaver & R. H. Kohn Eds., **Soldiers and civilians: The civil-military gap and American national security**, Cambridge, MA: MIT Press, 403-428.
- Rosén, F.: 2009 "Third-generation civil-military relations," **Security Dialogue**, 40/6, 597-616.
<http://dx.doi.org/10.1177/0967010609350633>

- Ross, L.: 1971 "The Pentagon: master or servant?" **Monthly Review**, 23, 62-74.
- Rukavishnikov, V. O., & Pugh, M.: 2003 "Civil-military relations," G. Caforio (Ed.), **Handbook of the sociology of the military**, New York, NY: Kluwer Academic/Plenum Publishers, 131-149.
- Russell, D. E. H.: 1974 **Rebellion, revolution and armed forces: A comparative study of fifteen countries with special emphasis on Cuba and South Africa**, New York, Academic Press.
- Sarkesian, S. C.: 1981 "Military Professionalism and Civil-Military Relations in the West," **International Political Science Review**, 2, 283-297.
- Sarvas, S. 1998 **The shift from the transitional to democratic agenda: Problems and future of democratic control of armed forces in the Czech Republic**, Paper presented at the ERGOMAS conference in Stockholm.
- Sayeed, K. B.: 1959 "Martial law administration in Pakistan," **Far Eastern Survey**, 32, 1959: 72-79.
- Schadlow, N., Lacquement, R.: 2009 "Winning Wars, Not Just Battles: Expanding the Military Profession to Incorporate Stability Operations," ed. by Suzanne Nielsen and Don M. Snider **American Civil-Military Relations: The Soldier and the State in a New Era**, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 112-132.
- Schaeffer, F.: 2002 "My Heart on the Line," **Washington Post**, November 26, 29.
- Schiff, R.: 1995 "Civil-Military Relations Reconsidered: A Theory of Concordance," **Armed Forces & Society**, 22/1(Fall), 7-24.
- Schmitter, P. C.: (ed.) 1973 **Military rule in Latin America**, Beverly Hills, CA: Sage.
- Segal, D. R., Freedman-Doan, P., Bachman, J., & O'Malley, P.: 2001 "Attitudes of Entry-Level Enlisted Personnel: Pro-Military and Politically Mainstreamed," In P. Feaver & R. Kohn, **Soldiers and Civilians: The Civil-Military Gap and American National Security**, Cambridge: MIT Press, 163-212.
- Segal, D. R.: 1976 "Civil-military relations in the mass public," G. Harries-Jenkins & J. Van Doorn, **The military and the problem of legitimacy**, London, Sage, 143-158.
- Segal, D. R.: 1995 "U.S. Civil-military relations in the twenty-first century: A sociologist's view," D. M. Snider & M. A. Carlton-Carew (Eds.), **U.S. civil-military relations: In crisis or transition?** pp. 185-200, Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies.
- Sharkey, J.: 1991 **Under Fire: U.S. Military Restrictions on the Media from Grenada to the Persian Gulf War**, Washington, Center for Public Integrity.

- Shaw, M.: 1991 **Post-Military Society. Militarism, Demilitarization and War at the End of the Twentieth Century**, Philadelphia: Temple University Press.
- Shields, M.: 1990 “Bellicose Hypocrites” **Washington Post**, 2 November 1990, A25.
- Shields, P., & Soeters, J.: 2013a “Pragmatism, peacekeeping, and the constabulary force,” S. J. Ralston Ed., **Philosophical pragmatism and international relations**, New York, NY: Lexington Books, 87–110.
- Shields, P., & Soeters, J.: 2013b **Extending the legacy of Morris Janowitz: pragmatism, international relations and peacekeeping**, Paper presented to the European group on military and society ERGOMAS biannual conference, June 4-7, 2013, Madrid. Retrieved from <https://digital.library.txstate.edu/bitstream/handle/10877/4607/Shields%20and%20Soeters%20-%20ERGOMAS%5B1%5D5-28-1.pdf?sequence=3>
- Shields, P.: 2008 “Rediscovering the taproot: Is classical pragmatism the route to renew public administration?” **Public Administration Review**, 68, 205–221.
- Shils, E.: 1962 “The military in the political development of the new nations,” J. J. Johnson (ed.), **The role of the military in underdeveloped countries**, Princeton NJ, Princeton University Press, 7-68.
- Siegel, A. B.: 2001 “Associating development projects with military operations: Lesson’s from NATO’s first year in BiH,” **International Peacekeeping**, 8(3), 99-114.
- Sills, D. L.: Ed. 1972 International Encyclopedia of Social Science. Vol. 10: The Macmillan Company & The Free Press, New York, p. 305.
- Skowronek, S.: 1982 **Building a New American State: The Expansion of National Administrative Capacities, 1877-1920**, Cambridge: Cambridge University Press.
- Smith, E. C., & Zurcher, A. J. Eds. 1968 **Dictionary of American politics**, New York, NY: Barnes & Noble.
- Snider, D. M., & Watkins, G. L.: 2002 **The Future of the Army Profession**, Mcgraw Hill Primus Custom Publishing.
- Snider, D. M.: 2008 **Dissent and strategic leadership of the military professions**, February, Strategic Studies Institute Monograph. Retrieved from <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=849>
- Snider, D., & Carlton-Carew, M. A.: 1995 **US Civil- Military Relations: In Crisis or Transition?** Washington, DC: The Center for Strategic & International Studies.

- Snider, D., & Watkins, G. L.: 2000 "The Future of Army Professionalism: the Need for Renewal and Redefinition," **Parameters**, 5-20.
- Snider, D., Nagl, J., & Pfaff, T.: 1999 "Army Professionalism, The Military Ethic, and Officership in the 21st Century," **Strategic Studies Institute**, Carlisle Barracks, PN: U.S. Army War College.
- Spanier, J.: 1991 **American foreign policy since World War II**, 12th ed., Washington, DC: CQ Press.
- Sparrow, J. C.: 1952 **History of Personnel Demobilization in the United States**. Army Center of Military History, United States Army.
- Stern, E.: (Ed.) 1977 **The limits of military intervention**, Beverly Hills, CA: Sage.
- Stouffer, S. A., Suchman, E. A., DeVinney, L. C., Star, S. A., Williams, R. M. Jr.: 1949 **The American Soldier: Adjustment During Army Life**, New York, Science Editions.
- Strachen, H.: 2010 "Strategy or Alibi? Obama, McChrystal and the Operational Level of War," **Survival**, 52/5 (29 September), 157-182.
- Szemerkenyi, R.: 1996 **Central European Civil-Military Reforms at Risk**, Adelphi Paper, 306.
- Travis, D. S.: 2016 "Saving Samuel Huntington and the need for pragmatic civil-military relations," **Armed Forces & Society**. Advance Online Publication. <http://dx.doi.org/10.1177/0095327X16667287>
- U.S. Defense Department.: 2010 **Quadrennial Defense Review Report**, Washington, D.C., U.S. Government Printing Office.
- Vagts, A.: 1937 **A History of Militarism: A Romance and Realities of a Profession**, New York: W.W. Norton & Co.
- Van Doorn, J.: 1969 **Military Professions and Military Regimes**, Den Haag, Mouton,
- Van Doorn, J.: 1970 "Provocation and conflict: the Amsterdam Provo-Affair re-Examined," **Current Sociology**, Assen
- Van Doorn, J.: 1976 "The military and the crisis of legitimacy," G. Harries-Jenkins & J. Van Doorn (Eds.), **The military and the problem of legitimacy**, London, Sage, 17-40.
- von Bredow, W., & Kümmel, G.: 2000 "New Roles for the Armed Forces and the Concept of Democratic Control," W. von Bredow & G. Kümmel, Eds., **Civil-Military Relations in an Age of Turbulence: Armed Forces and the Problem of Democratic Control**, Strausberg, 109-132. Retrieved from <https://www.mgfa.de/html/einsatzunterstuetzung/downloads/forum21.pdf?PHPSESSID=2efa18fa67af3d8e8d92dda10463bffd>

- Votel, J. L., Cleveland, C. T., Connett, C. T., & Irwin, W.: 2016 "Unconventional warfare in the gray zone," **Joint Forces Quarterly**, 80, 101–109.
- Warner, E.: 1977 **The military in contemporary Soviet politics**, New York, Praeger.
- Warren, J. W.: 2015 "The centurion mindset and the Army's strategic leader paradigm," **Parameters**, 45, 27–38.
- Weaver, J. L.: 1973 "Assessing the impact of military rule," P. C. Schmitter (Ed.), **Military rule in Latin America**, Beverly Hills, CA, Sage, 58-116.
- Weigley, R. F.: 1993 "The American Military and the Principle of Civilian Control from McClellan to Powell," **The Journal of Military History**, 57/5 (October), 27-58.
- Weigley, R.: 1962 **Towards an American Army: Military Thought from Washington to Marshall**, New York, NY: Columbia University Press.
- Weigley, R.: 1984 **History of the United States' Army**, New York, NY: Macmillan.
- Weigley, R.: 2001 "The American Civil-Military Cultural Gap: A Historical Perspective, Colonial Times to the Present," In P. Feaver & R. Kohn, **Soldiers and Civilians: The Civil-Military Gap and American National Security**, Cambridge: MIT Press, 215-246.
- Weiss, T. G.: 1999 **Military–Civilian Interactions: Intervening in Humanitarian Crisis**, Lanham & New York: Rowman & Littlefield.
- Wells, A.: 1974 "The coup d'état in theory and practice: Independent black Africa in the 1960s," **American Journal of Sociology**, 79, 871-887.
- Wheatley, C. W.: 1965 **Some international dimensions of the role of national military forces in internal political conflict**, Paper presented at 1965 meetings of the American Sociological Association.
- Whyte, W. H.: 1956 **The organization man**, Garden City: Doubleday & Company.
- Wiarda, H. J.: 1973 "Towards a framework for the study of political change in the Iberic-Latin tradition: The corporative model," **World Politics**, 25, 206-235.
- Williams, M. C.: 1998 **Civil–Military Relations and Peacekeeping**, Oxford: Oxford University Press for the International Institute for Strategic Studies.
- Woodward, B.: 2010 **Obama's War**, New York, Simon & Schuster.
- Woodward, B.: 1992 **The Commanders**, New York, Simon and Schuster.
- Zasloff, J. J., & Brown, M.: (Eds.) 1975 **Communism in Indo China: New perspectives**, Lexington, MA, D.C. Heath.

Zolberge, A. R.:
1968

“The structure of political conflict in the new states of tropical Africa,” **American Political Science Review**, 62, 70-87.

ÖZ GEÇMİŞ

1981 yılında Erzincan’da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Erzincan’ın Kemah ilçesinde, Lise öğrenimini Erzincan’da tamamladı. 1999 yılında Marmara Üniversitesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümüne başladı fakat bölümü bitirmeden 2001 yılında ayrılıp yine Marmara Üniversitesinde Sosyoloji Bölümüne girdi. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalında 2007 yılında başladığı yüksek lisansını 2010 yılında “Askeri Sosyoloji: Tarih ve Kaynaklar” başlıklı teziyle tamamladı. Aynı yıl içerisinde yine İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalında doktora programına başladı. 2010 yılında Kırklareli Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak göreve başlayıp 2012-2015 yılları arasında YÖK Bursu ile Maryland Üniversitesinde misafir öğretim üyesi olarak bulundu. Hâlen Kırklareli Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaktadır. Evli ve üç çocuk babasıdır.